

Tilburg University

Het bankwezen in Indonesie sedert het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog

Scheffer, Cornelis Franciscus

Publication date:
1951

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Scheffer, C. F. (1951). *Het bankwezen in Indonesie sedert het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog*. [, Tilburg University]. [s.n.].

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

**HET BANKWEZEN
IN INDONESIË
SEDERT HET UITBREKEN VAN DE
TWEDE WERELDOORLOG**

C. F. SCHEFFER

HET BANKWEZEN IN INDONESIË
SEDERT HET UITBREKEN VAN DE
TWEEDE WERELDOORLOG

STELLINGEN

1

De nieuwe monetaire wetgeving in de Philippijnen, Guatemala en enkele Zuid-Amerikaanse Staten heeft in de economische wetenschap niet de aandacht gehad welke zij als noviteit verdient.

2

Het begrip „modaal handelen” hetwelk DE JONG hanteert biedt zonder concrete inhoud voor de economische theorie geen nieuwe gezichtspunten. Door het te vullen met allerlei niet-economische elementen zal het door de ontstane veelduidigheid in de economische theorie niet bruikbaar zijn.

(F. J. DE JONG: Over de betekenis van het begrip „rationeel handelen” in de Economie. Openbare Les Groningen, opgenomen in De Economist 1949 blz. 465 e.v.).

3

De term „schaarste-economie” draagt begripmatig een tautologisch karakter en dient door vak-economen te worden vermeden.

4

De technische organisatie van het middenstandscrediet in Nederland voldoet aan redelijke eisen, doch het sociale karakter, dat de Nederlandsche Middenstandsbank zou hebben is een fictie.

5

Wanneer een bank het obligo, voortvloeiend uit een door haar gestelde garantie geheel in de credietpositie van de gegarandeerde onderneming betreft, bestaat het door VAN KETEL bedoelde voordeel van de bankgarantie boven het storten van een garantiesom of het verpanden van een vermogensbestanddeel voor de onderneming alleen wanneer deze blanco crediet geniet.

(Prof. Dr A. B. A. VAN KETEL: De garantie als aanvullende financieringsfiguur. Inaugurale rede. Tilburg 1934 blz. 9).

6

Bij vraagstukken van doelmatig personeelsbeheer in de onderneming mag niet worden geabstraheerd van „human relations”.

7

De definitie, welke NUYENS geeft van gezag in engere of eigenlijke zin als „de invloed van de ene mens op de geestelijke vermogens (verstand of wil) van de andere mens” dient te worden aangevuld met „op basis van hiërarchische- of kwaliteitsordening”.

(Dr F. J. C. J. NUYENS: Gemeenschapsleer voor het bedrijfsleven. Amsterdam 1950, blz. 66).

Een wettelijke regeling van de fiduciaire eigendomsoverdracht en het scheppen van enigerlei mogelijkheid tot registratie der verbonden roerende goederen is dringend gewenst, zowel in Nederland als in Indonesië.

Hoezeer niet alle belastingen naar draagkracht behoeven te worden geheven, kan een niet-sluitende begroting, op zich genomen, geen voldoende motief zijn om aan belastingen, welke niet naar draagkracht worden opgelegd, de voorkeur te geven boven (echte) draagkrachtbelastingen.

HET BANKWEZEN IN INDONESIË

SEDERT HET UITBREKEN VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG

★

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DE GRAAD VAN
DOCTOR IN DE ECONOMISCHE WETEN-
SCHAPPEN AAN DE KATHOLIEKE
ECONOMISCHE HOGESCHOOL TE TILBURG,
OP GEZAG VAN DE RECTOR MAGNIFICUS
DR. W. R. HEERE HOOGLERAAR IN DE PO-
SITIEVE EN BESCHRIJVENDE SOCIOLOGIE,
IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN OP
DONDERDAG 31 MEI 1951 DES NAMIDDAGS
TE 4 UUR

DOOR

CORNELIS FRANCISCUS SCHEFFER
GEBOREN TE OUDENBOSCH

ZUID-NEDERLANDSCHE DRUKKERIJ N.V.
'S-HERTOGENBOSCH
1951

Promotor: Prof. Dr J. M. Pieters

Aan de nagedachtenis van mijn ouders
Aan mijn vrouw
Aan mijn kinderen

INLEIDING

Het doel van deze studie is het geven van een historisch overzicht van de gebeurtenissen, welke zich hebben afgespeeld op het terrein van het bankwezen in Indonesië sedert het uitbreken van de tweede wereldoorlog, alsmede het maken van een prognose t.a.v. de toekomstige positie van het bankwezen in dat land.

Als uitgangspunt daarbij wordt genomen het tijdstip van 10 Mei 1940. Op die datum ving weliswaar voor Indonesië nog niet de actieve oorlogstoestand aan, doch wel werden de verbindingen met Nederland verbroken. Dit had belangrijke consequenties juist voor het bankwezen in Indonesië, dat in sterke mate aan Nederland gekoppeld was.

De te beschrijven periode trachten we te overzien in verschillende tijdvakken en wel als volgt:

I. De periode vanaf het verbreken der verbindingen met Nederland op 10 Mei 1940 tot aan de Japanse bezetting op 8 Maart 1942.

II. De Japanse bezetting van 8 Maart 1942 tot 15 Augustus 1945.

III. De tijd vanaf de Japanse capitulatie op 15 Augustus 1945 tot aan de overdracht der Souvereiniteit over Indonesië aan de Republiek Indonesia Serikat op 27 December 1949.

IV. De tijd na de Souvereiniteitsoverdracht.

Dienovereenkomstig zal de stof worden ingedeeld in vier hoofdstukken, welke in hoofdzaak een beschrijvend karakter dragen, terwijl in een vijfde hoofdstuk getracht zal worden een prognose te geven, waarbij met name de actuele vragen onder het oog zullen worden gezien:

a. of toezicht op het bankwezen in Indonesië gewenst en mogelijk is en

b. welke de toekomstige positie van De Javasche bank dient te zijn. Op deze wijze hopen wij door verzameling en ordening van verspreid liggende gegevens een bijdrage te leveren tot de geschiedenis van het

bankwezen in Indonesië van de laatste jaren en een basis te verschaffen voor eventueel te overwegen hervormingen of te nemen maatregelen op het terrein van het bankwezen.

In het verleden is door verschillende auteurs over het bankwezen in Indonesië geschreven.

Zo verschenen in de eerste decennia van de 20ste eeuw de werken van:
Mr N. P. VAN DEN BERG: Munt- Crediet- en Bankwezen, Handel en Scheepvaart in Nederlandsch-Indië. (1907)

Mr G. VISSERING: Muntwezen – Handel – en Bankwezen in H. COLIJN's Neerlands-Indië. (1913)

L. DE BREE: Het Bankwezen. (Nederlandsch-Indië in de twintigste Eeuw.) (1918),

en in de twintiger jaren dezer eeuw de werken van:

Mr Dr G. M. VERRIJN STUART: Het Bankwezen in de Nederlandsche Koloniën. (1923)¹ en van

DJIE TING HAM: De Algemeene Banken in Nederlandsch-Indië. (1926).

Onze beschouwingen zullen echter met die in genoemde geschriften in diverse opzichten verschillen:

1. In even bedoelde werken werd ruime aandacht geschonken aan de ontwikkeling en de structuur van het bankwezen, terwijl hierop door ons slechts zal worden ingegaan voor zover in de door ons in ogeschouw te nemen periode wijzigingen zijn opgetreden of voor zover dit in verband met de te behandelen stof noodzakelijk is.

2. DE BREE, VERRIJN STUART en DJIE TING HAM behandelden uitvoerig de verschillende banken afzonderlijk. Dit zal door ons slechts op zeer bescheiden schaal geschieden. Op de eerste plaats zal aandacht worden besteed aan algemene verschijnselen, welke zich op het gebied van het bankwezen hebben voorgedaan of daarop invloed hebben gehad. Een onderzoek naar de banken afzonderlijk zou onder de tegenwoordige omstandigheden slechts interessant zijn, wanneer beschikt kon worden over de cijfers van het bedrijf in Indonesië. Deze worden echter niet gepubliceerd. De gepubliceerde balansen der in Indonesië werkzame buitenlandse banken vermelden slechts

¹ In 1934 verscheen van dit boek een tweede, herziene druk.

INHOUD

	Blz.
Inleiding	9
Hoofdstuk I Het tijdvak vanaf het verbreken der ver- bindingen met Nederland op 10 Mei 1940 tot aan de Japanse bezetting op 8 Maart 1942	14
Par. 1 De in Indonesië werkzame banken op 10 Mei 1940	14
Par. 2 Enkele aantekeningen bij het dualistische karak- ter van De Javasche Bank	17
Par. 3 Het volkscredietwezen	24
Par. 4 De gevolgen van de oorlogsomstandigheden voor het bankwezen	32
Hoofdstuk II De Japanse bezetting van 8 Maart 1942 tot 15 Augustus 1945	38
Hoofdstuk III Het tijdvak gelegen tussen de capitulatie van Japan op 15 Augustus 1945 en de Souve- reiniteitsoverdracht op 27 December 1949	49
Par. 1 Het Besluit E 10 en de Bank voor Nederlandsch- Indië	49
Par. 2 Rehabilitatie van het vooroorlogse bankbedrijf	55
Par. 3 Artikelen 50 t/m 53 van de Ordonnantie Herstel Rechtsverkeer (O.H.R.) dd. 3 Mei 1947 (Staats- blad 1947 No. 70)	63
Par. 4 De Kassenschade	71
Par. 5 De Renteordonnantie 1949	73
Par. 6 De naoorlogse geldcirculatie en het bankwezen	76
Par. 7 Herstelfinanciering	88
Par. 8 Het volkscrediet na de capitulatie	93
Hoofdstuk IV De tijd na de Souvereiniteitsoverdracht . .	98
Par. 1 Oprichting van Indonesische bankinstellingen	98
Par. 2 Het bankwezen in de Republiek Indonesia . .	104
Par. 3 De Bank Negara Indonesia	118

Par. 4 Bank Rakjat Indonesia	126
Par. 5 De geldzuivering en de banken	129
Hoofdstuk V Slotbeschouwing en prognose.	135
Par. 1 De huidige structuur van het bankwezen en de verdere ontwikkeling	135
Par. 2 Toezicht op het Bankwezen	150
Par. 3 De toekomstige positie van De Javasche Bank	172
Bijlagen	185
Literatuurlijst	203

totaalcijfers, waaruit derhalve voor de situatie in Indonesië geen gevolgtrekkingen kunnen worden gemaakt. Bij het verschijnen der genoemde werken was dit van minder belang, omdat in die tijd het Indonesische bankwezen volledig aan het Nederlandse gekoppeld was. Thans zijn de in Indonesië werkzame banken aldaar meer op zichzelf aangewezen.

Omtrent de enkele banken welke uitsluitend in Indonesië haar bedrijf hebben, zijn practisch geen gegevens te verkrijgen.

3. De genoemde schrijvers speelden nagenoeg allen een leidende rol in het bankwezen in Indonesië en bezagen derhalve vanuit die gezichtshoek de stof, terwijl dezerzijds de materie wordt bekeken vanuit een in de Overheidssfeer gelegen uitkijkpost.

4. DE BREE betrok in zijn beschouwingen de circulatiebank, de algemene banken, spaarbanken, hypotheekbanken, volkscredietwezen en pandhuisdienst. VERRIJN STUART beperkte zich in de eerste druk van zijn boek tot De Javasche Bank, de algemene banken en de cultuurbanken.¹ DJIE TING HAM hield zich overeenkomstig de titel van zijn geschrift bezig met de algemene banken, doch beperkte zich tot die van Nederlandse origine. Wij zullen ons bepalen tot de primaire banken², dat zijn dus de circulatiebank en de algemene banken. Spaarbanken, hypotheekbanken en banken van lening blijven daar buiten, alsook de financierings-maatschappijen. In dit kader dient echter wel te worden betrokken het volkscredietwezen.³

5. Beschouwingen als in ons vijfde hoofdstuk gegeven, komen bij de oudere schrijvers niet voor.

Het belang van deze studie moet, naar het voorkomt, behalve in de geschiedschrijving, gezocht worden:

1. In het financiële belang dat Nederland heeft bij het bankwezen

¹ Voor definitie zie E. HELFFERICH: Die Niederländisch-Indischen Kultur-banken, Jena 1914, blz. 190.

² Overeenkomstig de mening van DE ROOS hangt het onderscheid tussen primaire en secundaire banken af van de vraag, of haar passiva als ruilmiddel in het economisch verkeer dienst doen, hetzij d.m.v. chèques of overschrijvingen, hetzij als bankbiljetten, dan wel of dit niet het geval is. Vgl. Prof. Dr F. DE ROOS: De Algemene banken in Nederland, Utrecht 1949, blz. 7.

³ Door middel van giro-saldi bij de Algemeene Volkscredietbank kan aan het girale geldverkeer worden deelgenomen.

in Indonesië, zodat kennisneming van feiten ter algemene oriëntatie en bezinning op de toekomstige ontwikkeling alleszins nuttig moet worden geacht.

2. In de overweging, dat het in verband met het tot ontwikkeling brengen van een eigen Indonesisch bankwezen van belang is de historisch gegroeide verhoudingen niet uit het oog te verliezen.

3. In het nut, dat het overzichtelijk ordenen van een materie, waaromtrent oningewijden slechts zeer verspreid en incidenteel gepubliceerde gegevens kunnen vinden, kan hebben voor studerenden in Nederland en meer nog in Indonesië.

4. In de objectieve, van politiek en sentiment ontdane sfeer, waarin de consequenties voor het bankwezen van de staatkundige verandering, welke zich in het onderzochte tijdperk in Indonesië heeft voltrokken, zullen worden gezien.

De bronnen, waaruit de gegevens voor de onderhavige studie werden verkregen, zijn:

a. De jaarverslagen en berichten van de verschillende banken, welke overigens, met uitzondering van die van De Javasche Bank en van de Escomptobank, ten aanzien van het bedrijf in Indonesië zeer summier zijn.

b. De ons voor dit doel door de Thesaurier-Generaal Mr Raden SUTIKNO SLAMET ter beschikking gestelde archieven van de Afdeling Geldzaken van het Ministerie van Financiën der Republiek Indonesia ¹ te Djakarta.

c. Met grote welwillendheid mondeling en schriftelijk verstreekte gegevens door de directies der afzonderlijke banken, waarbij meer in het bijzonder de medewerking mag worden genoemd van de President-Directeur van de Bank Negara Indonesia, Raden Mas MARGONO DJOJOHADIKUSUMO en Drs H. J. MANSCHOT, Directeur van De Javasche Bank te Amsterdam.

¹ Met Republiek Indonesia wordt hier uiteraard bedoeld de Eenheidsstaat, opgericht dd. 17 Augustus 1950. Verder zal men in deze studie ontmoeten de Negara Republiek Indonesia, zijnde een der bij de R.I.S. aangesloten Staten en de Republiek Indonesia, waaronder wordt verstaan de Republiek vóór de Souvereiniteitsoverdracht. Dus: 17-8-'45/27-12-'49: Republiek Indonesia; 27-12-'49/17-8-'50: Negara Republiek Indonesia; 17-8-'50/ : Republiek Indonesia.

Bijzondere aandacht zal worden besteed aan de opkomst van het zuiver Indonesische bankwezen. T.a.v. de eerste aanzet daartoe in de Republiek Indonesia sedert 17 Augustus 1945 werden ons gegevens verstrekt welke, voor zover bekend, tot op heden noch in Indonesië noch in Nederland werden gepubliceerd.

HOOFDSTUK I

HET TIJDVAK VANAF HET VERBREKEN DER VERBINDINGEN MET NEDERLAND OP 10 MEI 1940 TOTAANDE JAPANESE BEZETTING OP 8 MAART 1942

PAR. 1

De in Indonesië werkzame primaire banken op 10 Mei 1940.

Aangezien door de keuze van onze uitgangsdatum geen onmiddellijke aansluiting wordt verkregen op de laatst verschenen werken van VERRIJN STUART en DJIE TING HAM, wordt in het volgende eerst een inventaris opgemaakt van de op 10 Mei 1940 in Indonesië werkzame banken. Dit waren:

a. DE JAVASCHE BANK, welke niet alleen als circulatiebank optrad, maar bovendien algemene bankzaken verrichtte.

b. DRIE NEDERLANDSE BANKEN t.w.

1. De Nederlandsche Handel-Maatschappij,

2. De Nederlandsch-Indische Handelsbank,

3. De Nederlandsch-Indische Escompto Maatschappij,

waarvan alleen de laatste haar zetel in Indonesië had.¹

c. TWEE ENGELSE BANKEN t.w.

1. The Chartered Bank of India, Australia and China, met hoofdkantoor te Londen en

2. The Hongkong and Shanghai Banking Corporation met hoofdkantoor te Hongkong.

d. TWEE BUITENLANDSE CHINESE BANKEN t.w.

1. The Oversea Chinese Banking Corporation met hoofdkantoor te Singapore,

¹ De naam van de Nederlandsch-Indische Escompto Maatschappij werd met ingang van 30 Juni 1949 gewijzigd in Escomptobank N.V., die van de Nederlandsch-Indische Handelsbank in Nationale Handelsbank N.V. per 14 Juli 1950. De nieuwe namen zullen in dit geschrift zoveel mogelijk worden gebruikt.

2. The Bank of China met hoofdkantoor te Peking.
- e. DRIE KLEINE CHINESE BANKEN GEVESTIGD IN INDONESIË t.w.
 1. De N.V. Batavia Bank gevestigd te Djakarta,
 2. De Chungwha Shangieh Maatschappij te Medan,
 3. De N.V. Bankvereniging Oei Tiong Ham te Semarang.
- f. DRIE JAPANESE BANKEN t.w.
 1. The Bank of Taiwan,
 2. The Yokohama Specie Bank,
 3. The Mitsui Bank.
- g. DE ALGEMEENE VOLKSCREDIETBANK. (A.V.B.)
 - ad. a. Aan het boven aangeduide dualistische karakter van De Javasche Bank wordt een afzonderlijke paragraaf gewijd.
 - ad b. Omtrent de werkzaamheden der *Nederlandse* banken is uit de werken van de in de inleiding genoemde schrijvers voldoende bekend. Deze auteurs hebben bovendien de evolutie beschreven van het bankwezen, waarbij naar voren komt hoe de banken zich in de loop der jaren meer en meer op het commerciële en liquide crediet zijn gaan toelleggen en hoe zich geleidelijk een scheiding heeft voltrokken tussen de lange financieringen door deelname in cultuurondernemingen en het typisch korte crediet. Herinnerd moge b.v. worden aan de afsplitsing van eerstgenoemde zaken bij de Nederlandsch-Indische Handelsbank en de onderbrenging daarvan in de Nederlandsch-Indische Landbouw-Maatschappij.¹ Dit neemt niet weg dat de deelname van de Nederlandsch-Indische Handelsbank in laatstgenoemde Maatschappij toch in de cijfers van de bank verwerkt is en tezamen met nog twee onbetekende deelnemingen in cultures per 31 December 1940 f 4.200.000,— bedroeg, of 2,2% van het balanstotaal (bedoeld is uiteraard de balans van het gehele bedrijf). Rechtstreekse deelnemingen in cultuurondernemingen vindt men heden ten dage nog steeds vermengd met andere bankzaken bij de Nederlandsche Handel-Maatschappij. Per 31 December 1939 bedroegen de deelnemingen in diverse cultuurondernemingen inclusief de aan deze verleende voorschotten bij deze instelling f 9.052.640,99 of ca. 2,5% van het balanstotaal. Bij de Escomptobank maakte op dat tijdstip deze niet nader gespecificeerde post 0,2% van het balanstotaal uit.

¹ Vgl. DJIE TING HAM t.a.p. blz. 7 en Mr Dr G. M. VERRIJN STUART: Enkele koloniale bankvraagstukken, Den Haag 1925, blz. 17 e.v.

Aan hetgeen over het bovenstaande uit de literatuur bekend is, behoeft hier niets te worden toegevoegd. Het geeft ook de situatie, zoals deze was in 1940 geheel juist weer. Wel moge er de aandacht op gevestigd worden, dat al mogen de algemene banken in Indonesië zich in de loop der jaren meer en meer op het korte crediet zijn gaan toelleggen en daardoor qua karakter meer naar het Nederlandse bankwezen zijn toegroeid, er toch altijd nog belangrijke verschillen hiermee bestaan. Zowel bij de financiering van cultuurzaken als bij die van de binnenlandse handel en van export- en importtransacties, welke affaires het leeuwendeel uitmaken van de door de Nederlandse banken in Indonesië verleende credieten, spelen b.v. de rechtstreekse beleningen op goederen een zeer grote rol, terwijl deze bij de banken in Nederland practisch niet voorkomen. Dit brengt mede, dat de organisatie van de banken hierop ingesteld moet zijn, dat men over eigen opslagplaatsen moet beschikken en terzake deskundige employés in dienst moet hebben.

ad c. Omtrent het bedrijf in Indonesië van de aldaar sedert het midden der 19e eeuw werkzame *Engelse* banken is weinig bekend. Haar betekenis kan niet groot geacht worden. Het terrein harer werkzaamheden beperkte zich in hoofdzaak tot financieringen van import en export.¹ Het aandeel van de Engelse banken op dit terrein werd vóór het uitbreken van de oorlog door De Javasche Bank getaxeerd op 5% van het totaal. Zij nemen geen deel aan de financiering van cultuurondernemingen op lange termijn. Zij houden zich uitsluitend bij de korte handelscredieten.

ad d. De buitenlandse *Chinese* banken, waaromtrent al even weinig bekend is als omtrent de Engelse hadden vóór 10 Mei 1940 bijzondere betekenis als „remittance-shops”. Zij verzorgden nl. de z.g. „petty-remittances” naar China ten behoeve van familie en relaties van in Indonesië vertoevende Chinezen.²

ad e. Van de kleine in Indonesië gevestigde Chinese banken kon slechts worden achterhaald, dat de *Chungwa Shangieh Maatschappij* te Medan zich behalve op grote schaal met de sub. d bedoelde transacties, ook bezig hield met de exploitatie van onroerend goed en het verstrekken van gelden tegen hypothecaire zekerheid. Ook de

¹ Mondelinge mededeling directie The Chartered Bank of India Australia and China, Djakarta.

² Gegevens archief Afd. Geldzaken Ministerie van Financiën, Djakarta.

N.V. Bankvereiniging Oei Tiong Ham, onderdeel van het Oei Tiong Ham Concern, hetwelk naast de bank bestaat uit de Handel-Maatschappij Kian Gwan en de Maatschappij tot Exploitatie der Oei Tiong Ham fabrieken (suiker en tapioca), had belangen bij onroerend goed.¹ Behalve bij de zo juist genoemde ondernemingen had de bank belang bij suikerfabrieken, cassave-ondernemingen, bouw-maatschappijen en vemen.

Dit alles reikt veel verder dan het normale bankbedrijf, zodat in feite van een gemengd bank- en financieringsbedrijf kan worden gesproken.

ad f. Voor de *Japanse* banken moge verwezen worden naar het werk van VERRIJN STUART.

ad g. Bij de *Algemeene Volkscredietbank* wordt in Par. 3 nader stilgestaan.

PAR. 2

Enkele aantekeningen bij het dualistische karakter van De Javasche Bank.

De Javasche Bank heeft in Indonesië ingevolge art. 2 van de Javasche Bankwet van 31 Maart 1922 het recht om als circulatiebank werkzaam te zijn.² Daarnaast verricht zij evenals de overige banken, algemene bankzaken rechtstreeks met het publiek.

Credietoperaties bij een circulatiebank zijn op zich geen abnormaal verschijnsel. Juist door deze operaties immers komen de bankbiljetten grotendeels in omloop. Het bijzondere bij De Javasche Bank is echter het rechtstreekse contact dat zij ook in deze heeft met het bedrijfsleven³.

¹ Zie noot 2 vorige blz.

² Bedoeld art. 2 luidt als volgt: „1. De Bank blijft onder de volgende bepalingen en voor een tijdperk van vijftien jaren, ingaande den 1sten April 1922 en dus eindigend den 31sten Maart 1937, gerechtigd om als circulatiebank in Nederlandsch-Indië werkzaam te zijn. 2. Dat tijdperk wordt geacht telkens opnieuw met één jaar verlengd te zijn, tenzij door den Gouverneur-Generaal, ingevolge Onze machtiging, of door de Bank door opzegging van ongeneigdheid tot die verlenging blij zij gegeven; die opzegging kan het recht om als circulatiebank werkzaam te zijn, niet eerder doen eindigen dan na verloop van vijf jaren, ingaande op den, na den dag der opzegging eerstverschijnenden 1sten April. 3. Ingevolge Onze machtiging kan, in overeenstemming met de Bank, het in het vorige lid bedoelde verloop van vijf jaren tot een korteren termijn worden teruggebracht.”

³ De dualistische figuur werd in het verleden ook aangetroffen in Frankrijk, Japan, Finland, Australië en Egypte. Vgl. M. H. DE KOCK: *Central Banking*, Westminster 1938, blz. 14.

Herhaaldelijk werden in het verleden door de andere banken bezwaren gemaakt tegen de concurrentie, welke haar op deze wijze werd aangedaan, waarmede dan veelal de grief gepaard ging, dat De Javasche Bank zich niet tot „bankers-bank” had ontwikkeld. HIRSCHFELD zeide hierover het volgende: „Deze grieven dateerden vooral uit den tijd van VISSERING en ZEILINGA. In het bijzonder ZEILINGA had de particuliere banken veel concurrentie aangedaan. Deze krachtige praktijkman, tijdgenoot van VAN AALST en DETERDING, had in Indië, vooral in den tijd van den eersten wereldoorlog, die voor Indië groote moeilijkheden met zich medebracht, een groote rol gespeeld, doch had zich daarnaast te veel laten leiden door beginselen van het particuliere bankbeleid. TRIP moest hier corrigeerend optreden. Hij is daarin in belangrijke mate geslaagd, doch hij was toch tot de conclusie gekomen, dat De Javasche Bank niet tot een zuivere „bankers-bank” gereduceerd kon worden.”¹

De aard der gewraakte concurrentie werd door DJIE TING HAM als volgt weergegeven: „Is deze concurrentie quantitatief niet bijzonder groot, qualitatief is zij daarentegen voor de particuliere banken zeer merkbaar door het feit, dat de Centrale Bank de meest gewilde cliënten tot zich vermag te trekken. Door de lage rente toch, welke zij noteert voor haar beleeningen op rijst en suiker en op andere uitvoerproducten, doet zij nl. de groote Europeesche exporteurs en de beste Chinesche productenhandelaren, relaties, waarop de particuliere banken bijzonder gesteld zijn, voor deze verloren gaan. Het lage rentetarief stelt haar in staat meer kieskeurig te zijn in de keuze harer cliëntèle”.² Uit gesprekken welke wij met de in Indonesië werkende particuliere Nederlandse banken hadden bleek, dat ook heden ten dage het optreden van De Javasche Bank op het terrein der Algemene banken nog als een groot bezwaar wordt gevoeld. Men ziet in de lagere rentetarieven van De Javasche Bank een onbillijkheid, omdat deze gemakkelijker en goedkoper over middelen kan beschikken (bankbiljetten) dan de overige banken. Verder acht men het niet juist beconcurrereerd te worden door een instelling, welke uit hoofde van haar functie over bepaalde gegevens der andere banken beschikt.

¹ Dr H. M. HIRSCHFELD: Mr L. J. A. TRIP als circulatiebankpresident, Maandschrift Economie, Maart 1947, blz. 256.

² DJIE TING HAM: De Algemeene Banken in Nederlandsch-Indië, Den Haag 1926, blz. 45.

Kunnen er reeds bezwaren worden aangevoerd tegen het feit dat een circulatiebank ook algemene bankzaken in concurrentie met de andere banken verricht, in nog sterkere mate komen deze bezwaren naar voren wanneer die bank het karakter gaat krijgen van Centrale Bank.

Het is een normaal verschijnsel, dat een bank, welke het monopolie der bankbiljetten-uitgifte bezit zich ontwikkelt tot „bankers-bank” of Centrale Bank ¹, waarop de particuliere banken ter versterking harer liquiditeit kunnen terugvallen, waarin de verschillende kanalen der geldcirculatie uitmonden en aan welke op grond dier positie een zekere verantwoordelijkheid voor de geste van het gehele geld- en credietwezen wordt toegekend. ²

In verband hiermede is het niet gebruikelijk en ook niet gewenst dat een dergelijk aan de top van het bankwezen staand instituut op bepaalde terreinen in concurrentie treedt met de overige banken.

Uit het hiervóór opgenomen citaat van HIRSCHFELD zou kunnen worden opgemaakt, dat De Javasche Bank zich nog niet tot Centrale Bank of „bankers-bank” ontwikkeld had, terwijl TRIP van oordeel was dat zij ook niet tot een zuivere „bankers-bank” kon worden teruggebracht.

Hiermede kan echter geenszins bedoeld zijn, dat De Javasche Bank niet in verschillend opzicht functies verrichtte, welke typisch bij een Centrale Bank thuis horen. DE KOCK geeft van deze functies een opsomming ³, welke wij puntsgewijs zullen nagaan ons daarbij afvragend of zij door De Javasche Bank werden vervuld.

„1. *The regulation of currency in accordance with the requirements of business and the general public, for which purpose it is granted either the sole right of note issue or at least a partial monopoly thereof.*”

Dit is de circulatiebankfunctie, welke vanzelfsprekend door De Javasche Bank werd vervuld.

„2. *The performance of general banking and agency services for the State.*”

¹ Vgl. S. KORTEWEG en Dr F. A. G. KEESING: Het Moderne geldwezen, 3e druk, Amsterdam 1950, blz. 71.

² In de Statuten van de Bank voor Verrekening van Internationale betalingen komt de volgende definitie van Centrale Bank voor: „een instelling aan welke de functie is toevertrouwd van de regeling van het geld- en credietvolume met het doel om de waardevastheid van het geld te verzekeren,” aangehaald bij Prof. Dr H. M. H. A. VAN DER VALK: De geld- en kapitaalmarkt, Arnhem 1946, blz. 48.

³ M. H. DE KOCK: Central Banking, tweede druk, Londen 1946, blz. 22.

Blijkens artikel 12 van de Javasche Bankwet 1922 belast De Javasche Bank zich met de kosteloze uitvoering van opdrachten van het Gouvernement, met de bewaring van de algemene Landskas, met de functie van Landskassier, met kosteloze overmaking van gelden ten behoeve van het Land, met de kosteloze medewerking bij de uitgifte van schuldbrieven ten laste van het Land en de kosteloze medewerking bij de uitgifte en intrekking van muntbiljetten.

„3. *The custody of the cash reserves of the commercial banks.*”

Een voorschrift voor het aanhouden van reserves door de banken bij De Javasche Bank bestond in Indonesië niet. Het is echter steeds gebruikelijk geweest dat de banken haar tijdelijk overtollige middelen bij De Javasche Bank deponeerden.

Zoals nog nader zal blijken, bleven deze echter niet altijd als saldi bij De Javasche Bank berusten, doch volgde vaak remise naar Nederland, zodat op dit punt niet van een volledige uitoefening der boven bedoelde functie kan worden gesproken.

„4. *The custody and management of the nation's reserves of international currency.*”

Het goudbezit van Indonesië was steeds bij De Javasche Bank geconcentreerd, terwijl later, na instelling van het deviezenregime het deviezenfonds voor rekening van het Land door De Javasche Bank geadministreerd en beheerd werd.

„5. *The granting of accommodation, in the form of rediscounts or collateral advances, to commercial banks, bill brokers and dealers, or other financial institutions, and the general acceptance of the responsibility of lender of last resort.*”

Bij De Javasche Bank was herdisconto en herbelening inderdaad mogelijk. In normale tijden werd door de banken echter zelden een beroep op haar gedaan, omdat zoals we in het volgende nog zullen zien er andere wegen waren ter aanvulling van de liquiditeit. In moeilijke tijden werd echter vaak de helpende hand geboden, (suikercrisis - eerste wereldoorlog), zij het ook dat dit als regel rechtstreeks geschiedde door credietverlening aan het bedrijfsleven. Deze hulp werd dan wel verschaft, zelfs wanneer de eigen bankier der credietaanvragers reeds geweigerd had.¹

VERRIJN STUART vermeldt m.b.t. de activiteit der Javasche Bank aan

¹ Vgl. L. DE BREE: Het Bankwezen, Batavia 1918, blz. 70.

het begin van de eerste wereldoorlog: „Aan alle redelijke credietaanvragen heeft zij kunnen voldoen en hieraan is het te danken, dat de zaken in Indië rustig en regelmatig voortgang konden hebben.”¹ Kan men hier weliswaar niet van een terugvallen der banken op De Javasche Bank spreken, de wijze waarop De Javasche Bank in moeilijke tijden steun heeft gegeven ligt in hetzelfde vlak.

„6. *The settlement of clearance balances between the banks.*”

Reeds vanaf 1909 bestond er een dagelijkse clearing tussen de grote banken in enige voorname plaatsen in Indonesië, waarbij De Javasche Bank als centrale fungeerde.

„7. *The control of credit in accordance with the needs of business and with a view to carrying out the broad monetary policy adopted by the State.*”

Een dergelijke credietcontrôle door De Javasche Bank bestond in Indonesië niet.

Formeel moge aan De Javasche Bank de verantwoordelijkheid voor het geld- en credietwezen in de Javasche bankwet niet zijn opgedragen, uit de vervulling der voren opgesomde functies moge niettemin blijken, dat zij op dit terrein toch een rol heeft gespeeld, welke haar t.o.v. de overige banken een bijzondere positie heeft doen innemen. Wij mogen verder nog wijzen op hetgeen door haar in het verleden werd verricht m.b.t. de verbetering van het muntwezen in Indonesië en haar op stabiliteit der wisselkoersen gerichte politiek.²

Terecht wees VERRIJN STUART m.b.t. De Javasche Bank dan ook op „het buitengewone belang, dat deze instelling als Centraal bank-instituut voor onze Oost heeft.”³

Niettemin kon van een volledige beheersing van het geld- en crediet-volume door De Javasche Bank nimmer worden gesproken.

De Javasche Bank was nl. geen *eindpunt* in het Indonesische geld- en bankwezen, omdat dit laatste nu eenmaal nimmer een zelfstandig karakter had maar ten nauwste geliëerd was met en georiënteerd was op het Nederlandse, hetgeen verklaard moet worden door de historisch gegroeide aan elkaar koppeling van de Nederlandse en Indonesische

¹ Dr G. M. VERRIJN STUART: Het bankwezen in de Nederlandsche Koloniën, tweede druk, Wassenaar 1934, blz. 39.

² Uitvoerig werd hierbij in de werken van VERRIJN STUART, VAN DEN BERG en VISSERING stil gestaan.

³ Mr Dr G. M. VERRIJN STUART: Het Bankwezen in de Nederlandsche Koloniën, Wassenaar 1923, blz. 56.

munteenheden, met vrije converteerbaarheid en op handhaving der pariteit gerichte wisselkoerspolitiek.¹ Om dezelfde reden was er in Indonesië ook van een zelfstandige geld- en kapitaalmarkt geen sprake.² (In beperkte zin bestonden er wel enkele deelmarkten nl. in de geldsfeer voor call-gelden en in de kapitaalsfeer voor effecten.) Het vorenstaande behoeft enige toelichting.

De ondernemingen in Indonesië hadden practisch alle haar hoofdzetel in Nederland, en het was gebruikelijk dat in Indonesië overtoollige middelen daarheen werden gedirigeerd. Dit verloop werd in zekere zin zelfs automatisch teweeg gebracht, doordat de opbrengst van de Indonesische export grotendeels in Nederland binnen kwam. Indien er middelen te beleggen waren, dan had dit in Nederland plaats. In de particuliere sfeer kon worden geconstateerd, dat spaargelden vanuit Indonesië naar Nederland werden overgeheveld en aldaar belegd.

Voor financiering der Indische ondernemingen konden de benodigde middelen van Nederland worden overgeboekt dan wel kon door de ondernemingen op Nederland worden getrokken. In feite werd in Indonesië slechts een kashuishouding gevoerd. Zonder op de techniek dezer geldtransacties in te gaan, kan worden gezegd, dat deze uiteraard plaats vonden via de kanalen van het bankwezen, door rechtstreekse boekingen tussen het in Nederland gelegen hoofdkantoor ener bank en het bijkantoor in Indonesië, dan wel via De Javasche Bank. Bij behoefte aan middelen in Indonesië was de inschakeling van de circulatiebank noodzakelijk, indien de kaspositie van de betreffende bank daartoe aanleiding gaf en men over chartale betaalmiddelen wenste te beschikken.

In dat geval diende de bank uiteraard over de nodige dekkingsmiddelen te beschikken in Indonesië dan wel aan de bijbank van De Javasche Bank te Amsterdam het nodige fonds te bezorgen. Hier

¹ Zie hieromtrent het artikel: Het Geldwezen, door Prof. Mr A. M. DE JONG in „Hecht verbonden in lief en leed”, samengesteld door Mr W. H. VAN HELSDINGEN en Mr Dr H. HOOGENBERK, Amsterdam/Brussel/Londen/New York 1946.

² Hier worden niet bedoeld feitelijke aan een bepaalde plaats gebonden markten, doch ideële concentraties van vraag en aanbod. Vgl. Dr J. L. MEY en Drs P. H. M. H. SNEL: Leerboek der Bedrijfseconomie, Deel II, 's-Gravenhage 1947, blz. 36.

ligt nu o.i. het essentiële verschil tussen een Centrale Bank, welke als top van een bepaalde geldsfeer kan worden beschouwd en De Javasche Bank. De eerste heeft door haar positie, wanneer de banken op haar moeten terugvallen, een „grip” op deze en kan door allerlei middelen het geldvolume trachten te beïnvluencen. In Indonesië viel men uiteindelijk niet terug op De Javasche Bank, maar op de Nederlandse geldmarkt. Daarom menen wij te mogen zeggen, dat De Javasche bank geen eindstation vormde in de geldstroom, doch een tussenstation.

De in Indonesië gelegen filialen der Nederlandse banken konden weliswaar in credietverhouding tot haar staan, doch in de meeste gevallen was zij slechts de uitvoerster van overboekingen uit de Nederlandse monetaire sfeer naar de Indonesische en eventueel omgekeerd. De circulatiebank, welke zich tot Centrale Bank ontwikkeld heeft kan in tijden van geldschaarste, wanneer in belangrijke mate een beroep op haar wordt gedaan, trachten door haar discontopolitiek of anderszins bepaalde beperkingen op te leggen.

Van geldschaarste behoefde in Indonesië geen sprake te zijn. De Javasche Bank diende slechts haar overboekings-opdrachten uit te voeren en zorg te dragen dat technisch over de nodige betaalmiddelen kon worden beschikt. Indien van credietverhouding t.o.v. de overige banken geen sprake was, kon zij met haar tarieven en anderszins ook geen belangrijke invloed uitoefenen. De grote stabiliteit van het disconto bij De Javasche Bank kan dan ook hieruit worden verklaard.¹

Wanneer uit het voorafgaande is gebleken, dat De Javasche Bank in feite geen vat kon hebben op het binnenlandse geldwezen, dan kon zij ook niet *volledig* het karakter van Centrale Bank hebben.

Men moet De Javasche Bank in het verleden dan ook zien als een particuliere bank, welke tegelijkertijd het recht had om als circulatiebank op te treden en enkele functies vervulde, welke gemeenlijk door een Centrale Bank worden verricht. Dit feit moge automatisch tot contact met de overige banken hebben geleid, en een bepaald stempel op hare positie hebben gedrukt, het betekende nog geenszins dat zij *volledig* het karakter van Centrale Bank bezat. Wanneer DE KOCK aan de aan het begin dezer paragraaf opgesomde functies ener Centrale

¹ Ook VERRIJN STUART heeft hierop in zijn meergenoemde werk gewezen, doch hij geeft andere gronden aan ter verklaring, t.a.p. blz. 29.

Bank toevoegt: „A further requisite of a real central bank is that it should not, to any great extent, perform such banking transactions as accepting deposits from the general public and accommodating regular commercial customers with discounts or advances,” dan moge t.a.v. De Javasche Bank er op worden gewezen, dat juist in de bijzondere omstandigheden in Indonesië door het ontbreken van een zelfstandige geldmarkt en de onmogelijkheid om invloed op de banken uit te oefenen, het feit dat De Javasche Bank zich op het terrein van het algemene bankwezen bewoog, belangrijke voordelen had. Door het in concurrentie optreden op dit terrein, kon zij door haar autoriteit, door het stellen van de rentetarieven, de andere banken voorgaan, en toch een zekere leiding uitoefenen. Tevens kon zij in moeilijke tijden of omstandigheden steun aan de overige banken geven door credietovername. Dit laatste was echter slechts mogelijk doordat De Javasche Bank op de betreffende terreinen van het credietwezen zelf werkzaam was en dus terzake de nodige ervaring bezat om de risico's te kunnen beoordelen. Gegevens omtrent de omvang van op deze wijze in het verleden geboden hulp staan niet ter beschikking.

Nu eerstens door het verbreken van de verbindingen met Nederland op 10 Mei 1940, vervolgens door de instelling van het deviezen-regime en laatstelijk door de zelfstandigwording van Indonesië op 27 December 1949, de band met het Nederlandse geldwezen verbroken is, waardoor automatisch een zelfstandige geld- en kapitaal-sfeer is ontstaan en De Javasche Bank inderdaad de toporganisatie is geworden in het geldwezen, komt het dualisme echter in een geheel ander licht te staan. Hierop komen wij nog terug. (zie Hoofdstuk V Par. 3).

PAR. 3

Het volkscredietwezen.

Het betrekken van het volkscredietwezen in onze beschouwingen wordt van belang geacht, omdat daarin feitelijk het enige aanrakingspunt is gelegen van het bankwezen met de typisch inheemse sfeer.

De grote ondernemingen op het terrein van de cultures, mijnbouw industrie en verkeer zijn immers voornamelijk in handen van westerlingen (Nederlanders, Engelsen, Amerikanen, Fransen) en enkele

Chinezen. Hetzelfde kan gezegd worden van de export- en import-handel, zij het ook dat daarin Chinezen een rol van meer betekenis spelen. In de collecterende en distribuerende tussenhandel spelen eveneens Chinezen naast Arabieren en Indiërs een rol, terwijl slechts sporadisch bedrijven in handen zijn van Indonesiërs. Voor zover er bankcredieten aan vorenbedoelde groepen worden verstrekt, bestaat er dus practisch geen contact met de eigenlijke inheemse sfeer, uitgezonderd mogelijk in de particuliere sector. Anders ligt het op het terrein van de bevolkingslandbouw, op dat der kleine nijverheid en het handwerk. Dit was van ouds hoofdzakelijk in handen van Indonesiërs, doch voor financiering door de grootbanken minder geschikt, wegens de aard en de geringe grootte der gevraagde credieten en omdat de outillage dezer instellingen hierop niet was berekend. Het sociale karakter, dat de credietgeving in deze sector dient te dragen maakt deze bovendien tot een typisch object van Overheidszorg.

Ter voorziening in deze credietbehoeften, heeft zich in de loop der jaren dan ook, met steun van de Overheid een afzonderlijk credietwezen ontwikkeld, aangeduid met de naam van volkscredietwezen, dat het contactpunt was tussen het bankwezen en de inheemse sfeer.

Nu in het huidige tijdsgewricht de activiteit van Indonesiërs zich ook op andere sectoren van het bedrijfsleven werpt en zich met name, meer dan vóór de oorlog het geval was, een Indonesische middenstand gaat ontwikkelen, welke zich o.a. met bepaalde takken van handel bezig houdt, terwijl de „new-comers” op dat gebied doorgaans nog niet bij de grootbanken voor financiering terecht kunnen, gaat het volkscredietwezen ook in deze een rol spelen en tracht men ook in de financieringsbehoefte dezer groepen te voorzien.

Aangezien de credieten in deze sfeer in toenemende mate in rekening-courant worden verleend, en ook op girale wijze hierover wordt beschikt, krijgt juist daardoor de A.V.B. meer en meer het karakter van primaire bank.

DE BREE heeft in zijn meergenoemd werk een hoofdstuk gewijd aan het volkscredietwezen; eveneens VERRIJN STUART in 1934 in de tweede druk van zijn boek. DJIE TING HAM heeft er geen aandacht

aan besteed. Om de situatie op 10 Mei 1940 weer te geven zal in het volgende de ontwikkeling van het volkscredietwezen summier worden geschetst.¹

In zekere zin werken de Gouvernements-pandhuizen in dezelfde sfeer, doch deze worden hier niet behandeld, omdat zij niet tot het primaire bankwezen behoren.²

In het volkscredietwezen kan een zeker systeem worden onderkend, hetwelk gevormd wordt door de desa-loemboengs, de desabankjes (beide dorpscredietinstellingen) en de Algemeene Volkscredietbank. De *loemboengs* of rijstbankjes³ hebben zich ontwikkeld tegen het einde der 19e eeuw. In de dorpschuren werden voorraden „padi” opgeslagen, waaruit tegen de zaaitijd credieten in natura werden verstrekt, welke in de oogsttijd ook weer in natura werden afgelost met een rente van 25 tot 50%.⁴ De leiding van een loemboeng wordt gevormd door een plaatselijk Comité onder leiding van het dorps hoofd. Ter dekking van de beheerskosten en ter vorming van een reservefonds wordt ieder jaar een gedeelte van de surplus-padi verkocht. In de loop der jaren konden de loemboengs eigen kapitaal vormen of waren zij in staat degenen die voor de oprichting geld verstrekt hadden, terug te betalen.

FRUIN wijst erop, dat loemboengs in de regel alleen blijven bestaan

¹ Een uitvoerige literatuur-opgave omtrent het volkscredietwezen vindt men in: Dr SOEMITRO DJOJOHADIKOESOEMO: *Het Volkscredietwezen in de Depressie*, Haarlem 1943, blz. 207.

² Ten einde een idee te geven van de omvang van de werkzaamheden van de pandhuisdienst diene, dat eind 1940 het totaal der verleende voorschotten f 88,2 miljoen bedroeg, verdeeld over 49,6 miljoen panden.

³ Beter kan men ook in het Nederlands spreken van „padi-bankjes”, omdat het woord „rijst” hier niets zegt. In het Indonesisch kent men de woorden „padi”, „beras” en „nasi”. De „padi” is de rijst in de halm, de „beras” is de gepelde rijst, de „nasi” is de gekookte rijst.

⁴ Economic Commission for Asia and the far East: „Financial Institutions in Indonesia”. Provisional report, blz. 86. Hieraan zijn ook andere in deze paragraaf vermelde gegevens ontleend, tenzij een andere bron is aangegeven. Tot goed begrip van dit schijnbaar hoge rentepercentage diene, dat dit de rente is, uitgedrukt in padi. Doordat de prijs van de padi na de oogst als regel lager ligt dan vóór de oogst is de reële rente (in geld uitgedrukt) belangrijk lager. Bij een prijsverschil van 25% werd een rente in natura van 30% herleid tot 4%. Vgl. Dr SOEMITRO t.a.p. blz. 128 en Dr J. C. W. CRAMER: *Het Volkscredietwezen in Nederlandsch-Indië*, Amsterdam 1929, blz. 150 en blz. 162.

in streken, waar niet te veel misoogsten voorkomen en slechts één keer per jaar padi geplant wordt.¹

De sterkste ontwikkeling vertonen de loemboengs in de jaren 1900-1917. Door de ontwikkeling van de geldeconomie in de inheemse sfeer (verbouw voor export en vervoersmogelijkheden) nam de oorspronkelijke vlucht daarna af.² In 1917 telde men ongeveer 11000 loemboengs op rond 20.000 inheemse gemeenten. (De loemboengs komen alleen op Java voor.) In 1940 waren er nog 5451 met een zuiver vermogen van 137,7 miljoen kg padi en f 7,9 miljoen in geld. Uitgeleend werden in laatstgenoemd jaar 110 miljoen kg padi aan 1.128.000 leners, hetgeen dus gemiddeld 98 kg per credietnemer betekende.³

De eveneens zeer eenvoudig opgezette *desabankjes* zijn wat bestuur betreft op dezelfde wijze georganiseerd als de loemboengs. Zij zijn opgericht ter voorziening in tijdelijke geldbehoeften van de dorpelingen. Ten dele zijn ze ontstaan uit de loemboengs toen het geldverkeer in de desa zich ontwikkelde en dit de vraag naar crediet in geldvorm deed toenemen. Het aanvangskapitaal werd bijeengebracht door de dorpelingen zelf, hetzij door vrijwillige bijdragen, ofwel geput uit de reserves der padibankjes, eventueel aangevuld met voorschotten van de afdelingsbanken (zie onder). Deze voorschotten werden terugbetaald uit gemaakte winsten, waaruit tevens eigen vermogen werd gevormd.

In 1917 telde men in geheel Indonesië ongeveer 2800 desabankjes. In 1940 was dit aantal gestegen tot 7443 met een kapitaal van f 8.282.000,—. Uitgeleend werd in dat jaar een bedrag van f 23.431.000,— verdeeld over 1.165.000 credietnemers, zodat het gemiddelde bedrag per lener ca f 20,— bedroeg.⁴

De bovengenoemde afdelingsbanken dateren van rond de eeuwwisseling. De naam moet worden verklaard uit het feit, dat zij dienden voor een bestuursafdeling, het ressort van een assistent-resident. Zij droegen volgens DE BREE een particulier en philanthropisch

¹ Mr TH. A. FRUIN: Het Credietwezen. In „Daar werd wat groots verricht”, samengesteld en verzorgd onder leiding van Mr W. H. VAN HELSDINGEN, Amsterdam 1941, blz. 373.

² Zie over het binnendringen van de geldhuishouding in de dorpsgemeenschap: Prof. Dr J. H. BOEKE: Economie van Indonesië, Haarlem 1951, blz. 87 e.v.

³ Gegevens Indisch Verslag 1941.

⁴ Gegevens Indisch Verslag 1941, blz. 228.

karakter.¹ Het komt ons voor, dat dit echter slechts ogenschijnlijk het geval was. Zij ontstonden nl. op instigatie van bestuursambtenaren en dezen leefden er n.h.v. niet hun philanthropie in uit, maar wel hun patriarchale bestuurszorg voor de bevolking. De assistent-resident, later de regent, was q.q. voorzitter van het Bestuur, dat verder uit andere ambtenaren en met de bevolking meelevende particulieren bestond. Terecht merkt FRUIN op: „Tegenover bevolking en beleggers was en bleef de afdelingsbank overheidsinstituut, waarvoor in laatste instantie de regeering verantwoordelijk was.”²

De oorspronkelijk nagestreefde ontwikkeling van de afdelingsbanken tot zelfstandige particuliere verenigingen bleek, volgens genoemde auteur niet mogelijk, de verenigingsvorm was schijn, er waren slechts plaatselijke bestuursambtenaren ambtshalve lid met soms een enkele landbouwambtenaar.

De gelden werden verkregen uit overvloedige middelen van loemboengs en desabanken, deposito's van particulieren, en op plaatsen, waar geen deposito's te krijgen waren verschaft het Gouvernement werk-kapitaal.³

Stonden de vorengenoemde bankjes aanvankelijk volkomen vrij, terwille van een gezond volkscredietwezen heeft het Gouvernement zich op den duur niet afzijdig kunnen houden. In 1905 werd de supervisie over het volkscredietwezen opgedragen aan een Inspecteur voor het volkscredietwezen, wiens titel later is gewijzigd in die van „Adviseur voor Volkscredietwezen en Coöperatie.”⁴ In 1912 werd de „Dienst voor het Volkscredietwezen” ingesteld bij Gouvernements-Besluit van 22 Februari No. 7a (Stbl. 1912 No. 210). Van een effectieve contrôle kon echter nog niet worden gesproken.

De volgende stap was de oprichting bij K.B. van 10 Mei 1912, van „De Centrale Kas voor het Volkscredietwezen”, welke tot taak kreeg

¹ L. DE BREE: Het Bankwezen, Batavia 1918, blz. 587.

² Mr TH. A. FRUIN: Het Credietwezen. In „Daar werd wat groots verricht”, blz. 371.

³ Volledigheidshalve zij opgemerkt, dat in de inheemse sfeer ook nog bekend waren „Vissersverenigingen”, welke voorschotten aan vissers verstrekten en „credietcoöperaties”. Op dit soort credietinstellingen wordt hier niet verder ingegaan.

⁴ Vgl. Dr G. M. VERRIJN STUART: Het Bankwezen in de Nederlandsche Koloniën, tweede druk, Wassenaar 1934, blz. 223.

aan de volkscredietinstellingen bedrijfsmiddelen te verstrekken en gelden van die instellingen in belegging te nemen, alsmede raad en hulp in het beheer aan zodanige credietinstellingen te verschaffen. Hoewel voor de afdelingsbanken geen verplichting bestond om zich door De Centrale Kas te doen controleren, was dit in het algemeen wel in haar belang. Overtollige kasmiddelen moesten later bij De Centrale Kas worden belegd. De ambtenaren van De Centrale Kas oefenden contrôle uit op het beheer en gaven adviezen omtrent het beleid. Zodra een afdelingsbank crediet bij De Centrale Kas opnam kreeg laatstgenoemde zeggingschap bij de aanwending der gelden. Hiermede was het begin voor een geïntegreerd volkscredietwezen gemaakt. Op deze wijze werd de contrôle geleidelijk effectief, terwijl in een later stadium De Centrale Kas ook invloed kreeg op de benoeming van de leiders der bankjes. In 1924 waren alle Afdelingsbanken onder contrôle van De Centrale Kas.

Een volledige centralisatie werd eerst verkregen in 1934 door de oprichting van de Algemeene Volkscredietbank (A.V.B.) te Batavia door samensmelting van De Centrale Kas en de toen bestaande 94 afdelingsbanken, die werden omgezet in kantoren van de A.V.B. Hoewel deze concentratie geheel in de lijn der ontwikkeling lag, heeft de depressie in de dertiger jaren het tempo daarvan versneld.¹ De depressie bezorgde de afdelingsbanken nl. tal van moeilijkheden door achterstand in de afbetalingen en terugloop in de uitzettingen, welke mede veroorzaakt werd door een al te voorzichtige uitleenpolitiek. De credietbehoefte was in deze jaren groter dan voorheen, terwijl de afdelingsbanken minder bereidheid tot credietverlening vertoonden. (zie ook blz. 31)

De oprichting der A.V.B. geschiedde bij Ordonnantie van 19 Februari 1934 (Staatsblad No. 82) waarbij tegelijkertijd De Centrale Kas werd opgeheven. Deze Ordonnantie bestond uit twee artikelen. Artikel I handelde over de opheffing van De Centrale Kas. Artikel II luidde als volgt: "Ingesteld wordt een Algemeene Volkscredietbank voor geheel Nederlandsch-Indië, waarvoor van kracht zijn de volgende bepalingen: betreffende de Algemeene Volkscredietbank".

Deze bepalingen omvatten dan weer een 12-tal artikelen, waaraan het volgende wordt ontleend. In Artikel I sub. 2 wordt gezegd dat de

¹ Vgl. Dr SOEMITRO DJOJHADIKOESOEMO: Het Volkscredietwezen in de depressie, Haarlem 1943, blz. 103.

A.V.B. Europees rechtspersoon is, volkomen autonoom is en niet als Staats- of Regeeringsbank moet worden gezien. Artikel 2 omschrijft het doel van de A.V.B. als volgt:

„(1) De Algemeene Volkscredietbank heeft ten doel in Nederlandsch-Indië in het belang der volkswelvaart:

a. het credietbedrijf uit te oefenen ter voorziening in die credietbehoeften van groepen van ingezetenen van Nederlandsch-Indië en binnen Nederlandsch-Indië gevestigde instellingen — zulks ongeacht landaard — waarin niet of niet bevredigend door andere credietinstellingen wordt voorzien;

b. gelden van Inlandsche gemeenten, regentschappen en zelfbesturende landschappen met haar instellingen, van coöperatieve vereenigingen en volkscredietinstellingen in belegging te nemen en zich met het bewaren en administreeren van effecten en andere geldswaardige papieren dier lichamen en instellingen te belasten;

c. in samenwerking met de Postspaarbank het sparen te bevorderen onder meer door spaargelden in belegging te nemen tegen een rente niet hooger dan die der Postspaarbank;

d. raad en bijstand te verleen en toezicht en contrôle uit te oefenen op volkscredietinstellingen, coöperatieve vereenigingen, Inlandsche gemeentecredietinstellingen, zulks met inachtneming van de op dit stuk bestaande wettelijke regelingen.

(2) De Algemeene Volkscredietbank is bevoegd om een deel van haar taak aan door haar in het leven te roepen, onder haar leiding en toezicht staande, volkscredietinstellingen over te dragen en die instellingen van kapitaal te voorzien.

(3) De Algemeene Volkscredietbank belast zich, volgens door den Gouverneur-Generaal te stellen regelen en tegen door Hem te bepalen vergoeding, met de administratie van de gelden, die van Landswege zijn of worden bestemd om aan de bevolking in leen te worden verstrekt tot verhooging harer stoffelijke welvaart of tot steun ingeval van rampen van hoogerhand. De Gouverneur-Generaal kan haar, buiten haar verantwoordelijkheid en tegen door Hem te bepalen vergoeding dienstbaar maken aan het houden van toezicht en het geven van advies bij het beheer der hierbedoelde fondsen”.

Het kapitaal van de A.V.B. werd gevormd door het aan haar over te dragen kapitaal en de reserves van De Centrale Kas, tezamen rond f 3,8 miljoen belopende en de batige saldi van de op te heffen afdelingsbanken ad rond f 17,6 miljoen in totaal, zodat de aanvangsbasis rond f 21,4 miljoen bedroeg.¹

Op het beheer van de A.V.B. werd toezicht uitgeoefend door een Regeringscommissaris, een Centrale Commissie van Toezicht en

¹ Gegevens ontleend aan Dr G. M. VERRIJN STUART: Het Bankwezen in de Nederlandsche Koloniën, tweede druk, blz. 237.

Bijstand bestaande uit een sociaal-economische en een financieel-technische afdeling, benevens door plaatselijke commissies bij elk plaatselijk kantoor.

Naast haar bemoeienissen met het volkscrediet verrichtte de instelling kassiersdiensten ten behoeve van bedevaartgangers naar Mekka.

De omvang van het volkscrediet kort vóór het uitbreken van de oorlog kan worden gedemonstreerd aan de hand van onderstaande tabel, ontleend aan het Jaarverslag der Javasche Bank over 1940-1941.

VOLKSCREDIETWEZEN (incl. desabanken)
in duizenden guldens

Jaar	Aantal nieuwe voorschotten	Totaal uitgeleend (incl. R.crt)	Uitstaand bedrag	Achterstand	
			per ult. Dec.	Bedrag	%
1936	2.976	37.522	26.053	5.819	22,34
1937	3.365	42.981	28.459	3.762	13,22
1938	3.777	51.147	32.384	2.664	8,23
1939	4.118	55.900	34.917	2.282	6,54
1940	4.083	54.008	34.148	2.085	6,11

Deze cijfers kunnen eerst goed worden beoordeeld, wanneer men bedenkt, dat de drie soorten credietinstellingen eind 1929 samen bijna f 130 miljoen hadden uitstaan op Java en Madoera.¹ „In de depressiejaren, toen alle dualistische geldbronnen van de bevolking: de ondernemingen, de Overheid en de inheemse productenmarkt, snel opdroogden, toen de vaste lasten zwaarder dan ooit drukten en de geldnood tot bedenkelijke hoogte steeg, zagen de pandhuizen hun uitleningen tot 34%, de dorpsbankjes tot 37% en de volkscredietbanken tot 23% van hun vroegere omzet slinken.”¹ In tegenstelling tot het vorenstaande bleef het bedrijf in realia van de loemboengs door deze verschijnselen onberoerd.²

De cijfers over 1940 zijn de laatstbekende vóór de destructieve bezettingsjaren.

¹ Prof. Dr J. H. BOEKE: *Economie van Indonesië*, Haarlem 1951, blz. 377.

² Vgl. Mr TH. A. FRUIN: *Het credietwezen*. In „Daar werd wat groots verricht”, blz. 374.

De gevolgen van de oorlogsomstandigheden voor het bankwezen.

Zoals reeds in Par. 2 werd opgemerkt was vóór 10 Mei 1940 het Indonesische geld- en bankwezen sterk met het Nederlandse gelieerd. De Indische valutapolitiek was volledig gericht op de handhaving van de pariteit tussen de Nederlandse en de Indonesische gulden en deze laatste had, behoudens in enkele omliggende landen, in het buitenland een zeer kleine markt. Het betalingsverkeer tussen Indonesië en het buitenland liep voor het overgrote gedeelte over Nederland en werd in Nederlandse guldens bewerkstelligd.

Door het verbreken van de verbindingen met Nederland, als gevolg van de oorlogsomstandigheden, kwam aan deze situatie een einde. De Nederlandse gulden kon niet langer schakel zijn in de afwikkeling van het buitenlandse betalingsverkeer en de Indische gulden moest rechtstreeks in het internationale betalingsverkeer worden ingeschakeld.¹ De banken in Indonesië werden op zichzelf aangewezen hetgeen belangrijke consequenties had voor de wederzijdse verhoudingen. Konden vóór 10 Mei 1940 de Nederlandse banken in Indonesië, de aldaar overvloedige middelen al of niet via De Javasche Bank naar het betreffende hoofdkantoor overmaken en kwamen in Nederland de opbrengsten van de Indonesische export grotendeels binnen, dit was vanaf dat moment niet meer mogelijk. Evenmin kon men nog ter aanvulling van middelen op Nederland trekken of overboekingen van daaruit doen geschieden.

De verhouding tussen de hoofdkantoren der banken in Nederland en de bijkantoren (individueel of gezamenlijk) in Indonesië, lag administratief-technisch vóór 10 Mei 1940 niet anders dan die tussen een hoofdkantoor in Nederland en zijn bijkantoren binnenslands. Die verhouding werd weerspiegeld in een bepaalde sluitrekening tussen beide, welke zowel een debet- als een credit-saldo kon vertonen.

De bedoelde parallel kon in deze zonder meer worden getrokken, omdat zich deviezenteknisch door convertibiliteit en op handhaving van de parikoers gerichte valutapolitiek practisch geen problemen voordeden.

Een zeker verband tussen liquiditeit en credietcapaciteit van de Indo-

¹ Ontleend aan: Verslag De Javasche Bank 1940—1941, blz. 79/80.

nesische kantoren kon in het verleden niet worden gelegd, omdat verhoogde liquiditeit gevolgd kon worden door uitzetting in Nederland en illiquiditeit kon worden opgevangen door aanvulling uit Nederland.

Deze verhouding tussen de Nederlandse banken en hare bijkantoren in Indonesië (hetzelfde geldt mutatis mutandis voor andere buitenlandse banken, zij het ook, dat hierbij deviezenteknisch enige verschillen bestaan), werd nu materieel door het verbreken van de verbindingen met Nederland op 10 Mei 1940 en formeel door het kort daarop in Indonesië ingestelde deviezenregime verbroken.

Reeds op 11 Mei 1940 werd nl. een noodverordening uitgevaardigd, houdende voorlopige regelen inzake het deviezenverkeer, waarbij behoudens speciale vergunning, elke beschikking over deviezen werd verboden en overdracht van uit export verkregen valuta verplicht werd gesteld. Deze voorlopige regeling werd kort daarop vervangen door een Ordonnantie, en een daarop steunende Regerings-verordening, die het gehele buitenlandse handels- en betalingsverkeer van Indonesië in een sluitende regeling omvatten.¹ Daarbij werd gestreefd naar het concentreren van alle uit export beschikbaar komende buitenlandse valuta en het reguleren en controleren van de besteding daarvan op zodanige wijze, dat daaruit voor het Land een maximum aan nut zou worden verkregen.²

Van toen af werd de situatie voor de buitenlandse banken als volgt: Voor zover de Indonesische filialen een schuld aan het hoofdkantoor in het buitenland hadden, werd in feite een deel van het werkkapitaal in Indonesië opgesloten, geheel los van de vraag of dit bestond uit in Indonesië of elders aangetrokken middelen. Voor zover deze filialen saldi in Nederland onderhielden zaten een deel der in Indonesië aangetrokken middelen in Nederland vast. Hoewel de Escomptobank haar hoofdkantoor in Indonesië had en bijkantoren in Nederland waren de gevolgen ook voor haar dezelfde.

Deze toestand bleef bestendig toen na de capitulatie van Japan er wel weer verbindingen met het buitenland waren, maar het deviezenregime bleef voortbestaan.

¹ Deviezenordonnantie 1940, Staatsblad 1940 no. 205. Bekrachtigd bij de Wet van 30 Juni 1948, Ned. Staatsblad 1948 no I 264, Ind. Staatsblad 1948 no 177. Deviezenverordening 1940, Staatsblad 1940 no 291, jo no 380.

² Vgl. Verslag De Javasche Bank 1940-1941, blz. 82.

Nauwkeurige scheiding diende toen te worden gemaakt tussen monetair accoordrekeningen, betrekking hebbend op het hervatte betalingsverkeer en de oude posten, welke sedert het moment der opsluiting nog waren aangegroeid b.v. met in de na dato verlopen jaren gemaakte winsten in het Indonesische bedrijf, voor zover deze niet konden worden getransfereerd.

Men dient o.i. de oude en niet transferabele posten (verplichtingen aan het Hoofdkantoor) voorlopig te beschouwen als Eigen kapitaal der banken in Indonesië belegd en in het omgekeerde geval te stellen, dat de betreffende bank met een negatief Eigen kapitaal in Indonesië werkt.¹ Aldus moet o.i. de post „Eigen middelen in Indonesië belegd” worden verklaard onder de gecombineerde cijfers van De Javasche Bank en 7 Handelsbanken, welke De Javasche Bank in haar jaarverslag 1949-1950 publiceert.²

In verband met de gewijzigde verhouding kan worden opgemerkt, dat het in het verleden van minder belang was de cijfers van de in Indonesië werkzame buitenlandse banken voor wat haar bedrijf aldaar betreft te kennen dan op dit moment. Men kon immers de betreffende banken en haar kantoren in Indonesië in het verleden als een geheel bezien, terwijl thans het Indonesisch bedrijf in financieel opzicht afgesloten is van de rest.

Door de bovengeschetste situatie vond een zeer belangrijke verandering plaats in de interne structuur der in Indonesië gevestigde kantoren van de buitenlandse banken. Het karakter van zuiver filiaalbedrijf met alle consequenties van dien werd noodgedwongen gewijzigd in een weliswaar niet organisatorische, maar financiële zelfstandigheid. Van een wederzijdse overheveling van middelen tussen hoofd- en bijkantoren kon geen sprake meer zijn. Een gevolg hiervan was verder o.a. dat het buitenlandse betalingsverkeer dat voorheen in hoofdzaak via Nederland werd geleid zich thans rechtstreeks diende af te spelen, hetgeen de banken voor de noodzaak plaatste op korte termijn een, de gehele vrije wereld omvattend, apparaat voor het buitenlandse betalingsverkeer in het leven te roepen. Ook De Javasche

¹ Een apart probleem in dit verband doet zich voor wanneer bij een bepaalde bankinstelling andere in Azië gelegen kantoren vanuit Indonesië worden gefinancierd, waarbij Djakarta als Hoofdkantoor voor geheel Azië fungeert. De deviezentechnische gevolgen daarvan i.v.m. het verbreken der verbindingen vallen echter buiten de stof van dit geschrift.

² Zie Verslag De Javasche Bank 1949-1950, blz. 45.

Bank ging er toe over belangrijke uitbreiding te geven aan haar buitenlandse organisatie door het aanstellen van correspondenten in een aantal landen, waar zij voorheen niet vertegenwoordigd was.¹

De verbindingen met Nederland zijn hersteld, maar het deviezen-regime is gebleven. Daarenboven is eind 1949 een nieuwe factor in het geding gekomen nl. de Souvereiniteitsoverdracht. Behalve uit deviezen-technisch oogpunt, is deze kwestie relevant t.a.v. de volgende vraag. *Is het na de Souvereiniteitsoverdracht nu de politieke en monetaire verhoudingen volkomen anders liggen, van Indonesisch standpunt bezien, niet gewenst, ook al zou er nooit een deviezenregime meer bestaan, van de buitenlandse banken in Indonesië de aanwezigheid van een zeker bedrag aan eigen middelen in Indonesië te eisen?* Hierbij zou dan tegelijkertijd het werken met een negatief eigen kapitaal ofwel met buiten Indonesië belegde, in Indonesië aangetrokken middelen veroordeeld zijn. Dit probleem zal in Hoofdstuk V nader aan de orde worden gesteld en belicht worden tegen de achtergrond van het standpunt, dat ten aanzien van buitenlandse banken in andere landen wordt ingenomen.

Behalve het vorenstaande had de monetaire losmaking van Nederland in Mei 1940 nog een andere consequentie. Door de deviezenbepalingen kon de tegenwaarde van de export uit Indonesië niet meer, zoals voorheen in Nederland of elders in het buitenland worden ontvangen, maar kwam deze voortaan ten volle in Indonesisch Courant ter beschikking. Voor particulieren was het voorts niet langer mogelijk in Indonesië verkregen inkomsten en spaargelden naar Nederland of elders over te maken. Dit leidde tot een stijging van de rekening-courant-saldi bij de banken. Helaas wordt ter demonstratie alleen beschikt over het betreffende cijfer bij De Javasche Bank dat overigens wel representatief kan worden geacht. Dit bedroeg per ultimo Maart 1940 f 96,5 miljoen en per ultimo Maart 1941 f 295,2 miljoen, waarbij nog valt op te merken, dat in tegenstelling tot het verleden deze post bij De Javasche Bank voor het eerst die der uitstaande bankbiljetten overtrof. Gemiddeld bedroegen dealdi in het boekjaar 1940-1941 f 212,7 miljoen tegen f 84,6 miljoen in 1939-1940. De stijging van de rekening-courant-saldi zou nog belangrijker zijn geweest, indien

¹ Vgl. Verslag De Javasche Bank 1940-1941, blz. 83.

het Gouvernement niet belangrijke bedragen aan schatkistpapier op de open markt had geplaatst.¹

In feite was door de bovengenoemde factoren de grondslag gelegd voor het ontstaan van een zelfstandige geld- en kapitaalmarkt in Indonesië.

Naast het verbreken der verbindingen zijn voor het bankwezen in de periode 10 Mei 1940 - 8 Maart 1942 nog vermeldenswaard:

a. De zetelverplaatsing der banken en de voorziening in bestuursfuncties door de Commissie voor het Rechtsverkeer in Oorlogstijd (C.R.O.). Deze commissie was belast met de tenuitvoerlegging van de „Verordening Rechtsverkeer in oorlogstijd, houdende regelen ten einde te verhinderen dat het rechtsverkeer in oorlogstijd met betrekking tot Nederlandsch-Indië schade toebrengt aan de belangen van het Koninkrijk der Nederlanden”.

De zetelverplaatsingen waren een uitvloeisel daarvan. Zo werden de zetels van de Nationale Handelsbank en van de Nederlandsche Handel-Maatschappij op 10 Mei 1940 van Amsterdam naar Batavia verplaatst. Op 2 Maart 1942 werd de zetel van de Nationale Handelsbank verplaatst naar Bandung en vervolgens naar Paramaribo. Na de oorlog werd de zetel weer teruggeplaatst naar Amsterdam.²

De zetel van de Nederlandsche Handel-Maatschappij werd op 11 Maart 1942 verplaatst van Batavia naar Paramaribo, terwijl op 28 November 1945 terugplaatsing naar Amsterdam plaats vond.

Van de Escomptobank werd de zetel op 28 Februari 1942 verplaatst van Batavia naar Bandung. De overbrenging werd op 10 October 1945 weer ongedaan gemaakt.³

b. De sluiting van de in Indonesië werkzame Japanse banken op last van de Regering op 8 December 1941, toen Nederlandsch-Indië in oorlog kwam met Japan.

c. De voorbereidingen in begin 1942 tot vernietiging van het bij de banken aanwezige bankpapier, bij een eventuele Japanse invasie,

¹ Ontleend aan: Verslag De Javasche Bank 1940-1941, blz. 84/5.

² Bericht aan de aandeelhouders van de Nederlandsch-Indische Handelsbank dd. 13 Aug. 1946, blz. 6.

³ Bericht aan aandeelhouders van de Nederlandsch-Indische Escompto Maatschappij dd. 5 Nov. 1947, blz. 8.

welke maatregelen weer werden achterhaald, toen op een op 25 Februari 1942 ten kantore van De Javasche Bank gehouden vergadering van de Thesaurier-Generaal met de banken bleek, dat het inzicht van de Regering omtrent de verschroeide aarde politiek belangrijke wijzigingen had ondergaan. Uit het gewijzigde inzicht vloeide voort, dat geen bankpapier vernietigd zou worden, noch door De Javasche Bank noch door de particuliere banken, terwijl mogelijk daaruit voor de banken ontstane verliezen gedekt werden door een Regeringsgarantie.¹

d. De verscheping van de goudvoorraad van De Javasche Bank, kort vóór de inval van de Japanners, naar Australië en Zuid-Afrika.²

Verder is nog van belang te memoreren, dat de jaren 1941 en 1942 tot aan de bezetting, voor Indonesië een tijdperk waren van intensieve oorlogsvoorbereiding. "Met terzijdestelling van restricties werd met alle krachten geproduceerd en geëxporteerd; anderzijds werd de importhandel, ter waarborging der goederenvoorziening in tijd van oorlog, ertoe gebracht supernormale bestellingen te plaatsen en buitengewone voorraden aan te houden."³ Deze geforceerde economische activiteit demonstreerde zich in de geldsomloop. De geldcirculatie welke begin Mei 1940 f 360 miljoen bedroeg, beliep in Maart 1941 f 400 miljoen en was in Maart 1942 gestegen tot f 610 miljoen waarvan f 367 miljoen bankpapier, f 75 miljoen muntbiljetten, f 93 miljoen zilveren tekenmunten en f 75 miljoen pasmunt.⁴ Omtrent de girale geldhoeveelheid op genoemde data zijn geen gegevens bekend.

¹ Zie noot 2 pag. 36

² Verslag De Javasche Bank 1941-1947, blz. 16.

³ Bericht aan aandeelhouders van de Nederlandsch-Indische Escompto Maatschappij N.V., dd. 5 November 1947, blz. 8.

⁴ Gegevens Archief afd. Geldzaken, Ministerie van Financiën, Djakarta, en ontleend aan de artikelen van Drs H. J. MANSCHOT over „Het geld-, bank- en credietwezen in Nederlandsch-Indië in de bezettingsjaren 1942/45”, in E.S.B. dd. 27 Maart en 3 April 1946.

HOOFDSTUK II

DE JAPANESE BEZETTING VAN 8 MAART 1942 TOT 15 AUGUSTUS 1945¹

De eerste actie van de Japanners tegenover de banken was de sluiting van de bankkantoren.

Voorts werden na de capitulatie van Nederlands-Indië reeds op 9 Maart 1942 de directies der banken gedwongen ten overstaan van de Japanse Opperbevelhebber een verklaring te tekenen, waarbij alle activa der banken werden overgedragen aan het Japanse Leger. Incidenteel werden er in de buitengewesten kasmiddelen van de banken onmiddellijk in beslag genomen door de stoottroepen doch als regel werden de kassen slechts geverifieerd en verzegeld.

In bepaalde plaatsen werden de banken na enkele dagen heropend door de lokale Japanse autoriteiten, doch dit was feitelijk in strijd met de officieel uitgestippelde politiek en kon dus slechts van korte duur zijn. Op 11 April 1942 werd een algemeen bankenmoratorium afgekondigd.²

Na de volledige stopzetting der bankzaken wensten de Japanners een inzicht te verkrijgen in de financiële positie der banken. Om dit te bereiken werd het beschikbare personeel weer aan het werk gezet om balansen, staten van debiteuren en crediteuren etc. op te maken. Eindelijk volgde op 20 October 1942 de order van het Japanse Hoofdcommando op Java (decreet no. 44, administratieve order no. 13) dat De Javasche Bank, de Nederlandsche Handel-Maatschappij, de Nederlandsch-Indische Handelsbank, de Nederlandsch-Indische Escompto Maatschappij, The Chartered Bank of India, Australia and China, The Hongkong and Shanghai Banking Corporation, The Oversea Chinese Banking Corporation, The Bank of China en de Batavia Bank moesten worden geliquideerd.

¹ Gegevens Archief afd. Geldzaken Ministerie van Financiën, Djakarta en ontleend aan de in noot 4 op pag. 37 genoemde artikelen van Drs. H. J. Manschot.

² Verslag De Javasche Bank 1941-1946, blz. 17.

De Chungwha Shangieh Maatschappij, de N.V. Bankvereniging Oei Tiong Ham en de Algemeene Volkscredietbank werden door dit decreet dus niet getroffen. Enige tijd later werd een soortgelijke order uitgegeven voor zes spaar- en twee hypotheekbanken. Voor alle banken gezamenlijk werd één liquidateur aangewezen, die bij elke bank twee Japanse ondergeschikten aanstelde. Ten name van de liquidateur werden later bij de Nanpo Kaihatsu Kinko, een Japanse instelling met hoofdkantoor te Tokio, welke in Indonesië tijdens de bezetting de functie van circulatiebank vervulde, een aantal z.g. liquidatie-rekeningen geopend, waarop straks nader wordt ingegaan. Door de als adviseurs aan de Japanse liquidateur toegevoegde staf-employé's van De Javasche Bank is nog een poging aangewend om de liquidatie van deze bank te verhinderen door een beroep te doen op het feit, dat de Japanse legerleiding de geldende wetten in Indonesië, dus ook de Javasche Bankwet van 1922, niet buiten werking had gesteld, doch deze poging had geen succes.¹

Blijkens de instructie aan de Japanse liquidateur zouden bij de liquidatie de volgende richtlijnen moeten worden gevolgd:

„a. Every bank's accounts within Java to be combined and then liquidated.
b. The liquidator of each bank immediately upon assuming his post, to draw up an inventory of assets and a balance sheet.

c. The utmost to be done to recover each bank's outstanding claims.

d. As regards negotiable papers and real estate, both bank's own property and securities held, in view of the impossibility of conversion into cash under the present circumstances to wait until this would be feasible sometime in the future.

e. To repay deposits and other liabilities in the below mentioned order and percentage every time the liquidator collects a suitable amount of cash.

1. Liabilities to Japanese: in full

2. „ „ Natives: a fairly large amount

3. „ „ Axis nationals and neutrals: a fairly large amount

4. „ „ Chinese cooperating with us: a fairly large amount

5. „ „ other Chinese and enemy nationals: if after completion of payments to 1—4 money is left, a suitable amount out of this money.

f. Exceptions to e.:

¹ Vgl. Verslag De Javasche Bank 1941-1946, blz. 17. Achteraf beschouwd, heeft volgens dit verslag, de plaats gehad hebbende liquidatie tenslotte minder nadelen opgeleverd dan — blijkens het verloop van zaken op de Philippijnen — het gevolg zou zijn geweest van een voortzetting van het bedrijf der banken.

1. As confiscated by the army, liabilities towards enemy public property to be repaid preferentially over any other liability.

2. Liabilities arising out of the banknotes of the Bank of Java to be separated from the liquidation of said bank. Banknotes circulating at present to be circulated also in future at par with Army scrip.

g. All cash in each bank confiscated by the Army to be released and used for liquidation (Exception: banknotes belonging to the War Depository Account of the Bank of Java).

h. The liquidator is in a position to end the liquidation provisionally after assets capable of recovery have been retrieved and no further progress in recovery of other assets can be expected for the time being. However, even after a provisional suspension of the liquidation, it cannot be finally closed until all settlements which may be necessary in the future have been made"¹.

Opgemerkt worde, dat het bovenbedoelde decreet van 20 October 1942 alleen betrekking had op Java. Eerst later kwam een soortgelijke order van het Japanse Hoofdkwartier in Singapore voor de banken op Sumatra en een van het Ministerie van Marine te Tokio voor Borneo en de Grote Oost. Enig contact tussen de drie liquidatie-organisaties, welke op deze wijze ontstonden, bestond er niet. Men bewerkte ieder een gedeelte van hetzelfde terrein.

De liquidateuren concentreerden zich in eerste instantie op het innen van debetposten. De mogelijkheden daartoe waren echter zeer beperkt, ten dele omdat de meeste zaken onmiddellijk door de Japanners waren overgenomen ofwel gecontroleerd werden door Japanse instanties, die de schulden van de vorige eigenaren volledig ignoreerden en vervolgens doordat een belangrijke groep Europeanen, veelal effecten-debiteuren, geïnterneerd was. Ten slotte vielen de schulden van het Gouvernement en lagere publiekrechtelijke lichamen buiten de inningsmogelijkheid, omdat het Japanse Leger deze verplichtingen niet erkende. De enige groep, waarbij nog iets te halen viel, bestond uit de Chinese en Arabische cliëntèle van de banken, die in het algemeen niet geïnterneerd was en haar zaken zo goed en zo kwaad als het ging voortzette. Dit verklaart dan ook hoe b.v. bij de Bank of China het credietbedrijf, dat overigens onbelangrijk was, door de Japanners vrijwel geheel kon worden afgewikkeld. Eveneens, waarom bij de Escomptobank verhoudingsgewijs meer van debiteuren geïnd

¹ Report of the liquidation proceedings of enemy banks in Java by Hiroshi Yamamoto (translated from the Japanese).

² Mondelinge mededeling Escomptobank N.V.

kon worden dan bij de andere Nederlandse banken. De Escomptobank had nl. meer cliënten in deze sfeer dan de overige banken.² De bedoelde groep betaalde een groot deel van haar bankschulden gedurende de liquidatie-periode af. De meesten werden gedwongen tot het doen van afbetalingen in termijnen, terwijl er, toen de Japanse gulden geleidelijk aan sterk deprecieerde veel vrijwillige aflossingen kwamen. De gelegenheid om zich van oude in goed geld aangegane schulden te ontdoen met practisch waardeloos geld, was nl. zeer verleidelijk. Tegelijk met het aflossen van credieten werden door de liquidateur onderpanden vrijgegeven.

De van debiteuren geïnde bedragen werden overgebracht naar voren- genoemde „liquidatierekeningen” bij de Nanpo Kaihatsu Kinko, waarop eveneens werden gestort de bij de banken in beslag genomen kasgelden. Ook het bij De Javasche Bank aangetroffen bankpapier ad totaal f 21,3 miljoen werd als activum aangemerkt en als gevolg hiervan werd het saldo van De Javasche Bank in de liquidatie-rekening onevenredig hoog.¹

Toen in April 1943 de financiële situatie der banken enigszins overzichtelijk was, werd voor iedere bank een afzonderlijk schema opgesteld voor de terugbetaling der deposito's. In tegenstelling tot de boven weergegeven oorspronkelijke instructie, werd echter besloten de terugbetaling te doen geschieden volgens een uniforme schaal onafhankelijk van de nationaliteit en gezindheid van de crediteuren. Het eerste uitkeringspercentage werd in October 1943 vastgesteld op 30 %. (Een latere uitkering is nooit gevolgd.) Met de uitbetaling aan niet-vijandelijke crediteuren werd een aanvang gemaakt op 1 November 1943. Vóór de afwikkeling werd nagegaan of de rechthebbenden geen belastingschulden hadden door toezending van opgemaakte crediteurenlijsten aan de belastinginvorderingskantoren. Daar werd aangetekend hoeveel achterstallige belasting de daarop voorkomende personen nog moesten betalen en dat bedrag werd later bij de uitbetaling afgehouden.

De crediteuren, die voor de 30 %-uitkering in aanmerking kwamen werden door de bank, waar hun rekening liep, opgeroepen. Na legitimatie en tekening van een kwitantie en een verklaring, dat zij geen schuld hadden aan een ander agentschap van de bank of aan een

¹ Vgl. H. J. MANSCHOT: Het geld-, crediet- en bankwezen in Nederlandsch-Indië in de bezettingsjaren 1942/1945, in E.S.B. dd. 27 Maart 1946, blz. 200.

andere bankinstelling in liquidatie ontvingen zij een „paymentorder” (zie bijlage A), welke was gericht aan de Nanpo Kaihatsu Kinko, doch betaalbaar werd gesteld bij de Yokohama Specie Bank of bij de Bank of Taiwan. Aan de „payment-order” was voorts een slip gehecht, waarop werd geadviseerd het bedrag bij een der Japanse banken te storten. In de praktijk kwam het meestal hierop neer, dat na enig onderhandelen met de uitbetalende Japanse Bank een zeker bedrag in contanten werd uitbetaald en de rest op een „spaarrekening” ten name van de aanbieder bij de Japanse Bank werd geplaatst. In 1944 en 1945 werd toegestaan om op deze spaarrekeningen te disponeren.¹ Voor zover de betrokken crediteuren zich op 31 Januari 1944 niet hadden gemeld, werden zij gesplitst in een groep, welke alsnog voor betaling in aanmerking kwam en een groep aan welke niet meer mocht worden betaald. De bedragen welke nog voor uitkering in aanmerking kwamen werden overgebracht naar de „B”-rekening van de liquidateur bij de Nanpo Kaihatsu Kinko (zie onder). Crediteuren welke zich later nog meldden werden ten laste van deze rekening betaald. M.b.t. de groep crediteuren aan wie niet meer mocht worden betaald, werden de bedragen in de administraties der banken weer op de oorspronkelijke rekeningen teruggeboekt. Uitbetaling via „payment-order” kwam na 31 Januari 1944 niet meer voor.

Einde Maart 1944 werd het liquidatiewerk door de oorspronkelijke liquidateur overgedragen aan de Nanpo Kaihatsu Kinko (Southern Development Depository).

Van de rekeningen, welke bij de Nanpo Kaihatsu Kinko ten name van de liquidateur werden aangehouden mogen de volgende worden genoemd:²

1. De „*Gewone rekening*” waarop tot 31 Maart 1944 bedragen werden gecrediteerd uit hoofde van op Java door het Japanse leger in beslag genomen kassen en van debiteuren geïnde bedragen.

2. De „*Liquidatie-uitkerings-rekening*”, welke op 9 October 1943 werd geopend. Zij werd gecrediteerd met overboekingen van de Java-kantoren der verschillende banken, zijnde de saldi in hun boeken van de rekening „Liquidator of Enemy-Banks”, terwijl tevens een bedrag van f28,1 miljoen werd overgeboekt van de sub 1 genoemde „Gewone rekening”.

¹ Rapport directie Rechtsherstel no 371.

² Gegevens Raad voor het Rechtsherstel.

3. De „A”-rekening, waarop werden geboekt bedragen toebehorend aan vijandelijke onderdanen, zoals geadmistreerde kasgelden, bankpapier, aangetroffen in safe-loketten te hunnen name, alsmede de opbrengst van daarin aangetroffen goud, diamanten, provenu van geïncasseerde wissels enz.

4. De „B”-rekening, waarop soortgelijke bedragen als sub. 3 werden geboekt, toebehorend aan niet-vijandelijke personen, waarvan het adres niet bekend was, dan wel die afwezig of niet bereikbaar waren. Tevens werd hierop geboekt het aandeel in de eerste liquidatieuitkering, dat tengevolge van afwezigheid of niet bekende verblijfplaats niet kon worden uitbetaald.

5. De „C”-rekening werd gebruikt ter boeking van bankbiljetten van De Javasche Bank, aangetroffen in de kassen van deze bank.

6. De „D”-rekening, waarnaar alle zich bij de banken bevindende deposito's, welke als publiek eigendom van een vijandelijk land werden beschouwd, werden overgeboekt.

7. De „E”-rekening. Deze behoeft enige nadere toelichting. De Commissie voor het Rechtsverkeer in oorlogstijd had bij haar in beheer zijnde gelden gedeponereerd op verschillende te haren name staande verzamel-rekeningen, zoals de „C.R.O.-Handelszaken”. Wie rechthebbenden op deze gelden waren, was aan de banken niet bekend. Het „Axis nationals property control bureau” (De Japanse beheerder van de C.R.O.) heeft daarnaar echter een onderzoek ingesteld en naar aanleiding daarvan het totale bedrag gesplitst in saldi ten gunste van Japan vijandige personen en saldi ten gunste van Japan niet-vijandige personen. Van laatstbedoeld bedrag moest als boven vermeld 30% worden overgeboekt naar de Nanpo Kaihatsu Kinko op de onderhavige „E”-rekening. Volgens het in noot ¹ op blz. 40 genoemde „Yamamoto-rapport” zou ruim f 600.000,— ten laste van de „E”-rekening zijn uitbetaald aan Duitsers en Italianen. Op 1 April 1944 is het saldo der rekening overgebracht naar de rekening „Japanese Civil Administration qq. Axis nationals property control bureau”. Door omstandigheden kon de liquidatie van de banken bij de capitulatie van Japan niet direct worden stop gezet. Men ging er mee door, totdat een order van het geallieerde Hoofdkwartier er op 10 October 1945 een einde aan maakte. De slotcijfers op genoemde datum betreffende de 9 banken, 6 spaar- en 2 hypotheekbanken op Java waren als volgt:

In beslag genomen kasmiddelen	f 52,1	miljoen
Afbetalingen door debiteuren, interest e.a. kas- ontvangsten	„ 30,6	„
Totaal gestort op liquidatie-rekening	f 82,7	„
Eerste liquidatieuitkering	„ 30,3	„
Onkosten i.v.m. liquidatie	f 52,4	„
	„ 1,2	„
Saldo op liquidatierekening bij de Nanpo Kaihatsu Kinko	f 51,2	„

Van dit totaal komt om de reeds eerder genoemde reden niet minder dan f 30,1 miljoen voor rekening van De Javasche Bank. Het aandeel van de Nederlandse banken bedroeg f 18,5 miljoen. De onbetekenende rest komt toe aan andere instellingen.¹

Behalve met de activa en de passiva van de banken heeft de Japanse liquidateur zich ook bezig gehouden met de „safe-deposits” van de cliënten der banken, hoewel dit met „liquidatie” uiteraard niets uitstaande had.

De richtlijnen hiervoor werden vastgesteld in Februari 1943 en luiden volgens rapport van de liquidateur als volgt:

„1. Safe-deposits belonging to enemy countries or public property of enemy countries were confiscated.

2. If the depositor was an enemy national, deposits needed by our army or our organisations such as gold, diamonds etc. were bought up and the money was not handed over to the person in question but administrated. Other items were returned to the depositor.

3. In the case of Natives, non enemy Chinese, and other East Asiatic races deposits needed by our army or our organisations were bought up and the proceeds paid out to the depositor. Other items were returned to the depositors.

4. Deposits of Japanese, Axis nationals and neutrals were as a rule returned unconditionally”².

¹ Zie noot ¹ blz. 41.

² BRON: Report of the liquidation proceedings of enemy banks in Java by Hiroshi Yamamoto dd. April 1944.

In principe zouden deze waarden dus worden teruggegeven, tenzij ze van belang waren voor het Japanse Leger. Van deze officiële richtlijnen is in de praktijk echter niets terecht gekomen. Het „needed by our army” bleek een zeer rekbaar begrip te zijn. Op deze wijze zijn, voornamelijk ten koste van Europeanen, belangrijke waarden aan juwelen, gouden en zilveren voorwerpen etc. verloren gegaan. Deze roof werd gecamoufleerd doordat de artikelen in veiling werden gebracht en de eigenaren in de boeken van de Nanpo Kaihatsu Kinko voor de opbrengst werden gecrediteerd, op de „A”-rekening voor zover het vijandelijke onderdanen waren en voor de „non-enemies” op de „B”-rekening. De Japanse liquidateur vermeldt zelf in zijn rapport, dat uit de loketten van de vier Nederlandse banken werden verkocht voor f 1,5 miljoen diamanten, voor f 1,9 miljoen goud, voor f 0,2 miljoen zilver, voor f 0,9 miljoen andere voorwerpen.¹ Een voordeel was, dat de bezetter in Indonesië zich in het algemeen voor effecten niet interesseerde. In Indonesië bestond, in tegenstelling tot Nederland, een verplichte bewaargeving van effecten op grond van artikel 7 der Deviezenverordening 1940 (Staatsblad no. 291). Effecten, welke ingezetenen van Indonesië op het tijdstip van inwerkingtreding dier verordening onder zich hadden, dan wel na dat tijdstip onder zich kregen, moesten ten behoeve van de registratie in open bewaargeving of in onderpand worden gebracht bij De Javasche Bank of bij een van de andere drie Nederlandse banken. Het gehele effectenbezit van Indonesië was op het moment der invasie geconcentreerd in de oorlogskluis van De Javasche Bank te Bandung. Met uitzondering van enkele Chinese en Italiaanse obligaties is dit door de bezetter ongemoeid gelaten.² Een ander lichtpunt is het feit, dat de goudvoorraad van De Javasche Bank in veiligheid was gebracht (zie blz. 37), zodat de bezetter daarop geen vat meer heeft gehad.

Zoals reeds werd opgemerkt, trof het lot der liquidatie niet de N.V. Bankvereniging Oei Tiong Ham. Het enige contact, dat deze instelling met de liquidatie heeft gehad, is dat zij als creditrice van de vier Nederlandse banken gelden als liquidatieuitkering in ontvangst

¹ Zie noot 2 blz. 44.

² Vgl. Bericht aan aandeelhouders van de Nederlandsch-Indische Escompto Maatschappij N.V. dd. 5 November 1947, blz. 8.

heeft genomen.¹ Ook de Chungwha Shangieh Maatschappij werd, zij het ook na volledig onderzoek naar haar positie, niet gedwongen om te liquideren. Slechts tweemaal werd de N.V. door de Japanse Legeradministratie gedwongen kasmiddelen af te dragen nl. aan de Yokohama Specie Bank en aan de Nanpo Kaihatsu Kinko. Verder dwong men haar afbetalingen aan crediteuren te doen tot 15%. Om deze te kunnen bewerkstelligen verkocht zij een deel harer investeringen in gronden en huizen.² Ook gaf de Japanse Militaire Administratie nog opdracht om maandelijks 5% van debiteuren te innen en dagelijks rapport uit te brengen omtrent alle door haar verrichte transacties. Deze instelling accepteerde eveneens 30% uitkering op saldi bij de Nederlandse banken.

De Algemeene Volkscredietbank viel weliswaar ook buiten de Japanse liquidatiebepalingen, doch het bedrijf van de A.V.B. werd onrechtmatig voortgezet door verschillende Japanse volkscredietcorporaties, veelal bekend onder de naam Syomin Ginko, welke in de Republikeinse tijd weer werden voortgezet door de Bank Rakjat Indonesia (B.R.I.).³

Als gevolg van deze gang van zaken ondergingen de vooroorlogse Activa en Passiva van de A.V.B. zeer vele en belangrijke mutaties, welke echter door gebrek aan administratieve gegevens niet meer of slechts moeizaam te traceren zijn, daar de archieven zowel van de A.V.B. als van de Syomin Ginko's, als van de B.R.I. grotendeels verloren zijn gegaan. Vast staat echter dat tal van vooroorlogse vorderingen door de Syomin Ginko's en de B.R.I. zijn geïnd.⁴ Daar het hier zonder meer voortzetting van zaken betrof zonder afsluiting bij overdracht staat men bij dit bedrijf practisch voor een onontwarsbaar kluwen en werd de A.V.B. veel ernstiger getroffen dan de overige banken.

De externe structuur van het bankwezen in Indonesië veranderde door de liquidatie tijdens de bezetting geheel. Van wezenlijke be-

¹ Archief Afdeling Geldzaken, Ministerie van Financiën, Djakarta.

² Chungwha Shangieh Maatschappij: General report of our business during Japanese occupation.

³ Zie hierover Hoofdstuk IV Par. 4.

⁴ Gegevens A.V.B.

tekenis was deze verandering echter niet, omdat bij voorbaat wel vast stond, dat na de oorlog de oude banken weer in ere zouden worden hersteld. Om dezelfde reden droeg ook het weder optreden van de vroeger in Indonesië werkzaam geweest zijnde Japanse banken slechts een tijdelijk karakter. Ook dit bracht in feite geen wezenlijke structuurverandering. Vrij spoedig na de occupatie hervatten de Yokohama Specie Bank, de Bank of Taiwan en ook de Mitsui Bank haar werkzaamheden in het bezette gebied. In korte tijd spanden met name de eerste twee instellingen een netwerk van kantoren over Java en Sumatra, waarbij een zekere gebiedsverdeling tussen beide viel op te merken. De Mitsui Bank heropende haar kantoor te Surabaia. Eerst op 1 April 1943 voegde zich hierbij de Nanpo Kaihatsu Kinko met vier kantoren op Java, waaronder Djakarta als Hoofdkantoor en vier kantoren op Sumatra met Fort de Kock als Hoofdkantoor. De Bank of Taiwan functioneerde als Agent van de Nanpo op Borneo en Celebes.¹

Van een overname van de taak der in liquidatie zijnde banken was in feite echter geen sprake. Een onderzoek naar de gecombineerde balansen van de vier kantoren op Java van de Nanpo per 10 October 1945 wijst b.v. uit, dat 90% van de verleende credieten een militair karakter droegen en slechts dienstbaar werden gemaakt aan de oorlogsvoering¹.

Zo werden honderden millioenen verstrekt aan speciaal opgerichte bedrijven voor de bouw van houten boten en het maken van motoren daarvoor. Hetzelfde geldt voor de door de Yokohama Specie Bank op Java en Sumatra verleende credieten, waarvan het saldo uiteindelijk f 265 millioen bedroeg en die verleend door de Taiwan Bank, waarvan alleen gegevens ter beschikking staan van de kantoren te Djakarta en Semarang met een eindsaldo van f 29 millioen². Tot goed begrip diene, dat deze instelling bovendien kantoren had te Surabaia, Makassar, Menado, Bandjermasin, Balikpapan, Pontianak, Samarinda, Tarakan, Singaradja, den Pasar, Koepang en Amboina.

Intern hadden de bezetting en de door de bezetter getroffen maatregelen voor de banken belangrijke gevolgen. Mede door de uit-

¹ Bron: H. J. MANSCHOT: Het geld-, crediet- en bankwezen in Nederlandsch-Indië in de bezettingsjaren 1942/1945, in E.S.B. Maart 1946, blz. 199.

² Archief Afdeling Geldzaken, Ministerie van Financiën, Djakarta.

roeping van de Republiek Indonesia duurde het in het algemeen tot eind 1946 vóór zij weer in staat waren normale balansen te produceren¹. Tal van onzekerheden waren oorzaak dat ook die eerste na-oorlogse balansen nog niet met de gebruikelijke nauwkeurigheid konden worden opgezet. Zo meldde de Nederlandsche Handel-Maatschappij in haar verslag over 1946², dat de boeking van disposities onder vóór de bezetting door haar in het buitenland geopende credieten op de balansdatum (31-12-'46) nog niet geheel beëindigd was, dat de afwikkeling van vele andere vooroorlogse transacties nog niet voltooid was, dat nog slechts gissingen konden worden gemaakt over het tijdstip van teruggave en de toestand der zich in Republikeins gebied bevindende bezittingen, dat ten aanzien van in Republikeins gebied gelegen kantoren men slechts over de oude cijfers beschikte en dat zelfs de schade aan in bevrijd gebied gelegen ondernemingen, toegebracht door de vijand en/of extremisten nog niet geheel was te overzien.

In het bijzonder bracht de erfenis der bezetting moeilijkheden teweeg voor alle banken op de volgende punten:

a. Onzekerheid bestond t.a.v. de vraag of over de bezettingsperiode rente moest worden berekend of niet.

b. Onzekerheid bestond omtrent de vraag op welke wijze de geroofde kassen vergoed zouden worden.

c. Vóóroorlogse vorderingen werden bevroren.

d. Niet bekend was of de door debiteuren aan de Japanse liquidateuren verrichte aflossingen met Japans geld al of niet of slechts ten dele als schuldbevrijdend moesten worden aangemerkt. Hetzelfde gold t.a.v. de 30%-liquidatieuitkering aan crediteuren.

¹ The Chartered Bank of India, Australia and China publiceerde wel balansen en verwerkte daarin t.a.v. onbereikbare kantoren de laatst bekende cijfers.

² T.a.p. blz. 12.

HOOFDSTUK III

HET TIJDVAK GELEGEN TUSSEN DE CAPITULATIE VAN JAPAN OP 15 AUGUSTUS 1945 EN DE SOUVEREINITEITSOVERDRACHT OP 27 DECEMBER 1949

PAR. 1

*Het Besluit E 10 en de Bank voor Nederlandsch-Indië.*¹

Het thans in beschouwing te nemen tijdperk wordt gekenmerkt door de rehabilitatie van het door de Japanners geliquideerde bankwezen. Reeds tijdens de bezetting, doch buiten bezet gebied werden daartoe de nodige voorbereidingen getroffen.

Op de eerste plaats werd te Londen op 3 Februari 1944 een Koninklijk Besluit no. E 10 afgekondigd (zie Bijlage B), waarbij het verboden werd in Indonesië bankzaken te verrichten anders dan krachtens een door of namens de Gouverneur-Generaal te verlenen vergunning, waaraan in het algemeen belang voorwaarden konden worden verbonden, welke te allen tijde konden worden aangevuld en/of worden gewijzigd. Tevens werd het aan De Javasche Bank krachtens de Javasche Bankwet 1922 toekomende recht om bankbiljetten uit te geven tijdelijk opgeschort en werd het ook haar verboden het bankbedrijf uit te oefenen anders dan krachtens een vergunning als boven bedoeld. Aldus werd diep ingegrepen in de vrijheid van het particuliere bankwezen en werd aan De Javasche Bank, zij het ook tijdelijk, het karakter van circulatiebank ontnomen. In feite werd door het Koninklijk Besluit E. 10 het bankwezen in Indonesië onder toezicht van de Overheid geplaatst. Uitdrukkelijk dient echter te worden gestipuleerd, dat aan deze maatregel toch geen andere betekenis moet worden toegekend, dan dat men leiding wenste te geven aan de reconstructie van het bankwezen in Indonesië. De Overheid

¹ Bron: Niet gepubliceerde jaarverslagen en statuten der Bank voor Nederlandsch-Indië.

buiten bezet gebied was niet volledig op de hoogte van de stand der Japanse liquidatiewerkzaamheden. Men wist ook niet hoe het stond met de materiële en personele outillage der in Indonesië werkzaam geweest zijnde banken. Men vreesde terecht een chaos.

Het gevaar was derhalve niet denkbeeldig dat de heropening der banken op onevenwichtige en op niet aan het algemeen belang aangepaste wijze zou geschieden, indien men haar geheel aan het particulier initiatief zou overlaten. De mogelijkheid was zelfs niet uitgesloten, dat gebruik makende van een eventuele chaotische toestand nieuwe zich bank noemende instellingen zouden verrijzen, welke overigens dit praedicaat niet verdienden en waarmede het algemeen belang niet gediend zou zijn ¹. Door het Koninklijk Besluit E.10 nu werd zeer terecht een grondslag gelegd voor de Overheid om bij dit alles leidinggevend en coördinerend te kunnen optreden. Lijkt een verbod om het bankbedrijf zonder vergunning uit te oefenen, een maatregel van wel zeer rigoureuze aard, bezien als noodmaatregel tegen de achtergrond van de aan het slot van het vorige hoofdstuk vermelde onzekerheden, moet ze worden aangemerkt als te zijn genomen in het algemeen belang en gericht op de bescherming der banken en haar crediteuren.

De opschorting van het aan De Javasche Bank verleende recht om bankbiljetten uit te geven was noodzakelijk omdat de Overheid, eveneens buiten bezet gebied, zelf de nodige maatregelen had getroffen om na de bevrijding van Indonesië in de geldbehoefte van dit gebied te voorzien, op grond van de overweging dat het niet mogelijk zou zijn om het bij de capitulatie in omloop zijnde papiergeld van vóór de bezetting en het door de bezetter in omloop gebrachte invasiegeld als ruilmiddel te handhaven ².

De volgende stap m.b.t. de wederopbouw van het bankapparaat in Indonesië, waardoor bevestigd wordt, dat men een vacuum op het terrein van het bankwezen veronderstelde, was de oprichting op 21 Februari 1944 te Londen van de N.V. Bank voor Nederlandsch-Indië met vestigingsplaats Paramaribo. Het doel van deze instelling werd in artikel 2 harer Statuten als volgt omschreven:

¹ In hoeverre dit laatste door E 10 werd voorkomen zal uit Hoofdstuk IV blijken.

² Vgl. Beknopte mededelingen van de President van De Javasche Bank betreffende de voornaamste gebeurtenissen gedurende de jaren 1941-1946, blz. 15.

„De vennootschap heeft ten doel, ten behoeve van de economische wederopbouw van Nederlandsch-Indië, het uitoefenen van het bankiersbedrijf, het doen van financiële operaties, speciaal het verzorgen van geldvoorzieningen van het militair en burgerlijk bestuur en de financiering van import en export, het beheren van gelden, goederen, vermogens en bedrijven, het optreden als trustee en in het algemeen het verrichten van daden van koophandel en bedrijf in den ruimsten zin, alles zo voor eigen rekening als voor rekening van of in gemeenschappelijke rekening met derden”.

In het kapitaal van de bank ad f 100.000,— Sur. Crt. werd door het Gouvernement van Nederlandsch-Indië, de Nederlandsche Handel-Maatschappij, de Nederlandsch-Indische Handelsbank en de Nederlandsch-Indische Escompto Maatschappij ieder voor f 25.000,— Sur. Crt. deelgenomen met dien verstande dat het aandeel van het Gouvernement door De Javasche Bank zou kunnen worden overgenomen. De Vennootschap zou volgens artikel 3 der Statuten eindigen op 31 December 1948, behoudens verlenging waartoe de Algemene Vergadering van aandeelhouders, onder goedkeuring van de Regerings-Commissaris ¹ kon worden besloten.

Bij beschikking van de Minister van Koloniën ² dd. 3 Mei 1944 te Londen, steunende op het Koninklijk Besluit E 10 werd aan de Bank voor Nederlandsch-Indië vergunning verleend om in Indonesië bankzaken te verrichten, terwijl tevens werd bepaald, dat geen soortgelijke vergunning aan anderen zou worden verleend, dan nadat de Bank voor Nederlandsch-Indië zou zijn gehoord.

Met de oprichting van de Bank voor Nederlandsch-Indië, welke daadwerkelijk bankzaken in Indonesië zou hebben te verrichten, beoogde men het veronderstelde vacuum op het terrein van het bankwezen op te vullen. Hoewel uit artikel 2 der Statuten geenszins een tijdelijke en overbruggende functie dezer instelling blijkt, integendeel de woorden „ten behoeve van de economische wederopbouw” zelfs een bestaan van langere duur zouden kunnen suggereren, beoogde men toch slechts de voorziening in een noodtoestand en geenszins een nieuwe blijvende bank naast de bestaande in Indonesië werkzame banken te creëren. Dit moge blijken uit het feit, dat de drie in Indonesië werkzame Nederlandse banken medeoprichters

¹ Deze Regeringscommissaris oefende blijkens artikel 5 der Statuten toezicht uit op het Bestuur. Hij werd benoemd, geschorst en ontslagen door de Gouverneur-Generaal.

² Uitoefenende het Algemeen Bestuur van Nederlandsch-Indië.

waren en uit de beperkte levensduur, welke de bank zou hebben. Zelfs een speciale taak naast de overige banken, in verband met de economische wederopbouw van het land heeft men haar, zoals later nog zal blijken niet toegedacht.

De Bank voor Nederlandsch-Indië zou, naar men zich voorstelde, nadat aanvankelijk, direct na de capitulatie de Nica¹-paymasters als bankier zouden zijn opgetreden, een net van kantoren over de gehele Archipel moeten vestigen om het veronderstelde vacuum op te vullen. Zij zou tijdelijk een monopolie bezitten, totdat de geliquideerde banken in staat zouden zijn haar bedrijf te hervatten. Ook zou zij tijdelijk de geldcirculatie moeten verzorgen. De bovenbedoelde inschakeling van de Nica-paymasters vond na de bevrijding doorgang op Borneo en in de Grote Oost. Op Java en Sumatra was dit in verband met politieke troebelen echter niet mogelijk.

Al heel gauw na de bevrijding bleek, dat de buiten bezet gebied gemaakte veronderstellingen t.a.v. het bankapparaat in Indonesië niet in overeenstemming waren met de werkelijke situatie. Dit apparaat had veel minder geleden dan men verwacht had. De banken beschikten nog over een redelijke kern aan stafpersoneel, terwijl de hoofdadministraties en de archieven nog intact waren. De liquidatie had zich beperkt tot hetgeen in het vorige hoofdstuk beschreven werd. Daardoor bleek er geen noodzaak te bestaan om de Bank voor Nederlandsch-Indië conform de oorspronkelijke opzet, gedurende een overgangsperiode in Indonesië een bedrijf te doen beginnen en te doen voortzetten tot tijd en wijle de particuliere banken wederom in staat zouden zijn haar vroegere taak te hervatten. Die banken zelf drongen er daarom bij de Regering op aan wederom zo spoedig mogelijk haar deuren te mogen openen en onder die omstandigheden was er voor de Bank voor Nederlandsch-Indië eigenlijk geen taak meer. Zij heeft ten slotte slechts een secundaire rol gespeeld bij het herstel van het door de bezetting gedisorganiseerde geldwezen in Indonesië. Haar werkzaamheden op dit gebied hebben zich vrijwel beperkt tot het verzenden door haar tijdelijk te Brisbane gevestigde kantoor van Nica-geld uit de in Australië opgeslagen voorraad naar het Departement van Financiën te Djakarta en de onderscheiden betaalmeesters in Indonesië. Met

¹ Netherland Indies Civil Administration.

het feitelijk in circulatie brengen van dit geld had zij verder geen bemoeienis, zodat ook de haar toegedachte tijdelijke functie van verzorgster der geldcirculatie nimmer werd uitgeoefend. Slechts twee door haar vervulde taken zijn nog vermeldenswaard. Op 9 October 1945 werd door haar, onder garantie van het Gouvernement, een lening gesloten bij de Canadese Regering tot een bedrag van Can. \$ 15.000.000,— ter financiering van exporten uit Canada naar Indonesië, terwijl sedert Augustus 1945 het betalingsverkeer tussen Nederland en Indonesië via haar werd geleid. Voor dit laatste doel werd een rekening geopend bij De Nederlandsche Bank te Amsterdam met een aanvangssaldo van f 10.000.000,—.

Op 1 Juli 1946 werd de zetel van de Bank voor Nederlandsch-Indië naar Batavia overgebracht. De rekening-courantverhouding met De Nederlandsche Bank is medio 1946 weer beëindigd en de verplichting voortvloeiend uit de Canadese lening is overgenomen door het Gouvernement.

De bank trad overeenkomstig het oorspronkelijk plan op 31 December 1948 in liquidatie.

Het Koninklijk Besluit E 10 had, nu de zaken zo geheel anders waren gelopen dan men had verwacht, veel van zijn oorspronkelijke zin verloren. Men heeft wel eens verondersteld, dat de Overheid geneigd was het Koninklijk Besluit E 10, dat een tijdelijke voorziening was, te bestendigen en zich zodoende te verzekeren van een blijvend toezicht op het bankwezen. Het is duidelijk, dat het Besluit E 10 dáárvoor niet gegeven was en zo is het begrijpelijk, dat in bankkringen een groeiend verzet ontstond tegen een handhaving van dit Besluit, langer dan in verband met abnormale omstandigheden strikt noodzakelijk was. Wij betwijfelen echter, of de vorenbedoelde veronderstelling juist was. In ieder geval is nimmer gebleken, dat er op grond van E 10 andere voorwaarden aan de banken zijn gesteld voor de uitoefening van het bankbedrijf dan onder de bijzondere omstandigheden in het algemeen belang noodzakelijk waren. Wanneer ELIAS het „begrijpelijk” noemt, dat de banken bezwaren bleven koesteren tegen E 10 „omdat althans theoretisch aan de vergunning voor de uitoefening van hun (lees: haar) bedrijf in het algemeen belang voorwaarden konden verbonden worden, welke te allen tijde konden worden aangevuld of gewijzigd, terwijl voorts de vergunning – weer theoretisch – te allen tijde kon worden ingetrokken” en dus „bij een

verantwoord beleid in de beheersvoering en bedrijfsuitoefening der banken rekening (moest) worden gehouden met een element van onzekerheid”¹, kan dit dezerzijds niet worden onderschreven. Begrijpelijk zou dit alleen zijn, wanneer van het Gouvernement kon worden verondersteld, dat de hantering van E 10 zou geschieden anders dan *in het algemeen belang*. De voorbeelden, welke ELIAS op een andere plaats zelf geeft van het doel waarvoor E 10 o.a. gebruikt werd (uitvoering van blokkeringsmaatregelen – in bepaalde gebieden credieten uitsluitend te verlenen na verkregen licentie – beschikbaarstelling van personeel ten behoeve van het Land)² tonen o.i. aan, dat het hier uitsluitend ging om maatregelen, die door de bijzondere omstandigheden in het algemeen belang gerechtvaardigd waren. Voor een blijvend toezicht op het bankwezen in Indonesië moest, zoals gezegd, het Koninklijk Besluit E 10, uiteraard niet worden gebruikt, omdat het daarvoor niet gegeven was. Het spreekt trouwens vanzelf, dat aan een wettelijke regeling van het toezicht op het bankwezen een behoorlijke voorbereiding en openbare gedachtenwisseling vooraf behoren te gaan. Dat ook de Regering van Indonesië dit zo zag, blijkt hieruit, dat de intrekking van het Koninklijk Besluit E 10 bij Ordonnantie van 1 Augustus 1949 (Staatsblad 1949 no. 204) gepaard ging met de instelling – bij Besluit van de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon in Indonesië – van een „Commissie voor het Bankwezen”.

Achteraf moet het worden betreurd, dat het Koninklijk Besluit E 10 is ingetrokken, vóórdat daarvoor iets anders in de plaats kon worden gesteld. Daardoor herkreeg eenieder zonder meer de vrijheid om in Indonesië het bankbedrijf te gaan uitoefenen, ook al kon dit gevaren inhouden voor toekomstige crediteuren. Instellingen aan welke op grond van E 10 een vergunning geweigerd was, kregen nu de vrije hand. (Vergelijk het op blz. 112 behandelde geval van de Bank Indonesia te Palembang).

Vorenbedoelde Commissie kreeg de volgende opdracht:

- a. Een onderzoek in te stellen naar de wenselijkheid en de

¹ Mr W. H. J. ELIAS: Intrekking van het Koninklijk Besluit E. 10, in Maandblad voor Financiën, Augustus 1949, blz. 181.

² Mr W. H. J. ELIAS: Regeling bankbedrijf en de uitwerking daarvan in India, Maandblad voor Financiën, Maart 1949, blz. 46.

mogelijkheid van een toezicht op het bankwezen in Indonesië door de Overheid.

b. Over het onderzoek onder a. een rapport samen te stellen en daarbij zo mogelijk voorstellen te doen.

c. Een onderzoek in te stellen naar de mate, waarin het bankwezen in Indonesië voldoet aan de reële credietbehoeften in alle sectoren van het economisch leven, daarover rapport uit te brengen en zo mogelijk voorstellen te doen hoe in eventuele leemten daarvan ware te voorzien.

Uit deze taakomschrijving blijkt dat de Overheid eerst na gedegen onderzoek en na voldoende documentatie, een beslissing wenste te nemen t.a.v. toezicht op het bankwezen en t.a.v. het aanbrengen van eventuele wijzigingen in de externe structuur van het bankwezen. Zeer terecht merkte de correspondent te Batavia van het Financiële Dagblad op 15 Augustus 1949 in een artikel in dat blad op, dat het rapport van de Commissie voor de toekomst van het bankbedrijf in Indonesië van zeer groot belang zou zijn. Het is daarom zeer te betreuren, dat de Commissie door omstandigheden, verband houdende met de wijziging in de Staatskundige verhoudingen, welke op komst was, nimmer haar werkzaamheden is begonnen. In Hoofdstuk V van dit geschrift wordt hierop nader terug gekomen en zal getracht worden, naar de huidige stand van zaken een antwoord te geven op de aan de Commissie voorgelegde vragen.

PAR. 2

*Rehabilitatie van het vooroorlogse bankbedrijf.*¹

In verband met de vele vraagstukken, welke zich op het terrein van het bankwezen na de bevrijding voordeden en zich nog zouden kunnen voordoen, werd in November 1945 een z.g. Bankencommissie in het leven geroepen, welke echter een geheel ander karakter droeg dan en niet verward dient te worden met de in de vorige paragraaf genoemde op 1 Augustus 1949 ingestelde „Commissie voor het Bankwezen.” De Bankencommissie had slechts ten doel geregeld contact en vruchtbare samenwerking tussen de Overheid en de banken mogelijk te maken en heeft in deze zeer nuttig werk verricht.

¹ Bron: Archief Afdeling Geldzaken Ministerie van Financiën, Djakarta.

Zij bestond uit de Directeur van Financiën als Voorzitter, een directielid van elk der Nederlandse banken en van de Algemeene Volkscredietbank als lid en een secretaris.

Alvorens de heropening der oude bankinstellingen en de problemen welke zich daarbij voordeden onder de loupe te nemen, moet worden opgemerkt, dat de Japanse banken welke tijdens de bezetting haar werkzaamheden in Indonesië hadden hervat, ook na de capitulatie nog korte tijd bleven voortbestaan.

Toen in September 1945 de afdeling Financiën van de Nica te Batavia haar werkzaamheden aanving, kwam al dadelijk de vraag naar voren, wat er diende te geschieden met de Japanse banken. Volgens MANSCHOT werd toen besloten „teneinde Java niet plotseling van een bankenapparaat te ontbloten en daardoor mogelijk de verstoringen op economisch gebied nog te vergroten, de Japansche banken toe te staan haar bedrijf voort te zetten, echter onder contrôle van daartoe door den Directeur van Financiën aan te stellen „supervisors”, gerequireerd uit de staven van de Indische banken”¹.

Indien het werkelijk in de bedoeling mocht hebben gelegen, dat deze instellingen nog bankzaken zouden verrichten, was de evenvermelde procedure in strijd met het Koninklijk Besluit E 10 en had formeel aan de Japanse banken, onder bepaalde voorwaarden, een vergunning moeten zijn verstrekt. De vraag doet zich echter voor, welke functie zij eigenlijk nog te vervullen hadden. Eigenlijke bankzaken, zoals actieve en passieve credietoperaties, waren er door deze banken zeker niet te verrichten. Zij konden hoogstens enige diensten bewijzen aan het betalingsverkeer. Uit het verdere betoog van MANSCHOT blijkt ook, dat het laten doorwerken der Japanse banken later tot veel moeilijkheden (plundering) aanleiding heeft gegeven met name bij de filialen, welke in onbezet gebied kwamen te liggen.¹ Het doel dat men met het besluit, zoals bij MANSCHOT aangegeven, aanvankelijk voor ogen had, werd dan ook niet bereikt.

De contrôle op de Japanse banken begon op 10 October 1945, doch bleef beperkt tot de hoofdkantoren te Batavia. Op 15 Januari 1946 werden deze banken op last van 'Head Quarters Allied Forces' gesloten en werd een aanvang gemaakt met de inventarisatie van de

¹ H. J. MANSCHOT: Het geld-, crediet en bankwezen in Nederlandsch-Indië in de bezettingsjaren 1942-1945, in E.S.B. van 3 April 1946, blz. 215.

aanwezige waarden en de overdracht daarvan aan de autoriteiten¹. De gebruikte gebouwen werden ter beschikking gesteld van eigenaren en alles wat zich bij deze banken bevond, werd tot eigendom van de Staat verklaard.

Intussen was op 2 Januari 1946 Besluit no. 1 van de Luitenant Gouverneur-Generaal verschenen, waarbij aan De Javasche Bank, de Nederlandsche Handel-Maatschappij, de Nederlandsch-Indische Handelsbank, de Nederlandsch-Indische Escompto Maatschappij en de Algemeene Volkscredietbank vergunning werd verleend om bankzaken in Indonesië te verrichten op nader door de Directeur van Financiën vast te stellen plaatsen. Laatstgenoemde gaf toestemming tot opening van de hoofdkantoren te Batavia op 11 Maart 1946, terwijl daarna geleidelijk meerdere kantoren konden worden opgesteld. De heropende kantoren werden direct ingeschakeld bij de omwisseling van het Japanse geld in nieuwe Gouvernementsguldens².

In verband met de in het vorige hoofdstuk beschreven bijzondere moeilijkheden bij de A.V.B. kan nog worden opgemerkt dat het Land zich garant stelde voor mogelijke verliezen op de heropende kantoren dezer instelling.

Het bovengenoemde Besluit van 2 Januari 1946 werd gevolgd door de Besluiten van 20 Mei 1946, waarbij een soortgelijke vergunning werd verleend aan The Chartered Bank of India, Australia and China en aan The Hongkong and Shanghai Banking Corporation en van 12 Juli 1946 m.b.t. The Oversea Chinese Banking Corporation, The Bank of China en de N.V. Batavia Bank. Latere vergunningen werden nog verstrekt op 4 Februari 1947 aan de N.V. Bankvereniging Oei Tiong Ham, op 6 Maart 1947 aan de Chungwha Shangieh Maatschappij en op 10 Juli 1948 aan de N.V. Bank Perniagaän Indonesia. Uiteraard werd bij al deze Besluiten, zij het ook op formele gronden, de Bank voor Nederlandsch-Indië gehoord.

In verschillende plaatsen o.a. in Makassar en op Borneo geschiedde de heropening van de bankkantoren in poolverband³. Men werkte samen alsof er ter plaatse maar één bank was, onder leiding van de

¹ H. J. MANSCHOT: Het geld-, crediet- en bankwezen in Nederlandsch-Indië in de bezettingsjaren 1942-1945, in E.S.B. van 3 April 1946, blz. 215.

² Vgl. par. 6.

³ Vgl. Jaarverslag De Javasche Bank 1941-1947, blz. 24.

plaatselijke Agent van De Javasche Bank. Gezien de aanvankelijk geringe omvang der zaken was deze maatregel alleszins verklaarbaar. In het algemeen heeft dit systeem, waar het werd toegepast, bevredigend gewerkt; eerst in 1947 is men er weer van afgestapt.

Intussen kon van een normale hervatting der bankzaken nog nergens worden gesproken. Dit werd in eerste instantie verhinderd door de Bevriezingsordonnantie en de krapgeldpolitiek der Regering alsmede door de in verband daarmee, bij het verstrekken der vergunning op grond van het Koninklijk Besluit E 10, aan de banken gestelde voorwaarden, waaronder het bankbedrijf mocht worden uitgeoefend. Aan deze factoren zal thans een korte beschouwing worden gewijd.

DE BEVRIEZINGSORDONNANTIE 1945. (Zie Bijlage C)

Deze werd op 29 Augustus 1945 door de Luitenant Gouverneur-Generaal vastgesteld te Brisbane (Staatsblad 1945 no. 129) en na de oorlog voor alle bezette gebieden van Indonesië van toepassing verklaard. Zij hield een regeling in voor alle bevolkingsgroepen, krachtens welke verplichtingen van welke aard ook, waaraan wegens de buitengewone omstandigheden veroorzaakt door de oorlog en de daarop gevolgde Japanse bezetting, althans tijdelijk niet kon worden voldaan, werden opgeschort. De oorzaak van het niet nakomen der verplichtingen diende een direct gevolg te zijn van vermelde buitengewone omstandigheden (art. 1 sub. 1 b), terwijl t.a.v. de verplichtingen waarover de Ordonnantie handelde, werd bepaald dat de nakoming daarvan op het ogenblik van de bevrijding van enig deel van Indonesië, in dat deel in rechte afdwingbaar moest zijn of na de bevrijding in dat deel in rechte afdwingbaar moest worden.

Dit betekende voor de banken eerstens, dat zij niet konden overgaan tot inning van vóóroorlogse debetposten en tweedens, dat zij geen uitbetalingen behoefden te verrichten aan vooroorlogse crediteuren. Ten aanzien van deze laatsten opende echter artikel 6 van de Bevriezingsordonnantie luidende: „De opschorting, bedoeld in de artikelen 1 en 2 van deze Ordonnantie, laat onverlet het recht van den schuldenaar om vrijwillig aan een opgeschorte verplichting te voldoen en de verplichting van den schuldeischer om een dusdanige prestatie te aanvaarden”, de mogelijkheid om vrijwillig credi-

teuren te betalen. Bij de voorwaarden nu, waaronder aan banken vergunningen ex Koninklijk Besluit E 10 werden verstrekt, werd echter steeds bepaald, dat behoudens algemene of speciale vergunning, geen betalingen mochten worden verricht ten laste van saldi, welke krachtens de Bevriezingsordonnantie 1945 waren geblokkeerd m.a.w. dat geen gebruik mocht worden gemaakt van artikel 6 dier Ordonnantie. In uitzonderingsgevallen konden beleningen tegen oude saldi gegeven worden ten behoeve van bona fide handelsdoeleinden, echter uitsluitend tegen een door de Directeur van Financiën afgegeven credietlicentie.

De bovenbedoelde voorwaarde werd gesteld om geldpolitieke redenen. Het doen van uitbetalingen op grote schaal tegen oude creditsaldi, zou nl. afbreuk hebben gedaan aan de z.g. krapgeld-politiek, welke in deze paragraaf nog in het kort zal worden besproken.

In artikel 7 van de Bevriezingsordonnantie was de mogelijkheid opengelaten tot gehele of gedeeltelijke opheffing van de opschorting door of namens de Gouverneur-Generaal.

Op 3 October 1946 werd reeds in bepaalde nauwkeurig omschreven gevallen aan de banken het recht verleend om aan opgeschorte verplichtingen vrijwillig te voldoen en wel in de krapgeld-gebieden (zie onder) aan natuurlijke- of rechtspersonen, die een credietlicentie hadden verkregen tot het beloop dier licentie en in de overige gebieden, wanneer een vóóroorlogs tegoed dienstbaar zou worden gemaakt aan een productief doel; ten slotte in geheel Indonesië, wanneer aan een natuurlijk- of rechtspersoon een deviezen-vergunning was verstrekt, tot het beloop dier vergunning.

Het verbod tot het doen van vrijwillige betalingen werd ten slotte geheel ingetrokken op 30 Maart 1948. De banken konden van toen af geheel vrij haar crediteuren gaan betalen, maar haar debiteuren konden zich nog altijd beroepen op de Bevriezingsordonnantie. Ook de opheffing daarvan zou toen echter niet lang meer op zich doen wachten. De in artikel 7 aan de Gouverneur-Generaal toegekende bevoegdheid werd bij Gouvernements-Besluit van 30 Juni 1948 no. 20 (Staatsblad 1948 no. 139) gedelegeerd aan de Raad voor het Rechtsherstel, welke hiervan onmiddellijk gebruik heeft gemaakt, door bij Besluit van 7 Juli 1948 de opschorting, bedoeld in de artikelen 1 en 2 van de Bevriezingsordonnantie 1945 op te heffen, voor wat

betreft verplichtingen die waren voortgevloeid uit handelingen door de debiteur verricht in de uitoefening van enig beroep of bedrijf, mits de crediteur de debiteur na de afkondiging van dit Besluit bij aangetekend schrijven of telegram tot betaling had aangemaand en een tijdig door de debiteur daartegen gedaan verzet door de Raad niet gegrond werd geoordeeld.

Vanaf dat moment konden even bedoelde debiteuren van de banken zich niet meer beroepen op de Bevriezingsordonnantie en kon met de afwikkeling van vóóroorlogse credieten een aanvang worden gemaakt. Dit hield tevens in, dat de administraties der banken welke tot dan toe gesplitst gevoerd dienden te worden in vóóroorlogse en naoorlogse rekeningen wederom konden worden samengetrokken, hetgeen een aanmerkelijke vereenvoudiging betekende.

Voor renteverplichtingen over de bezettingsperiode gold deze regeling nog niet, deze bleven vooralsnog geblokkeerd in afwachting van een definitieve regeling daaromtrent. (zie par. 5). In haar verslag over 1948 rapporteerde de Escomptobank, dat de heractivering van haar vóóroorlogse vorderingen een gunstig verloop had. Na zes jaar bevriezing werden geen verliezen van betekenis hierop verwacht¹. Van bijzondere verliezen wordt ook bij de andere banken geen melding gemaakt.

KRAPGELDPOLITIEK

Na de bevrijding was niet te vermijden, dat in Indonesië belangrijke hoeveelheden nieuw geld in circulatie werden gebracht. Het Japanse geld zou moeten worden ingetrokken, het vóóroorlogse bankpapier van De Javasche Bank zou, ofwel tegen nieuwe biljetten moeten worden ingewisseld, ofwel zijn geldigheid blijven behouden. Daarnaast zouden uitgaven van de bevrijdingslegers en het Gouvernement en aankopen van voor export bestemde goederen in het binnenland tot uitbreiding van de circulatie leiden. Aangezien de goederenvoorziening hiermede vooralsnog geen gelijke tred kon houden, ook al werden maatregelen getroffen om door vergroting van de goederenstroom de prijsstijgingen binnen redelijke grenzen te houden (aankoop inducementgoederen, bevordering van de inheemse productie van

¹ T.a.p. blz. 8.

inducementgoederen; dus rehabilitatie van de inheemse nijverheid), meende het Gouvernement de inflatoire werking der geldinjecties te moeten en te kunnen neutraliseren door in bepaalde gebieden een z.g. krapgeldpolitiek te voeren en aldus prijsstijgingen zoveel mogelijk te beperken. Deze krapgeldpolitiek hield in, dat in bepaalde z.g. *krapgeldgebieden* slechts een gedeelte van de salarissen in contant geld mocht worden betaald, terwijl het niet in contanten betaalde gedeelte op een geblokkeerde rekening moest worden geboekt. Aldus ontstonden bij de banken naast de op grond van de Bevriezingsordonnantie geblokkeerde tegoeden wederom nieuwe geblokkeerde rekeningen met alle daaraan verbonden administratieve rompslomp, welke echter onvermijdelijk was. Krapgeldgebieden waren de door Nederland bezette streken op Java en Sumatra, verder Banka, Billiton, de Riouw-Archipel, Bali en Lombok. Daartegenover stonden ruimgeldgebieden t.w. Borneo en Celebes ¹.

In het licht van de krapgeldpolitiek moet boven vermeld verbod aan de banken worden gezien om gebruik te maken van artikel 6 der Bevriezingsordonnantie. In hetzelfde kader ligt de verklaring voor het feit, dat het aan de banken niet alleen verboden werd voorschotten te verstrekken tegen oude saldi zonder licentie, maar dat ook voor andere credieten een licentie vereist werd, behalve in de ruimgeldgebieden. Deze credietlicenties werden te beginnen met October 1945 tot en met April 1946 rechtstreeks verleend door een der Departementen van Economische Zaken of van Verkeer en Waterstaat en daarna door de „Commissie voor verstrekking van credieten aan landbouw-, handels-, industriële- en middenstandsbedrijven, ressorterende onder het Departement van Economische Zaken”, of de „Commissie voor credietverlening aan bedrijven ressorterende onder het Departement van Verkeer en Waterstaat”, welke de uitbetaling deden plaatsvinden door de banken ².

¹ Zie Mr D. J. HULSHOFF POL: De geld- en credietrestrictie-politiek in Indonesië, in E.S.B. van 31 Maart 1948, blz. 248. Volgens deze schrijver vond het verschil tussen beide gebieden zijn oorzaak hierin, dat in de krapgeldgebieden de productie zo laag was, dat iedere verruiming van de geldhoeveelheid dadelijk leidde tot een sterke stijging van prijzen, terwijl in de ruimgeldgebieden het aantal van goederen reeds zo groot was, dat deze reacties zich niet meer voordeden.

² Ontleend aan het in noot ¹ genoemde artikel van Mr D. J. HULSHOFF POL.

Ten aanzien van deze credietlicenties vallen na de periode October 1945–April 1946 drie vormen te onderscheiden, t.w.:

a. deblokkering van de vóóroorlogse banksaldi tot het maximum bedrag in de licentie vermeld,

b. het opnemen van een crediet bij de banken op eigen risico van deze instellingen, met inachtneming van de door de bank gestelde voorwaarden en onverminderd de door de betrokken Commissie voor de credietverlening opgelegde condities,

c. het opnemen van een crediet bij de banken met gouvernements-garantie, onder voorwaarden, gesteld door de betrokken bank en de Commissie voor de credietverlening ¹.

In het jaarverslag over 1947 van de Nederlandsche Handel-Maatschappij komt op pag. 30 een overzicht voor van de tot ultimo December 1947 afgegeven licenties, verdeeld over verschillende groepen van ondernemingen. Het betreffende overzicht volgt hieronder. Naast de cijfers van Nederlandsche Handel-Maatschappij zijn door ons de verstrekkingen aan de diverse groepen uitgedrukt in percentages van het totaal.

VERSTREKTE CREDIETLICENTIES

Aard der ondernemingen	Mei–Dec. 1946		Jan.–Juli 1947		Juli–Dec. 1947	
	in duizend gulden	% v/h. tot.	in duizend gulden	% v/h. tot.	in duizend gulden	% v/h. tot.
Industrie	11,522	36,7	10,158	23,5	4,114	5,9
Handel	12,840	40,9	22,377	51,7	25,296	36,4
Cultuurondernemingen	3,116	9,9	8,111	18,7	38,396	55,3
Assurantie maatschappijen	43	0,1	557	1,3	542	0,8
Verenigingen	238	0,8	186	0,4	76	0,1
Hotelbedrijven	530	1,7	221	0,5	97	0,1
Veren	588	1,9	231	0,5	—	—
Scheepvaartmaatschappijen	2,066	6,6	253	0,6	126	0,2
Middenstand	4	—	336	0,8	250	0,4
Diversen	434	1,4	854	2,0	580	0,8
Totaal	31,381	100,0	43,284	100,0	69,477	100,0

¹ Zie noot ² blz. 61.

De verschillende voorschriften in het kader der krapgeldpolitiek zijn – naarmate de situatie daartoe aanleiding gaf – geleidelijk ingetrokken. Van de blokkering van een gedeelte der uitbetaalde salarissen werd op 1 Januari 1947 afgestapt. Het stelsel van credietlicenties bleef echter gehandhaafd tot 1948.

Bracht de hoger vermelde maatregel van de Raad voor het Rechts-herstel van 7 Juli 1948 de oplossing voor één der op blz. 48 genoemde moeilijkheden, waarmede de banken, na de bezetting te maken hadden, de andere problemen werden tot oplossing gebracht resp. door de artikelen 50 t/m 53 van de Ordonnantie Herstel Rechts-verkeer, de z.g. Rente-Ordonnantie en de regeling der Kassenschade.

PAR. 3

*Artikelen 50 t/m 53 van de Ordonnantie Herstel Rechtsverkeer (O.H.R.)
dd. 3 Mei 1947. (Staatsblad 1947 no. 70)*

De vraag in hoeverre tijdens de bezetting gedane aflossingen op guldensverplichtingen als bevrijdend kunnen worden aangemerkt wordt beantwoord in bovenvermelde artikelen van de O.H.R., welke in bijlage D volledig zijn afgedrukt. Aan de hand hiervan konden de banken nagaan of en in hoeverre zij nog bedragen konden vorderen van debiteuren, welke al of niet vrijwillig tijdens de Japanse bezetting credieten aan de Japanse liquidateur harer instelling hadden afgelost en in hoeverre zij nog verplichtingen hadden tegenover door genoemde liquidateur betaalde crediteuren.

In het onderstaande zullen wij:

- A. het gekozen stelsel beschrijven;
- B. de motieven, welke tot het stelsel hebben geleid, ontleend aan de toelichting op de Ordonnantie, weergeven;
- C. enkele aantekeningen hierop maken;
- D. de consequenties voor de banken bezien.

A. BESCHRIJVING VAN HET GEKOZEN STELSEL

In de onderhavige artikelen van de O.H.R. wordt onderscheid gemaakt tussen guldensverbintenissen:

1. ontstaan gedurende de circulatieperiode, (art. 51);
2. ontstaan vóór de circulatieperiode (art. 52).

De circulatieperiode wordt in artikel 50 omschreven, als de periode tussen het tijdstip, waarop een plaats door de vijand is bezet en het tijdstip, waarop te dier plaatse de Japanse circulatiebiljetten niet langer algemeen als betaalmiddel in gebruik zijn geweest. Het begin en het einde der circulatieperiode konden bij Regeringsverordening voor een of meer ressorten worden vastgesteld.

Voor de sub 1 bedoelde verbintenissen nu geldt voldoening gedurende de circulatieperiode, hetzij met Japanse circulatiebiljetten, hetzij op andere wijze, zonder meer als betaling van het verschuldigde bedrag. Voor zover guldensverplichtingen gedurende de circulatieperiode aangegaan aan het einde van de circulatieperiode nog bestonden werd men geacht van het resterende bedrag drie procent in Indoneesisch Courant schuldig te zijn.

Met het sub 1 bedoelde geval hebben de banken, welke geliquideerd zijn in feite niet te maken gehad, omdat zij tijdens de circulatieperiode geen verbintenissen konden aangaan. Dit was slechts mogelijk bij enkele banken, welke zoals in Hoofdstuk II werd aangegeven niet geliquideerd werden. Vooral de Algemeene Volkscredietbank heeft hiermede te maken.

Ten aanzien van de sub 2 bedoelde verbintenissen geeft artikel 52 O.H.R. een „sliding scale”, volgens welke de voldoening tijdens de circulatieperiode van guldensverplichtingen welke dateren van vóór de circulatieperiode, hetzij met Japanse circulatiebiljetten, hetzij op andere wijze, tot aflopende percentages, als betaling van het verschuldigde guldensbedrag wordt aangemerkt. Het is aan de hand van deze „sliding scale”, dat de banken konden nagaan in hoeverre de door de Japanse liquidateur voor haar geïnde bedragen en namens haar verrichte betalingen als bevrijdend konden worden aangemerkt ¹.

B. MOTIVERING VAN HET GEKOZEN STELSEL

Deze kan uit de toelichting op de O.H.R. (Bijblad no. 15102) als volgt worden samengevat:

1. Betalen betekent verrichten van de prestatie, waartoe een verbintenis verplicht. Strekt de verbintenis tot voldoening van een geldsbedrag, uitgedrukt in guldens, dan luidt de schuld – afgezien van de mogelijkheid, dat de valuta van een der andere gebiedsdelen van het

¹ Vgl. voor de vraag in hoeverre betaling aan een ander dan de schuldeiser, de schuldenaar bevrijdde, artikel 49 O.H.R.

Koninkrijk bedoeld is – normaliter in Nederlands-Indisch Courant en kan betaling slechts geschieden door middel van het voor dat Courant aangewezen wettig betaalmiddel.

2. Elke andere prestatie kan slechts met toestemming van de crediteur tot voldoening der schuld leiden en heet niet betaling, doch in betalinggeving. Hieruit volgt dat een prestatie in de circulatiebiljetten welke de vijand heeft in omloop gebracht en met wettig betaalmiddel gelijkgesteld of zelfs daarvoor in de plaats gesteld, naar gemeen recht geen betaling is.

3. In het overgrote deel van het vermogensrechtelijke verkeer, voor zover uitgedrukt in geldsbedragen, hebben echter de Japanse circulatiebiljetten de facto het wettig betaalmiddel verdrongen en vervangen. Zo ergens dan zou hier een achteraf handhaven van het gemene recht zonder deferentie voor de facto geschapen verhoudingen het effect van een chaotische revolutie hebben.

4. Voor gelijkstelling ad honderd procent van het op de biljetten vermelde bedrag gedurende de gehele periode pleit het – zij het ook slechts de facto – karakter van betaalmiddel dier biljetten. Algemeen wordt aanvaard dat rekening houden met devaluatie van een betaalmiddel het economisch verkeer geheel op losse schroeven zou zetten.

5. Met betrekking tot guldensschulden, aangegaan in de periode, dat de Japanse biljetten de facto het betaalmiddel waren, kan men ervan uitgaan, dat partijen deze biljetten als te verwachten prestatie voor ogen hebben gehad. Deze schulden zullen dus voor het volle, op de biljetten vermelde bedrag betaald moeten worden geacht, ook indien tussen het ontstaan der verbintenissen en de „betaling” devaluatie is ingetreden of deze devaluatie verder is voortgeschreden.

6. Anders ligt de zaak voor de schulden, welke vóór de bezetting zijn ontstaan. Hier kan niet worden verondersteld, dat overdracht van Japanse biljetten aan de oorspronkelijke verwachting van partijen beantwoordde. Hier kan slechts de gedachtengang spreken, enerzijds dat de naar gemeen recht onverplichte aanname de facto onvermijdelijk was, op straffe van bevrozing der vordering of zelfs van sancties van de bezetter en dus geenszins een vrijwillig afzien van het recht op wettig betaalmiddel betekende, anderzijds, dat de biljetten in het algemeen niet zonder tegenprestatie circuleerden. Bij elke overdracht belichaamden zij voor de overdrager een opoffering, voor de verkrijger een aanwinst, derhalve tussen partijen een wezen-

lijke prestatie, waarvan de omvang werd bepaald door de toenmalige koopkracht dier biljetten¹.

C. ENKELE AANTEKENINGEN

De vraag kan worden gesteld hoe het vorenstaande zich verhoudt tot de regeling in artikel 1756 Ind. B.W., overeenkomende met artikel 1793 Ned. B.W. luidende als volgt:

1. De schuld, uit leening van geld voortspruitende, bestaat alleen in de geldsom, die bij de overeenkomst is uitgedrukt.

2. Indien er vóór het tijdstip van voldoening, vermeerdering of vermindering van de waarde der geldspecie of verandering in de gangbaarheid plaats heeft, geschiedt de teruggave der geleende som in zoodanige specie als ten tijde der voldoening gangbaar is, berekend naar derzelver gangbare waarde op dat tijdstip.

VÖLLMAR wijst erop, dat het in dit artikel neergelegde beginsel ook van belang is voor geldschulden welke uit andere overeenkomsten voortvloeien². Het commentaar van deze auteur bevat voorts het volgende: „Onder „geld” is in dit verband te verstaan „wettig betaalmiddel.” Weliswaar spreken de artt. 1793 en 1794 alleen van specie en muntstukken en niet van bankbiljetten, doch dit is te verklaren uit de omstandigheid dat ten tijde dat deze bepalingen tot stand kwamen bankpapier nog geen wettig betaalmiddel was. De toepassing van beide artikelen ook op bankpapier kan evenwel als vaststaand worden aangenomen. Het beginsel van art. 1793 is, dat bij geldleningen alleen van belang is de nominale waarde, de geldsom en niet de geldsoort welke is ontvangen. Hieruit vloeit voort dat terugbetaling van het geleende kan plaats vinden in iedere geldsoort, mits zij slechts is wettig betaalmiddel, tot een nominaal bedrag gelijk aan hetgeen in verbruikleen werd ontvangen”².

Hieruit blijkt, dat een prestatie in de circulatiebiljetten, welke de vijand in omloop had gebracht, naar gemeen recht niet als betaling kon worden aangemerkt. De Japanse biljetten waren immers geen wettig betaalmiddel. In principe behoeften daarmee verrichte betalingen op vóóroorlogse verplichtingen dan ook niet te worden erkend. Aangezien deze biljetten echter een zekere koopkracht

¹ Ontleend aan de toelichting op de O.H.R., blz. 34, 35 en 36, Bijblad no 15102.

² Mr Dr H. F. A. VÖLLMAR: Inleiding Nederlands Burgerlijk Recht, Zwolle 1950, blz. 589-90.

vertegenwoordigden is het o.i. alleszins juist dat door de wetgever een overdracht van Japanse circulatiebiljetten gedurende de „circulatieperiode” in haar rechtsgevolgen tot op zekere hoogte – namelijk met inachtneming van een waarderingsschaal – met betaling is gelijk gesteld. Met de in de toelichting ontwikkelde gedachtengang is echter in strijd het feit, dat in artikel 52 lid 1 O. H.R. de „sliding scale” ook van toepassing werd verklaard „indien voor de transactie wettige betaalmiddelen zijn aangewend.” In de toelichting op de O.H.R. wordt dit gemotiveerd door erop te wijzen, dat slechts bij hoge uitzondering en dan nog veelal door zuiver toeval, met voldoende zekerheid aannemelijk zou kunnen worden gemaakt, dat een betaling in wettig betaalmiddel is geschied¹. Zonder de juistheid van deze opmerking te willen ontkennen, menen wij, dat men dan toch de mogelijkheid had moeten openlaten om aan te tonen, dat voldoening in wettig betaalmiddel was geschied.

Men had dan ook de bewuste bepaling beter achterwege kunnen laten.

Een opmerking welke voorts nog gemaakt moet worden bij de toelichting O.H.R. is, dat daarin enige malen de term *devaluatie* wordt gebezigd, terwijl bedoeld wordt *depreciatie*. De term *devaluatie* wordt in de economische terminologie uitsluitend gebruikt om wijzigingen in de wettelijke waarde ener nationale geldeenheid aan te duiden, waarbij deze ten opzichte van buitenlandse geldeenheden en/of ten opzichte van het goud in waarde vermindert.

D. DE CONSEQUENTIES VOOR DE BANKEN

Indien tijdens de bezetting gedane aflossingen op guldensverplichtingen als volledig bevrijdend waren aangemerkt, zouden de banken na de Japanse capitulatie een vordering op de Japanse liquidateur hebben gehad gelijk aan het bedrag, dat van debiteuren werd geïnd minus hetgeen aan crediteuren werd betaald. Deze vordering op de Japanse liquidateur had practisch als waardeloos en dus als verliespost kunnen worden beschouwd. Zo gezien, zou deze, mede op grond van de op blz. 44 vermelde cijfers van weinig betekenis zijn geweest. Door de toepassing van artikel 52 tweede lid van de O.H.R.

¹ T.a.p. blz. 38.

bleven echter (uiteraard naast de guldensverplichtingen, waaraan in het geheel nog niet was voldaan) oude guldensverplichtingen, ten dele afhankelijk van de periode waarin de inning resp. uitkering was geschied, bestaan, zodat de vordering op de liquidateur resp. het verlies voortspruitend uit de manipulatie van de liquidateur gelijk werd aan het van debiteuren geïnde bedrag dat als bevrijdend diende te worden erkend, minus de uitkeringen aan crediteuren, welke als bevrijdend moesten worden erkend. Hierbij wordt er van uitgegaan dat de liquidatie bij iedere bank afzonderlijk is geschied en geen vermenging heeft plaats gehad. Dit is echter zoals nog zal blijken, niet het geval geweest.

De Escomptobank stelde zich blijkens een betoog in haar Bericht aan Aandeelhouders dd. 5 November 1947, blijkbaar op het standpunt, dat tijdens de bezetting gedane aflossingen op guldensverplichtingen in genen dele als bevrijdend hadden mogen worden aangemerkt. Nu dit gedeeltelijk wel geschiedde leed zij een schade, die haar – zo meende zij – niet door de bezetter was aangedaan, maar door de Ordonnantiegever. Zij duidde de daaruit voortspruitende verliezen aan als „Rechtsherstelschade”¹. Het vorenbedoelde standpunt is o.i. gezien de op de O.H.R. gegeven toelichting niet houdbaar (zie boven sub B).

De Escomptobank moest op grond van de O.H.R. van de betalingen door debiteuren voor een bedrag van ca. f 7,2 miljoen als bevrijdend erkennen, terwijl uitkeringen aan crediteuren tot een bedrag van ca. f 1,5 miljoen bevrijdend waren, zodat zij een „Rechtsherstelschade” leed van ca. f 5,7 miljoen.²

Van de andere banken zijn hieromtrent geen cijfers bekend.

Met de O.H.R. in de hand leverde de vraag in hoeverre liquidatieuitkeringen een bevrijdend karakter hadden voor de banken geen moeilijkheden op, voor zover het betrof gevallen, waarin de crediteur zich voor in ontvangstname meldde en een ‘payment-order’ accepteerde. Of hij het totale bedrag ook inderdaad in handen kreeg, dan wel een gedeelte op spaarrekening bij een der Japanse banken werd gestort of eerst een belasting-schuld daarmee werd vereffend, maakte

¹ T.a.p. blz. 10.

² Bericht aan aandeelhouders van de Nederlandsch Indische Escompto Maatschappij N.V. dd. 5 Nov. 1947, blz. 10.

geen verschil voor het feit, dat de bank werd bevrijd voor het bedrag in kwestie, omgerekend volgens de 'sliding scale' van artikel 52 lid 2 O.H.R.

Moeilijker uit te maken was deze aangelegenheid in de gevallen, waarin de rekeninghouders-crediteuren de 30%-liquidatieuitkering niet in ontvangst hadden genomen (zie blz. 42) en b.v. de „B”-rekening werd gecrediteerd. Voor zover in deze categorie terugboeking naar de administratie van de bank-debitrice plaats vond ligt de zaak wederom eenvoudig. Ten aanzien van deze posten was er in feite niets veranderd. De crediteuren kregen hun oorspronkelijke vorderingen op de banken terug.

De crediteuren aan wie – in het oog van de Japanners – wel betaald moest worden, hervonden later hun niet afgehaalde bedragen op de bovengenoemde verzamelrekening. Deze overboeking was als definitief bedoeld. De vraag is nu of dit als bevrijdende betaling voor de betreffende banken gold. Zij kan eveneens gesteld worden t.a.v. de naar de „E”-rekening (C.R.O. bedragen) en „D”-rekening (saldi van het Land, Regeringsinstellingen, Provincies, Gemeenten en andere lagere publiekrechtelijke ressorten enz.) overgeboekte bedragen.

Op 3 Augustus 1949 heeft de Raad voor het Rechtsherstel zich in zijn Besluit no. 920/Rh uitgesproken over het niet-bevrijdende karakter van naar de „D”-rekening bij de Nanpo Kaihatsu Kinko overgeboekte bedragen, voor zover dit geschiedde ten laste van rekeningen van lagere publiekrechtelijke ressorten. Wel kunnen als bevrijdend worden aangemerkt de bedragen welke bij de bankinstellingen ten laste van het Land naar de „D”-rekening zijn overgebracht. Dit laatste steunde op de overweging, dat de Japanse bezetter op grond van art. 53 lid 1 van het Landoorlogreglement, volkenrechtelijk de opeisbare vorderingen van het Nederlands-Indische Gouvernement mocht incasseren en zich de geïncasseerde gelden mocht toeëigenen. Op dezelfde datum sprak de Raad zich in zijn Besluit no. 919/Rh eveneens uit over het niet-bevrijdende karakter van naar de „B”-rekening en „E”-rekening overgeboekte bedragen.

Hieruit volgt, dat de naar de „B”- en „E”-rekening overgeboekte bedragen en de naar de „D”-rekening overgeboekte bedragen, voor zover het lagere publiekrechtelijke ressorten betrof, als verplichtingen voor de banken bleven bestaan, waartegenover dus slechts een vordering op de Nanpo Kaihatsu Kinko zou staan.

Tegen de beslissingen no. 919 en 920 van de Raad hebben alle banken tezamen hoger beroep aangetekend bij het College van Beroep van de Raad voor het Rechtsherstel.

Deze kwestie is van belang voor de nog nader te behandelen Kassenschade.

Voorts dient nog te worden opgemerkt, dat de Japanse liquidateur bij het doen der 30%-uitkering aan crediteuren geen verband heeft gelegd tussen de verrichte uitkeringen aan crediteuren van een bepaalde bank en de van debiteuren bij diezelfde bank geïnde bedragen. De geïnde bedragen van debiteuren bij alle banken kwamen a.h.w. in een „pot” en daaruit werden de uitkeringen, wederom aan de crediteuren van alle te liquideren banken verricht. Daaruit volgt dat met van debiteuren bij de ene bank afkomstige bedragen crediteuren bij een andere bank kunnen zijn betaald.

De Escomptobank stelt in haar meergenoemd Bericht aan aandeelhouders enige cijfers op waaruit b.v. de voor haar onaanvaardbare gevolgen van deze vermenging blijken. Zij stelt daarbij tegenover het resultaat der liquidatie op Java van de 17 bankinstellingen, dat voor haar eigen bedrijf. Ter berekening van de bedragen welke een bevrijdend karakter dragen bij die 17 bankinstellingen heeft zij de bij haar instelling geldende gemiddelde percentages genomen volgens de 'sliding scale' van art. 52 O.H.R. Zij komt daarbij tot het volgende resultaat ¹.

IN DUIZENDEN GULDENS

	Geïnd van debiteuren		Betaald aan crediteuren		Saldo verlies
	nominaal	bevrijdend	nominaal	bevrijdend	
17 instellingen	f 30.623	f 20,455	f 27,923	f 16.924	f 3.531
waarvan Escompto	f 9.552	f 6.381	f 2.337	f 1.417	f 4.964 ²

Nadat aanvankelijk overwogen werd ten aanzien van de winsten en verliezen, welke voor de banken waren voortgevloeid uit de onder het Japanse 'beheer' plaats gevonden hebbende inbetalingen door

¹ T.a.p. blz. 11.

² De afwijking met de cijfers op blz. 68 moet worden verklaard uit het feit, dat daar het totaal voor Indonesië werd gegeven en het hier alleen Java betreft.

debiteuren en uitbetalingen aan crediteuren, te komen tot een „pooling” tussen de banken, teneinde zodoende tot een evenredige verdeling van de lasten te geraken, heeft dit plan toch geen doorgang gevonden.

PAR. 4

*De Kassenschade.*¹

Nadat begin 1942 was besloten, de voorraden bankbiljetten bij de banken vóór de komst van de Japanners door verbranding te vernietigen, waartoe tussen De Javasche Bank en de particuliere banken een regeling was getroffen tot inlevering van de kassen der banken bij De Javasche Bank op het laatste ogenblik, werd in Februari 1942 door de Gouverneur-Generaal beslist, dat de voorraden bankbiljetten niet zouden worden vernietigd. Ter regeling van de daaruit voortvloeiende gevolgen werd op de op blz. 37 bedoelde bijeenkomst van 25 Februari 1942 de garantie gegeven, dat de banken voor de door haar aangehouden kassen door het Gouvernement zouden worden schadeloos gesteld, indien door het aanhouden daarvan voor de banken verliezen zouden optreden.

Op het eerste gezicht lijkt het of men hier met een zeer eenvoudige regeling te maken had; het heeft echter tot eind 1949 geduurd vóór deze aangelegenheid werd afgedaan. Het Gouvernement ging namelijk niet zó gemakkelijk tot betaling over en herhaaldelijk werd dan ook in de naoorlogse verslagen door de banken de klacht geuit, dat de kassenschade-affaire nog steeds niet was geregeld.

Afgezien van het verschil van mening dat zich voordeed t.a.v. de vraag of het hier alleen ging om bankpapier in de enge betekenis van het woord dan wel of de nadruk moest worden gelegd op de *kasmiddelen* der banken en dus ook de muntbiljetten in de schade betrokken behoorden te worden, bleek dat het Gouvernement de kassenschade in verband wenste te brengen met de liquidatie tijdens de bezetting. Het Gouvernement stelde zich nl. op het standpunt dat de uitkeringen aan crediteuren niet alleen waren geschied uit de van debiteuren geïnde bedragen maar ook uit de in beslag genomen kassen, welke eveneens op rekening van de Japanse liquidateur waren overgeboekt. In zoverre met deze kassen aan crediteuren bevrijdende²

¹ Bron: Archief Afd. Geldzaken, Ministerie van Financiën, Djakarta.

² Zie omtrent het bevrijdende karakter der betalingen de vorige paragraaf.

betalingen waren verricht, wilde men bij de betaling van de kassenschade hiermede rekening houden. O.i. was deze stelling van het Gouvernement niet bewijsbaar en slechts bruikbaar als hypothese zij het ook, dat ze in overeenstemming was met de administratieve afwikkeling der liquidatie. De realiteit is o.i. dat de 30%-uitkering niet is geschied met in de kassen der banken aangetroffen wettig betaalmiddel, maar met Japanse biljetten.

De Escomptobank ontkende de juistheid van de opvatting van het Gouvernement, door te stellen dat de schade der banken reeds op het moment van de Japanse roof een voldongen feit was en dat de betalingen aan crediteuren der banken niet uit de kassen waren geschied, zodat er geen verband bestond of gelegd mocht worden tussen het verloren gaan der kassen en de z.g. rechtsherstelschade¹. Ter adstructie hiervan citeerde zij in het in noot¹ bedoelde Bericht de uitspraak van Regeringszijde, bij monde van een woordvoerder van het Departement van Justitie in de op 24 Maart 1947 ten Paleize Koningsplein gehouden bijeenkomst van de Luitenant Gouverneur-Generaal met de vertegenwoordigers van het Bedrijfsleven:

„Gemeend wordt dat voor de banken de volgende omstandigheden zwaar wegen. De ten tijde van de overname door de Japanners aanwezige gelden zijn alle verdwenen, doch de door de Japanse liquidateur verrichte betalingen hebben slechts ten dele schulddelegend vermogen. Hier is echter de realiteit, dat de Japanners zich dadelijk het bij de banken aangetroffen en aan hun (lees: haar) toebehorende Javasche bankpapier hebben toegeëigend en zodoende reeds op dat moment aan de banken de schade toebachten² en vervolgens de crediteuren van de banken niet met dit toegeëigende Javasche bankpapier betaalden, doch met het door henzelf uitgegeven minderwaardig betaalmiddel hebben betaald”. SPIEGELBERG noemde de claim, welke de banken hadden terecht „evident”, „gedekt als die schade werd door een Regeringsgarantie zonder dewelke de banken, gezien de toen geldende omstandigheden onmogelijk aan de wens

¹ Vgl. Bericht aan aandeelhouders van de Nederlandsch Indische Escompto Maatschappij N.V. dd. 5 Nov. 1947 blz. 11.

² Men zou hierbij nog kunnen aantekenen dat het liquidatie-besluit toen nog niet was afgekondigd, zodat een toegebrachte schade van vóór de liquidatie met deze laatste werd vermengd.

der Regering tot aanhouding der kasgelden hadden kunnen voldoen"¹. De overvloedige gelden zouden in dat geval bij De Javasche Bank zijn gestort.

Desniettegenstaande hebben de banken een compromis moeten aangaan en genoeg moeten nemen met een vergoeding voor kassenschade, waarbij werd uitgegaan van de veronderstelling dat de betalingen door de Japanse liquidateur aan crediteuren voor zover deze een bevrijdend² karakter droegen naar evenredigheid uit gevorderde kasgelden en uit de van debiteuren geïnde gelden zouden zijn geschied, zodat bij de uitbetaling een bedrag in mindering werd gebracht gelijk aan een deel van het bevrijdend aan crediteuren uitbetaalde bedrag, hetwelk gelijk gesteld werd aan het deel dat de in beslag genomen kasgelden uitmaakten van de som daarvan en het van debiteuren geïnde bedrag. Aangezien men bij deze regeling uiting van het niet-bevrijdende karakter der naar de „B”-, de „E”- en gedeeltelijk naar de „D”-rekening overgebrachte bedragen overeenkomstig de in de vorige paragraaf vermelde Besluiten van de Raad voor het Rechtsherstel dd. 3 Augustus 1949 no. 919 en 920, is begrijpelijk, dat men – hangende het daartegen aangetekende beroep der banken – het voorbehoud heeft gemaakt, dat indien achteraf de bedoelde overboekingen nog geheel of gedeeltelijk als bevrijdend zouden worden aangemerkt, overeenkomstige terugbetaling aan het Land zou moeten plaats vinden.

PAR. 5

De Rente-Ordonnantie 1949.

De vraag of over de bezettingsperiode rente zou moeten worden berekend is in Indonesië gedurende lange tijd object van diepgaande studie geweest. In September 1946 kwam in de Bankencommissie reeds de wenselijkheid naar voren om een afzonderlijke studiecommissie in te stellen, teneinde het vraagstuk van de renteberekening over de bezettingstijd in beschouwing te nemen. Op 23 October 1946 werd deze Commissie ingesteld. Eerst op 15 December 1949, derhalve zeer kort vóór de Souvereiniteitsoverdracht kwam een

¹ Dr J. H. SPIEGELENBERG: Huidige situatie en perspectief van het Indische Bankwezen, in E.S.B. dd. 22 Sept. 1948, blz. 745.

² Zie omtrent bevrijdend karakter der betalingen de vorige paragraaf.

regeling tot stand. Deze werd vastgelegd in de vorm van een aanvulling op de Ordonnantie Herstel Rechtsverkeer door invoeging van 8 nieuwe artikelen na het artikel 53 (de z.g. Rente-Ordonnantie, Staatsblad 1949 no. 393).

De regeling wordt in het kort hieronder weergegeven: T.a.v. interessen over een tussen 6 Maart 1942 en 1 Januari 1947 gelegen tijdvak werd bepaald, dat deze slechts voor een vierde gedeelte verschuldigd zijn, indien de hoofdvverbintenis terzake waarvan zij verschuldigd zijn, normaal vóór 6 Maart 1943 had moeten of zou zijn voldaan. Buiten dit geval zijn interessen over genoemde periode voor de helft verschuldigd, tenzij:

a. de debiteur aannemelijk maakt, dat zijn inkomen in het tussen 6 Maart 1942 en 1 Januari 1947 gelegen tijdvak aanmerkelijk is verminderd, in welk geval de interessen eveneens slechts voor een vierde gedeelte verschuldigd zijn, dan wel

b. de crediteur summierlijk doet blijken van het bestaan van feiten of omstandigheden, welke het aannemelijk maken, dat het inkomen van zijn debiteur in het bedoelde tijdvak niet aanmerkelijk is verminderd, in welk geval de interessen ten volle verschuldigd zijn (art. 53b). Wat onder „aanmerkelijk verminderd” moet worden verstaan, vindt men in art. 53c, hetwelk bepaalt, dat hiervan alleen kan worden gesproken, wanneer het totale inkomen over de bewuste periode minder heeft bedragen, dan tweemaal het inkomen over het jaar 1941. Mocht vóór het inwerkingtreden der Ordonnantie reeds meer aan interest voldaan zijn dan overeenkomstig de bepalingen daarvan verschuldigd is, dan kan het teveel betaalde worden teruggevorderd, tenzij:

a. de betaling is geschied op grond van een uitdrukkelijk tussen partijen getroffen schikking;

b. het teveel betaalde minder dan vijf honderd gulden bedraagt. (Art. 53e).

Nog moet worden aangetekend, dat de Ordonnantie alleen geldt voor die interessen waarvan:

a. de verplichting tot betaling niet voortspuit uit een door de schuldenaar sinds het begin der circulatieperiode ¹ verrichte handeling of begane nalatigheid en

¹ Zie voor begrip circulatieperiode blz. 64.

b. in het tijdvak van 6 Maart 1942 tot 9 Maart 1946 naar de te dien tijde geldende rechtsregels aan een uit de rechtsverhouding voortvloeiende verplichting tot betaling niet is voldaan als een rechtstreeks gevolg van bijzondere omstandigheden (art. 53a lid 1). Geen beroep kan worden gedaan op die bijzondere omstandigheden t.a.v. interessen terzake van hoofdverbintenissen in de uitoefening van beroep of bedrijf aangegaan indien die omstandigheden alleen tot gevolg hadden, dat de crediteur buiten staat was een uit de rechtsverhouding verplichte betaling in ontvangst te nemen. (Art. 53a lid 2).

De rechtsgrond om in te grijpen in de door bijzondere omstandigheden getroffen renteverhoudingen werd hierin gezocht, dat renteverbintenissen aan de zijde van de schuldenaar fundamenteel berusten op de mogelijkheid om het in het crediet begrepen bedrag voor de duur van het crediet bevredigend te besteden, hetzij ter verwerving van nieuwe inkomsten, hetzij ter anticipatie op toekomstige inkomsten. De debiteur meende rente te kunnen beloven, omdat hij redelijkerwijs inkomsten meende te mogen verwachten, waaruit hij die rente zou kunnen betalen. Afgezien van de ook onder normale omstandigheden mogelijke accidentele verstoringen van de bestedingsmogelijkheid ligt in deze laatste dus de principiële grondslag der renteverbintenissen. Tot vaststelling van een lagere renteverplichting kan dus redelijkerwijs aanleiding bestaan, indien en omdat de bijzondere omstandigheden de bestedingsmogelijkheid aan de zijde van de schuldenaar hebben aangetast, en wel op een schaal, die de voor normale tijden te verwachten proporties van dit risico verre te boven gaat.

In verband hiermede had de vraag in hoeverre de rente behoorde te worden teruggebracht, eigenlijk afhankelijk gesteld moeten worden van individuele omstandigheden en had dus van geval tot geval moeten zijn beslist. Een dergelijke regeling zou echter tot eindeloze procedures aanleiding hebben gegeven. Het gekozen stelsel berust dan ook op de aanvaarding van een compromis, waarbij er van werd uitgegaan, dat beide partijen gelijkelijk de gevolgen van de bijzondere omstandigheden dienden te dragen. Dit betekende dus *halvering van de rente*.

Een nog verdere reductie – nl. tot een vierde gedeelte – werd redelijk geacht:

a. Wanneer de hoofdverbintenis waaruit de renteplicht voortvloeide normaliter reeds spoedig na het intreden van de bijzondere omstandigheden i.c. vóór 6 Maart 1943 zou zijn voldaan, zodat door de bijzondere omstandigheden en de doorbetaling na bedoelde datum een extra last op de debiteur zou worden gelegd.

b. Wanneer in de andere gevallen, waarin rente verschuldigd was over de bezettingsperiode, het inkomen van de debiteur waaruit immers de rente moet worden voldaan aanmerkelijk was verminderd.

Ook de verplichting tot volledige betaling der rente, wanneer het inkomen van de debiteur niet aanmerkelijk was verminderd, was aangepast aan het beginsel:

renteverlaging is gerechtvaardigd wanneer de bestedingsmogelijkheid aan de zijde van de schuldenaar door bijzondere omstandigheden is aangetast, op een schaal, die de voor normale tijden te verwachten proporties van het risico verre te boven gaat en waardoor de debiteur de mogelijkheid tot nakoming van zijn verbintenis werd ontnomen.

De banken hebben tegenover haar debiteuren over het algemeen de Ordonnantie zeer soepel toegepast, zodat meningsverschillen practisch tot de uitzonderingen behoorden, terwijl zij tegenover crediteuren geen beroep op de ordonnantie hebben gedaan en de contractueel verschuldigde rente volledig hebben betaald, niettegenstaande dit laatste een verliespost betekende voor de periode waarin practisch geen inkomsten werden genoten.

PAR. 6

De naoorlogse geldcirculatie en het bankwezen.

Typerend voor de na-oorlogse periode in Indonesië is, evenals in vele andere landen, de grote geldruimte. Onderstaande tabel geeft een duidelijk beeld van de ontwikkeling van het geldvolume in Indonesië¹.

¹ Bron: Jaarverslag De Javasche Bank 1949-1950, blz. 32, aangevuld met recente gegevens van de Afd. Geldzaken Ministerie van Financiën, Djakarta.

In miljoenen guldens

	chartaal geld	giraal geld	totale geld- hoeveelheid	% chartaal	% giraal
1938 ult. Maart (taxatie)	240,0	180,0	420,0	57,1	42,9
1947 „ Dec.	1383,2	1225,2	2608,4	53,0	47,9
1948 „ Dec.	1751,0	1365,2	3116,2	56,2	43,8
1949 „ Dec.	2019,3	1685,5	3704,8	54,5	45,5
1950 „ Febr.	2126,5	1935,9	4062,4	52,3	47,7
1950 „ Aug.	2370,0 ¹⁾	1510,0	3880,0 (voorlopig)	61,1	38,9

Omtrent de toename van het geldvolume werd in het jaarverslag van de Nederlandsche Handel-Maatschappij over het boekjaar 1949 opgemerkt, dat de chartale geldcirculatie per ultimo 1947 reeds tweemaal zo hoog was als in 1941, terwijl het gebied waar dit geld circuleerde veel kleiner was dan in laatstgenoemd jaar (in de gebieden van de Republiek Indonesia circuleerde nl. het door de Republieken uitgegeven *Uri*, ²⁾ en in 1941 de circulatie reeds was toegenomen ³⁾.

Het girale geld bereikte medio 1948 met f 1250 miljoen ongeveer het dubbele van voor de oorlog. De stijging voltrok zich hier in een langzamer tempo omdat de neiging bestond contant geld aan te houden. De Nederlandsche Handel-Maatschappij noemt verder als factor voor de geringere stijging van het girale geld nog de mogelijkheid tot belegging in schatkistpapier, doch dit lijkt ons een niet op de voorgrond tredend element, aangezien het door het publiek gehouden schatkistpapier in 1946/1949 het volgende verloop te zien gaf:

ULTIMO-CIJFERS (in miljoenen guldens) ⁴⁾

1946 101,5	1947 119,5	1948 187,4	1949 199,0
---------------	---------------	---------------	---------------

¹⁾ Op 10 Januari 1951 bedroeg de chartale circulatie volgens de weekstaat van De Javasche Bank R. 2.809,7 miljoen. Per 14 Maart 1951 was dit bedrag gestegen tot R. 3.008,4 miljoen.

²⁾ Uang Republik Indonesia.

³⁾ T.a.p. blz. 28.

⁴⁾ Bron: Archief afd. geldzaken Ministerie van Financiën, Djakarta.

Er zijn buiten de normale onevenwichtigheden in de geld- en goederenstroom, welke zich gedurende een inflatietijd overal elders voordoen, zoals het achterblijven van de productie en de import, alsmede buiten de reeds eerder genoemde onmogelijkheid van transfer van winsten en andere inkomsten naar Nederland enkele factoren aan te wijzen, welke in verband met de bijzondere rol, welke zij in het na-oorlogse geld- en bankwezen gespeeld hebben afzonderlijk gememoreerd dienen te worden. Het zijn:

- A. Het na de oorlog in omloop gebrachte Nica-geld.
- B. De onttrekking aan de circulatie van het Japanse geld.
- C. De deficitfinanciering door de Overheid.
- D. De Heractivering van het vóóroorlogse papiergeld.
- E. De inwisseling van het Republikeinse geld.

Strikt genomen behoort de sub E aangeduide factor niet in dit Hoofdstuk thuis, daar deze na de Souvereiniteitsoverdracht valt. Voor de overzichtelijkheid wordt ze echter in de onderhavige paragraaf opgenomen.

ad A. Het Nica-geld, uitgegeven krachtens Koninklijk Besluit van 2 Mei 1943 No 1. (Staatsblad D 8) werd na de Japanse capitulatie in Indonesië in circulatie gebracht, omdat De Javasche Bank haar taak als circulatiebank nog niet kon vervullen. (Zie Koninklijk Besluit E 10). Met de voorbereidingen voor het doen aanmaken van dit geld begon de in Londen zetelende Nederlandse Regering reeds in December 1942. Het werd in het verkeer gebracht door betaling van soldijen aan de bevrijdingslegers, lonen, credietverlening voor zover daarvoor licenties waren afgegeven, inwisseling van lage coupures van vóóroorlogs papiergeld, inwisseling van het Japanse geld (zie sub B) en door Overheidsuitgaven. Het droeg het karakter van Gouvernementsgeld (muntbiljetten). Ook De Javasche Bank moest er na haar heropening mee werken. Zij was op deze wijze slechts 'verzorgster der geldcirculatie' en geen circulatiebank. Deze gang van zaken was noodzakelijk, omdat aan de oude biljetten van De Javasche Bank de geldigheid werd ontnomen (zie sub B) en nog geen nieuw bankpapier was gedrukt. Het bedrag aan Nica-geld dat men tijdens de bezetting had doen aanmaken bij de American Banknote Company bedroeg \pm f 800 millioen. Het werd van Amerika naar Australië overgebracht van waar het naar Indonesië werd verscheept (zie blz. 52). Nadat de Nica-papieremissie geheel in de

circulatie was afgevoeld, begon De Javasche Bank op 15 Juli 1947 weer met de uitgifte van nieuw eigen bankpapier¹. Het haar daartoe bij Koninklijk Besluit E 10 ontnomen recht herkreeg zij in Juli 1947.

ad B. Aanvankelijk lag het in de bedoeling van het Gouvernement om het Japanse geld zonder meer waardeloos te verklaren, zoals in de tijdens de oorlog reeds veroverde gebieden t.w. Hollandia, Biak, Morotai, Balikpapan en Tarakan was geschied². Omdat dit geld na de capitulatie echter nog reële koopkracht had en het in circulatie brengen van het nieuwe geld aanvankelijk op politieke bezwaren stuitte, was dit echter niet mogelijk. Het Japanse geld bleef dan ook na de capitulatie circuleren. Hoewel het geen wettig betaalmiddel was, werd het zelfs door de Overheid gebruikt.

Eerst op 6 Maart 1946 werd — nadat het Nica-geld reeds eerder in Oost-Indonesië en op Borneo in omloop was gebracht — een verordening van de Chief Commanding Officers-Allied Military Administration-Civil Affairs Branch (C.C.O. — A.M.A. — C.A.B.) afgekon- digd, waarbij op Java en Sumatra het nieuwe geld werd ingevoerd. Het Japanse geld werd nu geleidelijk aan de circulatie onttrokken en inwisselbaar verklaard in de verhouding van 3 Nica-guldens tegen 100 Japanse guldens.

Hoewel de inwisseling op 30 October 1946 werd beëindigd, verscheen eerst op 16 Juli 1948 de Ordonnantie „Verbod Japanse circulatie- biljetten” (Staatsblad 1948 No. 153), waarbij het bezit van deze biljetten werd verboden.

Tegelijk met de inwisseling van het Japanse geld werd aan de oude muntbiljetten en alle bankbiljetten tijdelijk de status van wettig betaalmiddel ontnomen. De bankbiljetten ad f 5,— (in Oost-Indonesië, met uitzondering van Bali en Lombok en in Borneo ook de coupures kleiner dan f 25,—) en de muntbiljetten waren terstond à pari inwissel- baar tegen Nica-geld (guldens). Daarbij werd bepaald, dat de tegen- waarde in nieuw wettig betaalmiddel geheel of gedeeltelijk op geblokkeerde rekening tegoed kon worden geschreven. De hogere coupures moesten worden ingeleverd. Zij behielden in dat geval haar volle waarde en zouden later door de Regering inwisselbaar

¹ Jaarverslag De Javasche Bank 1947-1949, blz. 69.

² Vgl. Verslag Nederlandsche Handel-Maatschappij 1947, blz. 27. Zie ook het artikel van Drs. H. J. MANSCHOT in E.S.B. 1946, blz. 214.

worden verklaard. Opmerkelijk is, dat tijdens de bezetting aan het vóóroorlogse geld nimmer de status van wettig betaalmiddel werd ontnomen en ook geen verplichting tot inlevering werd opgelegd, hetgeen niet wegneemt, dat het, zoals MANSCHOT opmerkt, door de werking van de Wet van GRESHAM geleidelijk uit de circulatie verdween¹.

Naar schatting bedroeg het Japanse invasie-geld dat aanvankelijk door de legerautoriteiten en later door de Nanpo Kaihatsu Kinko in circulatie was gebracht medio Augustus 1945 ca. f 4 milliard (op Java ca. f 2,4 milliard en op Sumatra ca. f 1,6 milliard, daarnaast circuleerden nog beperkte bedragen op Borneo en Celebes)². „Nadien is buiten contrôle van het Geallieerde Commando en van de Nederlandsch-Indische Regeering om nog ca. f 2 milliard aan invasiegeld in omloop gebracht, ten deele door het Japansche leger na 15 Augustus 1945 frauduleus onttrokken aan de Japansche banken op Sumatra, ten deele geroofd uit De Javasche Bank te Soerabaja en op enkele andere plaatsen. Daarnaast heeft in de periode September 1945/Maart 1946 het Nederlandsch-Indische Gouvernement zijn uitgaven tot belangrijke bedragen gefinancierd met invasiegeld, hetwelk bij de Nanpo-Bank werd opgenomen, zodat de totale circulatie op circa f 8 milliard moet worden aangenomen, waarvan echter ongetwijfeld belangrijke bedragen verloren zullen zijn gegaan”².

Hoeveel uiteindelijk à f 0,03 omgewisseld is in Nica-papier is in de archieven van het Ministerie van Financiën te Djakarta niet meer na te gaan.

ad C. Kon in de jaren vóór de oorlog in Indonesië reeds niet met een sluitend budget worden gewerkt, de geweldige uitgaven waarvoor men na de oorlog kwam te staan maakten dit geheel onmogelijk en leidden tot aanmerkelijke tekorten. De onderstaande tabel, weergevende de totale ontvangsten en totale uitgaven vanaf 1938 spreekt in dit opzicht een duidelijke taal. Voor de overzichtelijkheid trekken wij deze en de volgende tabel ook door na de Souvereiniteits-overdracht.

¹ Drs H. J. MANSCHOT: Het geld-, crediet- en Bankwezen in Nederlandsch-Indië in de bezettingsjaren 1942-1945, E.S.B. dd. 27 Maart 1946, blz. 197.

² Verslag De Javasche Bank 1946-1947, blz. 21.

BEGROTINGSCIJFERS VAN INDONESIA
(in millioenen guldens)

Jaar	Ontvangsten	Uitgaven	Deficit
1938	596,6	649,0	52,4
1939	663,3	709,6	46,3
1940	743,7	761,3	17,6
1941	804,4	872,4	68,0
1946			816,5 *
1947	629,3	1824,1	1194,8 **
1948	2003,2	3548,7	1545,5
1949	2602,2	3907,1	1304,9
1950	6990,0	8726,0	1736,0 ¹
1951	8050,0	9037,0	987,0 ¹

* Uitkomst. ** Voorlopige uitkomst.
Bron: Ministerie van Financiën Djakarta.

Bij gemis aan leningsmogelijkheden in binnen- en buitenland heeft men deze tekorten in hoofdzaak gefinancierd door een beroep te doen op crediet van De Javasche Bank hetgeen in feite het in werking stellen van de bankbiljettenpers betekende. Men kan dit aflezen uit onderstaande tabel, welke het verloop van de binnenlandse schuldpositie weergeeft.

BINNENLANDSE SCHULDPOSITIE VAN INDONESIA
(in millioenen guldens)

	Totaal	Munt- biljetten	Schuld aan De Javasche Bank	Schatkist papier	Overige vlottende schuld
Ult. 1938	27	—	3	21	3
Ult. 1946	906	493	225	169	19
Ult. 1947	1673	807	657	187	22
Ult. 1948	2155	851	951	349	4
Ult. 1949	2861	978	1352	529	2

Bron: Verslag De Javasche Bank 1949-1950, blz. 33.

¹ Op goede gronden mag worden aangenomen, dat dit beeld geflatteerd is, en dat evenals voor 1951 nog verschillende aanvullende begrotingen zullen moeten volgen.

Per ultimo Maart 1950 bedroeg de debetpositie bij De Javasche Bank *f* 2158 miljoen. De boekingen verband houdend met de geldzuivering van Maart 1950 waren hierin nog niet verwerkt. Op 3 Mei 1950 bereikten de voorschotten aan de Indonesische Regering een laagste stand van *f* 1.527,9 miljoen, welke echter nog altijd boven de stand per ultimo December 1949 lag. Sedert 3 Mei is de stijging echter weer onafgebroken doorgegaan, hoewel er van week tot week grote verschillen in de stijging te bespeuren vielen. Van 3 Mei tot 15 November 1950, in 28 weken derhalve, steeg het saldo van bovengenoemd bedrag tot *f* 2.245,3 miljoen, ofwel met *f* 717,4 miljoen; van 15 November 1950 tot 10 Januari 1951 ging de stijging door tot *f* 2.784,2 miljoen en bedroeg derhalve *f* 538,9 miljoen in 8 weken¹. De na-oorlogse Overheidsuitgaven moeten, gezien het feit, dat alle andere factoren daarbij in het niet vallen als de voornaamste oorzaak der omvangrijke geldcirculatie worden gezien. De voortgezette deficit-financiering, vooral na de geldzuivering, is zeer betreurenswaardig temeer, omdat men zich had voorgenomen te streven naar een gezond monetair systeem en de monetaire politiek o.a. zou richten op het bereiken en handhaven van een stabiele interne waarde van de munteenheid².

ad D. De circulatie van Javasche bankbiljetten bleek aan het einde der bezetting *f* 83,5 miljoen groter te zijn dan aan het begin toen er \pm *f* 367 miljoen in omloop was. Dit meerdere door de Japanners in circulatie gebrachte papier moet geput zijn uit de Reservevoorraden van De Javasche Bank³. Hoewel het aanvankelijk in de bedoeling lag het oude papiergeld op paribasis tegen Nica-geld om te wisselen meende men dat dit standpunt na bekend worden van het bovenstaande niet kon worden gehandhaafd. In verband met vroeger gedane toezeggingen heeft men echter een gedeeltelijke inwisseling of inwisseling tegen lagere koers ten slotte niet aangedurfd. Hangende de beslissing inzake het vóóroorlogse papier is er voortdurend tegen allerlei prijzen handel in gedreven, hetgeen uiteraard het vertrouwen

¹ Ontleend aan Het Financiële Dagblad dd. 18 Januari 1951.

² Vgl. artikel 14 van de ter Ronde Tafel Conferentie gesloten Financiële en Economische Overeenkomst.

³ Zie meergenoemd artikel van H. J. MANSCHOT in E.S.B. van 27 Maart 1946, blz. 197-198.

in dit geld niet ten goede kwam. Op 27 Mei 1948 verkreeg het wederom de status van wettig betaalmiddel, zodat de bij de banken gedeponeerde biljetten konden worden vrijgegeven.

ad. E. Bij Oendang-Oendang (verordening) No. 17 van 1 October 1946 en Oendang-Oendang No. 19 van 24 October 1946 introduceerde de Republiek Indonesia haar eigen geld. Dit werd niet uitgegeven door de bij Oendang-Oendang No. 2 van 5 Juli 1946 als circulatiebank opgerichte Bank Negara Indonesia, maar door de Republikeinse Regering.

Nadat bij Oendang-Oendang No. 18 was voorgeschreven, dat alle contant geld vóór 16 October 1946 bij een der Republikeinse banken (waarover in het volgende hoofdstuk nader) moest worden gedeponeerd¹, werd bij Oendang-Oendang No. 19 de omwisseling van dit gedeponeerde geld bij de betreffende banken opengesteld in de volgende koersverhouding:

Op Java en Madoera *f* 50,— Japans geld tegen R 1 Uri. Buiten Java en Madoera *f* 100,— Japans geld tegen R 1 Uri (art. 2). Deze verhoudingen lagen dus voor het Japanse geld ongunstiger dan bij de omwisseling buiten de Republiek tegen Nica-geld.

Oud Java-bankpapier in de Republiek Indonesia moest worden gedeponeerd bij een der Republikeinse banken. Het in bezit hebben hiervan was verboden. Het desbetreffende voorschrift, kon ons niet worden getoond, aangezien dit bij de Republiek in het ongereede is geraakt. Waarschijnlijk is het een oekase geweest van het „Komitee Nasional” en dateerde het reeds van de eerste maanden der revolutie.

Hoeveel er precies aan Republikeins geld is uitgegeven, is niet bekend. In de loop der jaren hebben verschillende emissies plaats gehad onder uiteenlopende benamingen.

Na de eerste politieke actie is door het Gouvernement incidenteel op sommige plaatsen R. 200 Uri per gezinshoofd ingenomen, waartegenover *f* 10,— Nica werd verstrekt, teneinde de bevolking enigermate te steunen.

Het is begrijpelijk, dat na de Souvereiniteitsoverdracht op 27 December

¹ Per gezin mocht slechts een bedrag van Jap. *f* 3.000,— aan contanten behouden worden.

1949 de Regering van de Verenigde Staten van Indonesië is gaan streven naar het gebruik van één geldeenheid in haar gehele territorium. De eerste officiële Bekendmaking van de eerste Minister van Financiën der R.I.S. Mr SJAFRUDDIN PRAWIRANEGARA betrof deze materie. Zij was gedateerd 2 Januari 1950 en hield in, dat het federale geld in geheel Indonesië wettig betaalmiddel was, doch dat de door of namens de Republiek Indonesia uitgegeven geldeenheden voorlopig hun geldigheid zouden behouden in de Negara Republiek Indonesia en de gebieden waar zij op het moment van de Souvereiniteits-overdracht circuleerden (Renville gebieden) terwijl tegelijkertijd werd aangekondigd dat dit geld zo spoedig mogelijk aan de circulatie zou worden onttrokken en ingewisseld tegen federaal geld. Activa stonden er niet tegenover dit geld. De Regering van de R.I.S. kon niet anders doen dan de bezitters ervan schadeloos stellen. Niettemin duurde het tot 30 Maart 1950 vooraleer, in het kader der op 18 Maart 1950 afgekondigde geldzuivering voor geheel Indonesië, met de omwisseling kon worden begonnen.

Bij Besluit van de Minister van Financiën van 28 Maart 1950 No. 53910 werden de inwisselingskoersen voor het Republikeinse geld als volgt vastgesteld:

R 125 Uri (Uang Republiek Indonesia) is f 1,—

R 125 Urips (Uang Republiek Indonesia Propinsi Sumatera) is f 1,—

R 350 Urita (Uang Republiek Indonesia Tapanuli) is f 1,—

R 450 Uripsu (Uang Republiek Indonesia Propinsi Sumatera Udara) is f 1,—¹

R 1,75 Uriba (Uang Republiek Indonesia Baru) is f 1,—².

Hierna volgde bij Besluit van 17 Mei 1950 No. P.U. 56 nog een vaststelling van de Urin t.w. R. 12.000 Urin (Uang Republiek Indonesia Nias) is f 1,—.

Het juiste bedrag, dat met deze omwisseling was gemoeid, is nog niet bekend. Door het Ministerie van Financiën te Djakarta wordt het getaxeerd op f 100 miljoen. Hierbij moet echter worden aangetekend, dat omwisseling slechts kon plaats vinden ter tegenwaarde van maximaal f 50,— per persoon en uitsluitend in de

¹ De Uripsu was geldig in Noord-Sumatra.

² De Uriba was geldig in Atjeh.

Renville-gebieden. Alle overige bedragen moesten ingevolge Besluit van 25 April 1950 No. P.U. 46 bij de Bank Negara Indonesia of bij de Bank Rakjat Indonesia worden gedeponereerd, alwaar zij voorlopig werden geblokkeerd. Deze geblokkeerde bedragen vormen nog een onopgelost probleem in het Indonesische Bankwezen, waarop in Hoofdstuk V Par. 1 wordt teruggekomen.

Het is verklaarbaar, dat de toename der chartale geldcirculatie, in hoofdzaak veroorzaakt door de deficit-financiering, ook de hoeveelheid giraal geld heeft doen stijgen en aldus invloed had op de financiële positie der banken. Nog altijd echter speelt in het Indonesische betalingsverkeer het contante geld de voornaamste rol in tegenstelling tot de Westerse landen. Per ultimo 1948 bedroeg het girale geld in Nederland, Engeland en de Verenigde Staten van Noord-Amerika resp. 56,6%, 75,6% en 77,0% van de totale geldhoeveelheid ¹.

De invloed van de grotere geldcirculatie op de financiële positie der banken zou kunnen worden nagegaan, indien beschikt kon worden over de afzonderlijke of gezamenlijke cijfers der banken in Indonesië. Afzonderlijke cijfers, worden, zoals reeds gezegd, echter niet gepubliceerd. Wel worden deze aan De Javasche Bank verstrekt, welke ze compileert, maar niet voor publicatie vrijgeeft. Ook wanneer over dit materiaal wel zou kunnen worden beschikt, zou nog vooroorlogs vergelijkingsmateriaal worden gemist.

De op blz. 86/87 voorkomende gecombineerde cijfers van De Javasche Bank en 7 Handelsbanken over een kort tijdsbestek, ontleend aan het Jaarverslag 1949/50 van De Javasche Bank geven dan ook slechts een beperkt inzicht in deze materie. Men kan er niettemin de overheersende positie van de creditsaldi bij de banken uit aflezen.

Kenmerkend voor de ontwikkeling op monetair gebied is de vordering van De Javasche Bank op de Regering van Indonesië.

Uit deze cijfers blijkt nog dat de omvang der credietverlening geenszins gelijke tred heeft gehouden met de ontwikkeling van de creditsaldi, waaruit mag worden afgeleid, dat naast de deficitfinanciering door de Overheid de credietverlening door de banken geen afzonderlijke

¹ Ontleend aan Prof. Dr F. DE ROOS: De algemene banken in Nederland, Utrecht 1949, blz. 71. Men vergelijkte deze percentages met die in de tabel op blz. 77.

GECOMBINEERDE CIJFERS VAN DE JAVASCHE BANK EN 7 HANDELSBANKEN

DEBET (in millioenen guldens)

	1948 ultimo			1949 ultimo		
	Juni	Sept.	Dec.	Maart	Juni	Sept.
Kas	40,4	53,6	39,0	46,3	42,7	44,0
Saldi der particuliere Banken bij De Javasche Bank	553,5	580,1	510,4	347,5	396,5	451,6
Schatkistpapier	86,9	92,7	162,8	369,8	385,9	394,6
Belegging in effecten	34,3	35,2	35,0	38,4	25,5	23,9
Debiteuren	271,8	259,1	228,0	194,4	221,6	233,6
Binnenlandse wissels	2,8	4,1	4,1	4,4	7,0	9,9
Buitenlandse wissels en saldi	178,6	276,7	314,7	303,1	290,8	275,0
Deelnemingen in bedrijven (incl. vorderingen)	33,6	33,3	34,3	38,8	41,2	31,8
Vaste eigendommen	13,2	13,9	15,5	17,5	22,3	17,1
Diverse Debetrekningen	21,6	37,4	51,3	47,1	42,4	31,7
Goud	1.236,7	1.386,1	1.395,1	1.407,3	1.475,9	1.513,2
Vordering van De Javasche Bank op de Overheid	470,7	470,9	470,9	471,0	471,0	471,0
	840,0	893,0	957,6	867,0	964,0	1.019,0
	2.547,4	2.750,0	2.823,6	2.745,3	2.910,0	3.003,2
						3.569,1

CREDIT (in millioenen guldens)

	1948 ultimo			1949 ultimo			
	Juni	Sept.	Dec.	Maart	Juni	Sept.	Dec.
Eigen middelen in Indonesië belegd	88,6	91,1	88,4	89,1	95,7	96,2	98,1
Binnenlandse Crediteuren	1.214,0	1.268,8	1.286,3	1.348,4	1.329,7	1.397,9	1.579,9
Buitenlandse Banken	1,0	1,7	2,8	17,6	65,0	6,8	6,8
Buitenlandse Particulieren	36,3	53,8	76,1	84,2	71,2	78,1	98,8
Diverse creditrekeningen	69,8	99,7	104,1	110,6	94,4	78,7	290,2
Schuld van De Javasche Bank aan particuliere banken in Indonesië	1.409,7	1.515,1	1.557,7	1.649,9	1.656,0	1.657,7	2.073,8
Bankbiljetten in omloop	553,5	580,1	510,4	347,5	396,5	451,6	560,4
	584,2	654,8	755,5	747,9	858,4	893,9	934,9
	2.547,4	2.750,0	2.823,6	2.745,3	2.910,9	3.003,2	3.569,1

Bron: Jaarverslag De Javasche Bank 1949-'50 blz. 44/45.

oorzaak van de grote geldruimte is geweest, hetgeen bevestigt dat de ontwikkeling van de creditsaldi bij de banken in samenhang met de deficit-financiering moet worden gezien.

De daling in de credietverlening in het tweede halfjaar 1948 moet o.i. worden toegeschreven aan de afwikkeling van vooroorlogse vorderingen door opheffing van de desbetreffende bepalingen der Bevriezingsordonnantie.

Behalve uit de debiteurencijfers kan uit de posten Saldi bij De Javasche Bank en Schatkistpapier worden afgeleid, dat de banken zich in de na-oorlogse jaren niet door de aanwezige ruime middelen hebben laten verleiden tot een vrijgevig creditpolitiek, doch de toegevloede creditgelden grotendeels in liquide vorm hebben aangehouden.

Met de typisch lange financieringen in verband met rehabilitatie en wederopbouw, waaraan zeer zeker behoefte bestond, hebben de banken zich niet ingelaten en ze zijn daardoor niet in een vroeger in Indonesië gemaakte fout vervallen.

De financiering van de reconstructie vormt een apart probleem, dat in de volgende paragraaf wordt behandeld.

PAR. 7

Herstelfinanciering.

In een artikel in Economisch-Statistische Berichten van 8 Juni 1949 wees VAN RIJNBEEK erop, dat na de capitulatie van Japan vele ondernemers in Indonesië over grote in de periode September 1939 tot Maart 1942 gecreëerde saldi beschikten, welke bij de particuliere bankinstellingen waren ondergebracht.

(Men vergelijkte Hoofdstuk I Par. 4 over het oplopen der banksaldi na het verbreken der verbindingen met Nederland).

Volgens VAN RIJNBEEK zijn deze saldi na de oorlog (uiteraard nadat zij waren vrijgegeven) aangewend voor rehabilitatie van geheel of gedeeltelijk vernielde ondernemingen, doch hoe belangrijk de aldus opnieuw geïnvesteerde kapitalen ook waren, zij waren geenszins toereikend om een volledige rehabilitatie tot stand te brengen en

„ipso facto” waren er onvoldoende middelen beschikbaar om nieuwe bedrijven op te richten c.q. bestaande bedrijven uit te breiden ¹.

De reconstructie en verdere ontwikkeling van het Indonesische bedrijfsleven deed op de eerste plaats behoefte gevoelen aan lang crediet en risicodragend kapitaal, waaraan de algemene banken wegens het korte karakter der aan haar toevertrouwde middelen niet konden voldoen. Voor zover de cultuurbanken bij machte waren reconstructiecredieten te geven, deden zij dat uiteraard op de eerste plaats aan de ondernemingen, waarbij zij waren geïnteresseerd. Aantrekking van middelen uit de particuliere Indonesische sfeer was niet mogelijk omdat het kapitaalbezit van Indonesiërs uiterst gering is. Men was derhalve op het buitenland aangewezen ofwel op hulp van Overheidswege. Van het buitenland kon wegens de heersende onzekerheid op politiek terrein en de onveiligheid in het land weinig worden verwacht.

In eerste instantie moest dus op steun van de Overheid worden gerekend, zonder dat, zoals nog nader zal worden gezien, daarmee de behoefte aan buitenlands kapitaal kwam te vervallen.

De wijze waarop de reconstructie in Indonesië zou moeten worden gefinancierd, was reeds onderwerp van bespreking op een der eerste vergaderingen van de op blz. 55 genoemde Bankencommissie ².

In verband met de vele principiële en praktische vragen, welke zich naar men verwachtte, bij de bestudering van dit onderwerp zouden voordoen, werd toen besloten een afzonderlijke studiec commissie hiervoor in te stellen. Reeds in haar eerste interim-rapport van 21 Juni 1946 kwam deze Commissie tot de conclusie, dat er behoefte aan een herstelbank bestond, welke zich in de eerste plaats ten doel zou moeten stellen investerings-crediet ten behoeve van de reconstructie te verlenen. Deze herstelbank zou haar middelen in hoofdzaak moeten verkrijgen van de Overheid en daarnaast leningen in het buitenland moeten zien te verkrijgen.

Ook in Nederland had het vraagstuk van de financiering der reconstructie in Indonesië de volle aandacht.

Zoals in het vorenstaande reeds werd aangeduid, waren voor het

¹ T.a.p. blz. 451.

² Archief Afd. Geldzaken van het Ministerie van Financiën, Djakarta.

oplossen van de herstellfinancieringskwestie in Indonesië twee dingen noodzakelijk t.w.

- a. hulp van de Overheid,
- b. buitenlands kapitaal;

het eerste, om de reeds genoemde reden; het tweede, ten dele als aanvulling van het eerste, maar bovendien voor de aanschaffing van de voor de reconstructie benodigde kapitaalgoederen, die grotendeels uit het buitenland moesten worden betrokken, zodat door aantrekking van buitenlands kapitaal de nodige compensatie wordt verkregen in de deviezenpositie.

Beide bronnen zouden worden aangeboord door de oprichting van een gemengd Nederlands-Indonesische Herstelbank, waarin Nederland en Indonesië aandelen zouden verkrijgen. Door de Indonesische deelname zou de factor a. worden verwezenlijkt, door de Nederlandse deelname de factor b. Blijkens de Memorie van Toelichting op het wetsontwerp tot oprichting van de Nederlands-Indonesische Maatschappij tot Financiering van het Economisch Herstel van Indonesië N.V. en verlening van garanties voor investering in Nederlandsch-Indië ¹ zou de deelneming van Nederland in het kapitaal nl. in Nederlands courant ter beschikking worden gesteld en o.a. benut kunnen worden voor aankopen van kapitaalgoederen in Nederland door de bedrijven waaraan deze instelling crediet zou verlenen. Bovendien werd de mogelijkheid opengelaten voor de geprojecteerde Herstelbank om leningen in het buitenland aan te gaan, waarvoor zo nodig de Nederlandse Regering garanties op zich zou nemen. Op deze wijze zou ook over andere dan Nederlandse deviezen de beschikking kunnen worden verkregen.

Het wetsvoorstel tot oprichting van deze Herstelbank, werd in 1949 door de Nederlandse Volksvertegenwoordiging aangenomen.

Het maatschappelijk kapitaal der Vennootschap werd bepaald op f 300 miljoen Ind. Crt., verdeeld in:

f 50 miljoen prioriteitsaandelen A, met volledig stemrecht, waarvan Nederland en Indonesië terstond elk de helft zouden nemen en volstorten;

f 200 miljoen gewone aandelen B, zonder stemrecht, waarvan voor Nederland en Indonesië ieder f 100 miljoen gereserveerd zou blijven;

¹ Bijlagen Handelingen Tweede Kamer, zitting 1947-1948 — 833, blz. 10 en 11.

f 50 miljoen preferente aandelen C, met stemrecht beperkt tot de benoeming van 4 leden ener Commissie van Advies, te plaatsen bij het bedrijfsleven.

Behalve door deelneming in de Herstelbank en afgezien van eventueel te verlenen garanties voor de betaling van dividend op preferente aandelen C en van rente en aflossing op door de Herstelbank aangegane geldleningen, zou door Nederland verder steun worden verleend aan het herstel van het Indonesische bedrijfsleven door de verlening van garanties voor investeringen (b.v. voor het risico, dat een bedrijf zou worden vernield of tengevolge van een politieke oorzaak niet langer zou kunnen worden geëxploiteerd en de in verband daarmee uit welken hoofde ook te ontvangen schadevergoeding in Indonesisch Crt. niet zou kunnen worden getransfereerd resp. de betrokken verzekering of van Indonesische zijde gegeven garantie tengevolge van politieke oorzaken niet zou kunnen worden geëffectueerd).

Aangezien niet geheel te zeggen was welke omvang de beide vormen van steunverlening zouden aannemen, werd voor Nederland één maximum bedrag voor de totale steunverlening vastgesteld nl. f 125 miljoen Ned. Crt.¹.

Zoals uit het vorenstaande blijkt, was bij de kapitaalverdeling gestreefd naar een paritaire verhouding tussen Nederland en Indonesië. Ook in de wijze van benoeming van de directie en de Raad van Toezicht was dit beginsel doorgevoerd. De twee leden van de directie zouden worden benoemd door de algemene vergadering van aandeelhouders uit twee bindende voordrachten, waarvan één op te maken door de Nederlandse Minister van Financiën en één door de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon. Daarnaast kon een president-directeur worden benoemd door de Kroon, doch dat was facultatief. Van de uit vier leden bestaande Raad van Toezicht zouden twee leden worden benoemd door de Nederlandse Minister van Financiën, twee door de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon en de voorzitter door de Kroon.

Hangende de totstandkoming van de bovenbedoelde Herstelbank werd bij Besluit van de Luitenant Gouverneur-Generaal van 28 Februari 1948 een Commissie ingesteld, welke tot taak kreeg,

¹ Zie Memorie van Toelichting, blz. 9-10 en 11.

bedrijven aan te wijzen, die voor steun bij de financiering van de rehabilitatie in aanmerking kwamen en aan deze bedrijven in afwachting van de totstandkoming van de Herstelbank voorlopig Gouvernementscrediet te verlenen. (Commissie Herstelfinanciering). Als uitvoerend orgaan van deze Commissie werd als Afdeling van het Departement van Financiën het Bureau Herstelfinanciering opgericht. Medio 1948 konden de eerste credieten worden verstrekt. Teneinde een beeld te geven van de omvang der door haar verrichte crediettransacties volgt hieronder een overzicht van de verstrekte credieten per 8 Juli 1950 verdeeld in verschillende rubrieken, zodat tevens een inzicht in de richting van die credietverlening wordt verkregen:

	Maximum	Gedisponceerd	Beschikbaar
Suikerfabrieken	f 14.375.000	f 10.691.000	f 3.684.000
Theefabrieken	„ 10.276.000	„ 4.725.500	„ 5.550.000
Diverse cultures	„ 6.795.000	„ 4.130.000	„ 2.665.000
Bevolkingsindustrie	„ 500.000	„ 30.000	„ 470.000
Diverse industrieën	„ 9.500.000	„ 2.550.000	„ 5.950.000
Handelsondernemingen	„ 250.000		„ 250.000

Het lag in de bedoeling deze credieten na de totstandkoming der Herstelbank aan deze over te doen. De geprojecteerde instelling is echter nimmer werkelijkheid geworden. Op het moment van de Souvereiniteitsoverdracht was aan de betreffende wet nog geen uitvoering gegeven en daarna bleek, dat de Regering van de Republiek Indonesia Serikat uit psychologische overwegingen de voorkeur gaf aan een zuiver Indonesische instelling. De Nederlandse Regering, zo meende men, zou als aandeelhoudster geen zeggingschap mogen hebben in een Herstelbank van de Souvereine Staat Indonesië. De verdere ontwikkeling wordt besproken in het volgende Hoofdstuk, in de paragraaf over de Bank Negara Indonesia.

*Het volkscrediet na de capitulatie.*¹

Zoals reeds werd opgemerkt, stond de Algemeene Volkscredietbank voor grotere reconstructiemoeilijkheden dan de overige banken, tengevolge van het feit, dat de Syomin Ginko's en later de Bank Rakjat Indonesia haar kantoren zonder meer had voortgezet, terwijl door het verloren gaan van administratieve bescheiden, zowel actief- als passiefposten uiterst moeilijk en in vele gevallen zelfs in het geheel niet meer te traceren waren. Toch heeft de A.V.B. ondanks grote moeilijkheden een grote activiteit aan den dag gelegd en zo goed en zo kwaad als het ging haar kantoren heropend. Er bleek hieraan ook grote behoefte te bestaan.

Het naoorlogse bedrijf werd afzonderlijk geadministreerd. Doordat ook cijfers over 1940 ter beschikking staan is enige vergelijking met het vooroorlogse bedrijf mogelijk. De onderstaande staat is samengesteld aan de hand van gegevens, ontleend aan de kwartaalverslagen der A.V.B., waarbij naast de absolute cijfers voor de verschillende credietgroepen percentages van deze van het totaal door ons zijn berekend.

CREDIETVERLENING DOOR DE A.V.B.

Crediet-soorten	1940		1947		1948		1949 (1ste halfjaar)	
	Bedrag	%	Bedrag	%	Bedrag	%	Bedrag	%
Cred. in Agrar. sfeer Leningen aan vaste inkom- sten trekkers Middenstands- credieten	f 11.628.124	57 f	3.984.464	33 f	21.448.227	45 f	13.502.860	48
	f 6.663.615	32 f	994.257	8 f	3.451.496	7 f	2.441.721	8
	f 2.287.451	11 f	6.989.726	59 f	23.107.416	48 f	12.260.603	44
Totaal	f 20.579.280	100 f	11.932.447	100 f	48.007.139	100 f	28.205.184	100

¹ Bron: Kwartaalverslagen A.V.B.

Opmerkelijk is hierbij de verschuiving in de credietverlening naar het zgn. middenstandscrediet, hoofdzakelijk ten koste van de consumptieve leningen aan vaste inkomstentrekkers (ambtenaren en gepensioneerden), hetgeen o.i. een gunstig verschijnsel moet worden genoemd en overigens voor de hand lag, omdat in het belang van de wederopbouw in de eerste plaats credieten voor productieve doeleinden werden verstrekt. Doordat de A.V.B. zich na de oorlog verder heeft begeven op het gebied der credietverlening aan de handelsdrijvende en industriële middenstand draagt zij het nodige bij om deze groep in de Indonesische samenleving tot ontwikkeling te brengen. Vóór de oorlog was er van een Indonesische middenstand practisch geen sprake. Chinezen, Arabieren, Indiërs en grote Europese zaken beheersten deze sector geheel en al. Na de oorlog hebben zich meer Indonesiërs op dit terrein gewaagd, hetgeen door de Overheid werd gestimuleerd, vooral op het terrein van de import waar men het aandeel, dat voorheen Duitsers en Japanners daarin hadden aan Indonesische „newcomers” is gaan toewijzen.¹

In feite is de A.V.B. op dit soort credieten minder ingericht dan op het typische volkscrediet.

Het voor het middenstandscrediet in te schakelen personeel moet n.h.v. niet alleen banktechnisch geschoold zijn, maar bovendien de credietnemers met raad terzijde kunnen staan. Ook in algemene zin dient door de bank enige voorlichting te worden gegeven op het terrein, dat door de middenstandsbedrijven wordt bestreken. De Nederlandsche Middenstandsbank heeft met haar bekende Economische Publicaties in dit opzicht een leerzaam voorbeeld gegeven. Wat voor het in Nederland op behoorlijke wijze georganiseerde middenstandscredietwezen geldt, geldt in nog sterkere mate voor het apparaat, dat de Indonesische middenstand van crediet zal moeten voorzien. De middenstand beslaat in Indonesië volgens de daar heersende begrippen een ruimer terrein dan kleinhandel en ambacht, terwijl degenen die zich sedert de oorlog hierop bewegen, als „beginnelingen” moeten worden beschouwd, die meestal hun eerste schreden in het vak zetten en dus meer nog dan de middenstanders in Nederland voorlichting en steun behoeven.

Aan het bovenstaande kan een argument ontleend worden om in

¹ Met de financiering van deze new-comers is de Overheid zich ook gaan bezig houden nl. via de Algemene Import Organisatie (A.I.O.).

Indonesië te komen tot de ontwikkeling van een zelfstandig middenstandsbankwezen los van de A.V.B. De uitvoering hiervan stuit echter op het praktische bezwaar, dat geen geschoolde krachten daarvoor beschikbaar zijn. Bovendien zullen er wegens gebrek aan kantoorruimte in de eerstkomende jaren bezwaarlijk naast de A.V.B.-kantoren nog kantoren van een middenstandsbank kunnen worden opgericht. In Hoofdstuk V wordt hiervoor echter een oplossing onder het oog gezien.

Uit de tabel op blz. 93 blijkt voorts, dat de totale omvang van de credietverlening door de A.V.B. na een bescheiden begin in 1947 in 1948 sterk is toegenomen, welke toename zich in 1949 heeft voortgezet. De geleidelijke heropening van een steeds groter aantal kantoren heeft hiertoe uiteraard het nodige bijgedragen. Uit de in bijlage E afgedrukte graphiek der achterstandspercentages krijgt men de indruk dat de A.V.B. een voorzichtige credietpolitiek heeft gevoerd. De achterstandspercentages wijken aanvankelijk nl. niet af van de vooroorlogse. Eerst na de tweede politieke actie is hierin een sterke verandering waarneembaar, welke echter niet aan de politiek van de A.V.B. behoefte te worden toegeschreven. Vooral de onveiligheid in bepaalde streken, maakte het geldnemers onmogelijk regelmatig hun aflossingsverplichtingen na te komen (toenemende bende-activiteit op Java, Sumatra en sommige delen van Borneo).

Volgens mededeling van de A.V.B. is na de oorlog van verschillende zijden druk op haar uitgeoefend om een vrijgevier credietpolitiek te gaan voeren. De directie heeft echter steeds gemeend niet van haar oude beproefde beleid te moeten afstappen, teminder omdat haar naoorlogse financiële positie het nemen van groter risico's ook niet toeliet.

Doordat het grootste deel der vóóroorlogse debiteurenadministratie verloren is gegaan, kunnen de meeste vóóroorlogse debiteurenrekeningen niet worden gereconstrueerd. Voorts kan niet worden nagegaan in hoeverre vorderingen door de Syomin Ginko's zijn geëind.

Verder kan gezegd worden, dat zeven jaar oud zijnde desaleningen aan welker aflossing geen aandacht meer kon worden besteed practisch oninbaar zijn geworden. Daartegenover verwacht de A.V.B. dat het

overgrote deel harer vóóroorlogse crediteuren wel zijn rechten zal doen gelden.

Ook de desabanken en loemboengs zijn zeer geschonden uit de oorlog te voorschijn gekomen. Behalve door het teloor gaan van gebouwen en padi-voorraden zijn vóóroorlogse reserves veelal niet te reconstrueren. Bij de bezetting bedroeg het totaal dezer reserves ca. f 12 miljoen. Door het verder werken der A.V.B. tijdens de Japanse bezetting als Syomin Ginko vonden tal van mutaties plaats. Door het ontbreken van administratieve gegevens zowel bij de dorpscredietinstellingen als bij de A.V.B. waren de saldi na de bevrijding niet meer op te stellen.

Om de eerstgenoemde instellingen weer op gang te helpen is de A.V.B. in April 1948 begonnen met het verstrekken van voorschotten, welke t.z.t. wanneer de dorpsbankjes en loemboengs weer rendabel kunnen werken uit gemaakte winsten moeten worden afgelost, dan wel verrekend kunnen worden met vooroorlogse tegoeden bij de A.V.B. voor zover deze toch nog te achterhalen zouden zijn. Ook na de Souvereiniteitsoverdracht is deze rehabilitatiepolitiek voortgezet en heeft de Regering van de Negara Republik Indonesia aan de Bank Rakjat Indonesia (zie Hoofdstuk IV) hiervoor gelden gefourneerd. Tot heropening der desabanken wordt slechts overgegaan, nadat van het betreffende Gemeentebestuur de nodige garanties zijn verkregen.

Ten aanzien van de loemboengs werd getracht in de behoefte aan padi te voorzien door het stimuleren van vrijwillige bijdragen door de bevolking. Van volledige rehabilitatie hiervan is echter voorlopig afgezien, daar hiermede een bedrag van ca. f 100,— miljoen zou zijn gemoeid. Men stimuleert daarom de omzetting dezer instellingen in desabanken en credietcoöperaties. Het bedrag, dat nog benodigd zou zijn voor de verdere reconstructie der desabanken wordt geschat op ca. f 25 miljoen.¹

Wanneer thans het hoofdstuk over de periode tot aan de Souvereiniteitsoverdracht wordt afgesloten, dan dient tot slot te worden opgemerkt, dat chronologisch in dit hoofdstuk feitelijk ook thuis

¹ Naar schatting van de B.R.I. zijn nog 20% van de 7443 vóóroorlogse desabanken over en nog 15% van de 5451 loemboengs.

hoort de bespreking van reeds vóór de overdracht van de Souvereiniteit opgerichte Indonesische banken, voornamelijk in het gebied van de Republiek Indonesia, maar ook daarbuiten. Deze materie zal echter als eerste paragraaf van het volgende hoofdstuk worden behandeld, omdat deze nieuwe typisch Indonesische instellingen inzonderheid na de Souvereiniteitsoverdracht de aandacht vragen.

HOOFDSTUK IV

DE TIJD NA DE SOUVEREINITEITSOVERDRACHT

PAR. 1

Oprichting van Indonesische bankinstellingen.

Reeds vóór de Souvereiniteitsoverdracht werden enkele Indonesische banken opgericht. Hoewel deze geen omvang van enige betekenis hadden, behoort er juist met het oog op de veranderde staatkundige verhoudingen de nodige aandacht aan te worden besteed. Men mag immers aannemen, dat bij de oprichting de gedachte heeft voorgezeten, dat een zuiver Indonesische Bank na de zelfstandigwording van Indonesië haar kansen zou hebben. Men kan in deze creaties de eerste stappen van Indonesiërs op dit terrein zien, zodat het alleszins nuttig is ze met aandacht te volgen.

In deze paragraaf zal, voor zover over gegevens wordt beschikt, elk van deze banken, voor zover ze thans nog bestaan onder de loupe worden genomen. De bespreking geschiedt in volgorde van de data van oprichting.

De eerste bank van deze groep dateert reeds van 8 Februari 1946 en was de N.V. *Bank Soelawesi te Menado*. Jammer genoeg zijn omtrent het bedrijf dezer instelling geen cijfers te verkrijgen. Aan haar oprichtingsacte (Bijvoegsel der Javasche Courant van 7/11/'47 no. 148) waarop (dd. 22 Mei 1946) de bewilliging van de Directeur van Justitie werd verkregen, wordt het volgende ontleend.

Directeur en commissarissen moesten Indonesiër zijn door geboorte. Het Maatschappelijk kapitaal bedroeg f 500.000,— verdeeld in 5000 aandelen à f 100,—. Oprichters namen deel voor 125 aandelen, waaraan echter geen bijzondere rechten waren verbonden. De verdere plaatsing zou geleidelijk geschieden binnen een termijn van 10 jaar. Het doel der Vennootschap werd in artikel 2 der Statuten als volgt omschreven:

„De Vennootschap stelt zich ten doel het drijven van alle bankzaken, het oprichten, exploiteren, financieren en administreren van bouwkassen, het oprichten, beheren en administreren van spaar- en hulpfondsen en het verrichten van alles wat met voorschreven doel in verband staat, alsmede het drijven van handel in de meest uitgebreide zin des woords”.

Van het verkrijgen van een vergunning op voet van het in Hoofdstuk III behandelde Koninklijk Besluit E 10 is ons niet gebleken, zodat verondersteld mag worden, dat deze bank haar werkzaamheden zonder vergunning is begonnen.

Iets meer kan gezegd worden van de N.V. *Bank Pertiagaän Indonesia* (Indonesian Mercantile Bank) te Djakarta. Deze N.V. werd opgericht op 11 Maart 1948 met een kapitaal van f 250.000,— waarvan f 50.000,— werd geplaatst en volgestort. De resterende aandelen zouden worden uitgegeven naar gelang van de behoefte aan werkkapitaal ter beoordeling van de directeur tegen een door hem vast te stellen koers, mits niet beneden pari. Sedert de oprichting werd het geplaatste kapitaal op deze wijze uitgebreid tot f 78.000,—. Onder de oprichters bevond zich onder meer de Heer Dasaad van het bekende Indonesische Dasaad Musim Concern.

Het doel der vennootschap wordt in artikel 3 der Statuten, waarop dd. 3 April 1948 de bewilliging werd verkregen van de Secretaris van Staat voor Justitie als volgt omschreven:

„Het doel der vennootschap is het verrichten van bankzaken in het algemeen en in den ruimsten zin, zulks met inachtneming van de daarvoor door den Directeur van Financiën te stellen voorwaarden”.

Deze laatste toevoeging hoorde uiteraard niet in de Statuten thuis. De vergunning ex Koninklijk Besluit E 10 werd zoals we op blz. 57 zagen verkregen op 10 Juli 1948. Van bijzondere daarbij gestelde voorwaarden is ons niet gebleken.

De bank financiert in hoofdzaak kleinere Indonesische bedrijven en tracht deze daarbij ook zoveel mogelijk met raad en daad ter zijde te staan.

De directie van deze bank was zo vriendelijk ons een balans ter hand te stellen per 31 December 1949, zodat enig inzicht verkregen kan worden in haar positie. Men vindt deze balans hieronder afgedrukt.

BALANS VAN DE N.V. BANK PERNIAGAAN INDONESIA
per 31 December 1949

Giro	1.193,63	Giro	f 84.687,01
Belening	f 104.448,07	Belening	" 4.403,84
Zegels	" 38,40	Diverse Crediteuren	" 130,50
Diverse Debiteuren	" 6.155,38	Kapitaal	" 78.000,—
Ned. Handel Mij.	" 5.282,54	Deposito à 1%	" 20.000,—
Voorschot	" 2.405,20	Deposito à 4%	" 30.000,—
Kas	" 53.382,60		
Inventaris	" 16.460,—		
Stichtingskosten	" 6.528,50		
Kantoorbehoeften	" 774,52		
Verlies en Winst	" 20.552,51		
	f 217.221,35		f 217.221,35

Het resultaat van bijna twee jaar kan niet erg gunstig genoemd worden. De periode Maart 1948 - December 1948 leverde een verlies op van f 5856,66, het jaar 1949 een verlies van f 14695.85, in totaal dus f 20552,51.

Waar bovendien de oprichtingskosten en zelfs kantoorbehoeften geactiveerd zijn, komen deze cijfers in een nog ongunstiger licht te staan. Ongetwijfeld heeft men een moeilijke beginperiode gehad en de situatie is thans practisch zo, dat men wegens gebrek aan middelen aan credietaanvragen niet kan voldoen. De directie denkt door uitbreiding van het kapitaal tot f 2 miljoen de rentabiliteit en werkings-sfeer te kunnen verbeteren resp. uit te breiden. Hier stuiten we echter op een algemeen probleem, dat eerst later aan de orde zal worden gesteld nl. vanwaar kan dit kapitaal worden verkregen? Bovendien mag de vraag worden gesteld of van kapitaaluitbreiding alleen verbetering van de rentabiliteit mag worden verwacht. Dit laatste zal o.i. alleen het geval zijn, indien voor de aangetrokken middelen onmiddellijk voldoende emplooi te vinden is in soliede credieten. Niet de aanwezigheid van middelen, doch het karakter der crediet-vraag is in deze beslissend.

De volgende oprichting is die van de *Bank Timur N.V.* te Semarang op 20 September 1949. Ook in Nederland werd hieraan aandacht geschonken. Reeds in het Financiële Dagblad van 5 Augustus 1949 verscheen een dik omlinjnde mededeling onder het opschrift „Eerste Indonesische Bank opgericht”, luidende als volgt:

„Te Semarang is dezer dagen opgericht de Bank Timur N.V. de eerste Indonesische bankinstelling. Zij zal gehuisvest worden in de benedenverdieping van het gebouw dat eertijds in gebruik is geweest bij de Japanse Bank of Taiwan. Te Batavia en Surabaia zullen bijkantoren worden gevestigd. Vooral van Chinese zijde schijnt men zich financieel bij de nieuw opgerichte bank te hebben geïnteresseerd”.

Uit dit bericht blijkt wel hoe slecht men in Nederland met het Indonesische bankwezen op de hoogte was of hoe weinig aandacht eraan werd besteed. De oprichting van in deze paragraaf reeds eerder genoemde banken was immers van vroegere datum, terwijl ook de banken in de Republiek Indonesia welke in de volgende paragraaf zullen worden vermeld, reeds bestonden.

Het Maatschappelijk kapitaal der Bank Timur N.V. bedroeg f 2 miljoen, waarvan f 18.000,— prioriteitsaandelen, welke genomen werden door de oprichters. Behalve deze f 18.000,— prioriteitsaandelen werden f 382.000,— gewone aandelen geplaatst en volgestort, zodat met f 400.000,— eigen middelen wordt gewerkt. Het Bestuur van de bank streeft er naar een zodanige verdeling van het geplaatste kapitaal te verkrijgen, dat 75 % in Indonesische en 25 % in Chinese handen komt ¹. Hierbij moet echter onmiddellijk worden aangetekend dat de gewone aandelen aan toonder luiden, zodat men bedoelde verdeling bezwaarlijk in de hand zal kunnen houden.

Het doel der vennootschap is zeer ruim gesteld. Artikel 2 der Statuten omschrijft het als volgt:

„De vennootschap heeft ten doel het drijven van alle bankzaken, het oprichten, beheren en administreren van spaar- en hulpfondsen, het oprichten, exploiteren financieren, beheren en administreren van inrichtingen van nijverheid, industrie, handel en landbouw, een en ander zowel voor eigen rekening als voor rekening van en/of in combinatie met derden en het verrichten van alle met een en ander verband houdende bedrijfshandelingen, alles in de ruimste zin des woords”.

Balansgegevens dezer bank staan niet ter beschikking. De credieten, welke verleend worden, dragen volgens de directie een kort karakter en hebben een looptijd van ten hoogste een maand. Onder de debiteuren bevinden zich kretekfabrieken, rijstpellerijen en handelaren. De onderpanden bestaan uit goud en brillanten.

¹ Gegevens archief, afd. Geldzaken Ministerie van Financiën, Djakarta.

Vervolgens kan melding worden gemaakt van de *Bank Dagang Indonesia N.V.* te Bandjermasin welke werd opgericht uitsluitend door Indonesiërs op 12 October 1949. De verklaring van geen bezwaar op de statuten werd verkregen op 1 Maart 1950. Het Maatschappelijk kapitaal bedraagt f 1.000.000,— verdeeld in 1000 preferente aandelen van f 250,— en 3000 gewone aandelen à f 250,—. Het doel van de vennootschap wordt in artikel 2 der in het Indonesisch luidende Statuten als volgt aangegeven:

- „a. mendjalankan perusahaan bank dan kassier dalam arti seluas-luasnja,
- b. membeli dan menjual barang 2 tetap,
- c. mendjelenggarakan pembukuan dari barang 2 tetap, uang atau surat 2 berharga”¹.

Ten slotte volgt de *Kalimantan Banking and Trading Corporation N.V.* te Samarinda, welke eveneens uitsluitend door Indonesiërs werd opgericht op 18 Februari 1950 en dus de eerste creatie na de Souvereiniteitsoverdracht was, met een kapitaal van f 500.000,— verdeeld in 125 aandelen Serie A à f 1000,— 250 aandelen Serie B à f 500,— en 2500 aandelen Serie C à f 100,—. Behalve in de coupures bestaat er tussen deze aandelen geen onderscheid.

Door de 16 oprichters werden in totaal voor f 100.000,— aandelen genomen, bovendien werden aan hen oprichtersbewijzen uitgereikt. Het doel der vennootschap wordt in artikel 2 der Statuten als volgt omschreven:

- „1. Maksud dari perseroan ini jaitu:
 - a. memberi pertolongan kepada mereka jang menghadjatkan modal berupa uang atau bahan lain untuk mendirikan badan perindustrian dan perdagangan, satu dan lainnja dalam arti kata jang seluas-luasnja;
 - b. mengerdjakan pekerdjaan bank dalam arti kata jang seluas-luasnja, misalnja menerima uang simpanan sebagai deposito, rekening-koran, giro dan lain-lain, memperdagangkan surat jang berharga, mendjadi badan perantara dalam transaksi keuangan;
 - c. mendirikan dan menolong berdirinja badan-badan perindustrian dan perdagangan;
 - d. bertindak sebagai agentschap dari badan-badan perdagangan, perindustrian, asuransi, bank dan sebagainya.

¹ Vert. v. d. schr.: a. het uitoefenen van het bank- en kassiersbedrijf in de ruimste zin, b. het kopen en verkopen van onroerende goederen, c. het administreren van onroerende goederen, geld en waardepapieren.

2. Untuk mentjapai maksud tersebut, maka perseroan ada hak memberi modal atau ikut mendirikan perseroan-perseroan atau badan-badan lain, jang tudjuannya sama atau hampir sama dengan perseroan ini dan umumnja mendjalankan segala tindakan jang langsung atau tidak langsung jang berhubungan dengan maksud tersebut".¹

Men krijgt hieruit de indruk in hoofdzaak met een financieringsmaatschappij te maken te hebben.

Intussen valt er van het werk der bank nog niet veel te zeggen, aangezien men de eigenlijke werkzaamheden eerst in September 1950 kon beginnen. Op 19 October 1950 werd de vennootschap bij Besluit van de Minister van Justitie no J.A. 5/31-11- als rechtspersoon erkend.

De genoemde banken werden, met uitzondering van de laatste alle op haar daartoe strekkend verzoek door de Overheid ingeschakeld bij de werkzaamheden, verband houdend met de geldzuivering in Maart 1950. Zij werden daartoe bij diverse Besluiten van de Minister van Financiën aangewezen als bank in de zin van artikel 1 van het geldzuiveringsbesluit No P.U. 1 van 19 Maart 1950².

Hoewel dit geen officiële waardering inhield, kan hier toch wel enige betekenis aan worden gehecht, omdat de bovenbedoelde aanwijzingen, blijkens de betreffende Ministeriële Besluiten steeds plaats vonden, nadat De Javasche Bank was gehoord, zodat er vooraf – zij het ook summier – een onderzoek naar de positie van de betreffende bank plaats vond. Als voorbeeld is het Besluit no P.U. 14 betreffende de aanwijzing van de Bank Timur N.V. als bijlage F. afgedrukt.

¹ Vert. v. d. schr.:

1. Het doel van deze vennootschap is:

- a. hulp verlenen aan hen die kapitaal nodig hebben in de vorm van geld of anderszins, teneinde industriële en handelslichamen op te richten, een en ander in de ruimste zin des woords;
- b. het verrichten van bankwerkzaamheden in de ruimste zin des woords, o.a. het ontvangen van gelden à déposito, rekening-courant, giro enz., het verhandelen van waardepapieren, het optreden als tussenpersoon bij financiële transacties;
- c. het oprichten en helpen oprichten van industriële en handelslichamen;
- d. het optreden als agentschap van handels-, industriële-, assurantie-ondernemingen, banken enz.

2. Om dit doel te bereiken, heeft de vennootschap het recht om kapitaal te verstreken, andere vennootschappen of lichamen op te richten, welke hetzelfde of nagenoeg hetzelfde doel hebben, in het algemeen, handelingen te verrichten welke direct of indirect met genoemde doelstelling verband houden.

² Volgens dit artikel zijn onder 'banken' de kantoren in Indonesië van met name genoemde instellingen te verstaan.

Een punt dat de aandacht verdient is, dat in de Statuten der Indonesische banken welke ter beschikking staan met uitzondering alleen van die der Bank Pertiagaan Indonesia, steeds is opgenomen, dat naast het verrichten van bankzaken ook andere zaken kunnen worden geëntameerd. Dit moet als basis voor een bankinstelling principiëel verkeerd worden geacht. De van derden aangetrokken gelden kunnen op deze wijze worden gebruikt voor transacties, welke door de daaraan verbonden risico's ongeschikt zijn om de terugbetaling der van derden ontvangen gelden te waarborgen. Dit geldt zowel voor het verrichten van handelstransacties als voor het deelnemen in ondernemingen (zie voor dit laatste de Kalimantan Banking & Trading Corporation).

PAR. 2

Het Bankwezen in de Republiek Indonesia.

In de gebieden, welke na de oorlog buiten het gezag van het Nederlandsch-Indische Gouvernement bleven had zich reeds eerder een eigen bankwezen ontwikkeld. Hieraan bestond behoefte, omdat ook hier de Japanse banken waren gesloten en de voorheen in deze gebieden werkzame Nederlandse banken haar kantoren daar niet konden heropenen. De volgende gegevens konden worden achterhaald.

Een bijzondere plaats in de Republiek werd ingenomen door de *Bank Negara Indonesia* en de *Bank Rakjat Indonesia*, welke men als schaduwinstellingen kan beschouwen van resp. De Javasche Bank en de Algemeene Volkscredietbank. Aan beide wordt een afzonderlijke paragraaf gewijd.

Naast deze instellingen met bijzonder karakter functioneerden in de Republiek op Java twee zuiver particuliere instellingen n.l. de *Bank Nasional Indonesia* en de *Bank Soerakarta* en de met Regeringskapitaal werkende *Banking and Trading Corporation*. Verder is nog een en ander bekend omtrent de *Bank Indonesia* te Palembang en de *Bank Dagang Nasional Indonesia*. (Indonesian National Commercial Bank) te Medan, in welke laatste de Republiek ook aandelen had.

De *Bank Nasional Indonesia*, wordt aangemerkt als de eerste Indonesische bank. Waarschijnlijk werd zij reeds in 1928 te Surabaya opgericht.

Vast staat dat zij inmiddels is geliquideerd. Gegevens omtrent haar bedrijf en resultaten zijn niet te traceren.

Meer kon worden achterhaald van de *Bank Soerakarta* M.A.B. te Solo, welker Directie ons welwillend het nodige materiaal hiervoor ter hand stelde. Deze bank werd opgericht op 10 November 1945 als *Maskapai Andil Bumiputera*¹, met een kapitaal van f 5.000.000,— verdeeld in 5000 aandelen op naam groot f 1000,—, waarbij moet worden aangetekend, dat dit Japanse guldens waren. Bij oprichting werden hiervan 2000 aandelen geplaatst en volgestort. Medeoprichters waren het Soenanaat en het Mangkunegoro Rijk te Solo. Het aantal aandeelhouders bedroeg 1331, verspreid over Java, Madura Sumatra en Borneo. Directie en beampten werden gerecruteerd uit voormalig personeel van De Javasche Bank, de Nederlandsche Handel-Maatschappij, de Escomptobank en de Yokohama Specie Bank. Het doel van de bank wordt in de aanhef van de oprichtingsacte als volgt aangegeven: „jang bermaksud mengatur dan mendjalankan pederahan modal dalam arti-seluas-luasnja dengan kententuan ketentuan seperti berikut.”² Aanvankelijk werd het bedrijf alleen uitgeoefend te Solo. In 1946 werden kantoren geopend te Klaten en Djocja, in 1947 te Malang, Tjiribon, Tasikmalaja en Koedoes. Als gevolg van de eerste politieële actie in Juli 1947 moesten de kantoren in Malang, Tjiribon en Tasikmalaja weer worden gesloten. Tengevolge van de tweede politieële actie moesten alle overige kantoren hun werkzaamheden staken. Na de „cease fire” op 10 Augustus 1949 is men weer in Solo, Djocja en Klaten begonnen.

Toen op 1 November 1946 in de Republiek het Japanse geld ongeldig werd verklaard en omgewisseld werd tegen Uri, op basis van 100 Japanse guldens is R. 2 Uri, heeft de Bank Soerakarta haar balans-

¹ Maskapai Andil Bumiputera is de Indonesische benaming voor de rechtspersoonlijkheid bezittende Inlandse Maatschappij op Aandelen (I.M.A.), geregeld bij de Ordonnantie van 25 September 1939 (Stbl. 1939 no. 569). De positie van de deelnemers is dezelfde als die bij de Europese N.V. Alleen tot de inheemse bevolking behorende personen (waaronder begrepen inheemse rechtspersonen) mogen houders van aandelen zijn. De aandelen, welke luiden op naam, kunnen minimaal een nominale waarde hebben van f 5,—. Voor de oprichting is een schriftelijke acte vereist.

² Vert. v. d. schr.: welke tot doel heeft kapitaal te beheren en te doen circuleren in de ruimste zin des woords met inachtname van het volgende (volgen de artikelsgewijze bepalingen der acte).

cijfers op dezelfde basis aangepast, zodat haar kapitaal van toen af R. 100.000 Uri bedroeg. Onderstaande balans per ultimo December 1946 in vergelijking met die per ultimo October 1946 geeft de gewijzigde situatie weer.

BANK SOERAKARTA SOLO

DEBET

Omschrijving	Ultimo October 1946	Ultimo December 1946
	<i>Japans gld.</i>	<i>Uri</i>
Kas	f 13.242.700,31	R. 151.970,67
Bank Rakjat Indonesia	„ 18.759.809,98	„ 19.660,09
Bank Negara Indonesia		„ 80.346,32
Belening	„ 1.893.579,01	„ 181.489,18
Debiteuren	„ 271.818,56	„ 4.075,63
Inventaris	„ 55.924,15	„ 1.449,03
Onkosten	„ 70.030,90	
Aandelen in portefeuille	„ 2.205.000,—	„ 39.460,—
Reservefonds		„ 2.769,86
	f 41.498.862,91	R. 481.220,76

CREDIT

Omschrijving	Ultimo October 1946	Ultimo December 1946
	<i>Japans gld.</i>	<i>Uri</i>
Giro	f 36.276.313,40	R. 381.017,38
Crediteuren	„ 139.904,06	„ 203,38
Provisie	„ 23.692,22	
Rente	„ 58.948,24	
Kapitaal	„ 5.000.000,—	100.000,—
	f 41.498.862,91	R. 481.220,76

De cijfers welke aanvankelijk van betekenis leken, werden door de omzetting in Uri tot vrij geringe proporties teruggebracht. De verdere ontwikkeling blijkt uit de volgende cijfers per ultimo December 1947, ultimo November 1948 en ultimo December 1949.

BANK SOERAKARTA SOLO

	Ultimo December 1947	Ultimo November 1948	Ultimo December 1949
DEBET			
Kas	R. 3.785.634,73	R. 1.552.101,28	R. 6.538.442,11
Bank Rakjat Indonesia	„ 4.139,97	„ 130.442,59	„ 2.811,13
Bank Negara Indonesia	„	„ 1.129.622,30	„
Disconto	„ 1.166.091,79	„ 7.108.350,—	„ 10.875.500,—
Belening	„ 208.957,71	„ 173.676,47	„ 4.006,13
Debiteuren	„ 487.426,84	„ 994.811,04	„ 1.045.391,80
Inventaris	„ 78.799,58	„ 868.806,18	„ 400,—
Onkosten	„	„ 701.625,69	„
	R. 5.731.050,62	R. 12.659.435,55	R. 18.466.551,17
CREDIT			
Bank Negara Indonesia	R. 77.256,50		R. 5.340.098,52
Giro	„ 5.305.303,26	R. 8.490.747,05	„ 6.841.728,12
Drect opvraagbare deposito's	„ 5.300,—	„ 30.600,—	„ 358.000,—
Deposito's	„ 80.400,—	„ 475.400,—	„ 280.100,—
Crediteuren	„ 99.081,15	„ 1.516.393,84	„ 166.380,40
Deposito-rente	„ 732,31	„ 1.497,65	„ 5.458,91
Reservefonds	„ 62.977,40	„ 62.977,40	„ 40.785,22
Kapitaal	„ 100.000,—	„ 100.000,—	„ 5.000.000,—
Traites	„	„ 60.000,—	„ 34.000,—
Provisie	„	„ 599.126,78	„
Kantoren	„	„	„ 400.000,—
Rente	„	„ 1.322.692,83	„
	R. 5.731.050,62	R. 12.659.435,55	R. 18.466.551,17

Tot verhoging van het kapitaal tot R. 5 miljoen Uri besloot de Algemene vergadering van aandeelhouders in Augustus 1948. In 1949 kreeg de plaatsing van aandelen haar beslag. De betekenis van het bij de Bank Negara opgenomen crediet, blijkens de balans per ult. December 1949, is niet duidelijk, daar dit bedrag in zijn geheel in kas werd gehouden. Voorts wekt de post „kantoren” de indruk dat de balans geen verzamelbalans is, waarin posten over en weer tussen Hoofd- en Bijkantoren dienen weg te vallen.

Na de Souvereiniteitsoverdracht, toen de federale gulden tot geld-eenheid voor het gehele gebied van de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië werd verklaard,¹ heeft men de administratie weer

¹ Bekendmaking Minister van Financiën der R.I.S. No 1 dd. 2 Januari 1950.

omgewerkt in laatstgenoemde geldeenheid en wel op basis van R. 100 Uri is f 1,— federaal. De officiële omwisselingskoers voor de Uri werd op 28 Maart 1950¹ echter vastgesteld op R. 125 Uri is f 1,— federaal. Een verdere omrekening van de cijfers bij de Bank Soerakarta heeft niet meer plaats gehad.

De balans per ultimo September 1950, waarin dus tevens de gevolgen van de geldzuivering verwerkt zijn, toont het volgende beeld.

BANK SOERAKARTA, SOLO				
DEBET	Balans per ultimo September 1950			CREDIT
Kas	f	207.499,60	Bank Negara Indonesia	f 422.915,54
O.R.I.	"	370.763,43	Ministerie v. Financiën	" 192.693,60
De Javasche Bank	"	15.865,94	Giro	" 827.674,13
Bank Rakjat Indonesia	"	22,48	Deposito dir. opvr.b.	" 1.687,80
Disconto	"	459.910,73	Deposito	" 601,00
Belening	"	372.867,52	Crediteuren	" 10.679,72
Kantoren	"	30.000,00	Deposito-rente	" 54,76
Debiteuren	"	22.136,57	Traites	" 320,00
Inventaris	"	31.027,40	Garantie-boligo	" 556.400,00
Garanties	"	556.400,00	Provisie	" 158.074,81
Onkosten	"	141.938,09	Rente	" 35.272,55
Gebouwen	"	37.900,00	Reservefonds	" 407,85
Belegd Kapitaal	"	10.450,00	Kapitaal	" 50.000,00
f 2.256.781,76			f 2.256.781,76	

Bovenstaande cijfers demonstren de zwakke positie van de bank, welk feit hoofdzakelijk veroorzaakt wordt door de wanverhouding tussen eigen en vreemde middelen. Men heeft een beroep moeten doen op crediet van de Negara Republik Indonesia (Ministerie van Financiën) en van de Bank Negara Indonesia om aan de vraag naar crediet te kunnen voldoen. De enigszins vreemd aandoende post O.R.I.² kan worden verklaard als zijnde de tegenwaarde van bij de bank gestorte niet dadelijk voor inwisseling in aanmerking gekomen Ori-bedragen. Per persoon kon nl. slechts ter tegenwaarde van f 50,— federaal worden gewisseld. Grotere bedragen dienden bij

¹ Besluit Minister van Financiën der R.I.S. dd. 28 Maart 1950 No 53910/UU.

² Ori is hetzelfde als Uri. De verandering in de afkorting houdt verband met de gewijzigde spelling van het woord 'uang' (geld), dat vroeger als 'oeng' geschreven werd.

de banken te worden gedeponereerd ¹. Onder de credit-post giro moeten dus ook cliënten voor hetzelfde bedrag zijn gecrediteerd. De vermelding van deze post Ori in federaal geld op de balans kan niet juist geacht worden, aangezien nog geenszins vaststaat of en zo ja in hoeverre deze bij de banken geblokkeerde bedragen ook inwisselbaar zullen zijn.

De directie is van plan, aan de vergadering van aandeelhouders voor te stellen het kapitaal uit te breiden tot R. 1.000.000 Indon. Crt. Evenals voor de Bank Perniagaan Indonesia rijst dan hier echter de vraag, waar men de aandelen denkt te kunnen plaatsen, terwijl ook hier de opmerking moet worden gemaakt, dat daarmee alleen nog geen gezonde positie wordt verkregen.

Het op de laatste balans voorkomende garantie-obligo vloeit voort uit het feit, dat sedert 22 Augustus 1950 door de Dienst der Belastingen en Accijnzen ook van de Bank Soerakarta bankgaranties worden geaccepteerd ten behoeve van tabaksfabrieken met het oog op de banderollen-verkoop. Dit obligo is o.i. in de huidige positie te zwaar en in feite onaanvaardbaar.

Wat de rentabiliteit betreft, kan worden opgemerkt, dat de op tussentijdse balansen voorkomende overdrachtsrekeningen wel wijzen op winstmogelijkheden. Per 31 December 1947 verschijnt een zichtbare Reserve van R. 62.977,40 Uri, per ultimo December 1949 bedraagt deze nog slechts R. 40.785,22. Hiertegenover staat echter, dat men zeer aanzienlijk heeft afgeschreven op de post inventaris, welke ultimo November 1948 R. 868,806,18 Uri bedroeg en per ultimo December 1949 nog slechts R. 400,— Uri. De cijfers per ultimo September 1950 doen zien dat de in de loop van het jaar 1950 geboekte winst minus onkosten reeds is aangewend voor financiering van vaste Activa en andere beleggingen. In verband hiermee zal men er verstandig aan doen de winst over 1950 niet uit te keren.

De Banking and Trading Corporation Ltd. werd opgericht op 1 Januari 1947 door de Republiek Indonesia, aanvankelijk met Hoofdkantoor te Djakarta, dat echter later naar Djocja werd overgeplaatst.

Het kapitaal dezer instelling werd oorspronkelijk geprojecteerd op R. 20 miljoen Uri, waarvan R. 12 miljoen Uri gefourneerd zou

¹ Zie C. F. SCHEFFER: De inwisseling van het Republikeinse geld. In: Maandblad voor Financiën, Djakarta Juni 1950, blz. 127.

worden door de Republiek en de rest door het publiek bijeengebracht zou moeten worden. De rechtsvorm van de Banking and Trading Corporation Ltd. staat niet vast en de betekenis van het Ltd. achter de naam van een zuiver Indonesische instelling is ook niet duidelijk. Van plaatsing van kapitaal onder het publiek is nimmer iets gekomen, zodat men uitsluitend heeft gewerkt met gelden van de Republiek. Van het verrichten van bankzaken valt weinig te constateren. Men heeft zich althans in de Republiekeinse tijd blijkbaar in hoofdzaak met handelstransacties bezig gehouden. Zo kocht men volgens de directie, in het gebied van de Republiek kapok op tot een hoeveelheid van 200 ton en betaalde deze met Uri. De kapok werd via Cheribon naar Amerika geëxporteerd en aldaar verkocht. Met de dollaropbrengsten werd o.a. de vertegenwoordiging van de Republiek in de U.S.A. gefinancierd.

Tijdens de tweede politieke actie werden waarden en bescheiden van de B.T.C. in Djocja door de Nederlanders in beslag genomen, doch na de Souvereiniteitsoverdracht zijn deze door de Indonesische Regering, welke sedert dat tijdstip het beheer over de in beslag genomen waarden had, teruggegeven. Na de terugkeer van de Republiekeinse Regering in Djocja is de B.T.C. weer herrezen. De Negara Republiek Indonesia heeft haar later gelden ter beschikking gesteld¹, waarmede thans kleine credieten in rekening-courant en op schuldbekentenis worden verstrekt tegen onderpand van goud en sieraden. Verder verzorgde men enkele loterijen uitgeschreven door de Negara Republiek Indonesia, hetgeen o.i. niet tot de taak ener bank behoort. Overigens tracht men thans zoveel mogelijk het zwaartepunt te verleggen naar het bankbedrijf. De huidige directie verstrekke ons enkele cijfers omtrent verleende en afgeloste credieten, welke hieronder volgen.

¹ O.i. was dit niet te rijmen met artikel 51 sub 1 van de Voorlopige Constitutie van de R.I.S. luidende: „De Overheidszorg met betrekking tot de in het aanhangsel van deze Constitutie opgesomde onderwerpen is uitsluitend opgedragen aan de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië.” In bedoeld aanhangsel wordt onder 0. genoemd: „munt-, geld- en bankwezen zomede deviezen-regelingen.”

BANKING AND TRADING CORPORATION

Periode 1950	verstrekte credieten		afgeloste credieten	
	aantal	bedrag	aantal	bedrag
Januari t/m Maart	129	f 141.925,—	68	f 50.550,—
April t/m Juni	347	„ 625.850,—	172	„ 236.660,—
Juli t/m September	566	„ 826.519,04	500	„ 746.844,80
October	264	„ 531.912,15	211	„ 253.085,—

De B.T.C. kan naast de Bank Negara Indonesia en de Bank Rakjat Indonesia een der troetelkinderen van de Republiek op financieel gebied worden genoemd.

De Bank Indonesia te Palembang werd opgericht 8 Mei 1946 als Perseroan Andil (N.V.) en erkend door het Gerechtshof te Palembang op 24 Mei 1946. Zij heeft kantoren te Palembang, Telukbetung, Djambi en Tjurup (Benkoelen).

Het kapitaal bedroeg bij oprichting Jap. f 10 miljoen, verdeeld in 10.000 aandelen à f 500,— Serie A en 50.000 aandelen à f 100,— Serie B. Aandelen Serie A kunnen slechts in eigendom toebehoren aan *ingezetenen* van Indonesië en staan op naam. In September 1947 had men nog Jap. f 4.575.600,— aandelen in portefeuille. De Perseroan Andil stelt zich ten doel:

„Het drijven van bankzaken in de meest uitgebreide zin en de commissiehandel. Zij trekt gelden aan op girorekening (niet à deposito) en zet deze uit door belening van roerend en onroerend goed.”

Uit deze omschrijving kan worden opgemaakt dat men zelfs in de Statuten de basis legde voor een principieel onjuiste bankpolitiek. Uit het vorenstaande blijkt nl. dat zij gelden op hypotheek verstrekte, terwijl geen middelen op lange termijn maar uitsluitend „gelden op girorekening” worden aangetrokken. Dat dit in strijd is met de meest elementaire beginselen der bankpolitiek behoeft n.h.v. geen nader betoog.

Palembang kwam reeds in 1947 weer onder Nederlands Bestuur. Aanvankelijk heeft men toen met vergunning van de Recomba het bedrijf voortgezet met het in de kassen aanwezige Javasche

bankpapier¹. (Hoe men aan dit geld was gekomen, kon door ons niet worden getraceerd). De Recomba was tot het geven van deze vergunning echter niet bevoegd, aangezien men voor de uitoefening van het bankbedrijf te Palembang een vergunning nodig had ingevolge K.B. E 10. Deze is nimmer verkregen. De autoriteiten eisten daarvoor eerst liquidatie van de oude bank en stelden als eis, dat een nieuwe N.V. zou worden opgericht.¹ Er hebben toen plannen bestaan tot oprichting van een Bank Dagang Indonesia² doch met de uitvoering daarvan is zolang gewacht, dat inmiddels door intrekking van het K.B. E 10 (1 Augustus 1949) geen vergunning meer nodig was.

De Bank Dagang Nasional Indonesia (Indonesian National Commercial Bank) te Medan werd opgericht op 26 Januari 1946 met een kapitaal van R. 10 miljoen Uri, verdeeld in R. 2 miljoen Uri oprichtingsaandelen Serie A, R. 3 miljoen Uri gewone aandelen Serie B en R. 5 miljoen Uri gewone aandelen Serie C. Het verschil tussen aandelen B en aandelen C bestaat in de grootte der coupures welke resp. R. 1000 en R. 100 bedragen. Van de oprichtingsaandelen werden er 500 à R 1000 genomen door de Republiek Indonesia. Uit de laatste gegevens, welke ten dienste staan en welke dateren van Maart 1950 blijkt, dat op dat moment nog een bedrag van R. 7.967.000 Uri aandelen niet geplaatst was en dat per geplaatst aandeel nog R. 500 moest worden gestort. Buiten de oprichtingsaandelen bij de Republiek blijkt er dus practisch niets geplaatst te zijn.

De goedkeuring op de Statuten werd verkregen van het Gerechtshof te Medan op 5 November 1946.

Het doel der vennootschap wordt in artikel 2 der Statuten als volgt omschreven:

„Tudjuan perseroan ini ialah melalukan pekerdjaan Bank dengan arti kata jang seluas-luasnja sebagai menerima simpanan deposito atau benda-benda jang berharga dengan atau tidak memberi penggantian bunga, lain-lain surat-dagang, memindjamkan uang dengan atau tidak memakai anggunan (onderpand) dan dengan atau tidak memakai djaminan (borgstelling), membeli dan mendjual harta tetap”³.

¹ Archief afd. Geldzaken Ministerie van Financiën Djakarta.

² Indonesische Handelsbank.

³ Vert. v. d. Schr.: Het doel der vennootschap is het verrichten van bankzaken in de ruimste zin van het woord, zoals het ontvangen van gelden en waarden à déposito al of niet tegen rente, handel in wissels, het uitlenen van geld al of niet tegen borgstelling, het kopen en verkopen van onroerende goederen.

De bank heeft kantoren te Langsa, Lho 'seumawe en Kotaradja. De eerste twee kantoren treden tevens op als agentschappen van de Bank Negara Indonesia te Kotaradja.

Van de in deze paragraaf genoemde banken werden alleen de Bank Soerakarta en de Bank Indonesia aangewezen als bank in de zin van artikel 1 van het Geldzuiveringsbesluit no P.U. 1.

Ook hier zien we, evenals in de vorige paragraaf, dat de banken naast het verrichten van bankzaken ook andere zaken wensten de entameren. De banken in de Republiek Indonesia hebben in dit gebied verschillende diensten aan de Regering bewezen, welke op het terrein van het bankwezen liggen, b.v. bij de plaatsing van obligaties der door de Republiek Indonesia uitgeschreven Nationale Lening 1946 en het in ontvangst nemen van Japans geld, ingevolge Oendang-Oendang no 18 van 1946.

Wanneer wij thans het resultaat van de in deze en de vorige paragraaf beschreven pogingen om te komen tot zuiver Indonesische bankinstellingen overzien, dan moet dit als geheel genomen onbevredigend worden genoemd. Behalve de cijfers uit de vorige paragraaf van de Bank Perniagaän Indonesia en die van de Bank Soerakarta is van de Indonesische banken geen voor publicatie vatbaar cijfermateriaal beschikbaar. De balanssen, welke wij hiervan mochten inzien, werden niet voor openbaarmaking vrij gegeven. Zij vertoonden echter in genen dele een gunstiger beeld dan de bovengenoemde, zodat deze representatief voor deze banken kunnen worden geacht.

Toen en in zoverre men met door de Republiek Indonesia verstrekte Uri kon werken en daarmee in hoofdzaak handelstransacties verrichtte, was er een bedrijf gaande te houden; nu deze bron niet meer vloeit, stapelen de moeilijkheden zich op, terwijl de banken die niet met Uri konden beginnen, van meet af aan met deze moeilijkheden te kampen hebben gehad. Vaak wordt verondersteld, dat door hulp van de Overheid deze moeilijkheden zouden zijn op te lossen, doch dit is geenszins het geval. In het jaarverslag 1949-'50 van De Javasche Bank wordt er dan ook terecht op gewezen, „*dat banken niet plotseling kunnen worden gecreëerd, maar dat zij een groeiproses dienen door te maken dat van langen duur pleegt te zijn. Zij moeten het bewijs leveren toevertrouwde gelden veilig te kunnen beheeren en uitzetten en bovendien een netto-winst te kunnen behalen op het geïnvesteerde kapitaal. Als primair*

voor het groeiproces is derhalve te beschouwen het aantrekken van gelden van derden met het oog op de eigenlijke bedrijfsuitoefening. De neiging om een beroep te doen op de Overheid (wel te onderscheiden van deelneming door de Overheid in het kapitaal van een Herstelbank) is in beginsel het inslaan van een onjuisten weg. De bank dreigt daarmee afhankelijk te worden van de Overheid en de Overheid loopt het risico in experimenten te worden betrokken welke niet op haar terrein liggen.”¹

Men dient zich dit in de toekomst wel zeer ernstig te realiseren.

De banken, welke begonnen waren met Japans geld resp. met Uri dienden bij de algemene invoering van één Indonesische geldeenheid op de nieuwe geldsoort om te schakelen.

De blote omwerking van de administratie in een nieuwe geldeenheid is echter nog niet voldoende voor de omschakeling van het bedrijf op het nieuwe geld. Een eerste vereiste daarbij is, dat de banken haar kasmiddelen kunnen omzetten in de nieuwe geldsoort.

Bij de officiële bekendmakingen omtrent de Uri-omwisseling is hiervoor door de R.I.S. geen enkel voorschrift gegeven. Het is echter niet uitgesloten, dat de Regering van de Negara Republik Indonesia uit de aan haar door de Regering van de R.I.S. voor de Uri-omwisseling ter beschikking gestelde fondsen ook de kassen van de banken heeft omgewisseld.

T.a.v. in Uri luidende banksaldi werden door de R.I.S. wel maatregelen getroffen. In artikel 7 lid 4 van het Geldzuiveringsbesluit van 19 Maart 1950 no P.U. 1 werd bepaald: „Tegoeden bij banken, luidende in geldsoorten bedoeld in lid 1 van dit artikel (Uri-soorten) dienen geblokkeerd te worden totdat door mij (de Minister van Financiën der R.I.S.) nadere voorzieningen dienaangaande zijn getroffen”.

Deze nadere voorzieningen treft men aan in het Besluit van de Minister van Financiën der R.I.S. d.d. 29 April 1950 No P.U. 47. (zie bijlage G.) In Uri luidende tegoeden konden van toen af vrijgegeven worden, na omrekening in federaal geld tegen dezelfde koersen als voor de omwisseling waren vastgesteld. Waar tegelijkertijd alle overige in Uri luidende verplichtingen op dezelfde basis dienden te worden omgerekend, betekende dit, dat ook de debiteuren der banken voortaan hun schuld in federaal geld dienden te voldoen.

¹ T.a.p. blz. 43—44.

De met Uri werkende banken kwamen hierdoor onder zware druk te staan. De Uri-circulatie was immers zeer ruim. Door de beperkte inwisselingsmogelijkheid (maximaal f 50,— per persoon) kwam er slechts in beperkte mate federaal geld in Republikeins gebied. Daardoor ontstond de neiging tot opvraging van banksaldi (na de omrekening van Uri in federale guldens) en mindere toevloeiing van creditgeld. Aan opvragingen bij de banken kon slechts direct worden voldaan in zoverre reeds federaal kasgeld aanwezig was. Inning van debiteuren stuitte op dezelfde moeilijkheden. Daarbij kwam nog, dat tegen voren vermeld Ministerieel Besluit No P.U. 47 tal van bezwaren van de zijde der bevolking werden ingebracht, welke door de Negara Republik Indonesia werden gesteund. De omrekening der verplichtingen op basis der omwisselingskoersen achtte men onbillijk en men oordeelde, dat een „sliding scale” diende te worden opgesteld, naar analogie van de regeling in artikel 52 O. H. R. (zie Hoofdstuk III Par. 3).

Daar minstens een correctie op het Besluit P.U. 47 van de Regering der Eenheidsstaat verwacht wordt, nemen de banken veelal een afwachtende houding aan, zowel t.a.v. uitbetaling van crediteuren als t.a.v. afwikkeling van credieten.

Nemen wij bij dit alles nog het feit dat de herwaardering van geen vorderingen representerende activa, in federaal geld, nog problemen opleverde, dan moge duidelijk zijn, dat de moeilijkheden voor de Indonesische banken legio waren en momenteel nog zijn.

Desniettegenstaande blijft men met taaie volharding de bankbedrijven voortzetten, terwijl gesprekken met en brieven van de leiders van deze instellingen getuigen van optimisme en idealisme.

Wanneer de vraag gesteld wordt of voor de voldoening aan verplichtingen, aangegaan in de Republik Indonesia inderdaad een „sliding scale” dient te worden opgesteld, dan moeten voor de beantwoording daarvan verschillende gevallen worden onderscheiden en wel als volgt:

- I. Verplichtingen, aangegaan in Ind. Crt., waaraan
 - a. geheel of gedeeltelijk met Japanse circulatiebiljetten is voldaan;
 - b. geheel of gedeeltelijk met Uri is voldaan.
- II. Verplichtingen, aangegaan tijdens de periode, waarin de Japanse biljetten circuleerden, waaraan
 - a. geheel of gedeeltelijk met die biljetten is voldaan;

b. geheel of gedeeltelijk met Uri is voldaan.
III. Verplichtingen aangegaan in Uri, waaraan

a. met Uri werd voldaan;

b. waaraan op het moment van de intrekking van dit geld nog niet was voldaan.

Het sub Ia bedoelde geval is o.i. volkomen analoog aan het geval, waarbij buiten de Republiek Indonesia gebruik is gemaakt van Japanse biljetten ter voldoening aan in Ind. Crt. luidende verplichtingen, ontstaan vóór de circulatieperiode.

Redelijk is, dat ook hier voor zover nodig artikel 52 der O.H.R. toepassing vindt. In artikel 192 van de Voorlopige Constitutie van de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië werd namelijk bepaald: „De op het tijdstip van inwerkingtreden van deze Constitutie bestaande wettelijke regelingen en administratieve voorschriften blijven, ongewijzigd van kracht, als eigen regelingen en voorschriften van de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië, zolang en voor zover zij niet door wetgeving en administratieve voorschriften krachtens deze Constitutie zijn ingetrokken, aangevuld of gewijzigd.”¹ Voor schulden, welke op het moment, dat het Uri geldig werd nog niet waren voldaan heeft de Republiek voorschriften gegeven ter omrekening in Uri van de op dat moment bestaande verplichtingen. Wij vinden deze in artikel 4 lid 1 van Oendang-Oendang no 19 van 1946 luidende als volgt:

„Pembayaran segala matjam hutang jang belum dibayar lunas pada waktu berlakunya uang Republik Indonesia dilakukan dengan dasar perhitungan sebagai berikut:

a. Satu rupiah uang sah sebelum Uang Republik berlaku disamakan dengan satu rupiah uang Republik Indonesia, djika hutang terdjadi sebelum tanggal 1 bulan Djanuari 1943. b. Dua puluh rupiah uang sah sebelum uang Republik berlaku disamakan dengan satu rupiah uang Republik Indonesia, djika hutang terdjadi pada tanggal 1 bulan Djanuari 1943 atau sesudahnja tetapi sebelum tanggal 1 bulan Djanuari 1946. c. Lima puluh Rupiah uang sah sebelum uang Republik berlaku disamakan dengan satu Rupiah uang Republik Indonesia djika hutang terdjadi pada tanggal 1 bulan Djanuari 1946 atau sesudahnja”.

Dit betekent, dat nog niet betaalde schulden moesten worden omgerekend op basis van één gulden gangbaar geld, vóórdát het Uri geldig werd tegen één Rupiah Uri, indien de schuld was ontstaan

¹ Ook in de voorlopige Grondwet van de Republiek Indonesië vinden wij een overeenkomstige bepaling in artikel 142.

vóór 1 Januari 1943. Voor schulden ontstaan na 1 Januari 1943 en vóór 1 Januari 1946 werd deze verhouding gesteld op f 20,— oud geld tegen R 1,— Uri en voor schulden ontstaan na 1 Januari 1946 op f 50,— oud geld tegen R 1,— Uri.

Van in Ind. Crt aangegane verplichtingen, zoals boven sub I bedoeld, kan nu worden gezegd, dat ze waren aangegaan vóór 1 Januari 1943, zodat zij op het moment, dat de Uri in circulatie werd gebracht 1 op 1 in de nieuwe geldsoort dienden te worden omgerekend. Voor zover er nu ook inderdaad met Uri hierop is afgelost, zou er op grond van het verschil in koopkracht, dat zich heeft gedemonstreerd tussen de Uri en het Nica-geld voor de opstelling van een „sliding scale” kunnen worden gepleit.

De uitvoering hiervan zal echter op een practisch en een principieel bezwaar stuiten. Het practische bezwaar is, dat het onmogelijk geacht moet worden achteraf een enigszins redelijke herleidingsmaatstaf te vinden om de variaties in de koopkracht metterdaad tot uitdrukking te brengen. Deze varieerde van gebied tot gebied en van plaats tot plaats aanmerkelijk. Indien het mogelijk ware hiervoor een grootste gemene deler te vinden dan zouden bij de toepassing daarvan toch onbillijkheden worden begaan.

Het principiële bezwaar dat door de Republiek Indonesia naar voren gebracht zou worden is gelegen in het feit, dat er een belangrijk onderscheid bestaat tussen deze materie en die welke door de O.H.R. destijds geregeld werd.

Bij de O.H.R. werd nl. uitgegaan van de gedachte, dat het Japanse geld weliswaar de facto als betaalmiddel fungeerde, maar geenszins het karakter had van wettig betaalmiddel. De Republiek Indonesia beschouwde echter alleen en uitsluitend het Uri als wettig betaalmiddel en haar rechtsopvolgster de huidige Eenheidsstaat zal hier achteraf bezwaarlijk aan kunnen tornen, hetgeen bij het opstellen van een „sliding scale” ter omrekening van met als wettig betaalmiddel aangeduid geld verrichte betalingen, het geval zou zijn.

Van tijdens de Japanse bezetting aangegane verplichtingen, waaraan met Japanse circulatie-biljetten werd voldaan, kan naar analogie van hetgeen in de toelichting O.H.R. werd gesteld, worden gezegd, dat partijen deze biljetten als te verwachten prestatie voor ogen hebben gehad.

Voor zover laatstbedoelde verplichtingen nog bestonden op het

tijdstip dat het Uri geldigheid verkreeg, dienden zij overeenkomstig artikel 4 lid 1 van Oendang-Oendang no 19 te worden omgerekend in deze geldsoort, terwijl voorts m.b.t. de opstelling van een „sliding scale” voor later met Uri verrichte betalingen boven gemaakte opmerkingen gelden.

Resteren thans nog de boven sub III bedoelde in Uri aangevane verplichtingen. Wanneer hieraan met Uri werd voldaan kan worden gesteld, dat partijen prestatie in Uri voor ogen hebben gehad.

Voor zover in Uri luidende verplichtingen op het moment, waarop de Uri uit de circulatie werd genomen en omgewisseld in federale guldens, nog niet waren nagekomen moet o.i. gesteld worden, dat de waarde dier verplichtingen in federale guldens uitgedrukt gelijk moet worden geacht aan het in Uri luidende bedrag, omgerekend op basis van de officiële omwisselingskoersen. De waarde van de verplichtingen werd immers in dezelfde mate geapprecieerd of gedeprimeerd als de waarde van de Uri, welke toen de inwisseling werd opengesteld in federaal geld werd gefixeerd.

In zoverre was het Besluit P.U. 47 derhalve volkomen juist en waren de protesten daartegen ongegrond.

PAR 3

De Bank Negara Indonesia. (Indonesische Staatsbank).

De Bank Negara Indonesia werd opgericht bij Republikeins Regeringsbesluit met kracht van Wet van 5 Juli 1946 no 2.¹

Uit artikel 2 van dit besluit, blijkt de doelstelling dezer bank. Het luidt als volgt:

„Dengan nama Bank Negara Indonesia didirikan sebuah Bank kepunjaan Republik Indonesia untuk mengatur pengeluaran dan peredaran uang kertas Bank dengan harga yang tetap menurut keperluan masjarat terhadap alat penukaran, untuk memperbaiki peredaran alat pembayaran lain, untuk memenuhi kebutuhan kredit masjarat dan umumnja supaya dapat bekerdja untuk kepentingan umum, segala sesuatu menurut peraturan dalam atau berdasar atas oendang2 ini”²

¹ Peraturan Pemerintah-pengganti Oendang2 no 2. Tahun 1946: Tentang Bank Negara Indonesia.

² Vert. v. d. schr.: Onder de naam B.N.I. wordt een Bank opgericht toebehorende aan de Republik Indonesia om de uitgifte en de circulatie van bankpapier te

De Bank zou gevestigd zijn daar waar de Republikeinse Regering zou zetelen, zodat zij aanvankelijk in Djakarta, doch later in Djocja haar Hoofdkantoor had. Na de Souvereiniteitsoverdracht werd dit echter weer naar Djakarta overgeplaatst. Het kapitaal bedroeg R. 10 miljoen Uri. Artikel 4 somt de werkzaamheden van de Bank als volgt op: ¹

1. De uitgifte van bankpapier.
2. Het verlenen van crediet aan Regeringsorganen, Indonesische banken en de andere organen der volkeconomie.
3. Het mogelijk maken van crediet-overeenkomsten met het buitenland en het vaststellen van de koop- en verkoopkoersen van buitenlandse wissels, in overeenstemming met de financiële positie der Republiek Indonesia en de financiële verhouding der Republiek t.o.v. het buitenland.
Ter waarborging van de vastgestelde koersen koopt en verkoopt de B.N.I. wissels op het buitenland tegen deze koersen.
4. Het disconteren van wissels en andere betalingspapieren, welke geen langere looptijd hebben dan in de handelswereld gebruikelijk is.
5. Het voeren van een actieve discontopolitiek teneinde stabiele prijzen te bereiken.
6. De handel in edele metalen.
7. Het ontvangen en betalen van gelden in rekening-courant.
8. Het in bewaring nemen van waarde-objecten volgens door het bestuur der bank algemeen bekend gemaakte voorwaarden.
9. Andere werkzaamheden vastgesteld door de Minister van Financiën na het bestuur van de bank te hebben gehoord.

Ten slotte trad de bank op als kassier van de Staat en kon zij renteloze credieten aan de Staat verstrekken tot een bedrag van maximaal f 10 miljoen Uri.

Artikel 11 eiste, dat minstens 40% van de uitgegeven bankbiljetten en rekening-courant-saldi gedekt zouden zijn door edel metaal en andere waardevolle goederen.

Uit het voorgaande blijkt o.i. dat met deze instelling door de Republiek

regelen en de waardevastheid daarvan te handhaven overeenkomstig de behoefte van de Maatschappij aan ruilmiddel, om de circulatie van andere ruilmiddelen te verbeteren en de credietbehoeften van de Maatschappij te bevredigen en werkzaam te zijn in het algemeen belang alles overeenkomstig de voorschriften van of op grond dezer verordening.

¹ Gemakshalve direct in het Nederlands vertaald.

Indonesia beoogd werd het creëren van een Centrale Bank ¹ met de bedoeling dat deze t.z.t. als zodanig zou optreden voor geheel Indonesië.

In de Republikeinse tijd kwam intussen van de boven opgesomde werkzaamheden met uitzondering van die sub 2, 7 en 8 niets terecht. Zelfs aan het uitgeven van bankpapier is men nimmer toegekomen. Het Uang Republik Indonesia (Uri) droeg het karakter van Staatsgeld en was als zodanig te vergelijken met muntbiljetten. Het werd uitgegeven door de Republik, zij het ook dat de Bank Negara werd ingeschakeld voor het in omloop brengen daarvan o.a. door het inwisselen van het Japanse geld, waarbij overigens ook andere banken werden ingeschakeld. ²

Met het sub 3 vermelde heeft men zich ogenschijnlijk in 1947 bezig gehouden. De Bank publiceerde toen nl. wisselkoersen en wel als volgt:

U.S. dollar	R. 2.10	—	R. 2.30
Pond sterling	R. 8.10	—	R. 8.65
Austr. Pond	R. 6.30	—	R. 6.70
Straits \$	R. 0.90	—	R. 0.97 ³

Aan deze koersen kan echter geen enkele waarde worden gehecht, daar het doen van transacties onmogelijk was.

De functie welke de B.N.I. in de Republik heeft vervuld ligt dan ook niettegenstaande haar opzet, op het terrein van het algemene bankwezen.

De B.N.I. heeft in de eerste jaren van haar bestaan bijkantoren geopend te Cheribon, Garut, Purworkerto, Malang, Solo, Madiun, Kediri, Bukit/Tinggi, Kotaradja, Pakanbaru, Djambi en Sibolga. Reeds bij de eerste politieke actie moesten echter een aantal kantoren worden gesloten, terwijl bij de tweede de sluiting van de overige volgde. Bij deze laatste actie werden bovendien in Djocja alle in kluis en brandkasten van de B.N.I. aangetroffen geld, waardepapieren, goud en sieraden zowel van de bank als van haar cliëntèle in beslag

¹ Dit blijkt ook uit de considerans van het besluit: „perlu didirikan sebuah Bank Central”. Vert.: het is noodzakelijk een Centrale Bank op te richten.

² Oendang-Oendang no 17, Pebr. 1946, Pasal 1: „Pemerintah mengeluarkan Uang Republik Indonesia”. Vert.: De Regering zal het geld van de Republik Indonesia uitgeven.

³ Ecafe 'Financial Institutions in Indonesia', blz. 63.

genomen. Na de Souvereiniteitsoverdracht is alles weer aan de rechtmatige eigenaren teruggegeven.

Zodra de Republikeinse Regering te Djocja werd hersteld, heeft de B.N.I., daarbij gesteund door de Republiek, haar werkzaamheden hervat, terwijl ook te Djakarta weer een kantoor werd geopend, dat later Hoofdkantoor werd.

Na de Souvereiniteitsoverdracht heeft de Regering van de R.I.S. in overleg met de Negara Republik Indonesia aan de B.N.I. een nieuwe taak toegedacht. Zoals reeds eerder werd opgemerkt, wenste de Regering van de R.I.S. geen herstelbank in de vorm, waarin deze aanvankelijk (zie Hoofdstuk III Par. 7) was geconcipeerd. Zij gaf de voorkeur aan een zuiver Indonesische instelling en wilde de Bank Negara hiervoor bestemmen.

De Bank Negara Indonesia zou met behoud van haar normale bankbedrijf moeten worden omgevormd tot Bank Negara Indonesia untuk Pembangunan (Indonesian Reconstruction Bank). Vooruitlopende op deze omvorming werd de B.N.I. reeds door de R.I.S. belast met het verstrekken van credieten aan Indonesische importeurs (new-comers) welke men te paard wilde helpen en die met name door de op 13 Maart 1950 ingevoerde deviezenbepalingen (aankoop deviezencertificaten) moeilijkheden ondervonden. De Regering stelde daartoe de nodige fondsen aan de B.N.I. ter beschikking en bij Besluit van de Minister van Financiën dd. 4-5-'50 no 88973/UU werd een credietcommissie ingesteld, welke de B.N.I. bij deze credietverlening van de nodige richtlijnen zou voorzien.¹

Dit soort importeurscredieten werd vroeger, zoals we in Noot 1 op blz. 94 reeds vermeldde, ook verstrekt door bemiddeling van de Algemene Import Organisatie, welke de nog lopende posten nu aan de B.N.I. overdeed.

Tot op heden is omtrent de wijze waarop de B.N.I. zal worden omgevormd, nog niets beslist. Aanvankelijk heeft men gedacht aan een Stichting. Nadat men echter tot het inzicht was gekomen, dat deze vorm voor een bank niet geschikt is, staat het vrijwel vast, dat de N.V.-vorm zal worden gekozen. Daarbij was een kapitaal van f 200 miljoen geprojecteerd, verdeeld in:

- a. f 10 miljoen prioriteitsaandelen A

¹ Zie bijlage H.

b. f 140 miljoen gewone aandelen B, en

c. f 50 miljoen preferente aandelen C.

De prioriteitsaandelen zouden worden genomen voor de helft door de Republiek Indonesia Serikat en voor de helft door de Negara Republiek Indonesia. De President-directeur en de leden van het Bestuur (ten hoogste vier) zouden worden benoemd door de President van de R.I.S. op voordracht van de houders dezer aandelen.

Nu de Eenheidsstaat gevormd is, zullen o.i. alle prioriteitsaandelen bij deze staat geplaatst moeten worden.¹

Gezien het gebrek aan plaatsingsmogelijkheden in Indonesië zullen echter ook de gewone aandelen wel door de Staat moeten worden genomen. De preferente aandelen met door de Staat gegarandeerd dividend zou men kunnen trachten bij het publiek te plaatsen.

De deelname door de Staat kan worden geëffectueerd

a. door inbreng van het vermogen der Bank Negara Indonesia, waarvan het kapitaal geheel in handen was van de voormalige Republiek Indonesia, zodat dit o.i. rechteus, na vorming van de Eenheidsstaat is overgegaan op de huidige Republiek Indonesia;

b. door omzetting van de tot nu toe aan de B.N.I. verleende credieten in kapitaaldeelname;

c. door overdracht aan de B.N.I. van de tot nog toe met Landsgeld door de Commissie Herstelfinanciering (zie blz. 92) verleende lange credieten. (Deze Commissie en deze wijze van credietverstrekking zullen nl. na de omvorming van de B.N.I. dienen te verdwijnen. Opgemerkt zij, dat ook na de Souvereiniteitsoverdracht door deze Commissie met Landsgeld nog credieten zijn verstrekt aan ondernemingen).

Intussen zijn weer stemmen opgegaan om naast de B.N.I. een afzonderlijke Industrie-financierings-Maatschappij op te richten teneinde het korte van het lange crediet te scheiden. Uit banktechnisch oogpunt moet deze scheiding principieel juist worden geacht. Daarbij zij echter aangetekend, dat wanneer uitsluitend met eigen middelen en eventueel met crediet op lange termijn in de vorm van obligatie-

¹ Belangrijk is nog, dat de E.C.A.-autoriteiten in beginsel besloten hebben goed te keuren, dat R 200 miljoen uit het Local Currency Counterpart Fund, waarin de tegenwaarde van de schenkingen, welke Indonesië vóór de Souvereiniteitsoverdracht in het kader van het E.R.P. als 'dependent overseas territory' via Nederland ontving, werd gestort, voor werkzaamheden van de Indonesische Herstelbank worden gebruikt.

leningen wordt gewerkt aan de vermenging van korte en lange credieten geen bezwaren verbonden zijn. In het onderhavige geval dient echter in het oog gehouden te worden, dat de B.N.I. tegelijkertijd als Algemene Bank blijft werken (een combinatie, welke wij overigens niet gelukkig achten) en derhalve ook kort creditgeld zal aantrekken, waarmede in principe geen investeringscrediet mag worden verleend. Uit dien hoofde kan afsplitsing van het lange crediet naar een afzonderlijk apparaat worden voorgestaan.¹

De praktijk zou dan hierop neerkomen, dat de Bank Negara zou worden ingeschakeld voor korte credieten aan het bedrijfsleven, welke door de Regering in het belang van de volkswelvaart nodig worden geoordeeld, voor zover credietnemers niet door het gewone bankwezen zouden kunnen worden geholpen en dus een geheel andere functie zou krijgen dan de destijds geprojecteerde Nederlands-Indonesische Herstelbank. We krijgen dan een positie welke vergelijkbaar is met die van de Nederlandsche Middenstandsbank.

De door de Commissie Herstelfinanciering verleende credieten zouden in dat geval naar de instelling voor het lange crediet moeten worden overgeheveld. De naam industrie-financiering is echter onder deze verhouding o.i. misplaatst. Het lange crediet aan cultuur- en andere ondernemingen zou immers ook hier moeten worden ondergebracht.

Met dit alles blijft echter de vraag open hoe in de door Indonesië gedachte creatie buitenlands kapitaal kan worden aangetrokken, hetgeen, zoals we in Hoofdstuk III par 7 zagen, een belangrijke factor vormt voor de reconstructie-financiering in Indonesië. Ditzelfde geldt voor de financiering van ontwikkelingsprojecten, waarop van Indonesische zijde nog meer de nadruk wordt gelegd dan op het begrip reconstructie.

De gemengd Nederlands-Indonesische Herstelbank zou hiertoe mogelijkheden hebben geopend, eerstens door de beschikbaarstelling van

¹ Uit een bericht in het Dagblad „Merdeka” van 7 April 1951, blijkt nadat het bovenstaande reeds ter perse was, dat op 4 April 1951 te Djakarta is opgericht de „N.V. Bank Industri Negara”. Voor nadere bijzonderheden moge worden verwezen naar een artikel hierover in Het Financiële Dagblad van 14 April 1951. O.m. blijkt, dat de in noot 1 op blz. 122 bedoelde R 200 miljoen uit het tegenwaarde fonds zullen worden gebruikt voor deelname in het kapitaal dezer B.I.N. In verband met hetgeen volgt moge nog worden opgemerkt dat dit geen aantrekking van „buitenlands crediet” betekent.

de Nederlandse kapitaaldeelname in Nederlands courant en vervolgens door Nederlandse garanties voor in het buitenland op te nemen leningen. Deze beide gunstige factoren komen in de vorenbedoelde opzet van de Bank Negara te vervallen. Of het buitenland ook zonder Nederlandse garanties en uitsluitend onder garantie van de Republiek Indonesia eventueel bereid zal zijn op zakelijke basis aan de Indonesische Herstelbank credieten te verstrekken blijft vooralsnog een open vraag. Niet uit het oog mag worden verloren dat een Staatsgarantie in de internationale wereld objectief wordt beoordeeld o.a. naar de reputatie welke de betreffende Staat als debitrice heeft en naar het door haar gevoerde financiële en monetaire beleid. Een jonge natie zal ten overstaan van de internationale wereld moeten bewijzen dat ze credietwaardig is. Zonder dat aan de goede wil van Indonesië om verplichtingen na te komen mag worden getwijfeld, dient objectief vast te staan, dat men daartoe ook bij machte zal zijn. De begrotingstekorten en de daarmee gepaard gaande inflationistische deficitfinanciering (zie Hoofdstuk III Par. 6) maken op de internationale wereld ontegenzeggelijk een ongunstige indruk.¹ *De sedert de Souvereiniteitsoverdracht aan Indonesië toegestane credieten door Nederland en door de Export-Importbank ad resp. f 280 miljoen Ned. Crt. en \$ 100 miljoen zijn o.i. nog geen maatstaf voor de waardering van de credietwaardigheid van Indonesië door het buitenland.*² *De positie van Nederland t.o.v. Indonesië draagt, door de vele banden tussen beide landen uiteraard een bijzonder karakter. Van de Eximbanklening kan worden gezegd:*

- a. dat de onderhandelingen hierover ook reeds vóór de overdracht van de Souvereiniteit werden gevoerd,*
- b. dat het toegezegde bedrag belangrijk lager lag dan hetgeen Indonesië kort na de Souvereiniteitsoverdracht meende te mogen verwachten,*
- c. dat na de toezegging de effectuering slechts moeizaam haar beslag krijgt,*

¹ Verwezen moge in dit verband nog worden naar de genoegzaam bekende eisen, welke de International Bank for Reconstruction and Development stelt t.a.v. de monetaire en budgetaire situatie in een land dat door haar d.m.v. credieten wordt gesteund.

² Tot verlening van het crediet ad f 280 miljoen heeft Nederland zich bereid verklaard op de 1e conferentie van Ministers der Nederlands-Indonesische Unie in April 1950.

Op het door de Eximbank toegezegde crediet is volgens de laatste ons bekende gegevens inmiddels op verschillende projecten ca \$ 52 miljoen toegewezen.

d. dat de voorwaarden, waaronder deze lening werd verstrekt in verschillend opzicht voor Indonesië vrij zwaar zijn.

De mogelijkheid tot verkrijging van Nederlandse garanties zou in ieder geval een facilititeit geweest zijn, waarvan o.i. Indonesië profijt had kunnen trekken.

Te betreuren valt dan ook dat het oorspronkelijk ontworpen Nederlands-Indonesische Herstelbankproject op grond van niet-zakelijke argumenten verworpen is.

Voor een, in verband met de verkregen Souvereiniteit, ongewenste Nederlandse invloed behoefde niet te worden gevreesd, omdat de figuur, die voor de Herstelbank gekozen was, gekenmerkt werd door paritaire deelneming in het kapitaal en paritaire deelneming in de leiding. Indien Indonesië bezwaren had tegen de facultatieve benoeming van een President-Directeur door de Kroon en de benoeming van de Voorzitter van de Raad van Toezicht door de Kroon dan zou een door Indonesië voorgestelde Statutenwijziging op dit punt, o.i. niet op overwegende bezwaren van Nederlandse zijde kunnen zijn gestuit.

Vrees voor eenzijdige credietgeving in de richting van de Nederlandse ondernemingen behoefde al evenmin te worden gekoesterd, omdat in de gedachte opzet vooropstond herstel van de welvaart van de bevolking van Indonesië en aanpassing van de activiteit van de Herstelbank aan de algemene welvaartspolitiek van Indonesië.

In dit verband moge verwezen worden:

a. naar de volgende passages uit de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer dd. 19 November 1948:

„dat het ontwerp het economisch herstel van Indonesië beoogt en diensgevolge Indonesische belangen op de voorgrond staan.”

„dat door de Herstelbank bij de financiering generlei onderscheid zal worden gemaakt tussen Nederlandse en Indonesische bedrijven.”¹

b. naar de volgende passage uit de rede van Minister Lieftinck in de Tweede Kamer op 5 April 1949:

„dat, juist de Indonesische Herstelbank het apparaat en de middelen kan verschaffen om ook het Oosterse bedrijfsleven van de nodige herstelcredieten te voorzien”²

¹ Bijlagen Handelingen 2e Kamer, 1948-1949, 833, 6, blz. 13.

² Handelingen 2e Kamer, 1948-1949, blz. 1385.

c. naar de volgende passage uit de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer:

„dat de Nederlands-Indonesische Herstelbank, daarbij voorgelicht door haar eigen organen, zich rekenschap zal moeten geven van de vraag of de bij haar aangevraagde financiering het waarachtig welzijn van Indonesië dient. Zij zal derhalve selectie moeten plegen aan de hand van de betekenis, die het te financieren object voor de algemene welvaart – dus niet slechts voor het herstel – van Indonesië heeft.”¹

PAR. 4

Bank Rakjat Indonesia.

De oprichting van deze instelling vond plaats bij Republikeinse Regeringsverordening van 22 Februari 1946 No 1 (zie bijlage I). Artikel 1 dezer verordening stempelde de Bank Rakjat Indonesia (Indonesische Volksbank) welke vóórdien de naam droeg van resp. Algemeene Volkscredietbank en Syomin Ginko, tot Overheidsinstelling. Volgens art. 2 zou haar activiteit zich uitstrekken over *geheel Indonesië*.

Artikel 3 omschreef het bedrijf van de Bank als volgt:

1. het verstrekken van leningen aan de bevolking;
2. het ontvangen van spaargelden;
3. het verrichten van algemene bankzaken;
4. het verrichten van andere werkzaamheden, welke haar door de Regering zullen worden opgedragen.

De B.R.I. continueerde het bedrijf der Syomin Ginko's, evenals deze het A.V.B.-werk hadden voortgezet. Van een fixering der op het moment van voortzetting bestaande vorderingen en schulden was geen sprake.

Cijfers omtrent het bedrijf der B.R.I. zijn niet te verkrijgen. De archieven te Djocja waar het Hoofdkantoor was gevestigd, zijn evenals die van andere kantoren zoals Purwokerto en Semarang bij de tweede politieële actie verloren gegaan. Aangezien het hier in feite nog steeds om oude A.V.B.-kantoren ging, zal het duidelijk zijn welke moeilijkheden de A.V.B. later had en thans nog heeft om inzicht te verkrijgen in haar positie.

Naarmate door de Nederlanders gebieden op de Republikeinen werden veroverd, trof men maatregelen om deze B.R.I.-kantoren weer onder

¹ Bijlagen Handelingen 1e Kamer, 833, blz. 11, (18 Mei 1949).

beheer van de A.V.B. te brengen. De A.V.B. werd bij Besluit van de Directie van het Rechtsherstel dd. 16 October 1947 (aangevuld bij Besluit van 16 December 1947) benoemd tot beheerster van de vestigingen der B.R.I. voor zover deze zich bevonden in de onder directe contrôle van de Regering van Indonesië staande gebieden op Java, Madura en Sumatra. Bij Besluit van 22 Februari 1949, werd haar in die hoedanigheid tevens machtiging verleend om voor en namens de B.R.I. afstand te doen van zakelijke zekerheden, welke ten behoeve van laatstgenoemde instelling waren gevestigd. Aflossingen in Republikeins geld mochten door haar echter niet worden geaccepteerd.

Door wijzigingen in de militaire positie kwam het voor dat reeds onder beheer van de A.V.B. gebrachte kantoren later weer kantoren van de B.R.I. werden.

De Souvereiniteitsoverdracht leidde tot nieuwe verwickelingen in de verhouding B.R.I.—A.V.B. Al spoedig bleek, dat de Indonesische Regering de B.R.I. als officiële volkscredietbank voor geheel Indonesië wilde erkennen en dat de A.V.B. daarin zou worden opgenomen. Aanvankelijk werd alleen de naam der A.V.B. aangepast aan de nieuwe verhoudingen door haar te wijzigen in Bank Rakjat Republik Indonesia Serikat, afgekort B.A.R.R.I.S. Enige bepaling omtrent opgaan van de B.R.I. in de B.A.R.R.I.S. of omtrent samengaan werd niet gemaakt. Het naast elkaar voorbestaan van beide instellingen, leidde tot verwarring waarbij plaatselijke kantoren vaak zelf niet meer wisten of zij van Djocja dan wel van Djakarta instructies moesten krijgen. Als eerste maatregel om tot coördinatie te komen, werd bij Besluit van de Minister van Welvaart van de R.I.S. dd. 16 Maart 1950 no. 1945/T.U. de President-Directeur van de B.R.I. tevens benoemd tot President-Directeur van de BARRIS, terwijl de voormalige President-Directeur van laatstgenoemde bank tot adviseur bij de BARRIS werd benoemd. Kort daarop, dd. 30 Maart 1950, volgde een gezamenlijke bekendmaking van de directies van B.R.I. en BARRIS, dat de naam BARRIS weer werd gewijzigd nl. in B.R.I. met toevoeging (A.V.B.), terwijl B.R.I. en B.R.I. (A.V.B.) ieder hun eigen terrein van werkzaamheid kregen toegewezen. De plaatselijke kantoren der BARRIS in het gebied van de Negara Republik Indonesia en aangesloten gebieden (Renville-gebied) werden opgeheven en om-

gezet in B.R.I.-kantoren, hetgeen voor verschillende agentschappen een zoveelste wijziging betekende. Uitdrukkelijk werd voorts gestipuleerd, dat het bedrijf der B.R.I. zou worden gevoerd op basis van de Republikeinse Regeringsverordening van 22 Februari 1946 en het bedrijf der plaatselijke B.R.I. (A.V.B.) kantoren ingevolge de Ordonnantie van 19 Februari 1934. Het vermogen van elk der instellingen zou voorlopig afzonderlijk worden beheerd. Hoewel, met name na de vorming van de Eenheidsstaat dd. 17 Augustus 1950, naar volkomen samensmelting wordt gestreefd is deze op het ogenblik waarop dit geschreven wordt nog geenszins bereikt, zelfs niet in administratief opzicht, hetgeen aan de verzorging van het volkscrediet niet ten goede komt. Uit het vorenstaande moge overigens gebleken zijn, dat het ordenen van de administratieve chaos geen sinecure is.

Zoals ons op het Ministerie van Financiën van de Negara Republik Indonesia te Djocja werd medegedeeld, heeft de Regering dier Negara alles in het werk gesteld om het werk der B.R.I. zoveel mogelijk te stimuleren. Zo heeft zij nadat het Uri aan de circulatie onttrokken was aan de B.R.I. fondsen in federaal geld verstrekt, ¹ ten dele om deze in de gelegenheid te stellen daarmede credieten te verlenen in bepaalde sectoren van het Indonesische bedrijfsleven. Ook werd bij Besluit van de Minister van Handel en Nijverheid dezer Negara dd. 23 Mei 1950 No 16/PP een bedrag van 25 miljoen gulden uitgetrokken voor steun aan de Indonesische kleine nijverheid ² door middel van credieten, te verlenen door de B.R.I. Voorts had ook de rehabilitatie der desabanken in deze Negara de volle aandacht der Regering en werden ook hiervoor belangrijke bedragen aan de B.R.I. ter beschikking gesteld.

Na de totstandkoming van de Eenheidsstaat en de daarmede gepaard gegane liquidatie der Negara Republik Indonesia konden voor de B.R.I.-Djocja geen aparte regelingen meer worden getroffen.

Een zo snel mogelijke volledige samensmelting van B.R.I. en B.R.I. (A.V.B.), met uniforme richtlijnen t.a.v. de uitleenpolitiek en steun

¹ Zie noot ¹ op blz. 110.

² Onder kleine nijverheid worden verstaan bedrijven met minder dan 50 arbeiders, werkende in hoofdzaak met handgereedschappen. Reeds vóór 1942 waren hierin 1½ miljoen arbeiders werkzaam. Tijdens de Japanse bezetting en in de Republikeinse strijd gingen vele van deze bedrijven verloren. (Gegevens Ministerie van financiën Djocja).

van de Overheid, zou voor het volkscrediet ten zeerste gewenst zijn. De vraag doet zich hierbij voor of het nog wel verantwoord is om zich te blijven verdiepen in het schier onontwarbare vóór-oorlogse en Republikeinse administratieve kluwen, waarbij ongeveer 600.000 vóór-oorlogse debiteuren en vele tienduizenden crediteuren, waaronder tal van banken in de desa, alsmede desaloemboengs en desakassen, betrokken zijn.

Volgens mededeling van de A.V.B. is na langdurig overleg tussen haar en de Raad voor Rechtsherstel beslist, dat de onderscheidene Japanse volkscredietcorporaties niet als voortzetting van de A.V.B. kunnen worden beschouwd. Dientengevolge zouden dus aan de Syomin Ginko's gedane aflossingen niet behoeven te worden erkend en door deze aangegane verbintenissen eveneens genegeerd kunnen worden. Daarmede zijn echter de moeilijkheden nog niet uit de weg geruimd.

Eerstens zal men credietnemers, die aan Syomin Ginko's hebben afgelost, bezwaarlijk tot hernieuwde betaling kunnen bewegen.

Ten tweede blijft de kwestie, dat ook de B.R.I. kantoren der A.V.B. resp. Syomin Ginko-kantoren heeft voortgezet, waarbij aanvankelijk door de B.R.I. met Japanse guldens, later met Uri werd gewerkt. Hierbij treedt de in de vorige paragraaf behandelde vraag naar voren welk standpunt moet worden ingenomen t.a.v. oorspronkelijk in Indon. Crt. luidende verplichtingen, welke geheel of ten dele met Japanse guldens of met Uri zijn voldaan.

PAR. 5

De geldzuivering en de banken.

De belangrijkste gebeurtenis, welke na de Souvereiniteitsoverdracht invloed gehad heeft op de interne structuur der banken was de geldzuivering, welke op 19 Maart 1950 door de Minister van Financiën werd afgekondigd. Binnen het kader van dit geschrift valt niet de bestudering van de resultaten der geldzuivering in het algemeen.¹ Slechts de aanrakingspunten met de banken dienen in beschouwing te worden genomen.

¹ Zie hiervoor o.m. het artikel van Prof. Dr J. F. Haccoû: De geldsanering in Indonesië, in E.S.B. dd. 7 Februari 1951.

De bepalingen van het geldzuiveringsbesluit, welke genoegzaam bekend geacht mogen worden ¹, hadden in het algemeen ten doel, het totale geldvolume in Indonesië tot op ongeveer de helft te reduceren. Niet alleen het chartale, maar ook het girale geld werd hierbij betrokken. De bemoeienis van de banken met de inwisseling van papiergeld was van geen invloed op haar positie. De reductie der banktegoeden tot op de helft was in deze echter wel van wezenlijke betekenis. Het betreffende voorschrift, vervat in artikel 8 van het Besluit van de Minister van Financiën dd. 19 Maart 1950 No P.U.1, luidde als volgt: „Banken zijn verplicht de helft van de bij haar per 18 Maart 1950 na kassluiting berustende tegoeden zonder kosten voor de rekeninghouders over te boeken naar een bij haar te openen geblokkeerde renteloze verzamelrekening, genaamd „Inschrijving 3% Staatslening 1950”, waarvan het tegoed uitsluitend kan worden aangewend voor de betaling van bedoelde Staatslening”.

In tegenstelling tot de geldzuivering in Nederland in 1945 werden geen rekeningen van cliënten geblokkeerd. Een dergelijke blokkade ontnemt wel de koopkracht aan de saldi, maar de positie van de banken wordt er in feite niet door aangetast.

De manipulatie in Indonesië tastte deze positie wel aan. De banken zagen eerstens de gelden van derden waarmee gewerkt werd, tot op de helft verminderen en bovendien dienden zij voor voldoende liquide middelen te zorgen om de storting op de obligatielening bij De Javasche Bank te kunnen bewerkstelligen. Artikel 4 lid 2 van het eveneens per 19 Maart 1950 afgekondigde Besluit No. PU 2 bepaalde namelijk:

„De deelneming geschiedt door overschrijving van het tegoed van de in lid 1 bedoelde verzamelrekening ten bate van de rekening van de Generale Thesaurie bij De Javasche Bank. Deze overschrijving, waarvoor voldoende fonds bij De Javasche Bank aanwezig moet zijn, moet uiterlijk 1 Mei 1950 zijn geschied”.

De liquiditeit der banken ondervond hiervan de weerslag, temeer omdat zich direct na de geldzuivering een belangrijke credietvraag voordeed, ter aanvulling van het gat dat door de halvering van kas-

¹ Het Besluit no P.U.1 dd. 19 Maart 1950 van de Minister van Financiën der R.I.S. vindt men in zijn geheel als bijlage Q opgenomen in het Jaarverslag der Javasche Bank 1949-1950.

en banksaldi in de liquide positie der ondernemingen was geslagen. De Javasche Bank wijst er in haar laatste jaarverslag nog op, dat het verschijnsel van „liquidity preference” zich voordeed. „Daarnevens” zo wordt daarin opgemerkt „deed zich een in de geldtheorie niet genoemd verschijnsel voor, hetwelk moet wijzen op een verschil in liquiditeitsvoorkeur tussen chartale en girale saldi. Waarneembaar was nl. een streven bij particulieren en bij het bedrijfsleven om in de eerste plaats de kasvoorraden in chartale vorm aan te vullen, waar nodig ook ten koste van de girale saldi. Verklaarbaar lijkt dit verschijnsel zeker in een land met een structuur gelijk die van Indonesië, welke medebrengt, dat voor tal van betalingen vrijwel alleen geld in chartale vorm in aanmerking komt, zodat alsdan de noodzaak ontstaat vooreerst deze „eerste liquiditeit” aan te vullen”¹.

De vergelijking van de verzamelcijfers der banken exclusief De Javasche Bank per ultimo Februari met die per ultimo Mei, doet zien, dat de post Crediteuren afnam met ca f 546 miljoen, terwijl de post Debiteuren steeg met ca f 87 miljoen. Dit totaal van f 633 miljoen werd ruwweg opgevangen door een terugloop in de saldi bij De Javasche Bank met f 450 miljoen en terugloop van de post schatkistpapier met f 171 miljoen².

Alleen bij De Javasche Bank nam de post debiteuren in dezelfde periode toe van f 57,3 miljoen per ultimo Februari tot f 162,4 miljoen per ultimo Mei.

Uit de practijk werden kort na de geldzuivering herhaaldelijk stemmen gehoord, dat door de banken credieten werden geweigerd wegens gebrek aan middelen.

In het kader der geldzuivering zouden o.i. principieel maatregelen hebben gepast, om de credietgeving aan banden te leggen. Men mocht immers niet veronderstellen, dat na de geldzuivering de deficit-financiering weer op de oude voet, zo niet in een nog sneller tempo zou worden voortgezet. Nu dat wel is geschied, is ook na de geldzuivering de credietgeving in de particuliere sector onbetekenend tegenover

¹ Verslag De Javasche Bank 1949-1950 blz. 38.

² Gegevens Afd. geldzaken Ministerie van Financiën, Djakarta. Hoewel geen toestemming kon worden verkregen om de totale verzamelcijfers te publiceren, werd door het Ministerie geen bezwaar gemaakt tegen het vermelden van enkele globale cijfers.

de door de Overheid bij De Javasche Bank opgenomen credieten. Men had echter bij de sanering mogen rekenen op een stopzetting daarvan en had alle inflationistisch werkende factoren dienen te neutraliseren. Een van de met het oog daarop te nemen maatregelen had dan credietrestrictie moeten zijn geweest.

Er zijn nog enige punten in de Indonesische geldzuiveringsbepalingen m.b.t. tot de halvering der banksaldi, welke gereleveerd dienen te worden, omdat de banken hierbij betrokken waren.

Op de eerste plaats was de definitie van banktegoeden in artikel 1 van het Besluit No P.U. 1 luidende: „dadelijk opvraagbare tegoeden van derden, waarover per chèque of girobiljet kan worden beschikt, zowel als op termijn opvraagbare tegoeden van derden, bij banken geplaatst, alsmede al die tegoeden, welke door of vanwege mij als banktegoeden in de zin van dit besluit worden aangemerkt, alle voor zover aanwezig op 18 Maart 1950 na kassluiting”, zodanig dat zg. administratieve rekeningen bij de banken, derhalve diverse debiteuren- en crediteurenrekeningen (D.D. & C, Kascliënten etc.) er niet onder vielen. Hierover kan nl. gemeenlijk niet per chèque of giro worden beschikt. Niettegenstaande het bovenbedoelde artikel de mogelijkheid opende om dit soort tegoeden alsnog als „banktegoed” aan te merken, is dit niet geschied. Bedragen geboekt op administratieve rekening wegens overmaking ten gunste van niet-rekeninghouders en uit anderen hoofde daarop voorkomende bedragen, werden dus niet door de geldzuivering getroffen.

Waar de eerstbedoelde bedragen o.i. echter wel degelijk tot de girale geldsfeer moeten worden gerekend en in hun totaliteit meestal een bedrag van betekenis uitmaken, moet hier op zijn minst van een onvolkomenheid worden gesproken. Uit het volgende zal blijken, dat men dit achteraf wel heeft ingezien en later door een achterdeur deze administratieve rekeningen weer heeft binnengehaald.

Vervolgens moet gewezen worden op een tekortkoming van nog ernstiger aard. Men heeft nl. bij de geldzuivering zg. „zwevende posten” over het hoofd gezien. Hieronder moeten worden verstaan posten welke vóór 18 Maart 1950 ten laste ener rekening bij een bank in Indonesië waren geboekt wegens een gegeven opdracht tot overboeking naar een begunstigde bij een andere of dezelfde bank of waarvan het bedrag op 18 Maart 1950 bij een bank in Indonesië was

gestort, terwijl op het moment van de geldzuivering de begunstigde nog niet bij dezelfde of een andere bank was gecrediteerd. De crediteringen na 18 Maart, werden blijkens de bepaling van Art. 8 van het Besluit P.U. 1 (zie boven) door de halvering nl. niet getroffen, zodat deze *toevallig* zwevende posten door dit feit niet onder de geldzuiveringsbepalingen vielen en volkomen ongemotiveerd niet werden gehalveerd.

Nog afgezien van het feit, dat personen die, door nooit geheel te vermijden uitlekking ook van geheime plannen, vóórwetenschap van de geldzuiveringsbepalingen hadden verkregen, bewust – ter ontduiking – zwevende posten konden creëren, is het in het girale geldverkeer tussen banken, een normaal verschijnsel, dat er altijd posten zwevende zijn. In deze toevallige omstandigheid kan echter nooit een redelijke grond worden gevonden tot vrijstelling van de geldzuivering.

Dat men dit in Indonesië ook heeft ingezien, blijkt hieruit, dat men later nl. op 31 Mei 1950, dus $21\frac{1}{2}$ maand na de datum der geldzuivering een Besluit heeft uitgevaardigd met terugwerkende kracht tot 18 Maart 1950, waarin de zwevende posten achteraf alsnog bij de geldzuivering werden betrokken. Het bewuste Besluit No P.U. 69 vindt men in Bijlage J. De betreffende bedragen werden alsnog beschouwd als te behoren tot het banktegoed van de begunstigde, dat naar de toestand van 18 Maart 1950 diende te worden gehalveerd. De banken kregen opdracht, voor zover nodig, achteraf nog de halvering door te voeren ten gunste van de geblokkeerde verzamelrekeningen welke op deze wijze weer herleefden. Merkwaardig is nu:

1. dat men hier een beperking heeft ingevoerd, door de halvering achteraf slechts te eisen voor posten boven f 50.000,— hetgeen o.i. een onbillijke bevoordeling moet worden genoemd van de kleinere posten;

2. dat, zoals in het voorafgaande reeds werd aangeduid, plotseling de administratieve rekeningen in de geldzuivering werden betrokken. In een door het Ministerie van Financiën dato 21 Juni 1950 uitgegeven toelichting op het Besluit no. P.U. 69 werd in punt 2 nl. gezegd: „Boven wordt gesproken van rekeninghouders en niet-rekeninghouders. Daarmee wordt bedoeld dat zwevende posten van f 50.000,— en meer, welke na 18 Maart b.v. op een diverse debiteuren- en crediteurenrekening (z.g. D.D. en C. rekening) zijn geboekt, eveneens

door P.U. 69 worden getroffen. Ter uitvoering van P.U. 69 worden ook op D.D. en C. rekeningen geboekte bedragen van f 50.000,— en hoger, aangemerkt als banktegoed in de zin van het laatste gedeelte van de desbetreffende omschrijving van artikel 1 van het Besluit no. PU. 1. Iemand, die dus vroeger geen rekening bij een bank had en na 19 Maart 1950 een bedrag krijgt tegoedgeschreven van f 50.000,— of hoger, valt onder deze bepalingen.”

Dat de maatregel als neergelegd in het Besluit no P.U. 69 zo laat kwam en een voorschrift als boven, niet in een Besluit, maar in een toelichting op een Besluit gegeven werd, moet op zijn minst als een „Schönheitsfehler” worden aangemerkt. In ieder geval heeft deze gang van zaken de banken heel wat last bezorgd. Eerstens doordat al deze posten achteraf weer bekeken moesten worden, maar bovendien omdat in vele gevallen van de begunstigden geen fonds meer in handen was. In de vorenbedoelde toelichting op het Besluit no P.U. 69 moge dan sub 3 gesteld zijn: ”in het laatste geval moet getracht worden van cliënten wederom het nodige fonds in handen te krijgen”, het is alleszins begrijpelijk, dat de banken dit in een gemeenschappelijk vertoog via de Indonesische Bankiersvereniging formeel hebben geweigerd, waarop het Ministerie van Financiën reageerde met een Besluit, gedateerd 20 September 1950, No P.U. 84, hetwelk in de considerans overwoog: „dat de uitvoering van het vorenstaande voor de banken bezwaarlijk is in gevallen dat de te halveren bedragen inmiddels zijn weggetrokken en derhalve geen fonds meer aanwezig is”. Geen gegevens staan ter beschikking omtrent het bedrag, hetwelk P.U. 69 ten behoeve van de staatslening nog heeft opgebracht van die personen en lichamen waarvan de banken nog fonds onder zich hadden. Opgemerkt moge echter worden, dat met het over het hoofd zien van een zo voor de hand liggende factor, als die der zwevende posten, bij de geldzuivering een grote fout is gemaakt. Kort na de geldzuivering had deze nog gecorrigeerd kunnen worden. Het opstellen van een aanvullend Besluit 2½ maand na dato was o.i. echter zinloos.

HOOFDSTUK V

SLOTBESCHOUWING EN PROGNOSE

PAR. 1

De huidige situatie van het bankwezen en de verdere ontwikkeling.

De beschrijvingen uit de vorige hoofdstukken samenvattend, kan worden gezegd, dat de externe structuur van het primaire bankwezen in Indonesië momenteel wordt bepaald door de volgende elementen:

- A. DE JAVASCHE BANK;
- B. de BUITENLANDSE BANKEN van Nederlandse, Engelse en Chinese origine;
- C. de in Indonesië gevestigde CHINESE BANKEN;
- D. de INDONESISCHE BANKEN waaronder de BANK NEGARA INDONESIA een bijzondere rol speelt;
- E. HET VOLKSCREDIETWEZEN.

De Javache Bank voorziet op de eerste plaats in de credietbehoefte van de Overheid, doch daarnaast tezamen met de *Nederlandse* banken in bedrijfseconomisch gefundeerde behoeften aan crediet op korte termijn zowel in de agrarische sector (cultuurondernemingen), als in de industriële en commerciële sector (waaronder begrepen het opslagen en transportwezen).

De *Engelse* banken bewegen zich uitsluitend in de commerciële sector met name op het terrein van import- en exportfinanciering.

De *buitenlandse Chinese* banken, wier hoofdfunctie vóór de oorlog bestond in het verzorgen der „petty remittances” naar China, hebben, in verband met deviezenbepalingen, haar taak in dit opzicht niet kunnen hervatten. Aangenomen mag worden, dat voor zover zij zich op het terrein der credietgeving bewegen in hoofdzaak Chinese zaken worden gefinancierd in de industriële en binnenlandse commerciële sector (distribuerende en collecterende productenhandel). Zij

vormen op dit moment zeker geen onmisbare schakel in het Indonesische bankwezen.

Hetzelfde kan gezegd worden van de in Indonesië gevestigde *Chinese* banken.

Ten aanzien van de in Hoofdstuk IV behandelde, sedert kort opgerichte *Indonesische* bankinstellingen kan worden opgemerkt, dat zij in hoofdzaak contact hebben met de inheemse sfeer en dat het geringe aantal financieringen beperkt blijft tot kleine industrieën en middenstandsbedrijven, waaronder men in Indonesië niet alleen de detailhandel maar ook de binnenlandse groothandel, import en export rekent. Aldus vormen zij in zekere zin een doublure van de bestaande banken, aangezien dit terrein reeds bestreken werd door de grootbanken of het volkscredietwezen.

De *Bank Negara Indonesia* is door de Overheid inzonderheid belast met het verstrekken van credieten aan Indonesische new-comers op het terrein van import en export. Of zij naast deze taak een functie zal krijgen als Herstelbank en lange (reconstructie- en ontwikkelings-) credieten zal gaan verstrekken dan wel of deze laatste taak aan een afzonderlijk instituut zal worden toevertrouwd, is nog niet beslist.¹ Vast staat dat zij reeds thans tezamen met buitenlandse beleggers deelneemt in het kapitaal van nieuwe industriële- en handelsondernemingen van gemengd Indonesisch/buitenlands karakter.

Het *volkscredietwezen* thans bestaande uit de Bank Rakjat Indonesia, de desabanken en loemboengs, voorziet in aan bepaalde normen beantwoordende credietbehoeften in de sectoren bevolkingslandbouw, kleine nijverheid, handwerk en middenstand. Men ziet zich hier echter, zoals we zagen, als gevolg van de Japanse bezetting nog gesteld voor zeer grote moeilijkheden, terwijl het rehabilitatieproces der dorpscredietinstellingen nog niet is voltooid.

Wanneer wij ons thans de vraag stellen, welke op 1 Augustus 1949 aan de toen ingestelde Commissie voor het Bankwezen werd voorgelegd, nl. in welke mate het bankwezen in Indonesië voldoet aan de reële credietbehoeften in alle sectoren van het economisch leven, dan menen wij, op grond van het vorenstaande daarop te mogen antwoorden, dat – wat het korte crediet betreft – de outillage van

¹ Zie noot 1 op blz. 123.

de buitenlandse banken in Indonesië en die van het volkscredietwezen alleen reeds voldoende zijn om aan de reële credietbehoeften in alle sectoren van het economisch leven te voldoen.

De buitenlandse banken verrichten haar taak weer zoals vóór de oorlog en kunnen voldoen aan iedere credietaanvraag, welke aan banktechnische normen beantwoordt.

Het apparaat van het volkscredietwezen kan weliswaar haar functie in deze momenteel nog slechts gebrekkig vervullen in verband met desorganisatie en gebrek aan middelen. Dit bezwaar kan echter worden opgeheven door zo spoedig mogelijk de reorganisatie en rehabilitatie van het volkscredietwezen ter hand te nemen. Het gaat daarbij uiteraard niet alleen om organisatorische en financiële reconstructie, maar ook om handhaving en waar nodig herstel van het oude beproefde beleid van de A.V.B. Zou men dit loslaten en een onverantwoorde vrijgevigheid in de credietverlening aan den dag gaan leggen, dan zou het volkscredietwezen zich veeleer gaan ontwikkelen tot een gevaar dan tot een weldaad voor de volksgemeenschap.

Voor wat betreft de voorziening in de behoefte aan crediet op lange termijn ter financiering van de reconstructie en ontwikkeling moet een lacune worden geconstateerd. Het boven geschetste bankenapparaat kan zich op dit terrein niet begeven zonder tegen de meest elementaire, algemeen aanvaarde regels der bankpolitiek te zondigen. Voor zover in deze credietbehoefte niet op andere wijze (b.v. via de niet door ons behandelde cultuurbanken) kan worden voorzien, is een afzonderlijk apparaat in de vorm van een Herstelbank of Industrie-financierings-Maatschappij gewenst. In het vorige hoofdstuk werd hierbij stilgestaan.

Wanneer uit het voorafgaande geconcludeerd mag worden, dat Indonesië met de daar te lande sedert jaren gevestigde buitenlandse banken en na volledige rehabilitatie en reorganisatie van het volkscredietwezen en oprichting ener Herstelbank over een adequaat credietapparaat beschikt om aan reële credietbehoeften in alle sectoren van het economisch leven te kunnen voldoen, kan de vraag gesteld worden welke taak er dan nog zou kunnen zijn weggelegd voor de nieuw opgerichte Indonesische banken.

Daarbij dient eerst afzonderlijk aandacht te worden besteed aan de

B.N.I., eerstens omdat de omvorming van deze instelling tot Herstelbank nog steeds geen uitgemaakte zaak is en tweedens omdat deze instelling door de Overheid belast is met Bijzondere Credietverlening aan new-comers op het terrein van import en export.

T.a.v. de Bijzondere Credietverlening kan het volgende worden opgemerkt.

In algemene zin kan het in een land, dat beschikt over een adequaat credietapparaat, hetwelk voorziet in reële credietbehoeften, voor zover deze aan banktechnische normen voldoen, mogelijk zijn, dat

A. aan de totale credietverlening door de Overheid zekere restricties worden opgelegd om redenen van monetair-politieke aard. „Het is zeer wel mogelijk, dat met volkomen inachtneming van de eisen van solide bankpolitiek uit een oogpunt van liquiditeit en dekking niettemin het totale bankcrediet een te grote omvang krijgt en inflatorisch gaat werken”, zegt VERRIJN STUART¹. (Over dit punt wordt verder gehandeld in de volgende paragraaf).

B. de Overheid om sociale of politieke redenen credietverlening in bepaalde sectoren van het economisch leven wil stimuleren en de banken verder wil doen gaan dan banktechnisch verantwoord is.

In het laatste geval is er reden Bijzondere Credieten in het leven te roepen, welke dan door de banken kunnen worden verstrekt en door de regering worden gegarandeerd.

In Nederland zijn, en waren ook vroeger, dergelijke bijzondere credieten bekend in de vorm van werktuigencredieten, crisiscredieten, B-credieten en herstelcredieten, waarvoor in aanmerking komen middenstandsondernemingen, welke geen normaal bankcrediet kunnen verkrijgen, omdat zij niet aan de daarvoor gestelde eisen voldoen, maar niettemin geacht worden voldoende levensvatbaarheid te bezitten, zodat ingeval dit soort ondernemingen buiten haar toedoen, b.v. door de tijdsomstandigheden, in liquiditeits-moeilijkheden zijn gekomen, financiële steun verantwoord is. Deze credieten worden dan verleend door de Nederlandsche Middenstandsbank voor eigen rekening, doch met regeringsgarantie, waardoor de Bank uit dezen hoofde geen verliezen kan lijden. In hetzelfde vlak liggen in Indonesië de via de A.V.B. onder regerings-garantie aan bepaalde groepen

¹ Prof. Dr G. M. VERRIJN STUART: Bankpolitiek, 6e druk, 's-Gravenhage 1949, blz. 470.

verleende credieten en de thans via de B.N.I. plaats vindende crediet-verlening aan new-comers-importeurs.¹

Voor de B.N.I. aan welke de verzorging van deze Bijzondere Crediet-verlening is opgedragen, ligt hier o.i. een belangrijke taak, waarbij men intussen de vraag kan stellen of voor een goede behartiging daarvan niet een wijdvertakt of althans een over de voornaamste plaatsen van de Archipel verspreid bankapparaat noodzakelijk is.

Te betreuren valt, dat de B.N.I. tot op heden geen cijfers heeft gepubliceerd, zodat geen inzicht kan worden verkregen in haar financiële positie.

T.a.v. de overige Indonesische banken kan worden gezegd, dat er naast de B.R.I. en de reeds gevestigde buitenlandse banken, aan deze instellingen – althans *buiten* de Republiek Indonesia – feitelijk geen behoefte bestond. In de Republiek lag de situatie enigszins anders. Daar was men van iedere bankservice volledig verstoken. Het is daarom begrijpelijk, dat men in republikeins gebied deze instellingen heeft opgericht en daarmee in de tijd dat het Uri in ruime mate circuleerde ook geen moeite had. Nadat het gebied der Republiek weer voor de vroegere banken bereikbaar werd, verviel uiteraard bovengenoemde reden van bestaan, maar niet de wens om de nieuw opgerichte Indonesische banken in stand te houden. Dat men in Indonesië streeft naar het behoud en naar uitbreiding van zuiver Indonesische bankinstellingen is op zich zelf begrijpelijk. Hiertegen bestaat ook geen enkel bezwaar, mits men op gezonde basis in concurrentie treedt met de reeds bestaande banken. Een voorsprong heeft men bij gelijke condities dan toch doordat men *Indonesische* bankinstelling is, hetgeen ongetwijfeld tot grote groepen in de samenleving zal spreken. Onjuist zou het echter zijn, wanneer men het bestaan dezer instellingen zou baseren op de overweging, dat in de normale credietbehoeften van Indonesiërs door het bestaande banken-apparaat niet of onvoldoende zou worden voorzien. Dit is zeker niet het geval. Al wie aan de gebruikelijke en algemeen aanvaarde normen voldoet, kan bij de van ouds bestaande banken terecht. Van enige discriminatie in dit opzicht is geen sprake en kan ook geen sprake

¹ Vergelijk ook de door VERRIJN STUART in *Het Bankwezen in de Nederlandsche Koloniën* (2e druk) behandelde Crediethulpbank voor Nederlandsch-Indië, t.a.p. blz. 247.

zijn in verband met het volkomen zakelijke karakter, dat deze banken kenmerkt.

Wanneer klachten worden vernomen, dat Indonesiërs of Indonesische bedrijven niet voldoende crediet kunnen krijgen, dan zijn daarvoor twee verklaringen te geven.

a. Voor zover het betreft credietbehoeften waarin door de grootbanken pleegt te worden voorzien: dat men niet voldoet aan de gestelde normen en daarom wordt afgewezen.

b. Voor wat andere credietbehoeften betreft: dat men niet beantwoordt aan de door de B.R.I. gestelde normen, dan wel dat de B.R.I. als gevolg van de Japanse bezetting en de moeilijkheden daarna tijdelijk niet bij machte is haar taak volledig te vervullen.

Voor wat het onder a gestelde betreft, is het zonder meer duidelijk, dat een Indonesische bank credieten, welke elders op grond van banktechnische overwegingen niet kunnen worden toegestaan, evenmin mag verlenen. Wanneer de Indonesische banken in dit opzicht zich op een ander dan een zuiver zakelijk standpunt zouden stellen, zouden – gezien de vrijwel ongelimiteerde credietbehoefte („de Oosterling is verzot op crediet”, zegt Boeke ¹) – de gevolgen niet zijn te overzien. Typerend is in dit verband een recente uiting van de President-directeur van de Bank Negara Indonesia, tijdens een gesprek met de pers, luidende als volgt: „Vele debiteuren beschouwen het bedrag, dat zij van de Bank Negara hebben geleend als een soort geschenk. Als men hen er aan herinnert het af te lossen, dan is het antwoord vaak, dat de Bank Negara koloniaal is.” ²

Voor wat betreft het gestelde onder b. geldt, dat voor zover de daar in de tweede plaats genoemde moeilijkheid zich voordoet, het *volkscredietwezen* aan reële credietbehoeften behoort te worden aangepast, niet, dat andere banken haar taak zouden moeten overnemen. Bestaat er aanleiding om in een bepaalde sector van het economisch leven over te gaan tot verlening van credieten, waarbij niet aan banktechnische normen wordt voldaan, dan dient, zoals we hiervóór zagen de Overheid tussen beide te komen en een Bijzondere Credietverlening in het leven te roepen.

Uit het vorenstaande zou geconcludeerd moeten worden, dat – met

¹ Prof. Dr J. H. BOEKE: Oosterse Economie, Den Haag 1946, blz. 97.

² Indische Courant dd. 17 Maart 1951.

uitzondering van de B.N.I. en de B.R.I. — de in Hoofdstuk IV beschreven Indonesische banken, welke slechts met steun van de Overheid op de been zouden kunnen blijven, voor een goed deel weer gedoemd zouden zijn te verdwijnen. Er zijn echter n.h.v. enkele mogelijkheden om deze banken toch nog een nuttige rol te doen spelen en wel:

A. door samensmelting der Indonesische banken in één middenstandsbank,

B. door de hulp in te roepen van de buitenlandse banken.

Aan beide wordt in het onderstaande een korte beschouwing gewijd.

A. Samensmelting der Indonesische banken in één middenstandsbank.

1. Op blz. 95 is de wenselijkheid gebleken om te komen tot een zelfstandig middenstandsbankwezen in Indonesië, waarbij echter als bezwaar naar voren werd gebracht het gebrek aan geschoolde krachten en kantoorruimten.

2. Op blz. 139 rees de vraag, of de B.N.I. ter uitvoering van haar taak op het terrein der Bijzondere Credietverlening niet over een uitgebreid kantorennet diende te beschikken.

3. De Bijzondere Credietverlening via de B.N.I. is gericht op de middenstand (new-comers-importeurs en -exporteurs).

4. De aanrakingspunten van de evenbedoelde Indonesische banken met het economisch leven liggen, zoals we zagen, eveneens op middenstandsgebied.

Naar aanleiding van deze punten en mede op grond van de practische onmogelijkheid tot zelfstandig voortbestaan der Indonesische banken, waartoe boven geconcludeerd werd, zou het o.i. wenselijk zijn te komen tot een samensmelting van alle kleine Indonesische bankinstellingen in de B.N.I., welke organisatie dan zou dienen te worden herschapen in een Indonesische Middenstandsbank, waarbij zonder bezwaar de traditionele naam B.N.I. behouden zou kunnen blijven. Men verkrijgt dan een figuur, welke lijkt op die van de Nederlandsche Middenstandsbank, waarbij practisch eveneens van een Staatsbank kan worden gesproken omdat ongeveer 90% van het kapitaal in handen van de Staat is.

De middenstandscredieten tot nog toe verleend door de B.R.I. zouden naar de nieuwe instelling kunnen worden overgeheveld voor zover ze in rekening-courant verleend zijn, opdat de B.R.I. zich

uitsluitend kan beperken tot het op schuldbekentenis te verlenen volkscrediet. Deze inkrimping kan bij laatstgenoemde instelling slechts bevorderlijk zijn voor een spoedige reorganisatie waarvan in deze paragraaf de wenselijkheid naar voren werd gebracht.

De geprojecteerde Middenstandsbank zou, doordat de verschillende Indonesische banken in diverse hoofdplaatsen verspreid over de archipel zijn gevestigd en de B.N.I. thans reeds over verschillende bijkantoren beschikt, onmiddellijk een apparaat hebben om de middenstand in Indonesië te bedienen. In de directies en onder het stafpersoneel der Indonesische banken bevinden zich meestal oud-employés der buitenlandse banken, zodat over enigszins geschoold personeel kan worden beschikt. Speciale opleiding om de nodige bedrijfs-economische kennis te verkrijgen, benodigd voor voorlichting van cliënten, kan vanuit het Hoofdkantoor te Djakarta schriftelijk worden gegeven. De credietaanvragen zouden (eventueel boven een bepaald bedrag) centraal kunnen worden beoordeeld.

De uitvoering van alle door de Regering in het leven te roepen regelingen m.b.t. bijzondere credieten in deze sfeer zouden in de toekomst alleen via dit apparaat dienen te worden geleid. Het komt ons voor, dat het tot ontwikkeling brengen van een dergelijke Middenstandsbank, het nodige zou kunnen bijdragen tot de ontwikkeling der Indonesische economie. Juist op het terrein dat door de middenstand in de ruimste zin van het woord wordt bestreken, trachten de Indonesiërs thans terrein te winnen.¹

De industrie-financiering en de typische lange credieten voor herstel en ontwikkeling van het bedrijfsleven zullen in het licht van het bovenstaande in een aparte financieringsmaatschappij voor het lange crediet moeten worden ondergebracht, b.v. door omvorming van het Bureau Herstelfinanciering.

Het vorenstaande betekent dan nog geenszins dat de B.N.I. (middenstandsbank) geen herstelcredieten zou kunnen verlenen. Ook de Nederlandsche Middenstandsbank was in Nederland naast de Herstelbank belast met het verlenen van Herstelcredieten nl. tot f 20.000,—.

In het onderhavige verband moge nog een ander punt naar voren

¹ Vanzelfsprekend zijn resultaten hier niet alleen te verwachten van Bijzondere Credietverlening, maar dienen vakkennis en handelskennis voorop te staan. Deze mogen zelfs als eis aan credietnemers worden gesteld.

worden gebracht. Op blz. 85 is uiteengezet dat bij de Uri-omwisseling ter tegenwaarde van slechts f 50,— per persoon gewisseld kon worden en dat grotere bedragen bij een der Indonesische bankinstellingen moesten worden gedeponereerd. Buiten Renville-gebied, gold dit zelfs voor alle Uri-bezit. Ten aanzien van deze gedeponereerde en geblokkeerde bedragen, werd tot nu toe door de Indonesische Regering geen beslissing genomen, terwijl het begrijpelijk is, dat belanghebbenden, die de Uri gedeponereerd hebben op vergoeding aandringen. De Regering is echter terughoudend

1. omdat de herkomst der grote bedragen met name buiten Renville-gebied waar het bezit van dit geld verboden was, in sommige gevallen twijfelachtig is;

2. omdat men de geldcirculatie door de inwisseling van deze saldi geen nieuwe injectie wil geven.

Wanneer men ertoe zou kunnen komen aan de houders van geblokkeerde Uri-saldi na omrekening in de huidige geldeenheid — eventueel na onderzoek — in de plaats daarvan aandelen of obligaties te verstrekken in de B.N.I., terwijl voor de tegenwaarde, de B.N.I. door de Staat zou worden gecrediteerd bij De Javasche Bank, dan zou daarmee worden bereikt:

a. dat men de bevolking deze beleggingen leert kennen, zij het ook dat deze in casu een gedwongen karakter zouden dragen;

b. dat de tegenwaarde der Uri niet onmiddellijk de geldcirculatie vergroot maar slechts dan, wanneer de aan de B.N.I. ter beschikking gestelde tegenwaarde via bijzondere credietverlening in het verkeer komt en zelfs dan vervangt het aldus aangetrokken bedrag slechts crediet, dat de Staat op andere wijze toch ter beschikking zou hebben gesteld.

Wij menen, dat in het voorgaande een reële mogelijkheid is gelegen om tot een werkelijke Indonesische bankorganisatie te komen. Van hetgeen tot nog toe de particuliere pogingen te zien hebben gegeven, kan niet gezegd worden, dat op grond daarvan redelijke verwachtingen omtrent een betekenende ontwikkeling in de toekomst kunnen worden gekoesterd.

B. Het inroepen van de hulp der buitenlandse banken.

Een tweede mogelijkheid om tot behoud der bestaande Indonesische

banken te komen zou zijn het inroepen van de hulp der buitenlandse banken, voor het verschaffen van kapitaal, voor het geven van leiding, voor de opleiding van personeel en in een later stadium ook voor het aanknopen van relaties in het buitenland.

Naar het voorkomt zal men van die zijde gaarne tot samenwerking op zakelijke grondslag bereid zijn, wanneer van Indonesische zijde de wil aanwezig is om het bankwezen op soliede basis op te trekken.

Hier moge nog het volgende aan toegevoegd worden.

M.b.t. de toekomstige ontwikkeling van het Indonesische bankwezen is een gedegen praktische en theoretische opleiding van staf-personeel uitermate noodzakelijk. Voor de praktische vorming zou, zoals gezegd, op de medewerking der buitenlandse banken een beroep kunnen worden gedaan ¹, terwijl de theoretische opleiding zou kunnen plaats vinden aan de Economische Faculteit van de Universiteit van Indonesië. Lager personeel kan men bereiken via schriftelijke cursussen.

Ook in andere jonge Staten wordt aan een dergelijke opleiding aandacht besteed. Men vindt hierover zelfs een bepaling in de Philippijnse Central Bank Act van 15 Juni 1948 nl. in artikel 24 dat als volgt luidt:

„The Central Bank shall promote and sponsor the training of technical personnel in the field of money and banking. Toward this end, the Central Bank is hereby authorized to defray the costs of study, at home or abroad, of outstanding employees of the Bank, of promising university graduates, or of any other qualified persons which shall be determined by proper competitive examinations to be conducted by the Commissioner of Civil Service as in other cases. The Chief of the Department of Economic Research shall prepare and supervise that training program of the Bank, subject to the rules and regulations of the Monetary Board on the matter”. ²

Verder vindt men in het eerste jaarverslag van de Central Board of

¹ Art. 12 sub d van de Financiële en Economische Overeenkomst met Nederland spreekt ook over het medewerken door de ondernemers aan de instelling van opleidingsgelegenheden, erop gericht om na redelijke termijn het overwegende deel van het leidend stafpersoneel der bedrijven te doen bestaan uit Indonesische Staatsburgers.

² The Philippine Central Bank Act. Issued by the Board of Governors of the Federal Reserve System, Washington, blz. 20.

Directors van de State Bank of Pakistan, uitgebracht in de eerste vergadering van aandeelhouders op 29 September 1949 het volgende medegedeeld:

„Under a directive issued by the Central Government the State Bank was required to make arrangements for the training of Pakistani Nationals in commercial banking, and accordingly a scheme of training was instituted within one month of the establishment of the State Bank. Under this scheme about a hundred highly qualified candidates were selected all over Pakistan for an intensive course of theoretical and practical training in commercial banking to meet the pressing need for personnel trained in banking.

Some of these candidates have since completed their initial course of training while others will be completing the same within the next few months. Other schemes introduced during the 12 months for training in banking are the Bank Clerk's Training Schemes now in operation at Karachi Chittagong and Dacca”,¹

De toekomstige positie van de buitenlandse banken (De Javasche Bank wordt in Par. 3 afzonderlijk behandeld) in Indonesië is o.m. afhankelijk van de houding welke de Indonesische Overheid tegenover deze instellingen zal innemen. Politieke uitlatingen wekken wel eens de indruk, dat men deze instellingen liever kwijt dan rijk is, doch zuiver zakelijk gezien kan het land alleen maar voordeel hebben van de aanwezigheid van dit bankapparaat.

1. Een zekere hoeveelheid buitenlands kapitaal wordt erdoor aan Indonesië gebonden.

2. In het internationale betalingsverkeer vormt het vooralsnog een onmisbare schakel.

3. Zoals in het voorafgaande werd opgemerkt kan men er de techniek van het bankbedrijf van leren.

Het is dan ook van belang, dat deze banken haar bedrijf rustig voortzetten.

In Hoofdstuk I Par. 4 hebben wij er reeds op gewezen dat door het verbreken der verbindingen met Nederland en het daarop gevolgde deviezenregime de verhouding tussen de bankfilialen in Indonesië en haar hoofdkantoren in Nederland in financieel opzicht een ander karakter kreeg. Als gevolg hiervan ontstond in Indonesië een ontwikkelingstendens in de richting van een zelfstandige, niet meer in

¹ T.a.p. blz. 26.

hoofdzaak aan Nederland gekoppelde geldmarkt. De banken in Indonesië waren vanaf dat tijdstip op middelen in Indonesië aangewezen en konden niet meer als voorheen op Nederland trekken. Ook de kasoverschotten van de in Indonesië werkzame banken konden niet meer, zoals vóór de oorlog het geval was, naar Nederland worden overgemaakt, zodat daarvoor in Indonesië emplooi moest worden gezocht.

Verdere factoren welke in deze richting werken zijn:

a. Ook de kasoverschotten van het Indonesische bedrijfsleven uit hoofde van (seizoens)-sommelingen in de bedrijfsbezetting zijn momenteel aan Indonesië gebonden.

b. Afschrijvingsgelden kunnen slechts naar het buitenland worden overgemaakt voor zover het „actieve investeringen” betreft. Voor „passieve investeringen” zal daarvoor in Indonesië emplooi moeten worden gezocht.¹

c. Schadeverzekeringsmaatschappijen dienen thans tegenover in Indon. Crt. luidende risico's dekking in Indonesië aan te houden. Door al deze factoren worden middelen aan Indonesië gebonden. Teneinde deze ook een wezenlijke functie te doen vervullen voor het ontstaan van een werkelijke geldmarkt is de Indonesische Regering er toe overgegaan de modaliteiten van het door haar uit te geven schatkistpapier meer bewust af te stemmen op de beleggingseisen

¹ Onder een actieve investering (ook wel genoemd een directe investering), wordt verstaan een risicodragende investering door een ondernemer of groep ondernemers in een in Indonesië werkzaam bedrijf.

Van een passieve (indirecte) investering is sprake, wanneer een kapitaalbezitter bij wijze van belegging een aantal aandelen dan wel obligaties van een in Indonesië werkzaam bedrijf heeft. Deze begrippen zijn voor wat betreft investeringen welke hebben plaats gevonden vóór de datum der Souvereiniteitsoverdracht, in zoverre verduidelijkt, dat onder *actieve* investeringen, blijkens het Memorandum inzake deviezentechnische aangelegenheden, opgesteld op de tweede Ministersconferentie van de Nederlands-Indonesische Unie gehouden van 20-29 November 1950 te 's-Gravenhage moeten worden verstaan de investeringen in bedrijven in Indonesië, welke toebehoren aan op 27 December 1949 in Nederland gevestigde rechtspersonen, alsook de in Indonesië gevestigde naamloze vennootschappen, waarvan het aandelenkapitaal geheel of nagenoeg geheel in eigendom is van één of enkele Nederlandse deviezeningezetenen.

Onder *passieve* investeringen worden verstaan alle overige Nederlandse investeringen in rechtspersoonlijkheid bezittende bedrijven in Indonesië, tenzij op verzoek van belanghebbenden door de deviezenautoriteiten van beide landen in overeenstemming, op grond van de feitelijke verhoudingen per 27 December 1949, anders wordt beslist.

van de houders der bovenbedoelde aan Indonesië gebonden gelden. De gevolgen dezer ontwikkeling weerspiegelen zich uiteraard in het bankwezen, waar de overvloedige middelen samenvloeien en de uitzettingsmogelijkheden worden geselecteerd. De functie der banken is daardoor een geheel andere geworden dan vóór de oorlog, toen in Indonesië slechts een „kashuishouding” werd gevoerd.

Het laat zich aanzien, dat ook wanneer de thans geldende deviezen-restricties te eniger tijd zouden worden opgeheven, door de politieke structuurverandering toch niet zal kunnen worden teruggekeerd tot de vóóroorlogse figuur, waarbij de kasoverschotten in Indonesië, tengevolge van de financiering via Nederland, vrijwel automatisch aan de Nederlandse geldmarkt ten goede kwamen. Verwacht mag worden dat de geschetste ontwikkeling in de toekomst een zelfstandige Indonesische geldsfeer tot blijvend gevolg zal hebben, waarbij het bankwezen met de Centrale Bank aan de top de functie van reservoir vervult. De mobilisatie en kanalisatie van overvloedige middelen door de banken zal meer perfect kunnen zijn naarmate er via haar de nodige interrelatie bestaat tussen de verschillende sectoren van het economisch leven.

In dit verband moge nog worden opgemerkt dat het steeds moeilijk zal blijven, de liquide middelen van de Chinezen in de sfeer van het bankwezen te betrekken. Er zijn weliswaar geen gegevens bekend omtrent de omvang van de bedragen, welke daar op deze wijze buiten blijven, doch telkens blijkt weer dat deze groep over aanzienlijke hoeveelheden contanten beschikt, welke – indien ze al of niet tijdelijk niet voor de handel gebruikt kunnen worden – uitsluitend baar worden aangehouden en slechts bij uitzondering bij een bank worden geplaatst.

In de inheemse sfeer zijn vooralsnog geen voedingsbronnen voor de geldmarkt aanwezig. Voor de Indonesische banken en met name voor de B.R.I. en B.N.I. ligt hier echter een belangrijke opvoedende taak. De gewoonte dient te worden aangekweekt, dat overvloedige middelen ook in kleine bedrijven bij banken worden geplaatst. Daarvoor zullen deze banken echter vertrouwen dienen te vestigen. Iedere débâcle welke zich op dit terrein zou voordoen, kan een lange nasleep van consequenties hebben voor soortgelijke instellingen. Ook de Indonesische banken zullen kasreserves dienen te vormen bij De Javasche Bank, waardoor er automatisch interrelatie ontstaat tussen

de door haar bestreken sector van het economisch leven en de overige sectoren daarvan.

De vraag mag worden gesteld of het niet wenselijk moet worden geacht in Indonesië op den duur een acceptmarkt te creëren. Zowel import- als exportfinanciering lenen zich voor gebruikmaking van acceptcrediet. Zou b.v. de B.N.I. in plaats van de methode waarop thans aan importeurs crediet wordt verleend slechts accept verlenen en zouden credietnemers deze accepten elders verdisconteren, dan zou daardoor bereikt worden dat particuliere middelen voor deze financieringen worden aangewend en de Overheid niet genoodzaakt blijft de B.N.I. voortdurend van middelen ten laste der begroting te voorzien. Achter de handtekening van de B.N.I. zou dan echter een volledige Overheidsgarantie dienen te staan om het papier discontabel te maken. In samenwerking met de buitenlandse banken in Indonesië moet in dit opzicht iets bereikt kunnen worden.

Evenals de ontwikkeling van de geldmarkt is ook die van de kapitaalmarkt in Indonesië van betekenis voor de toekomst van het bankwezen.

De voor belegging op de kapitaalmarkt bestemde bedragen vloeien immers in eerste instantie naar de banken, waar zij tijdelijk worden geconcentreerd, en tijdelijk tot middelen van de geldmarkt kunnen worden gerekend, totdat de voor investering bestemde bedragen compleet zijn of de juist geachte beleggingsobjecten zijn gevonden. Vervolgens spelen de banken bij de eigenlijke uitzetting een bemiddelende rol met name, wanneer deze op de effectenmarkt plaats vindt. Van belang is in verband hiermede, dat de plannen tot heropening van de effectenbeurs te Djakarta op het moment, waarop wij dit schrijven, zich in een vergevorderd stadium van voorbereiding bevinden. De hieronder opgesomde deviezenteknische factoren zouden tot de vorming van een kapitaalmarkt kunnen bijdragen.

a. De in Indonesië werkende spaarbanken kunnen de ontvangen spaargelden niet meer, zoals vóór de oorlog gebruikelijk was in Nederland beleggen, doch dienen in Indonesië emplooi daarvoor te zoeken.

b. Pensioenfondsen en levensverzekeringmaatschappijen dienen tegenover verplichtingen, luidende in Indon. Courant thans beleggingen in Indonesië aan te houden.

c. Op de tweede Ministersconferentie van de Nederlands-Indonesische Unie in November 1950 werd de mogelijkheid geopend om gurni's aan te wenden voor belegging in Indonesië. In het op die conferentie opgestelde Memorandum inzake deviezentechische aangelegenheden komt nl. sub 7 de volgende passage voor:

„Met betrekking tot de z.g. Gurni's, d.w.z. Rupiah-middelen toebehorende aan niet-deviezeningezetenen van Indonesië, zal zo spoedig mogelijk een splitsing worden gemaakt in twee rekeningen, t.w. een rekening K(apitaal) en een rekening I(nkomsten). Op de rekening I zullen worden geboekt de inkomsten in Indonesië van de desbetreffende niet-deviezeningezetenen van Indonesië, genoten vanaf 1 Augustus 1946 of zoveel later, als de Gurnirekening werd geopend. Op de rekening K zullen worden geboekt alle andere Rupiahmiddelen. Wat betreft de rekening K, zullen beleggingsmogelijkheden worden geopend, zoals aan te geven door de Regering van Indonesië, verband houdende met de opbouw van het bedrijfsleven daar te lande. Zulks zal onder meer geschieden door de mogelijkheid te openen tot aankoop van nader aan te geven fondsen of groepen van fondsen op de te Djakarta te openen effectenbeurs.”

d. Nederland heeft zich op boven bedoelde Ministersconferentie, o.m. in verband met de behoefte aan lokaal kapitaal voor de financiering van de opbouw van het productieapparaat in Indonesië, bereid verklaard gedurende het jaar 1951 voor de liquidatie van maximaal f 60 miljoen aan beleggingen in Nederland van Indonesische deviezeningezetenen (inclusief de bezittingen in Nederland van de Indonesische eigen pensioenfondsen en van het Indonesisch Muntfonds) verkoop- en transfervergunningen te verlenen, met dien verstande, dat niet meer dan de helft van dit bedrag zal mogen bestaan uit door Nederland gegarandeerde schuldbrieven ten laste van Indonesië en dat aandeelbewijzen van z.g. Nederlandse passieve investeringen¹ in Indonesië van deze regeling zijn uitgesloten.²

O.i. is voor de buitenlandse banken in Indonesië, ook in de toekomst nog een belangrijke taak weggelegd. Hare functies t.a.v. geld- en kapitaalmarkt zullen vooralsnog niet door Indonesische instellingen kunnen worden overgenomen en door gebrek aan outillage, en door gebrek aan ervaring en door gebrek aan buitenlandse verbindingen.

¹ Zie voor begrip passieve investeringen noot ¹ op blz. 146.

² Deze limite geldt ongerekend liquidatie door Indonesische deviezeningezetenen van Nederlandse certificaten van Amerikaanse aandelen.

Hartelijke samenwerking door Indonesische instellingen met deze banken, welke een jarenlange ervaring op dit terrein hebben zou slechts van wijs beleid getuigen.

PAR. 2

Toezicht op het bankwezen.

In deze paragraaf zullen wij ons bezig houden met de destijds aan de Commissie voor het bankwezen voorgelegde, maar tot nog toe onbeantwoord gebleven tweeledige vraag

- I. of toezicht op het bankwezen in Indonesië *wenselijk* is, en
- II. of toezicht op het bankwezen in Indonesië *mogelijk* is.

I. WENSELIJKHEID VAN TOEZICHT OP HET BANKWEZEN IN INDONESIË

De vraag om welke reden het in het algemeen wenselijk kan zijn toezicht op het bankwezen uit te oefenen is in de literatuur¹ veelvuldig en uitgebreid behandeld; men treft daarin als algemene conclusie, dat hiervoor twee hoofdmotieven gelden t.w.

A. de verwezenlijking van bepaalde doelstellingen der economische (conjunctuur-)politiek;

B. de bescherming van de crediteuren der banken.

Men vindt dit onderscheid ook bij bekende Nederlandse auteurs als VERRIJN STUART en DE ROOS.

VERRIJN STUART zegt: „In de meeste gevallen was het de zorg voor de crediteuren der banken welke er de Overheid toe bracht toezicht uit te oefenen op de instellingen, welke de gelden van crediteuren en deposanten onder hun beheer hebben.”² „Er is echter nog een tweede reden, waarom wettelijke regeling van het particuliere bankwezen wordt verlangd. Evenals de circulatiebanken kunnen ook de deposito- en algemene banken aanmerkelijke invloed uitoefenen op

¹ Verwezen moge worden naar drie bekende werken: J. C. D. ZAHN: Die Bankaufsichtsgesetze der Welt, Berlin/Leipzig 1937. H. N. J. WIJNHOLDS: De wettelijke regeling van het particuliere bankbedrijf, Utrecht 1938. Eug. SMITS: Etude critique de l'intervention de l'état dans la politique de crédit des banques de dépôts, Bruxelles 1940. Vgl. ook Hoofdstuk V uit: Prof. Dr G. M. VERRIJN STUART: Bankpolitiek, zesde druk, 's-Gravenhage 1949.

² T.a.p. blz. 452.

de waardevastheid van het ruilmiddel en op het verloop der conjunctuur.”¹

DE ROOS formuleert de doelstelling als volgt: „In de eerste plaats kan de Overheidscontrôle gericht zijn op conjunctuurpolitieke doeleinden. In de tweede plaats kan zij zich richten op de beveiliging van de belangen van de individuele crediteuren der algemene banken.”² SMITS geeft in zijn in noot¹ op de vorige bladzijde vermelde studie een indeling van de maatregelen, welke m.b.t. de algemene banken kunnen worden genomen in drie hoofdgroepen t.w.

„I. Mesures prises pour la protection du déposant.

II. Mesures relatives à la rentabilité de la banque.

III. Mesures dans le cadre d'une politique économique.”³

De indruk wordt hierdoor gewekt dat SMITS nog een derde motief ziet voor ingrijpen van Overheidswege. Uit de analyse van de door hem sub II bedoelde maatregelen blijkt echter dat het hier uitsluitend gaat om het voorschrijven van rentetarieven. Het voorschrijven van een maximum *credittrente* zou ten doel hebben te voorkomen dat de banken in de concurrentiestrijd onverantwoorde en te hoge creditrente gaan betalen, hetgeen schadelijk zou zijn voor hare rentabiliteit. O.i. betekent dit evenzeer bescherming van crediteuren, omdat in het algemeen het betalen van overmatige en niet aan de geldende rentestand aangepaste *credittrente* geen gezond beleid moet worden geacht.

Met betrekking tot de voorschriften omtrent te berekenen *debetrente* merkt SMITS op: „La fixation des taux débiteurs serait donc un outil pour la réalisation d'une économie dirigée.”⁴ waaruit o.i. blijkt, dat dit soort maatregelen ook sub III in zijn indeling kan worden ondergebracht.

Wij houden ons in het volgende dan ook aan de tweeledige doelstelling waarvoor toezicht op het bankwezen wenselijk kan zijn.

A. Wenselijkheid van toezicht om conjunctuurpolitieke redenen.

Blijkens bovenstaande aanhaling uit het werk van VERRIJN STUART kunnen de algemene banken aanmerkelijke invloed uitoefenen op

¹ T.a.p. blz. 453.

² Prof. Dr F. DE ROOS: De Algemene banken in Nederland, Utrecht 1949, blz. 118.

³ T.a.p. blz. 7.

⁴ T.a.p. blz. 180.

de waardevastheid van het ruilmiddel en op het verloop der conjunctuur. De giraalgeldschepping der algemene banken speelt in deze eenzelfde rol als de chartaalgeldschepping door Overheid en circulatiebank. Het is, zoals het in het bekende verslag aan de Koning van België voorafgaande aan de Belgische Bankwet van 1934 werd gesteld: „De overwegende rol, welke obligo's op zicht, vertegenwoordigd door deposito's of door formeele promessen van voorschotten in rekening in het merendeel van onze credietinstellingen vervullen, geeft aan deze feitelijk zo niet rechtelijk, het karakter van circulatiebanken.”¹

Welke conjunctuurpolitiek een land ook moge voeren, of deze internationaal gericht is en overwinning beoogt van interne weerstanden welke aanpassing aan externe verhoudingen verhinderen, dan wel uitsluitend nationaal gericht is op stabiliteit van prijzen, handhaving van het reële inkomen of „full employment”, nimmer zal men daarbij de invloed van de geldscheppende rol welke de primaire banken spelen uit het oog mogen verliezen. Verwaarlozing van deze belangrijke monetaire factor zou nl. de in andere sectoren genomen conjunctuurpolitieke maatregelen in hun effect kunnen beïnvloeden.

Onder het stelsel van de gouden standaard trachtten de circulatiebanken door discontopolitiek, rantsoeneringspolitiek en open marktpolitiek de credietverlening der banken te beïnvluencen, het binnenlandse geld- en credietvolume te beheersen en aan te passen aan de eisen van het internationalisme.

In dit stelsel beschikten de monetaire autoriteiten voor de te voeren geldpolitiek over een objectieve maatstaf (de goudbewegingen) waaraan a.h.w. kon worden afgelezen of ingrijpen al of niet noodzakelijk was. Onder a-metallieke verhoudingen ontbreekt deze objectieve maatstaf voor de geldpolitiek. Ook dan echter blijft de giraalgeldschepping een factor van betekenis. Hieruit vloeit voort, dat welke doelstelling onder die verhoudingen de monetaire autoriteiten ook mogen nastreven, omvang en beweging van de giraalgeldschepping door haar gekend moet worden en ingrijpen mogelijk moet zijn binnen het kader van het concrete doel dat men voor ogen heeft. De monetaire autoriteiten dienen dus onder a-metallieke verhoudin-

¹ Aangehaald bij Prof. Dr G. Eyskens: Het nieuwe statuut der banken in België, Maandschrift Economie, Augustus 1936.

gen op de hoogte te zijn niet alleen van de omvang en de bewegingen van het chartale geld, maar evenzeer oog te hebben voor het girale geld en de bron waaruit dit ten dele voortkomt nl. de credietgeving der algemene banken. Daarbij dient de mogelijkheid te bestaan de girale geldcirculatie te beheersen, hetzij door credietverlening te stimuleren hetzij door restricties toe te passen. Of in enigerlei richting daadwerkelijk maatregelen nodig zijn, is afhankelijk van de omstandigheden en het conjunctuurpolitieke doel dat men zich heeft gesteld en waaraan de geldpolitiek ondergeschikt dient te zijn.

Het vorenstaande geldt uiteraard ook voor Indonesië. Ook hier is daarom in beginsel gewenst:

- a. inzicht in omvang en beweging der giraalgeldhoeveelheid en de credietverlening,
- b. bevoegdheid om in te grijpen, indien de omstandigheden daartoe aanleiding geven.

Het sub a bedoelde inzicht kan worden verkregen door voor te schrijven, dat de banken verplicht zijn periodiek bepaalde cijfers te verstrekken.

In het jongste jaarverslag van De Javasche Bank stelt de President:

„Nopens het toezicht op het bankwezen kan opgemerkt worden dat een aantal banken periodiek cijfers aan De Javasche Bank inzendt. Deze gegevens vermogen een beeld te geven van de liquiditeit der banken en, mits met voorzichtigheid gehanteerd, van sommige ontwikkelingen op het terrein van haar credietgeving en toevertrouwde gelden. De Javasche Bank ontvangt deze gegevens door de vrijwillige medewerking van de banken; het is tot dusverre niet nodig gebleken hiervoor wettelijke maatregelen te treffen.”¹

Dit laatste kan dezerzijds niet worden onderschreven. In het feit, dat een aantal banken periodiek cijfers verstrekt ligt o.i. geen enkel argument om wettelijke maatregelen achterwege te laten. Op de eerste plaats worden deze cijfers slechts verstrekt door „een aantal” banken. Dit geeft slechts een benaderend doch geen volledig beeld. Ten tweede kan de verstrekking op vrijwillige basis ieder moment worden gestaakt. Ten derde moeten de cijfers „voorzichtig worden gehanteerd” waaruit valt te concluderen, dat er een en ander aan ontbreekt.

¹ Verslag De Javasche Bank 1949-1950, blz. 47.

Ten vierde worden de cijfers, ook de gecombineerde cijfers, vertrouwelijk behandeld en niet gepubliceerd. Een inzicht in de situatie kan dus niet verkregen worden door niet-ingewijden hetgeen een objectieve beoordeling niet bevordert. Ten vijfde heeft men geen contrôle op de juistheid der verstrekte gegevens.

Het meermalen genoemde Ecafe-rapport stelt als een van de maatregelen voor de ontwikkeling van het bankwezen in Indonesië voor: „Collection and Publication of Accurate Banking Statistics. Statistics of commercial banking relating to their deposits, reserves, assets and operations in Indonesia are not available at present. There is no statutory provision for the collection of these statistics, without which no satisfactory analysis is possible for policy purposes. This would presumably be done by the central bank under suitable legislation for the purpose”.¹

Een wettelijke bepaling kan hier inderdaad tot het gewenste resultaat leiden, zodat een volledig inzicht wordt verkregen.

Wanneer HOUWINK voorts stelt: „Het is in Indonesië steeds aldus geweest, dat de conjunctuur niet werd gestimuleerd door een ruime credietgeving van de banken, maar omgekeerd dat de banken zich aanpasten aan de conjunctuur-ontwikkeling welke in Indonesië typisch afhankelijk is van externe factoren,”² dan kan daaraan o.i. geen argument worden ontleend om beheersing van het credietvolume door de monetaire autoriteiten niet *in beginsel* te aanvaarden.

Een hele andere vraag is echter of hic et nunc ingrijpen in de credietpolitiek der banken in Indonesië noodzakelijk is.

In Hoofdstuk III Par. 6, waarin de naoorlogse geldcirculatie in beschouwing werd genomen, is gebleken, dat de toename van de hoeveelheid giraalgeld in deze periode niet moet worden toegeschreven aan overmatige credietgeving door de banken, doch nagenoeg uitsluitend moet worden gezien in samenhang met de deficit-financiering door de Overheid. Bij de beschouwing van de gecombineerde cijfers der banken wordt in het jaarverslag 1949-'50 van De Javasche Bank opgemerkt: „De debiteurencijfers vertoonen een stabiliteit die niet in overeenstemming is met de inflatoire ontwikke-

¹ T.a.p. blz. 84.

² Verslag De Javasche Bank 1949-'50, blz. 46.

ling in 1948 en 1949; hetzelfde geldt voor de deelnemingen. De geleidelijke stijging van den post Binnenlandsche Crediteuren vond slechts haar neerslag in de toeneming van den post Schatkistpapier, waarmede tot uitdrukking komt, dat de banken aan haar toevloeiende gelden geen ander empooli wenschten te geven dan uitzetting in overheidscrediet. Dit is ook niet te verwonderen, daar de banken zich bij haar eigenlijk gezegde credietgeving aan commercieele relaties niet in de eerste plaats laten leiden door haar liquiditeit, maar door overwegingen betreffende de risico's verbonden aan de bij haar binnenkomende credietaanvragen.”¹ Van toepassing is hier o.i. de uitspraak waartoe GROENEVELD kwam in meer algemene zin: „De invloed van de banken op de hoeveelheid circulerend geld en het monetaire evenwicht is sterk afgenomen, daartegenover die van de Staat sterk toegenomen. De noodzaak van perfecte bankcontrôle is daardoor relatief afgenomen. Een inflatiegevaar dreigt eerder uit de Overheidssfeer dan uit de banksfeer en deze ontwikkeling plaatst de wettelijke bank- en credietcontrôle wel in enigszins ander licht.”² Deze passage zou heel in het bijzonder voor Indonesië geschreven kunnen zijn. In verband hiermede menen wij de vraag of hic et nunc enig ingrijpen van de Overheid in de credietpolitiek van de banken noodzakelijk is, ontkennend te moeten beantwoorden.

B. Wenselijkheid van toezicht ter bescherming van crediteuren.

De bescherming van de crediteuren der banken kan evenzeer als het voeren ener bepaalde conjunctuurpolitiek aangemerkt worden als een object van Overheidszorg, vanwege het algemeen belang, dat er mede is gemoeid.

De ervaring heeft geleerd, welke gevaarlijke repercussies bank-déconfitures en bankcrises kunnen hebben, niet alleen voor de groep der daardoor getroffen crediteuren, maar voor het gehele economisch leven. Tussen de verschillende sectoren van het economisch bestel bestaat immers interrelatie via financiële schakels. Betalingsmoeilijkheden bij de een kunnen tot dezelfde consequenties bij de ander leiden.

¹ T.a.p. blz. 45-46.

² Prof. Dr G. GROENEVELD: De komende bank- en credietcontrôle. In De Gelderlander van 8 April 1950.

Er is dan ook een zeker verband te onderkennen tussen de beide motieven welke ingrijpen in het bankwezen wenselijk doen zijn. Bankdéconfitures immers kunnen zich voortplanten en het conjunctuurverloop verstoren en omgekeerd kan een depressie aanleiding geven tot bankfaillissementen met alle consequenties van dien.

Het is daarom in beginsel alleszins gewenst, dat de Overheid aan de banken geëigende voorschriften geeft, om te voorkomen dat bankbedrijven op zodanige basis worden opgetrokken of blijven voortbestaan, dat zij niet in staat zijn de gevolgen ener neergaande conjunctuur op te vangen of een zodanig beleid voeren, dat débâcles niet zijn te voorkomen.

Dit geldt, naar het voorkomt, algemeen. De urgentie van ingrijpen is echter groter, wanneer, zoals thans in Indonesië het geval is, de tendens valt waar te nemen om zonder voldoende basis en met onvoldoende weerstandsvermogen allerlei banken op te richten.

ELIAS heeft in dit verband reeds waarschuwend gewezen op het voorbeeld van India. „In de jaren 1934-1945 werden niet minder dan 715 banken geliquideerd of opgeheven, waarvan de meeste vrijwel geen kapitaal hadden.”¹

Wanneer dan ook de vraag wordt gesteld of hic et nunc in Indonesië maatregelen, houdende toezicht op het bankwezen gewenst zijn uit een oogpunt van crediteurenbescherming, dan moet deze bevestigend worden beantwoord. Terzake moge worden verwezen naar hetgeen wij in Hoofdstuk IV Par. 2 reeds hebben opgemerkt en in het bijzonder ook naar het op blz. 113/14 opgenomen citaat uit het jongste jaarverslag van De Javasche Bank. Kennelijk in dit verband vroeg de President zich daarin dan ook af „of eenig voorschrift in Indonesië niet op zijn plaats zou zijn waarbij zekere waarborgen worden geschapen dat nieuwe instellingen die het woord „bank” in haar naam wenschen te voeren, aan bepaalde eischen moeten voldoen. Het gebruik van de term bank vermag een indruk te scheppen waarbij de lading geenszins door de vlag wordt gedekt. Een bescherming van dien naam verdient naar mijn meening overweging.”²

Het is ons bekend, dat ook van Indonesische zijde een dergelijk

¹ Mr W. H. J. ELIAS: Regeling bankbedrijf en de uitwerking daarvan in India, Maandschrift voor Financiën, Maart 1949, blz. 48.

² Verslag De Javasche Bank 1949-'50, blz. 47.

toezicht wenselijk wordt geacht en o.a. werd voorgestaan door Minister Mr SJAFFRUDIN PRAWIRANEGARA, die van oordeel was, dat er in Indonesië een bankwet dient te komen, welke vorenbedoelde materie regelt. O. i. ligt het dan voor de hand, dat niet zal worden volstaan met een bescherming van de naam „bank” zonder meer. Er dienen o.i. dan tevens voorschriften te worden gegeven m.b.t. de soliditeit en de liquiditeit der banken, terwijl de leiders der bankbedrijven aan bepaalde normen zullen moeten voldoen. Bij de nadere uitwerking wordt hierop nog terug gekomen.

II. MOGELIJKHEID VAN TOEZICHT OP HET BANKWEZEN IN INDONESIË

Hierbij dient in verband met het voorafgaande onderscheid te worden gemaakt tussen

A. de mogelijkheid van toezicht uit conjunctuurpolitieke overwegingen,

B. de mogelijkheid van toezicht ter bescherming van crediteuren.

Waar in het vorenstaande de vraag of in Indonesië op dit ogenblik enig ingrijpen van de Overheid in de credietpolitiek van de banken wenselijk is te achten, ontkennend werd beantwoord, kan men zich afvragen, of het dan nog zin heeft de sub A bedoelde mogelijkheid nader onder het oog te zien. Het antwoord hierop moet bevestigend luiden. Wanneer nl. — zoals wij stelden — beheersing van het credietvolume door de monetaire autoriteiten *in beginsel* dient te worden aanvaard, dan is het — afgezien van het antwoord op de vraag of op dit ogenblik de omvang der credietverlening of de relatieve betekenis daarvan tot ingrijpen aanleiding geven — nuttig om, voor het geval te eniger tijd de omstandigheden daartoe wèl zouden nopen, zich er rekenschap van te geven of een beheersing van het credietwezen ook uitvoerbaar zou zijn. Het is daarom, dat wij ook de boven sub A bedoelde mogelijkheid nader onder ogen zullen zien.

A. Mogelijkheid van toezicht uit conjunctuurpolitieke overwegingen.

Bedoeld toezicht brengt op de allereerste plaats mede, dat de monetaire autoriteiten, bij gebrek aan een objectieve maatstaf voor de te voeren geldpolitiek, inzicht moeten hebben in de omvang en de beweging der girale geldcirculatie en in de credietverlening door de banken.

Dit betekent dat men periodiek over de gegevens moet beschikken waardoor dit inzicht kan worden verkregen.

Waar het verkrijgen van cijfers van een aantal banken in Indonesië op „vrijwillige” basis reeds mogelijk was, zij het ook dat deze gegevens niet aan de eis van volledigheid voldeden, behoeft dit punt geen moeilijkheden op te leveren. Zodra hiervoor een wettelijk voorschrift bestaat, heeft men het voordeel, dat van *alle* banken gegevens worden verkregen, in een vorm welke officieel kan worden voorgeschreven en samenvoeging vergemakkelijkt. Deze cijfers krijgen meer waarde, indien desgewenst contrôle op de juistheid daarvan mogelijk is. Dit behoeft geen regelmatige contrôle te zijn; men kan zich beperken tot het nemen van steekproeven. Door inschakeling van de Regeringsaccountantsdienst moet een dergelijke contrôle in Indonesië mogelijk worden geacht.

Voor daadwerkelijk ingrijpen in het credietwezen worden in het algemeen twee methoden onderscheiden. Men kent nl.

1. maatregelen van quantitatieve aard en
2. maatregelen van kwalitatieve aard.

De sub 1 bedoelde maatregelen trachten uitsluitend de omvang der credietverlening te beïnvluencen, door manipulatie met de rente, operaties op de open markt, het voorschrijven van liquiditeitspercentages en dekkingsmarges. In de sub 2 bedoelde maatregelen wordt de hoedanigheid der verleende credieten betrokken b.v. door het beperken van voorschotten op effecten, door het binden van credieten boven een zeker bedrag aan een vergunning, door het verbod van credietverlening in bepaalde sectoren van het bedrijfsleven enz.

Quantitatieve credietcontrôle is in Indonesië volgens de President van De Javasche Bank niet uitvoerbaar. Hij motiveert dit als volgt:

„De uitoefening van een quantitatieve credietcontrôle veronderstelt een ontwikkeling van het bank- en credietwezen in een perfectie, welke in Indonesië nog niet is verwezenlijkt. Een der grondslagen is, dat de credietgeving der banken zal reageeren op een uitbreiding of inkrimping van de kaspositie der banken. Door voorschriften betreffende de verhouding tusschen de kaspositie en de creditgelden der banken of door beïnvloeding van deze verhouding door middel van een bepaalde geldmarktpolitiek, kan invloed worden uitgeoefend op het vermogen van de banken om crediet te verleen en daarmee een der

factoren in de conjunctuurontwikkeling worden gemanipuleerd. Voor de werking van dit systeem is een ontwikkelde en bewerkte geldmarkt noodzakelijk, waar de banken gelden op call kunnen plaatsen en schatkistpapier, ander kortlopend overheidspapier en bankaccepten kunnen kopen en verkopen. Een zodanige geldmarkt ontbreekt in Indonesië, en er zal, naar redelijke verwachting nog geruime tijd moeten verlopen alvorens die zich heeft gevormd.”¹

Wij kunnen dit betoog onderschrijven, zij het dat niet uit het oog mag worden verloren, dat zoals in de vorige paragraaf bleek, in Indonesië mede door de verbreking van de binding aan de Nederlandse geldmarkt, thans reeds een streven bestaat om ook in technische zin tot een geldmarkt te geraken. Indien men daarin op de duur mocht slagen, zal wat thans nog niet mogelijk is, uitvoerbaar blijken te zijn.

Ten aanzien van *qualitatieve* credietcontrôle merkt HOUWINK het volgende op:

„Een kwalitatieve credietcontrôle naar Westerschen maatstaf, d.w.z. een contrôle stuk voor stuk van de aan het controleerende lichaam voor te leggen bankcredieten acht ik voor Indonesië van geringe beteekenis, nog afgezien van het meer reële bezwaar dat het apparaat voor de beoordeeling, dat met de strikt noodige snelheid kan werken, ontbreekt.”²

Hier kunnen wij het met de President niet eens zijn. Qualitatieve credietcontrôle kan in bepaalde gevallen, maar behoeft geenszins een credietbeoordeling stuk voor stuk te betekenen. Een verbod om voorschotten op effecten te verlenen, zoals men in Nederland gekend heeft is van kwalitatieve aard. Een verbod om b.v. beleningen op een bepaald product toe te staan, dat in Indonesië denkbaar zou zijn, is van kwalitatieve aard. Een beperking van de credieten ter financiering van importen van niet-essentiële goederen, hetwelk men in de Philippijnen kent, draagt hetzelfde karakter. Ook in Indonesië zijn dit soort maatregelen mogelijk. Of een dergelijke kwalitatieve contrôle „van geringe beteekenis” zou zijn valt eerst te beoordelen, indien zij daadwerkelijk moet worden toegepast en dit is, naar onze mening, momenteel in Indonesië niet het geval.

Mocht te eniger tijd tot toezicht op het credietwezen worden be-

¹ Verslag De Javasche Bank 1949-'50, blz. 44/45.

² Verslag De Javasche Bank 1949-'50, blz. 46.

sloten, dan ligt het voor de hand ¹ de Centrale Bank met dat toezicht te belasten. „As the issue or withdrawal of credit is essentially a banking function, it follows that the control of credit is more germane to a banking institution than a Department of State”, zegt DE KOCK ². Hierbij mag niet uit het oog worden verloren, dat zoals we reeds eerder zagen, de particuliere banken er niet bijzonder voor geporteerd zijn cijfers en gegevens te verstrekken aan een concurrerende instelling. Het dualistische karakter van de Bank kan mogelijk een bezwaar zijn om haar met het toezicht op het credietwezen te belasten.

B. *Mogelijkheid van toezicht ter bescherming van crediteuren.*

Alvorens de mogelijkheid van dit toezicht in Indonesië te beoordelen, komt het gewenst voor eerst een overzicht te geven van de maatregelen welke in dit opzicht in het algemeen worden genomen. SMITS geeft hiervan in zijn eerder genoemd werk de volgende opsomming.

A. *Mesures concernant la sécurité des dépôts.*

1. La réglementation des ressources propres de la banque.
 - a. relative au capital de la banque;
 - b. relative aux réserves de la banque;
 - c. relative au rapport entre les capitaux propres et les capitaux empruntés de la banque.
2. La réglementation en vue d'assurer la sécurité du placement des fonds déposés.
 - a. limitation du montant de crédit;
 - b. interdiction ou limitation du crédit au personnel et aux dirigeants;
 - c. interdiction de prendre des participations dans les entreprises commerciales ou autres;
 - d. limitation du portefeuille titres de la banque.

B. *Mesures concernant la liquidité des dépôts.*

1. Détermination d'un coefficient fixe de trésorerie;
2. Détermination d'un coefficient fixe ou variable de première et de deuxième liquidité. ³

Wij voegen hier nog aan toe de eveneens in het kader van crediteurenbescherming liggende voorschriften waarbij het gebruik van de naam

¹ Zie punt 7 op blz. 21.

² M. H. DE KOCK: Central Banking, Westminster 1938, blz. 123; vgl. ook artikel 9 lid 3 van de Nederlandsche Bankwet-1948.

³ T.a.p. blz. 286/290.

„bank” wordt beschermd en de uitoefening van het bankbedrijf aan een vergunning wordt gebonden.

Mede in verband met de ten deze op blz. 156 weergegeven opvatting van de President der Javasche Bank moge hierop in het bijzonder de aandacht gevestigd worden en enkele voorbeelden van desbetreffende voorschriften worden gegeven in BELGIË, AUSTRALIË EN GUATEMALA.

1. BELGIË, waar in artikel 3 van de „Arrêtés royaux coördonnés sur le contrôle des Banques et le Régime des émissions de titres et valeurs” gezegd wordt:

„Les entreprises portées sur la liste prévue à l'article 2 sont désignées ci-après sous le nom de „banques”. Elles sont seules autorisées à faire usage des termes „banque” ou „banquier” soit dans leur dénomination particulière, firme ou raison sociale, soit dans la désignation de leur objet social, soit dans leur publicité”.¹

De betreffende lijst is het Bankenregister bijgehouden door de Bankencommissie.

2. In AUSTRALIË werd deze materie geregeld in de artikelen 7 en 54 lid 1 van de Banking Act 1945.

art. 7: „Subject to this Act, a body corporate shall not at any time after the expiration of six months from the commencement of this Part, carry on any banking business in Australia unless the body corporate is in possession of an authority in writing granted by the Governor-General under this Part to carry on banking business.

Penalty: five thousand pounds for each day during which the contravention continues.

art. 54: (I) A person or body of persons not being a bank, shall not assume or use in relation to the business, or any part of the business, carried on by that person or body, the word „bank” „banker” or „banking” or any word of like import.

Penalty: One hundred pounds for each day during which the contravention continues”.²

3. GUATEMALA kent het volgende voorschrift neergelegd in artikel 11 van de Bankwet van 5 December 1946:

¹ Arrêtés royaux coördonnés etc. Publication de la commission bancaire, p. 14.

² Gegevens: Bank for International Settlements. Monetary and Economic Department L.D. 671 blz. 2 en 16.

„Solamente los bancos autorizados conforme esta ley podrán usar en su razón social, en su nombre comercial o en la descripción de sus negocios, las palabras „banco”, „banquero”, „operaciones bancarias” u otras denominaciones derivadas de dichos términos que califiquen sus activades como de indole bancaria”.¹

Ook in India en Pakistan worden soortgelijke bepalingen aangetroffen.²

De mogelijkheid om maatregelen als boven opgesomd in Indonesië toe te passen, wordt beheerst door het antwoord op de vraag of een apparaat kan worden opgebouwd dat op de naleving der voorschriften contrôle uitoeft.

De afkondiging der bedoelde maatregelen is uiteraard zonder meer mogelijk, doch heeft geen zin wanneer niet tevens de naleving kan worden verzekerd. Daarbij dient rekening te worden gehouden met het feit dat er in Indonesië een groot gebrek bestaat zowel aan banktechnici als aan accountants. Slechts dan, wanneer de voorschriften niet te ingewikkeld zijn en de contrôle op betrekkelijk eenvoudige wijze kan worden uitgeoefend, lijkt het daarom mogelijk de gewenste maatregelen te treffen.

In de regel wordt de Centrale Bank ook met dit toezicht op de banken belast en in Indonesië zou daar eveneens veel voor te zeggen zijn. Het dualistische karakter van De Javasche Bank levert echter ook hiervoor moeilijkheden op. Konden er reeds bezwaren worden aangevoerd tegen het verstrekken van cijfers en gegevens door de banken aan een concurrerende instelling nog ernstiger zouden deze worden, wanneer door of namens De Javasche Bank interne contrôles bij de overige banken zouden moeten worden verricht. De Javasche Bank zou, voor zover zij algemene bankzaken verricht bovendien zelf onder de betreffende bepalingen vallen en derhalve aan toezicht moeten worden onderworpen.

In de geschetste situatie komt het daarom vooralsnog gewenst voor in Indonesië dit toezicht niet door De Javasche Bank, doch door een ander orgaan te doen uitoefenen.

¹ Diaro de Centro-America. Deel XLVIII dd. 23 December 1946, blz. 410.

² Vgl. A. N. Aiyar and T. A. Ramachandran: The Banking Companies Act, Madras 1949.

Wanneer wij thans de conclusies uit deze paragraaf recapituleren dan kan worden gezegd:

a. Toezicht op het bankwezen teneinde de giraalschepping te beheersen (credietcontrôle) is in principe gewenst, het toepassen van bepaalde maatregelen van quantitative en/of kwalitatieve aard is momenteel in Indonesië niet noodzakelijk. De toepassing van quantitative maatregelen zou hic et nunc ook niet goed mogelijk zijn, van kwalitatieve maatregelen echter wel.

b. Toezicht op het bankwezen in Indonesië uit een oogpunt van crediteurenbescherming is zeer gewenst. De uitvoering ervan is mogelijk, indien de voorschriften niet te ingewikkeld zijn en de contrôle op betrekkelijk eenvoudige wijze kan worden uitgeoefend. In het onderstaande zullen wij thans sub III enkele punten aangeven, welke in een bankwet in Indonesië – rekening houdend met het vorenstaande – behoren te worden geregeld, zonder daarbij nochtans in details te treden of bepaalde formuleringen op te stellen.

Sub IV zullen wij ten slotte nog stilstaan bij enkele consequenties van het toezicht op het bankwezen voor de buitenlandse banken.

III. ENKELE PUNTEN, WELKE WETTELIJKE REGELING BEHOEVEN

Blijkens de in deze paragraaf geleverde beschouwingen zou t.a.v. 5 punten een wettelijke voorziening gewenst zijn en wel inzake:

1. verstrekking door de banken van cijfers en gegevens;
2. het gebruik van de naam bank;
3. de soliditeit der banken;
4. de liquiditeit der banken;
5. de leiders der banken.

1. *Voorschriften omtrent verstrekking van cijfers en gegevens.*

Hierover kunnen wij zeer kort zijn. Naar het voorkomt kan met de maandelijks inlevering van verkorte balansen in voorgeschreven vorm worden volstaan. Deze vorm zal zo gekozen dienen te worden, dat gemakkelijk kan worden geconstateerd of aan voorgeschreven liquiditeits- en solvabiliteitsverhoudingen wordt voldaan, hetgeen ook de contrôle achteraf vergemakkelijkt.

2. *Voorschriften t.a.v. het gebruik van de naam Bank.*

Wanneer men bescherming wil verlenen aan de naam „Bank” dan

kan dit geschieden door de uitoefening van het bankbedrijf – waarvan in een eventuele wet een omschrijving dient gegeven te worden – aan een vergunning te binden. Alleen personen en instellingen, die een dergelijke vergunning hebben verkregen en in een bankenregister zijn ingeschreven, zouden de naam „bank”, „bankier”, „banking-corporation” of afleidingen en/of vertalingen van deze woorden mogen gebruiken (zie de hiervóór gegeven voorbeelden uit andere landen).

Voor de verkrijging van een dergelijke vergunning zal dan aan bepaalde voorwaarden moeten worden voldaan. Voor de aard dezer voorwaarden moge worden verwezen naar de punten 3 t/m 5. Uiteraard zal bij de beoordeling van de vraag of een vergunning kan worden verleend ook rekening gehouden dienen te worden met het *algemeen belang*.

3. *Voorschriften m.b.t. de soliditeit der banken*¹.

Het criterium van soliditeit is o.i. wel de voornaamste maatstaf, die dient te worden aangelegd. Men vindt dan ook in practisch alle bankwetten voorschriften omtrent het eigen kapitaal en de reserves der banken. Vaak wordt een minimum eigen kapitaal voorgeschreven mede afhankelijk van het aantal filialen, dat de bank heeft.

T.a.v. de reserves treft men bepalingen aan, die een jaarlijkse reservering van een vast percentage der netto-winst voorschrijven totdat de reserve een bepaald bedrag heeft bereikt.²

Van een minimum kapitaal kan worden gezegd, dat dit op zich weinig waarborgen biedt. Het eigen kapitaal der banken heeft een tweeledige functie. Het dient enerzijds ter financiering van vaste activa en heeft anderzijds een waarborgfunctie tegenover crediteuren. Wil deze waarborg van betekenis zijn, dan zal zij in verband moeten worden gebracht met de omvang der verplichtingen der bank en derhalve afgestemd moeten zijn op de betreffende vermogensstructuur. Beter dan het eisen van een absoluut kapitaalminimum is het daarom zg. solvabiliteitscoëfficiënten voor te schrijven, die gericht zijn op een bepaalde verhouding tussen eigen en vreemde middelen.

¹ Vgl. C. F. Scheffer: Wettelijke voorschriften met betrekking tot de soliditeit der banken, Maandschrift Economie, September, 1950, blz. 602.

² Voor uitvoerige gegevens omtrent bepalingen in diverse landen moge worden verwezen naar de in noot ¹ op blz. 150 genoemde werken.

Zelfs wanneer aan de voorgeschreven solvabiliteitsverhoudingen wordt voldaan kan echter van onsoliditeit gesproken worden, wanneer de uitzettingen van de bank niet aan bepaalde normen voldoen. Als sluitstuk dienen derhalve ook in dit opzicht voorschriften te worden gegeven.

Met betrekking tot de bovenbedoelde reserveringsvoorschriften kan worden aangetekend, dat ook deze zonder meer geen waarborgen bieden voor soliditeit. De reservepolitiek dient haar reële grondslag te vinden in de werkelijke risico's van het bedrijf. Toegegeven moet echter worden, dat daarvoor bezwaarlijk wettelijke bepalingen kunnen worden gemaakt.

Voor Indonesië nu, kan m.b.t. nieuwe banken een minimum-kapitaals-eis niet worden gemist. Bij oprichting kan immers van een verhouding tot obligo's nog niet worden gesproken. Voor bestaande banken dienen solvabiliteitscoëfficiënten te worden voorgeschreven. Daarbij dient uitdrukkelijk te worden omschreven wat tot de eigen en wat tot de vreemde middelen behoort. Men denke b.v. aan verstrekte en verkregen garanties, obligo's voortvloeiend uit verstrekte borgtochten en verleende accepten. De voorgeschreven verhouding tussen eigen en vreemde middelen dient bij bestaande banken aanwezig te zijn, alvorens een vergunning wordt verstrekt. Daarnaast zijn ter waarborging van de soliditeit voorschriften t.a.v. de uitzettingen nodig welke b.v.

- a. voorschotten aan één debiteur beperken;
- b. credieten aan directieleden, commissarissen en personeel der bank verbieden;
- c. blanco-credietverlening beperken;
- d. het belenen van eigen aandelen verbieden;
- e. het verrichten van handelstransacties verbieden, uitgezonderd die, welke verband houden met normale (consignatiecontracten) of abnormale (executie) afwikkeling van credieten of noodzakelijk zijn voor de uitoefening van het bankbedrijf.
- f. credieten op lange termijn verbieden.

Ten slotte kan een voorschrift betreffende reservevorming worden toegevoegd.

4. *Voorschriften m.b.t. de liquiditeit der banken.*

Practisch overal waar toezicht op het bankwezen bestaat, vindt men

voorschriften, welke minimum kaspercentages voorschrijven. De kasvoorraden en saldi bij de Centrale Bank dienen b.v. een zeker percentage uit te maken van de direct opvraagbare middelen. Er wordt daarbij zowel met vaste als variabele coëfficiënten gewerkt. De laatste hebben het voordeel, dat zij tevens dienstbaar kunnen worden gemaakt aan conjunctuurpolitieke doeleinden.

Ook in Indonesië waren minimum kaspercentages te stellen, aan te houden in contanten of saldi bij de Centrale Bank. Dit is niet alleen in het belang van crediteuren, doch stimuleert mede het aanhouden van kasreserves door de nieuwe banken bij de Centrale Bank, waardoor interrelatie met de geldmarkt wordt verkregen. (Men vergelijk hetgeen hieromtrent in de vorige paragraaf is gezegd.

5. *Voorschriften m.b.t. de leiders der banken.*

Voor al met het oog op jonge bankinstellingen is het voor Indonesië noodzakelijk, dat de leiders vakbekwame en te goeder naam en faam bekend staande personen zijn, een en ander ter beoordeling van de instantie aan welke het toezicht op het bankwezen is opgedragen en welke met het afgeven der vergunningen wordt belast.

IV. DE BUITENLANDSE BANKEN EN HET TOEZICHT OP HET BANKWEZEN

Onder de bepalingen van een eventuele Indonesische bankwet, zouden zowel de in Indonesië gevestigde banken vallen als de filialen binnen het grondgebied van Indonesië van banken, welke buiten dat grondgebied zijn gevestigd, de laatste uiteraard voor wat haar bedrijf in Indonesië betreft.

Dit houdt in, dat ook de buitenlandse banken o.a. solvabiliteitscoëfficiënten in acht zullen moeten nemen en cijfers over haar bedrijf in Indonesië zullen moeten verstrekken. De voorschriften t.a.v. de verhouding tussen eigen kapitaal en vreemde middelen zullen dan uiteraard betrekking hebben op haar bedrijf in Indonesië, hetgeen impliceert, dat het vereiste eigen kapitaal afzonderlijk moet worden geadministreerd. Dit geldt ook voor de Reserves. Het is trouwens altoos reeds gebruikelijk geweest, dat de reserverekeningen worden gevoerd in het land waar de Reserves zijn gevormd.

Wij zagen in Hoofdstuk I Par. 4 dat het verbreken van de verbindingen met Nederland en de instelling van een deviezenregime

noodgedwongen leidden tot opsluiting van eigen middelen in Indonesië, of tot het werken met negatief eigen kapitaal aldaar. Wanneer nu de beschouwingen over het gewenste toezicht op het bankwezen tot de conclusie leiden, dat het in Indonesië aanwezige eigen kapitaal niet een toevallige grootheid mag zijn maar moet voldoen aan de in een bankwet te geven voorschriften, dan volgt daaruit tevens dat het werken met negatief eigen kapitaal in Indonesië dan niet meer mogelijk zal zijn. Een en ander kan voor de buitenlandse banken belangrijke consequenties hebben. Het kan haar dwingen tot overbrenging van meerder kapitaal naar Indonesië, het kan aanleiding geven tot de nodige administratieve mutaties.

Op blz. 35 werd door ons de vraag gesteld of het, mede in het licht van de Souvereiniteitsoverdracht, wenselijk moet worden geacht van de buitenlandse banken in Indonesië de aanwezigheid van een zeker bedrag aan eigen middelen te *eisen*. In het bovenstaande werd hierop in feite het antwoord reeds gegeven. Wij zouden echter deze kwestie bezien tegen de achtergrond van het standpunt, dat in enkele andere landen t.a.v. buitenlandse banken wordt ingenomen. Gewezen moge daarom worden op een viertal voorbeelden op dit stuk uit Algemene bankwetten.

1. In de eerste plaats vinden wij in BELGIË enkele voorschriften omtrent buitenlandse banken met name in de artikelen 6 en 10 van de „arrêtés royaux coördonnés.” Nadat in artikel 6 is voorgeschreven, dat de buitenlandse banken, die in België een of meerdere kantoren hebben, bij het Hoofdkantoor daarvan een aparte boekhouding moeten aanleggen van de transacties in het Rijk verricht en aan de bepalingen van het Bankstatuut onderworpen zijn,¹ voegt artikel 10 hieraan toe:

„Les banques étrangères doivent justifier auprès de la commission bancaire de l'affectation à l'ensemble de leurs opérations en Belgique telles, qu'elles ressortiront de la comptabilité distincte prévue à l'article 6, d'un capital propre dont le montant doit être de dix millions de francs au moins. La commission bancaire a compétence pour apprécier les éléments constitutifs de ce capital propre, qui sera adopté pour le calcul des proportions visées du litt. b. de l'article 11”.

(Dit artikel 11 stelt de solvabiliteitscoëfficiënten vast).

¹ „Arrêtés royaux coördonnés sur le contrôle des banques et le Régime des émissions de titres et valeurs”. Publication de la Commission bancaire, blz. 5.

2. In ZUID-AFRIKA komt in de Algemene Wet betreffende het particuliere bankbedrijf van 1 Juli 1943 de bepaling voor, dat Handelsbanken een „gedekte binnenlandse positie” moeten handhaven. Deze eis houdt in, dat een handelsbank baten moet aanhouden, welke – voor zover zij niet belichaamd zijn in vorderingen – in de Unie zijn gelegen en voorzover het vorderingen betreft, in de geldeenheden van de Unie betaalbaar zijn, en waarvan de totale waarde niet lager is dan:

a. het bedrag van de in de Unie-geldeenheden luidende verplichtingen;

b. het bedrag van het gestorte kapitaal en de onaangetaste reserves. Dit hangt samen met het feit, dat de meeste in de Unie werkende banken ¹ haar Hoofdkantoor buiten de Unie hebben, derhalve in landen met andere geldeenheden ². Deze maatregel in het algemeen dus genomen voor alle banken, is, door de bijzondere omstandigheden in dit land in feite in hoofdzaak toepasselijk op buitenlandse banken. In dit opzicht zijn de omstandigheden voor de banken in Zuid-Afrika gelijk aan die in Indonesië.

3. In de PHILIPPINSE „General Bank Act” van 24 Juli 1948 is hoofdstuk VIII geheel gewijd aan de „Branches and Agencies of Foreign Banks.”

Hierin wordt op de eerste plaats geëist dat het hoofdkantoor van een buitenlandse bank, welke filialen in de Philippijnen heeft, ten volle de prompte nakoming van de verplichtingen der Philippijnse agent-schappen garandeert. We vinden dit in artikel 69, waarin tevens wordt gezegd dat:

„The monetary Board may as long as the guarantee of the head-office is deemed inadequate, require the head-office to assign to its Philippine branch an amount of capital sufficient to meet the maximum capital requirement established in section twenty-two of this Act.”

Ook wordt hierin aangeduid, dat

„the term „capital account” shall be held to include all net amounts due by the branch to its head-office and the other branches thereof outside the Philippines.”

¹ B.v. Standard Bank, Barclays Bank, Nederlandsche Bank voor Zuid-Afrika.

² Vgl. Prof. Dr H. N. J. WIJNHOLDS: Bankwezen en bankwetgeving in Zuid-Afrika. In de Economist van Sept. 1947, blz. 550.

Van belang is verder nog hetgeen in artikel 70 wordt gestipuleerd. Voor het geval het Hoofdkantoor garantie geeft als boven bedoeld wordt het volgende verzekerd:

„nothing in this Act shall be construed as restricting in any manner loans made by the Philippine branch of a foreign bank for the account of and with funds supplied by its head-office or branches outside the Philippines, but the Monetary Board may require that all such loans be reported to it in accordance with such rules and regulations as it may issue on the subject”.

4. De eerder genoemde bankwet van GUATAMALA zegt ook een en ander over deze materie. In artikel 20 worden enkele voorschriften t.a.v. kapitaal en reserves bij *alle* banken gegeven. Vaste percentages van het gestorte kapitaal en de reserves dienen in bepaalde activa te worden aangehouden. Dit geldt dus ook voor de buitenlandse banken. Artikel 24 zegt:

„La Junta Monetaria reglamentará la forma en que deberá integrarse el capital de las sucursales o agencias de los bancos extranjeros que operen en el país”¹,

Verder is nog vermeldenswaard het tweede lid van artikel 27:

„Tampoco podrán las sucursales o agencias de bancos extranjeros que efectúen operaciones en Guatemala, anunciar en forma alguna el capital y las reservas de capital de la oficina principal o de la firma social considerada en su conjunto, sin indicar al mismo tiempo y con igual prominencia, el monto del capital efectivamente asignado y pagado de las oficinas que operen en el país y sus respectivas reservas de capital”.²

Van vorenstaande maatregelen kan gezegd worden, dat die in België, de Philippijnen en Guatemala ondergebracht kunnen worden onder de groep welke bescherming van crediteuren beogen. Inzonderheid wenst men hen te beschermen tegen risico's, welke de buitenlandse banken elders lopen. Daaruit vloeit voort, dat men enige waarborg wenst door de aanwezigheid van een zekere hoeveelheid eigen

¹ Vert.: De Monetaire Raad zal de vorm regelen waarin het kapitaal van de branches en agentschappen der buitenlandse banken welke in het land werken, moet zijn vervat.

² vert.: De filialen of agentschappen van buitenlandse banken, die in Guatemala werken mogen op geen enkele wijze het bedrag van het kapitaal en de reserves van haar Hoofdkantoor of van het gehele bedrijf bekend maken, zonder tegelijkertijd en even duidelijk het bedrag van het werkelijk geplaatste en gestorte kapitaal van de kantoren welke in dit land werken en hun reserves aan te geven.

middelen in het betreffende land. In dit verband is nog van belang de preferentie, welke in artikel 19 van de Philippijnse General Bank Act is geschapen t.w.:

„Residents and citizens of the Philippines who are creditors of a branch or agency in the Philippines of a foreign bank or banking corporation shall have preferential rights to the assets of such branch or agency.”

De voorschriften in Zuid-Afrika hebben, naar het voorkomt, op de eerste plaats een deviezenpolitieke betekenis.

Wanneer we ons na het voorafgaande afvragen of in Indonesië maatregelen van dezelfde strekking gewenst zijn, dan moge op de eerste plaats worden opgemerkt, dat wanneer ter bescherming van crediteuren, een bankwet noodzakelijk wordt geoordeeld, waarin de naam bank beschermd wordt en de uitoefening van het bankbedrijf aan een vergunning wordt gebonden, welke o.a. afhankelijk wordt gesteld van een bepaald eigen kapitaal, de buitenlandse banken van dit criterium bezwaarlijk kunnen worden uitgezonderd. Dit behoort dan – wil het van voldoende betekenis zijn – zo te worden geïnterpreteerd, dat het betreffende minimum eigen kapitaal ook daadwerkelijk in Indonesië aanwezig dient te zijn. De nadruk moge er op worden gelegd, dat het vorenstaande dus niet nodig wordt geoordeeld om de crediteuren in Indonesië – zoals in de Philippijnen – te beschermen tegen risico's welke de banken in het buitenland zouden lopen, maar een onvermijdbaar uitvloeisel moet worden geacht van een uit te vaardigen algemene bankwet.

In de eis van een zeker eigen kapitaal, aanwezig in Indonesië, ligt dan tevens zoals we zagen de belangrijke consequentie opgesloten, dat het werken met negatief eigen kapitaal in Indonesië, zoals in het verleden door de buitenlandse banken mogelijk was, verder uitgesloten zal zijn. Overheveling van in Indonesië aangetrokken middelen naar elders zou eveneens niet meer mogelijk zijn, zodat deze middelen behouden blijven voor de Indonesische geldmarkt.

Een garantie, zoals in de Philippijnen van de Hoofdkantoren van de buitenlandse banken wordt gevraagd achten wij overbodig. Het moet vanzelfsprekend worden geacht dat het gehele bedrijf de risico's van ieder onderdeel draagt, wanneer men met één organisatie te doen heeft.

Geheel los van het oogmerk der crediteurenbescherming hetwelk o.i. voor de buitenlandse banken in Indonesië geen speciale maatregelen eist, kan op deviezenpolitieke grond voor toepassing van elders aangetroffen regelingen in Indonesië worden gepleit. Daarbij mogen in eerste instantie worden gedacht aan het voorbeeld van Zuid-Afrika. Technisch sluit dit aan bij hetgeen in het voorafgaande werd gesteld, doch de motivering ligt hier anders.

Bij vrij valuta-verkeer kan men zich afvragen of een dergelijk voorschrift zin heeft, aangezien het een algemeen gebruik in de bankpolitiek is dat de positie, in welke valuta dan ook, gedekt wordt gehouden. Theoretisch zouden niettemin bij vrij valutaverkeer speculaties door de buitenlandse banken tegen de binnenlandse valuta mogelijk zijn, indien geen gedekte positie werd geëist. Met name wanneer van een pariteitsverhouding sprake is zoals in Indonesië onder de vroegere omstandigheden en destijds ook tussen het Engelse en Zuid-Afrikaanse Pond is de mogelijkheid van ongedekte posities aanwezig. Deze houdt gevaren in bij niet gelijkgerichte monetaire politiek tussen beide landen.

Onder een deviezenregime krijgt het voorschrift echter een ander aspect.

Belangrijk moet in dat verband de factor van het eigen kapitaal geacht worden. Ook hiervoor acht men dekking in vorderingen luidende in Zuid-Afrikaanse geldeenheid of in andere in de Unie gelegen activa noodzakelijk. Zou men de vorenbedoelde eis niet stellen en dus feitelijk geen aanwezigheid ook van die eigen middelen eisen, dan zou het voorschrift der gedekte binnenlandse positie gemakkelijk illusoir kunnen worden gemaakt door belegging elders, terwijl administratief het eigen kapitaal in de boeken van het filiaal zou voorkomen.

Dit geldt ook voor Indonesië.

Een tegenover deze boekingspost voorkomende vordering op het Hoofdkantoor of op een bijkantoor in een ander land kan dus niet worden aanvaard. Aan de eis van aanwezigheid van eigen kapitaal zou immers administratief zijn voldaan, maar van een gedekte binnenlandse positie zou geenszins sprake zijn. Daadwerkelijke aanwezigheid in Indonesië is noodzakelijk.

Hieruit volgt weer, dat – wanneer in een bankwet de eis gesteld wordt, dat buitenlandse banken in Indonesië een zeker bedrag aan

eigen middelen moeten aanhouden – in die gevallen, waarin daaraan niet wordt voldaan, bedoelde overbrenging alsnog moet plaats vinden en dat dit niet kan geschieden door een administratieve handeling.¹ Een werkelijke kapitaalremise zou dienen plaats te hebben, waarbij onder de huidige deviezenbepalingen het overgeboekte bedrag uiteraard ten gunste van het deviezenfonds zou komen, waartegen De Javasche Bank het filiaal van de betreffende Bank zou hebben te crediteren. Ook zonder deviezenregime zou overdracht aan de Centrale Bank der deviezen tegen beschikbaarstelling van Indon. valuta moeten plaats vinden, anders zou er geen werkelijke overbrenging zijn.²

Ter versterking van de deviezenpositie van Indonesië en ter versterking van de geld/kapitaalmarkt verdient deze maatregel zeker overweging. Voor de bepaling van het in Indonesië werkzame kapitaal zullen bovendien voorschriften voor de waardering van vaste activa en reserves gemaakt dienen te worden.

PAR. 3

De toekomstige positie van De Javasche Bank.

A. Artikel 110 van de Voorlopige Grondwet der Republiek Indonesia luidt als volgt:

„1. Er is een Circulatiebank voor Indonesië.

2. De aanwijzing als circulatiebank en de regeling van haar inrichting en bevoegdheden geschieden bij de wet.”³

B. Tot op heden heeft een aanwijzing, als in dit Grondwetsartikel bedoeld, niet plaats gehad. De vraag rijst derhalve, of De Javasche Bank als zodanig zal worden aangewezen dan wel of een geheel nieuwe

¹ Eenvoudig gesteld dus niet b.v. door een boekingspost: Hoofdkantoor Aan Kapitaal.

² Ook in India en Pakistan wordt in de betreffende bankwetten steeds overdracht van over te brengen kapitalen aan de Centrale Bank geëist (zie het eerder genoemde werk van van AIYAR en RAMACHANDRAN. The Banking Companies Act.).

³ Dit artikel is gelijkloidend aan artikel 165 van de Constitutie van de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië, met dien verstande, dat daarin gesproken werd over inrichting en regeling bij federale wet. Vgl. in dit verband ook art. 19 van de ter Ronde Tafel Conferentie gesloten Financiële en Economische Overeenkomst.

Indonesische instelling zal worden opgericht, die de functie van circulatiebank zal vervullen, waarbij dan tegelijkertijd het recht om bankbiljetten uit te geven aan De Javasche Bank zou worden ont-
nomen.

Het maken van een prognose in deze wordt bemoeilijkt door de omstandigheid, dat bij het nemen van een beslissing in deze kwestie waarschijnlijk ook niet-zakelijke overwegingen een rol zullen spelen. Toch menen wij op bepaalde symptomen te mogen wijzen, waaruit zou kunnen worden opgemaakt, dat de oprichting van een nieuwe circulatiebank niet in het voornemen ligt.

1. De destijds opgerichte Bank Negara Indonesia, welke oorspronkelijk was bedoeld als circulatiebank voor geheel Indonesië,¹ is inmiddels met een andere taak belast.

2. Het tot nog toe gevolgde beleid der Indonesische Regeringen wijst niet in de richting van oprichting van een nieuwe circulatiebank, doch wel in die van het doen opnemen van daartoe geschikte Indonesiërs in de leiding en staf van De Javasche Bank, een streven waaraan deze laatste zelf, blijkens recente benoemingen haar medewerking verleent.

3. De algemene erkenning, ook aan Indonesische zijde dat het vooralsnog ontbreekt aan geschoolde Indonesische krachten, die het werk van De Javasche Bank geheel zouden kunnen overnemen.

Voor handhaving van De Javasche Bank pleit o.i. de ruim 120-jarige ervaring, welke deze instelling heeft en het door haar steeds in 's Land's belang en in overleg met de Regering gevoerde beleid. De Javasche Bank gaf dadelijk blijk van het besef, dat het in functie treden van een nieuwe Regering in Indonesië als uitvloeisel van de Souvereiniteitsoverdracht voor haar de verplichting meebracht zich ook met de nieuwe Overheid te verstaan over de uitvoering van haar taak binnen het kader van het algemene regeringsbeleid.²

Gewezen wordt wel op het voorbeeld van India, waar in 1934 een geheel nieuwe circulatiebank werd opgericht nl. The Reserve Bank of India en niet de reeds vele jaren daar te lande werkzame Imperial

¹ Zie blz. 120.

² Zie Verslag De Javasche Bank 1949-1950, blz. 11.

Bank of India (een Engelse instelling) als circulatiebank werd aangewezen. De positie van de Imperial Bank vertoonde nl. verschillende punten van overeenkomst met De Javasche Bank. De Indiase banken hielden kasreserves bij de Imperial Bank. Deze trad op als bankier van het Gouvernement, dat invloed had op de leiding van de bank (benoeming door Engelse Gouverneur-Generaal). Een belangrijk onderscheid met De Javasche Bank waardoor de vergelijking o.i. niet opgaat, is echter, dat de Imperial Bank geen circulatiebank was. In India werd nl. de geldcirculatie vóór 1934 geheel door de Overheid verzorgd. Van traditie of van ervaring in dit opzicht bij de Imperial Bank was dan ook geen sprake.

C. De volgende vraag, welke zich m.b.t. de toekomstige positie van De Javasche Bank voordoet is of zij, – gesteld dat zij als circulatiebank zou worden aangewezen – haar dualistische karakter zou kunnen blijven behouden.

Op de eerste plaats moge in dit verband herinnerd worden aan de in Hoofdstuk I Par. 2 bedoelde grieven, welke de algemene banken in het verleden steeds tegen de haar door De Javasche Bank aangedane concurrentie hebben gehad en heden ten dage nog hebben. Wij wezen er overigens op, dat in het verleden De Javasche Bank juist door haar optreden op het terrein van het algemene bankwezen, invloed kon uitoefenen op en steun kon verlenen aan de algemene banken. Dit was belangrijk, omdat zij nog niet uitgegroeid was tot een volledige Centrale Bank. Zij vervulde weliswaar enkele typische Centrale bankfuncties, doch tot een volledige het geld- en credietwezen beheersende Centrale Bank, had zij zich niet kunnen ontwikkelen door de koppeling van het Indonesische geld- en bankwezen aan het Nederlandse. Aanvankelijk door het verbreken van de verbindingen met Nederland, later door het ingestelde deviezenregime en de Souvereiniteitsoverdracht is deze situatie echter totaal veranderd. De in paragraaf 1 van dit Hoofdstuk aangeduide ontwikkelingstendensen naar een zelfstandige geldmarkt in Indonesië hebben er het nodige toe bijgedragen om De Javasche Bank meer tot een werkelijke „bankers-bank” te maken en het laat zich aanzien, dat deze ontwikkeling zich verder zal voortzetten te meer, indien bepalingen in het leven zouden worden geroepen, welke aan de banken verplichte liquiditeitsreserves voorschrijven en in Indonesië het principe van beheersing

van het geld- en credietvolume ingang zou vinden. In dat geval wordt ook voor De Javasche Bank van belang, hetgeen DE KOCK schrijft: „In recent years, moreover, it has come to be recognised over a wide range of countries that the success of a central bank depends largely upon the whole-hearted support and co-operation of the commercial banks, and that such co-operation can be effectively obtained only if the central bank refrains from competing directly with the commercial banks in their ordinary banking business except when compelled to do so in the national economic interest.”¹

In verband met het vorenstaande zijn wij van oordeel, dat het dualistische karakter van De Javasche Bank op den duur niet kan worden gehandhaafd. Zij zou daarom – indien zij ook voor de toekomst als circulatiebank mocht worden aangewezen – de algemene bankzaken geleidelijk moeten afstoten, hetgeen zou kunnen geschieden door geen nieuwe zaken op dit terrein meer te entameren, terwijl de lopende zaken gedeeltelijk door afloop van credieten en gedeeltelijk door overheveling naar andere bankinstellingen zouden kunnen verdwijnen.

Slechts, indien het algemeen belang zou vorderen, dat bepaalde zaken blijven gehandhaafd of in bepaalde gebieden, wegens gebrek aan andere banken, het algemene bankbedrijf gecontinueerd wordt, zouden uitzonderingen kunnen worden gemaakt.

D. Als laatste vraag is voor de positie van De Javasche Bank – aannemende, dat zij ook voor de toekomst als circulatiebank zou worden aangewezen – van belang of zij in dat geval dient te worden genationaliseerd.

Nationalisatie van de circulatiebank is aan Indonesische zijde ook reeds vóór de Souvereiniteitsoverdracht wel bepleit voornamelijk uit politieke overwegingen. Ook op andere gronden echter zou men nationalisatie kunnen motiveren, evenals dit in andere landen, waar Centrale banken zijn genationaliseerd, is geschied.

Zo werden in de Memorie van Toelichting op het ontwerp van wet nopens de naasting der aandelen in De Nederlandsche Bank naar voren gebracht:

- a. dat De Nederlandsche Bank een publieke taak te vervullen heeft;

¹ M. H. DE KOCK: Central Banking, Westminster 1938, blz. 14. Zie ook blz. 290/95.

b. dat in de uitoefening dier taak grote winsten aan de Bank kunnen toevloeien, terwijl anderzijds de Bank genoodzaakt kan zijn bepaalde winstmogelijkheden te laten passeren, wanneer nl. het nemen van winst niet zou passen in het kader van de op dat ogenblik te volgen monetaire politiek; de grote winsten dienen niet aan particulieren ten goede te komen, omdat ze zijn ontstaan in de uitoefening van de publieke taak der Bank en met risico's, voortvloeiend uit de uitoefening van die publieke taak, zullen particulieren niet mogen worden belast;

c. dat het handhaven van de particuliere eigendom aan de status van de Bank een dualistisch karakter zou geven.¹

Het ligt niet in de bedoeling om in dit geschrift een herhaling te geven van de argumenten van voor- en tegenstanders van deze naastingswet. Verwezen moge daartoe worden naar de betreffende Kamerstukken.

In het onderstaande moge echter summier enige aandacht worden geschonken aan de sub a. b. en c opgesomde argumenten, waarbij dan tegelijkertijd de positie van De Javasche Bank in ogeschouw zal worden genomen.

ad a. Dat De Nederlandsche Bank een publieke taak had en heeft te vervullen, wordt dezerzijds volledig onderschreven. De in het verleden door De Javasche Bank vervulde taken, zoals haar optreden als verzorgster der geldcirculatie en als Landskassier, haar op stabiliteit der wisselkoersen gerichte politiek, haar bemoeiingen m.b.t. de muntzuivering in Indonesië, haar steunverlening in tijden van crisis, waren eveneens gericht op het algemeen belang en zeker niet in de eerste plaats op het maken van winst. Haar private karakter stond aan de juiste vervulling dier publieke functies nimmer in de weg. Hetzelfde kan gezegd worden van andere Centrale Banken en inzonderheid ook van De Nederlandsche Bank. Ook zonder nationalisatie kon dus blijkbaar de publieke taak door de Centrale Banken worden vervuld.

Dat men nochtans met name in het laatste decennium in verschillende landen de status van de Centrale Bank heeft gewijzigd (Nederland nationaliseerde de centrale bank in 1948, Engeland in 1946, Frankrijk

¹ Zie Memorie van Toelichting, Bijlagen Handelingen der Tweede Kamer, 1946-1947, stuk 488 3.

in 1945, Argentinië in 1946, India in 1948, Australië in 1945) moet ten dele worden verklaard uit de politieke stromingen in de betreffende landen, doch daarnaast in verband worden gebracht met het feit dat door het loslaten van de gouden standaard een fundamentele wijziging was ontstaan in de doelstelling der geldpolitiek, waarop wij in de vorige paragraaf reeds hebben gewezen (zie blz. 152).

SIEBESMA heeft er in zijn proefschrift in het bijzonder de aandacht op gevestigd, dat de fout van de tegenstanders van het naastingsontwerp in Nederland was, dat zij „de overgang van het ene geldstelsel naar het andere ignoreerden.”¹ Dit was: „De overgang van de geldpolitiek, die gericht was op de handhaving van een in edel metaal inwisselbaar geld – hoe dan ook en onder welke omstandigheden dan ook inwisselbaar, maar dan toch inwisselbaar – naar een politiek, die gericht is op het bereiken van andere doelstellingen.”² Was de op inwisselbaarheid gerichte politiek een kwestie van automatisme welke gevoegelijk, nadat het stelsel eenmaal gekozen was, aan de Centrale bank kon worden overgelaten, „niet zodra richt de geldpolitiek zich op verhoging van het welvaartspeil van de bevolking, ongeacht hoe men zich de concretisering van deze doelstelling denkt, of De Nederlandsche Bank, ingeschakeld in deze politiek, kan niet anders dan uitvoerster van de geldpolitiek van de Regering zijn met al de gevolgen daaraan voor de Bank verbonden.”³ De Nederlandsche Bank werd van „draagster” der monetaire politiek „uitvoerster” ervan. „Deze feitelijke omstandigheid was het, die de juridische status van de Bank niet langer meer deed overeenkomen met de gewijzigde constellatie. Deze feitelijke omstandigheid, die betekende een materiële versterking van het gemeenschapselement, maakte ook een formele versterking ervan in de juridische status van de Bank noodzakelijk.”⁴ O.i. behoeft het betoog van SIEBESMA niet noodzakelijk tot deze conclusie te leiden. Uit de overgang van het ene naar het andere geldstelsel volgt o.i. niet de noodzaak van nationalisatie, wel echter die van subordinatie van de door de Centrale Bank te voeren geldpolitiek aan de algemene sociaal-economische politiek (conjunctuur-

¹ P. SIEBESMA: Enige kritische beschouwingen bij de bankwetten van 1948, Francker 1948, blz. 108.

² T.a.p. blz. 106.

³ T.a.p. blz. 106.

⁴ T.a.p. blz. 107-108.

politiek) der Regering. Voor deze ondergeschiktheid is geen naasting der aandelen nodig, doch kan men volstaan met het opnemen in de Centrale Bankwet van bepalingen, die de Centrale Bank in haar politiek ondergeschikt maken aan de Regering, zoals in de Nederlandsche Bankwet van 1948 in artikel 26 is geschied (stelsel van aanwijzingen door de Minister van Financiën, welke aanwijzingen de directie gehouden is op te volgen, behoudens de mogelijkheid van het voorbrengen van bedenkingen bij De Kroon). Ook t.o.v. een Centrale Bank, waarvan de aandelen geheel in particuliere handen zijn, is dit stelsel toe te passen. Ondergeschiktheid van de Centrale Banken aan de Overheid bestond trouwens feitelijk reeds zonder dat deze waren genationaliseerd en toen de wettelijke statuten der Centrale Banken de verhouding tot de Overheid op dit terrein nog geenszins afbakenden (zij het ook, dat b.v. door een Regerings-commissaris toezicht op de handelingen van de Bank werd uitgeoefend).¹ Wanneer in het verleden door een Regering bepaalde eisen werden gesteld t.a.v. het te volgen monetaire beleid, dan kon daaraan op den duur door de Centrale Bank geen weerstand worden geboden.

Typerend is in deze een bij KRIZ geciteerde uitlating van MONTAGUE NORMAN als antwoord op een rede aan het Lord Mayor's diner in October 1936: „I assure Ministers that if they will make known to us through the appropriate channels what it is they wish us to do in the furtherance of their policies they will at all times find us willing with good will and loyalty to do as though we were under legal compulsion.”² De wijziging in de doelstelling der geldpolitiek bestaat reeds sedert de dertiger jaren en als regel kan – ook zonder wettelijke grondslag – steeds van een nauw contact tussen Overheid en Centrale Banken worden gesproken, waarbij de eerste de doelstelling van het te voeren beleid aangaf.

Niettemin is het juist om onder de huidige omstandigheden aan de verhouding tussen de Overheid en de Centrale Bank een wettelijke grondslag te geven. Dit vloeit voort uit de overgang van het ene naar het andere geldstelsel, doch nationalisatie is daarbij niet noodzakelijk.

¹ Vergelijk artikel 24 van de Javasche Bankwet 1922.

² M. A. KRIZ: Central banks and the State today, in *The American Economic Review* 1948, blz. 574.

Ook in Indonesië is het geldstelsel niet meer op inwisselbaarheid gericht.

De algemeen-economische politiek wordt door de Regering bepaald en de door De Javasche Bank te voeren geldpolitiek dient daaraan gesubordineerd te zijn. Dat De Javasche Bank dit ook thans reeds beseft, blijkt uit de passage in het jongste jaarverslag van de President op blz. 11 waarnaar reeds eerder verwezen werd luidende als volgt: „Het in functietreden van een nieuwe Regeering in Indonesië als uitvloeisel van de Souvereiniteitsoverdracht bracht voor De Javasche Bank mede, dat zij zich met de Overheid had te verstaan over de uitvoering van haar taak *binnen het kader van het algemeene Regeeringsbeleid.*”¹

Formeel zal in Indonesië de subordinitie in de Javasche Bankwet vastgelegd dienen te worden, doch zoals gezegd is nationalisatie van De Javasche Bank daarbij niet vereist.

ad b. Dat belangrijke winsten welke aan de Centrale Bank in de vervulling harer publieke functie, kunnen toevloeien (b.v. door devaluatie; rentewinst in tijden van geldschaarste; winst uit open markttransacties) niet aan particulieren ten goede moeten komen en dat risico's voortvloeiende uit de uitoefening van de publieke taak niet op particulieren behoren te worden afgewenteld, kan dezerzijds worden onderschreven.

Dat het daarom *noodzakelijk* zou zijn de centrale bank te nationaliseren, kunnen wij niet toegeven, omdat er ook andere methoden gevonden kunnen worden en in het verleden ook zijn toegepast om grote winsten niet aan aandeelhouders te doen toevallen en bijzondere verliezen niet door deze groep te doen dragen.

De in verband met de devaluatie op 18 September 1949 plaats gevonden herwaardering van de goudvoorraad van De Javasche Bank leverde b.v. een voordelig verschil op van f 203.709.648,52.

Deze extra winst is, in afwijking van de bepalingen omtrent de winstverdeling in art. 25 van de Javasche Bankwet geheel ten goede van het Land gebracht. (Ordonnantie dd. 24 November 1949 Staatsblad van Indonesië 1949 No 459)

Het door De Nederlandsche Bank in 1931 geleden pondenverlies

¹ Cursivering van ons.

werd ten belope van ruim f 19 miljoen ten laste van de Staat gebracht.¹ Uiteraard moest er voor dergelijke gevallen telkens een afzonderlijke regeling worden getroffen, doch dit zou kunnen worden onder-
vangen door ook daarvoor in het Statuut der Centrale Banken een
voorziening op te nemen.

Intussen is het niet onbegrijpelijk, dat – waar de verantwoordelijk-
heid van de Overheid voor het monetaire beleid medebrengt, dat
deze de daaraan verbonden risico's draagt en de daaruit voort-
vloeiende winsten incasseert – men in verschillende landen gemeend
heeft daaraan de conclusie te moeten verbinden, dat het dan ook
wenselijk zou zijn de aandelen in handen van de Staat te doen overgaan.

ad c. Dat het handhaven van de particuliere eigendom aan de
status van de Bank een dualistisch karakter geeft in dien zin, dat een
publieke taak vervuld wordt door een instelling welke een privaat
karakter draagt, is juist. Men vergete daarbij echter niet, dat de aandeel-
houders slechts een zeer geringe zeggenschap bezitten. Ook is juist,
dat de door de Bank in verband met haar publieke taak te volgen
politiek in strijd kan zijn met de particuliere belangen van aandeel-
houders. Dit bezwaar zou echter worden weggenomen door een
voorschrift, inhoudende dat verliezen, voortspruitende uit bijzondere
omstandigheden verband houdend met de uitoefening van de publieke
functie niet door aandeelhouders zullen worden gedragen. Wanneer,
zoals in de Memorie van Toelichting op het ontwerp naastingswet
in Nederland werd gesteld, de Bank zich genoopt kan zien winst-
mogelijkheden te laten passeren, omdat zij niet passen in het kader
van de op dat tijdstip te volgen monetaire politiek, dan behoeft dat
de Overheid nog niet te noodzaken de aandelen te naasten. Het zou
voor de aandeelhouders slechts een motief kunnen zijn tot afstoting
van de aandelen.

Tot slot dient nog onder het oog te worden gezien de vraag of in
Indonesië voor nationalisatie van De Javasche Bank wellicht een
bijzonder argument kan worden ontleend aan het buitenlandse
karakter van deze instelling.

¹ Vgl. Prof. Dr G. M. VERRIJN STUART: Bankpolitiek, 's-Gravenhage 1949,
blz. 234.

Dit buitenlandse karakter bestaat eerstens hierin, dat een groot deel der aandelen waarschijnlijk aan Nederlanders toebehoort en tweedens in het feit, dat leiding en staf van de Bank nog vrijwel uitsluitend in Nederlandse handen zijn.

Wat de Nederlandse deelname in het kapitaal betreft, deze situatie lijkt voor Indonesië vooralsnog gunstiger dan wanneer de Staat zelf deze aandelen zou overnemen. De naasting immers drukt wederom op de begroting en kost in dit geval bovendien deviezen.¹ Wat de leiding van de Bank betreft, kan worden gezegd, dat Indonesië op dit moment nog niet over voldoende geschoolde krachten beschikt om deze over te nemen.

Nationalisatie zou in dat opzicht derhalve geen verandering brengen.

Wij zijn ervan overtuigd in het vorenstaande het vraagstuk van de nationalisatie geenszins uitputtend te hebben behandeld. Wij hebben slechts summier willen aanduiden, dat – ook onder de gewijzigde verhoudingen – nationalisatie niet *noodzakelijk* is, al kunnen daartegen evenmin overwegende bezwaren worden gemaakt. Onze conclusie is derhalve, dat het in feite weinig terzake doet of de aandelen in handen van de Staat zijn of in handen van particulieren, van wezenlijke betekenis is slechts de subordinitie van de politiek der Centrale Bank aan de Overheid, die uiteindelijk voor het monetaire beleid verantwoordelijk is. VERRIJN STUART zegt in dit verband: „Vraagt men nu, of de betekenis van deze wetsontwerpen zo groot is als de omvangrijke discussies zouden doen schijnen, dan moet, dunkt ons, het antwoord luiden, dat de naasting der aandelen niet van wezenlijke betekenis kan worden geacht. De rechten der aandeelhouders waren reeds dusdanig beperkt, dat het er in feite heel weinig toe deed, of deze aandelen in particuliere handen dan wel in het bezit van de Staat waren.”² Wij kunnen dit oordeel volledig onderschrijven en het geldt o.i. ook voor Indonesië.

Zou men in Indonesië De Javasche Bank willen nationaliseren, dan kunnen daartegen derhalve geen overwegende bezwaren worden gemaakt; *noodzakelijk* uit monetair-politieke overwegingen is die nationalisatie echter niet.

¹ Vgl. artikel 18, lid 8 van de ter Ronde Tafel Conferentie gesloten Financiële en Economische Overeenkomst.

² Prof. Dr G. M. VERRIJN-STUART: Bankpolitiek, 's-Gravenhage 1949, blz. 449.

Wel is het van groot belang dat, welke keuze men ook doet, gewaakt wordt voor het behoud van het zelfstandigheidskarakter van de Centrale Bank.

DE KOCK zegt: „There is no doubt that the great importance of the central bank's functions to the material well-being of the nation makes it necessary that such a bank should be subject to state supervision and control, but not in such a manner as to render it subservient to the will of the Government and Legislature who are at times tempted by political expediency to embark upon monetary policies which would in the long run, if not also in the short run, be highly detrimental to the national economic welfare. While the Government admittedly should lay down the monetary policy of the country, the central bank is obviously in the best position to assist the government in the formulation and carrying out of such policy. From this point of view alone, it is in the interest of the Government and the country as a whole to get independent advice and an objective judgment from the central bank on such vital and complicated matters as money banking and exchange.”¹

Ook wanneer de Centrale Bank genationaliseerd wordt, dient zij een zekere mate van zelfstandigheid te behouden. In de Memorie van Toelichting op de Nederlandse naastingswet werd gezegd: „Dit wil echter, naar het oordeel van de ondergetekenden, geenszins zeggen, dat De Nederlandsche Bank haar zelfstandige positie zou moeten verliezen. Zij mag niet worden een departementale afdeling en haar directie niet tot een college ambtenaren, die onmiddellijk onder de bevelen van de Minister van Financiën zouden staan. Zulks zou een miskenning inhouden van de waarde van een zelfstandig centraal orgaan van het Nederlandsche bankwezen.” Indien de Centrale Bank een departementaal en ambtelijk orgaan zou worden, zou het objectieve inzicht en oordeel dat zij heeft inzake monetaire en banktechnische aangelegenheden teloor gaan. Het is juist deze objectiviteit welke haar tot een adviesorgaan bij uitstek maakt op het monetaire terrein. Zij kan de Regering bijstaan in het formuleren en uitstippelen van de te voeren politiek. Door haar toedoen kan bij wisseling van politieke functionarissen de continuïteit in het monetaire beleid behouden blijven.

¹ M. H. DE KOCK: Central Banking, tweede druk, blz. 329.

Belangrijk is dan ook, dat in Nederland de Minister van Financiën alvorens, ingevolge artikel 26 van de Bankwet 1948 aan de directie aanwijzingen te geven de Bankraad moet horen, dat de directie bedenkingen kan maken tegen het opvolgen van die aanwijzingen en dat de Kroon in dat geval beslist, terwijl indien de Kroon beslist, dat de aanwijzingen zullen worden opgevolgd, de bedenkingen der directie en de met redenen omklede beslissing worden openbaar gemaakt indien het landsbelang zich daartegen niet verzet.

De Regering draagt uiteindelijk de verantwoordelijkheid voor het monetaire beleid, doch de ideale toestand is dat omtrent formulering van dit beleid en de uitvoering ervan overleg en samenwerking tussen haar en de Centrale Bank bestaat. KRIZ wijst op een interessante ontwikkeling in deze samenwerking, zoals die valt waar te nemen in enkele Zuid-Amerikaanse Staten en in de Philippijnen. „The powers and functions of the central bank are exercised by a Monetary Board which consists apart from other members both of the highest officer of the central bank and of the Minister of Finance.”¹ Ook voor Indonesië is het van eminent belang, dat de Centrale Bank die mate van zelfstandigheid behoudt welke onder alle omstandigheden wenselijk dient te worden geacht.

Blijkbaar heeft men dit reeds beseft ter Ronde Tafel Conferentie, waar in verband met de positie van de Circulatiebank reeds werd overwogen: „dat ongeacht of de circulatiebank van de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië zal worden genationaliseerd of niet, het van essentiële betekenis voor een gezonde ontwikkeling van het financiële bestel moet worden geacht, dat de circulatiebank na de overdracht van de Souvereiniteit een zekere mate van zelfstandigheid blijft bezitten ten opzichte van de Regering van de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië.”²

Recapitulerend kan het volgende worden gesteld.

1. Het is niet onwaarschijnlijk, dat De Javasche Bank op grond van artikel 110 van de Grondwet der Republiek Indonesia als circulatiebank zal worden aangewezen.

¹ M. A. KRIZ: Central Banks and the State today, In the American Economic Review, September 1948, blz. 576.

² Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1949-1950, stuk 1478 - 6, blz. 11-12.

3. Naasting van de aandelen der Javasche Bank is niet noodzakelijk; er kan echter geen overwegend bezwaar tegen worden gemaakt.

4. Ook voor Indonesië is het van eminent belang, dat de Centrale Bank onder alle omstandigheden een zekere mate van zelfstandigheid blijft behouden.

2. Het is in dat geval gewenst aan De Javasche Bank geleidelijk het dualistische karakter te ontnemen.

CONFIRMATION.

Free from stamp-duty
see art. 41 sub 2 of
„Revenue-Stamp ordinance 1921”.

Regarding payment by the Liquidator of.....
(Bank) I confirm the receipt of the sum of on account of
first liquidation-dividend on creditbalance/claim in the name of

..... with/on Djakarta-Kota Branch of above named Bank in
Djakarta

Liquidation and I/We hereby declare that I/We c.q. above mentioned, bene-
ficiary has/have no debt to any branch of said Bank, or to any of the other
liquidating Banks mentioned in the relative notice in the newspapers. For the
abovementioned payment I/We have signed a stamped receipt f.....

Name of creditor:

Name of attorney:

Djakarta,

2603

Letter:

No:

PAYMENT ORDER.

To Messrs NANPO KAIHATSU KINKO, Djakarta,

Please pay to

the sum of

being payment on account of first liquidation dividend for account of

creditor of in liquidation

in Djakarta-Kota
Djakarta Branch and debit my ordinary account

for this amount

f.....

Name of creditor

Name of attorney

Djakarta, 2603

(No. E 10) BESLUIT van 3 Februari 1944, houdende tijdelijke maatregelen nopens de uitoefening van het bankbedrijf in Nederlandsch-Indië.

Wij WILHELMINA, bij de Gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje Nassau, enz. enz. enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Koloniën van 20 Januari 1944, No. 71/T. 4. 2.:

Overwegende, dat het met het oog op de bevrijding van Nederlandsch-Indië wenschelijk is tijdelijke maatregelen te treffen nopens de uitoefening van het bankbedrijf aldaar;

Den Buitengewonen Raad van Advies gehoord;

Hebben goedgevonden en verstaan;

Artikel 1.

1. Het is verboden in Nederlandsch-Indië bankzaken te verrichten anders dan krachtens een door of namens den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië tot wederopzeggens verleende vergunning.
2. Aan een vergunning als in het eerste lid bedoeld kunnen in het algemeen belang voorwaarden worden verbonden, welke te allen tijde kunnen worden aangevuld of gewijzigd.

Artikel 2.

1. Overtreding van het in artikel 1 gestelde verbod wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaar of een geldboete van ten hoogste twintig duizend gulden.
2. Het in het eerste lid bedoelde strafbare feit wordt beschouwd als misdrijf.
3. Indien het in het eerste lid bedoelde strafbare feit wordt begaan door een rechtspersoon, wordt de strafvervolging ingesteld en de straf uitgesproken tegen de leden van het bestuur. Geen straf wordt uitgesproken tegen een lid van het bestuur, van wien blijkt, dat het misdrijf buiten zijn toedoen is gepleegd.

Artikel 3.

Met afwijking in zooverre van de Javasche Bankwet 1922 wordt het recht van De Javasche Bank tot het uitgeven van bankbiljetten geschorst tot een door den Gouverneur-Generaal te bepalen tijdstip en is het die Bank verboden het bankbedrijf uit te oefenen, anders dan krachtens een vergunning als bedoeld in artikel 1.

Artikel 4.

Dit besluit treedt in werking met ingang van een nader door den Gouverneur-Generaal te bepalen tijdstip.

Onze Minister van Koloniën is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het Staatsblad zal worden geplaatst.

Londen, den 3den Februari 1944.

De Minister van Koloniën,

H. J. VAN MOOK.

WILHELMINA

Uitgegeven den zevenden Februari 1944.

De Minister van Justitie,

VAN ANGEREN.

STAATSBLAD
VAN
NEDERLANDSCH-INDIË

1945 No. 129.

RECHTSWEZEN. Opschorting van verplichtingen, waaraan wegens buitengewone omstandigheden, veroorzaakt door den oorlog en de daarop gevolgde Japansche bezetting, althans tijdelijk niet kan worden voldaan. (Bevriezingsordonnantie 1945).

IN NAAM DER KONINGIN:
DE LUITENANT-GOUVERNEUR-GENERAAL
VAN NEDERLANDSCH-INDIË.

Allen die deze zullen zien of hooren lezen, salut;
doet te weten:

Dat Hij, het noodzakelijk achtend een voor alle bevolkingsgroepen en in geheel Nederlandsch-Indië geldende regeling vast te stellen, krachtens welke verplichtingen opgeschort worden, waaraan wegens de buitengewone omstandigheden, veroorzaakt door den oorlog en de daarop gevolgde Japansche bezetting, althans tijdelijk, niet kan worden voldaan;

In overeenstemming met den Raad van Departementshoofden;
Heeft goedgevonden en verstaan:

Artikel 1.

(1) Onverminderd hetgeen omtrent de in dit artikel omschreven verplichtingen nader zal worden bepaald, wordt elke verplichting, van welken aard ook, voor den tijd gedurende welken deze ordonnantie zal gelden, opgeschort, mits:

- a. De nakoming daarvan op het oogenblik van de bevrijding van eenig deel van Nederlandsch-Indië in dat deel in rechte afdwingbaar is of na die bevrijding in dat deel in rechte afdwingbaar wordt;
- b. de verplichting voorts of ontstaan is voor het onder a bedoelde tijdstip, of voortspuit uit een rechtsverhouding, ontstaan voor dit tijdstip, indien tijdens de bezetting aan de uit deze rechtsverhouding voortvloeiende verplichtingen niet is voldaan als een onmiddellijk en direct gevolg van de buitengewone omstandigheden, veroorzaakt door den oorlog en de daarop gevolgde bezetting van het grootste deel van Nederlandsch-Indië, en

c. de verplichting rust op een natuurlijk persoon, die op 8 December 1941 woonde of verbleef in Nederlandsch-Indië dan wel voordien in Nederlandsch-Indië gewoond heeft en aldaar nog vermogensbelangen heeft, of op den rechtverkriggende onder algemeene titel van zoodanig natuurlijk persoon, of op een vennootschap dan wel rechtspersoon welke op 8 December 1941 in Nederlandsch-Indië gevestigd was, dan wel filiaal, bijkantoor of bedrijf had;

voorzooverre deze natuurlijke en rechtspersoon geen vijandelijke onderdanen of gewezen vijandelijke onderdanen zijn in den zin van de Verordening rechtsverkeer in Oorlogstijd (Staatsblad 1940 no. 135) of van het Besluit rechtsverkeer in oorlogstijd (Staatsblad 1940 no. 471), dan wel behooren tot hen, wier vermogen geheel of gedeeltelijk onteigend wordt ingevolge het Besluit Vijandelijk Vermogen (Staatsblad 1945 no. 92), zooals deze verordening en besluiten sedertdien zijn gewijzigd en aangevuld.

(2) Eenig deel van Nederlandsch-Indië wordt geacht bevrijd te zijn in den zin van het eerste lid van dit artikel op een door of vanwege den Gouverneur-Generaal dan wel door den Territorialen Commandant vast te stellen tijdstip. Indien dit tijdstip door den Territorialen Commandant wordt vastgesteld, geeft hij hiervan onverwijld kennis aan den Gouverneur-Generaal.

(3) In geval van twijfel bij de uitvoering van dit artikel wordt beslist door of vanwege den Gouverneur-Generaal, die de beslissing in handen kan geven aan een door hem in het leven te roepen of reeds bestaande instantie.

Artikel 2.

(1) Op gelijke wijze als de in artikel 1 omschreven verplichtingen worden opgeschort de verplichtingen, van welken aard ook, mits:

a. de nakoming daarvan in de onderafdeelingen Zuid-Nieuw-Guinea en Boven-Digoel in rechte afdwingbaar is of wordt,

b. de verplichting voorts ontstaan is voor 8 Maart 1942, of voortspruit uit een rechtsverhouding, ontstaan voor dezen datum, indien aan de uit deze rechtsverhouding voortvloeiende verplichting niet is voldaan als een onmiddellijk en direct gevolg van de buitengewone omstandigheden, veroorzaakt door den oorlog en de daarop gevolgde bezetting van het grootste deel van Nederlandsch-Indië, en

c. de verplichting voldoet aan de na c in het eerste lid van artikel 1 genoemde vereischen.

(2) Het bepaalde in lid 3 van artikel 1 is ten aanzien van het in het eerste lid van dit artikel bepaalde van overeenkomstige toepassing.

Artikel 3.

(1) Geen tenuitvoerlegging kan plaats vinden van eenig vonnis, authentieke acte of ander stuk — waaronder begrepen een acte, het beding inhoudende, bedoeld in het tweede lid van artikel 1178 van het Burgerlijk Wetboek — terzake

van een verplichting, welke ingevolge artikel 1 of 2 van deze ordonnantie opgeschort is.

(2) Conservatoire maatregelen terzake van een verplichting, welke ingevolge artikel 1 respectievelijk 2 van deze ordonnantie is opgeschort, kunnen, met in achtneming van de elders in algemeene verordeningen daaromtrent voorkomende voorschriften, slechts genomen worden met betrekking tot baten, die den schuldenaar reeds toebehoorden voor de bevrijding, bedoeld in het tweede lid van artikel 1, respectievelijk voor 8 Maart 1942, of met betrekking tot daarvoor in de plaats gekomen goederen, nadat daartoe de toestemming bekomen zal zijn van den president van het rechterlijke college dan wel den rechter, hetwelk of die van het geding tot vanwaardeverklaring van den conservatoiren maatregel kennis moet nemen. De bepalingen van artikel 4 van deze ordonnantie zijn van overeenkomstige toepassing op rechtsgedingen tot vanwaardeverklaring van dergelijke conservatoire maatregelen, doch niet op een rechtsgeding tot opheffing van deze maatregelen.

(3) Elke acte of handeling, strijdig met het bepaalde in het eerste en tweede lid van dit artikel, is van rechtswege nietig. De nietigheid wordt door den rechter ambtshalve geconstateerd.

(4) Verplichtingen, die ingevolge artikelen 1 of 2 van deze ordonnantie opgeschort zijn, kunnen niet gebezigd worden om aan te toonen, dat een schuldenaar verkeert in den toestand, dat hij heeft opgehouden te betalen, in den zin van artikel 1 van de Faillissementsverordening.

Artikel 4.

(1) Een rechtsgeding betreffende een verplichting, die ingevolge artikel 1 of 2 van deze Ordonnantie opgeschort is, wordt voor den duur van deze opschorting geschorst. De schorsing geschiedt ambtshalve door den rechter.

(2) Het bepaalde in artikel 273 van het Reglement op de rechtsvordering, blijft ten aanzien van een rechtsgeding als bedoeld in het eerste lid van dit artikel, buiten toepassing.

(3) De hervatting van een geding, hetwelk krachtens het eerste lid van dit artikel geschorst is, geschiedt voor zooveel mogelijk met overeenkomstige toepassing van de wettelijke voorschriften, geldende in andere gevallen van schorsing.

Artikel 5.

Een verplichting, welke ingevolge artikel 1 of 2 van deze ordonnantie opgeschort is, gaat gedurende de opschorting door schuldvergelijking niet te niet.

Artikel 6.

De opschorting, bedoeld in de artikelen 1 en 2 van deze ordonnantie, laat onverlet het recht van den schuldenaar om vrijwillig aan een opgeschorte verplichting te voldoen en de verplichting van den schuldeischer om een dusdanige prestatie te aanvaarden.

Artikel 7.

Door of vanwege den Gouverneur-Generaal kan de opschorting, bedoeld in de artikelen 1 en 2 van deze ordonnantie, geheel, regionaal of gedeeltelijk ten aanzien van een of meer bijzondere belangen worden opgeheven.

Artikel 8.

Verdere voorschriften noodig ter uitvoering van deze ordonnantie worden gegeven bij of krachtens regeeringsverordening.

Artikel 9.

De bepalingen van deze ordonnantie zijn mede van toepassing op personen, behorende tot de inheemsche bevolking in rechtstreeks bestuurd gebied, die aan de inheemsche rechtspraak onderworpen is.

Artikel 10.

(1) Deze ordonnantie kan worden aangehaald als „Bevriezingsordonnantie 1945”.

(2) Zij treedt in werking met ingang van den dag, volgende op dien harer afkondiging.

En opdat niemand hiervan onwetendheid voorwende, zal deze in het Staatsblad van Nederlandsch-Indië worden geplaatst.

Gedaan te Brisbane den 29sten Augustus 1945.

De fd. Algemeene Secretaris,

VAN HOOGBSTRATEN.

Uitgegeven den elfden September 1945.

De fd. Algemeene Secretaris,

VAN HOOGBSTRATEN.

(Besluit van den Luitenant-Gouverneur-Generaal van 29 Augustus 1945 no. 4).

ARTIKEL 50 t/m 53 VAN DE ORDONNANTIE HERSTEL

RECHTSVERKEER dd. 3 Mei 1947 (Staatsblad no. 70).

Artikel 50.

1. In het bij of krachtens de artikelen 51 tot en met 53 bepaalde wordt verstaan onder:

- a) „guldensverbintenis”, elke verbintenis tot voldoening van een in guldens uitgedrukt bedrag;
- b) „Japansche circulatiebiljetten”, de door of vanwege den vijandelijken bezetter van Nederlandsch-Indië in circulatie gebrachte biljetten, waarop een in guldens uitgedrukt bedrag is vermeld en waarvan de bezetter de gelijkstelling met of het gebruik als betaalmiddel ter voldoening van guldensverbintenissen algemeen heeft voorgeschreven;
- c) „circulatieperiode”, de periode tusschen het tijdstip, waarop een plaats door den vijand is bezet en het tijdstip, waarop te dier plaatse de Japansche circulatiebiljetten niet langer algemeen als betaalmiddel in gebruik zijn geweest.

2. Bij regeeringsverordening kunnen het begin en het einde der circulatieperiode voor een of meer ressorten worden vastgesteld.

3. Voor de toepassing van het bij of krachtens de artikelen 51 tot en met 53 bepaalde wordt:

- a) onder „gulden” roepiah begrepen hetgeen tijdens de circulatieperiode door of vanwege den vijandelijken bezetter van Nederlandsch-Indië onder de benaming „gulden” of „roepiah” als betaalmiddel is erkend;
- b) een in centen uitgedrukt bedrag voor een honderdste deel met hetzelfde bedrag, in guldens uitgedrukt, gelijkgesteld.

4. Voor de toepassing van het bij of krachtens de artikelen 51 tot en met 53 bepaalde worden guldensverbintenissen, voortvloeiende uit vóór de circulatieperiode met den schuldenaar verrichte handelingen, gelijkgesteld met guldensverbintenissen, ontstaan vóór de circulatieperiode.

5. Voor de toepassing van het bij of krachtens de artikelen 51 tot en met 53 bepaalde worden guldensverbintenissen, voortvloeiende uit een vóór de circulatieperiode ontstane rechtsverhouding, doch strekkende tot vergoeding voor gedurende die periode verschaft huurgenoet, bewezen diensten of gedane leveranties, aangemerkt als te zijn ontstaan tijdens de circulatieperiode.

Artikel 51.

Indien een guldensverbintenis gedurende de circulatieperiode in buiten Europa en Afrika gelegen vijandelijk of vroeger vijandelijk gebied is ontstaan, worden ter voldoening aan die verbintenis in die periode verrichte eigendomsoverdrachten van Japansche circulatiebiljetten en alle andere, in die periode verrichte,

in een guldensbedrag uitgedrukte transacties, welke ten tijde dat zij werden verricht ter plaatse, waar de voldoening moest geschieden, werden beschouwd als een gebruikelijk wijze van voldoening, dan wel als zoodanig door of namens den schuldeischer zijn aanvaard, aangemerkt als betaling van het verschuldigde guldensbedrag tot het volle, op de biljetten vermelde of in de transactie begrepen aantal guldens.

Artikel 52.

1. Indien een guldensverbintenis vóór de circulatieperiode is ontstaan, worden ter voldoening aan die verbintenis in die periode verrichte eigendoms-overdrachten van Japansche circulatiebiljetten en alle andere, in die periode verrichte, in een guldensbedrag uitgedrukte transacties, welke ten tijde dat zij werden verricht ter plaatse, waar de voldoening moest geschieden, werden beschouwd als een gebruikelijke wijze van voldoening, dan wel als zoodanig door of namens den schuldeischer zijn aanvaard, aangemerkt als betaling van het verschuldigde guldensbedrag tot het in het volgende lid aangewezen percentage van het op de biljetten vermelde of in de transactie begrepen aantal guldens, ook indien voor de transactie wettige betaalmiddelen zijn aangewend.

2. Het in het vorige lid bedoelde percentage bedraagt, indien de overdracht of transactie is verricht

vóór eind Augustus 1943, honderd procent,
in September 1943, negentig procent,
in October 1943, tachtig procent,
in November 1943, zeventig procent,
in December 1943, zestig procent,
tusschen 1 Januari en 30 September 1944, vijftig procent,
in October 1944, veertig procent,
in November 1944, dertig procent,
in December 1944, twintig procent,
in Januari 1945, tien procent,
in Februari 1945, negen procent,
in Maart 1945, acht procent,
in April 1945, zeven procent,
in Mei 1945, zes procent,
in Juni 1945, vijf procent,
in Juli 1945, vier procent,
na 31 Juli 1945, drie procent.

Artikel 53.

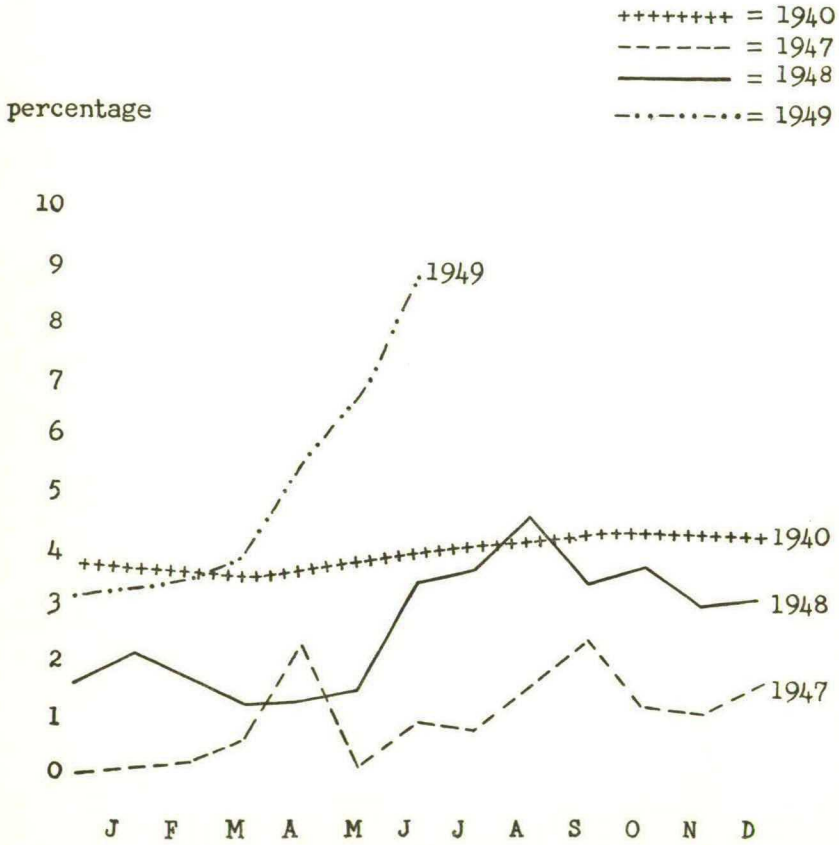
1. Onverminderd het bepaalde in het volgende lid, wordt de schuldenaar van een guldensverbintenis, welke in buiten Europa en Afrika gelegen vijandelijk of vroeger vijandelijk gebied gedurende de circulatieperiode is ontstaan, geacht aan het einde der circulatieperiode het voor dat tijdstip in het tweede lid van

artikel 52 aangewezen percentage van het resteerende guldensbedrag der verbintenis in guldens Nederlandsch-Indisch courant schuldig te zijn, tenzij de Raad, die daartoe met uitsluiting van den gewonen rechter bevoegd is, op grond van den aard en den inhoud van hetgeen partijen terzake zijn overeengekomen en in verband met de bijzondere omstandigheden, waaronder die overeenkomst gesloten werd, beslist dat dat guldensbedrag anders moet worden gewaardeerd.

2. Indien een guldensverbintenis, welke in buiten Europa en Afrika gelegen vijandelijk of vroeger vijandelijk gebied gedurende de circulatieperiode is ontstaan, huurpenningen tot voorwerp heeft, geldt voor de na die periode verschijnende termijnen het bedongen guldensbedrag in guldens Nederlandsch-Indisch courant als overeengekomen huurprijs, tenzij partijen terzake anders zijn overeengekomen.

ACHTERSTANDSPERCENTAGES DER A.V.B.
in 1940, 1947, 1948 en 1949 (t/m Juni)

JAVA EN MADURA

No. P. U. 14.

UITTREKSEL uit het Register van besluiten
van de Minister van Financiën.

DJAKARTA, 1 April 1950.

DE MINISTER VAN FINANCIËN.

Overwegende dat er aanleiding bestaat het verzoek van de Bank Timur N.V. te Semarang om in aanmerking te komen als bank in de zin van het besluit van de Minister van Financiën van 19 Maart 1950 No. P. U. 1 in nadere beschouwing te nemen;

Gehoord de terzake gedane mededeling van de President van De Javasche Bank en kennisgenomen hebbende van de door De Javasche Bank verstrekte gegevens;

Gelet op artikel 1 sub c. van Zijn besluit van 19 Maart 1950 No. P. U. 1;

HEEFT BESLOTEN:

de Bank Timur N.V. te Semarang aan te merken als bankinstelling in de zin van artikel 1 sub c. van Zijn besluit van 19 Maart 1950 No. P. U. 1.

De Minister van Financiën.

No. P. U. 47

UITTREKSEL uit het Register van besluiten
van de Minister van Financiën
van de Republiek Indonesia
Serikat.

DJAKARTA, 29 April 1950.

DE MINISTER VAN FINANCIËN,

Overwegende, dat het wenselijk is regelen vast te stellen voor de omrekening
van in republikeinse geldeenheden uitgedrukte verplichtingen;
Gelet op artikel 7 sub 4 van Zijn Besluit No. P. U. 1 van 19 Maart 1950;
Nog gelet op Zijn Besluit No. 53910/UU van 28 Maart 1950

HEEFT BESLOTEN:

als volgt:

1. Tegoeden bij banken, luidende in geldsoorten als bedoeld in mijn beschikking No. 1 van 1 Januari 1950 (Urisoorten), welke ingevolge artikel 7 lid 4 van mijn Besluit No. P.U. 1 van 19 Maart 1950 geblokkeerd zijn, kunnen gedeblokkeerd worden, nadat deze saldi door de betreffende bankinstelling zijn omgerekend in federaal geld.
2. De sub 1 bedoelde omrekening vindt plaats op basis van de koersen vermeld in mijn Besluit No. 53910/UU van 28 Maart 1950 sub 1.
3. Alle overige in de sub 1 bedoelde geldsoorten luidende verplichtingen behoren eveneens te worden omgerekend in federaal geld overeenkomstig punt 2 van dit Besluit.

De Minister van Financiën
(Mr SJAFRUDDIN PRAWIRANEGARA).

Petikan surat keputusan Menteri Keuangan
Republik Indonesia Serikat.
DJAKARTA, 4 Mei 1950.

Nr. 88973/U.U.

MENTERI KEUANGAN,

Mengingat surat keputusannya, ttg. 28 Maret 1950, No. 59253/U.U., yang menetapkan bahwa kepada Bank Negara Indonesia sementara telah diberikan uang sejumlah f 10,— djuta dengan sjarat yang akan ditetapkan kemudian dan yang harus diterima, mendahului turut sertanja Pemerintah dengan modal dalam Bank Negara untuk Pembangunan, yang akan menggantikan Bank Negara Indonesia;

Menimbang:

bahwa kredit 2 yang akan diberikan oleh Bank Negara Indonesia, diambil dari suatu mata-anggaran yang tertentu didalam anggaran belandja R.I.S.;

bahwa didalam memberikan kredit bagi pembangunan dan kemadjuan harus ditetapkan suatu garis yang tertentu, yang sedapat-dapat harus sedjalan dengan politik yang akan dilakukan oleh Bank Negara untuk Pembangunan, setelah bank ini dibentuk;

Dengan persetudjuan Menteri Kemakmuran;

MEMUTUSKAN:

1. Mendirikan suatu Panitia Kredit, yang berkewadajiban, dengan persetudjuan Menteri Keuangan dan Menteri Kemakmuran, menjusun petundjuk2, yang harus didjalankan oleh Bank Negara Indonesia dalam memberikan kredit dari fonds yang diberikan oleh Pemerintah kepadanya, lagi pula mengamati djalannya kredit2 yang diberikan oleh Bank tersebut.

II. Mengangkat sebagai anggota Panitia termaksud dalam pasal I:

1. Tn. R. B. SABARUDDIN	Direktur Lembaga Alat2 Pembayaran Luar Negeri merangkap Ketua Panitia.
2. „ Drs A. OUDT	Penaschat Umum Kementerian Keuangan.
3. „ Mr R. SUTIKNO SLAMET	Thesaurier-Djenderal Kem. Keuangan.
4. „ Ir DARMAWAN MANGUNKUSUMO	Penaschat Umum Kementerian Kemakmuran.
5. „ R. I. SURIA ATMAJJA	Kepala Djawatan Perkembangan Organisasi Kementerian Kemakmuran.
6. „ E. T. KUIPER	Direktur Bureau Herstelfinanciering pada Kementerian Keuangan.
7. „ R. KOESMOELJONO	Wakil Dewan Ekonomi Indonesia Pusat.
8. „ Drs C. F. SCHEFFER	sebagai <i>Sekretaris</i> , bukan anggota.

9. „ Mr. MOECHTAR OESMAN sebagai *Sekretaris-pembantu*, bukan anggota.

III. Mengangkat sebagai pembantu Panitia tersebut diatas:

1. Tn. Mr. W. H. J. ELIAS Kepala Bagian Uang, Kredit dan Bank pada Kementerian Keuangan.
2. „ J. VERWOERD Inspektur pada Perbendaharaan Umum.
3. „ R. R. FREEMAN Kepala Import Organisasi Umum pada Kementerian Kemakmuran.
4. „ Mr BURHANUDIN Pusat Pemasukan Barang.

Menteri Keuangan,
(Mr. SJAFRUDDIN PRAWIRANEGARA)

PERATURAN PEMERINTAH 1946 No. 1.
Presiden Republik Indonesia.

Meningat usul Menteri Kemakmuran dan sebagainya.
Menetapkan „Aturan Bank Rakjat Indonesia” sebagai berikut:

Pasal 1.

„Bank Rakjat Indonesia” jang dahulu berturut-turut bernama „Algemeene Volkscredietbank” dan „Syomin Ginko” adalah Bank Pemerintah.

Pasal 2.

Daerah pekerdjaan Bank Rakjat Indonesia ialah seluruh Indonesia.

Pasal 3.

Usaha Bank Rakjat Indonesia ialah:

1. memberi pindjaman kepada Rakjat,
2. menerima tabungan,
3. mendjalankan perkerdjaan Bank pada umumnja dan
4. usaha-usaha lain jang diserahkan oleh Pemerintah kepadanya.

Pasal 4.

Pimpinan B.R.I. dipegang oleh suatu Dewan Pimpinan jang terdiri dari:

- a. seorang Presiden,
- b. sekurang-kurangnya dua orang direktur jaitu:
pengganti Presiden pertama dan direktur penulis merangkap
pengganti presiden jang kedua,
Presiden dan direktur diangkat dan dipetjat oleh Menteri Kemakmuran.

Pasal 5.

Selama Pemerintah belum mengadakan peraturan2 tersendiri, maka semua pekerdjaan dilakukan menurut peraturan2 jang ada sekarang dan menurut aturan ini segala sesuatu djika tidak bertentangan dengan undang2 Negara.

Pasal 6.

Aturan ini dinamakan „Aturan B.R.I.” dan mulai berlaku pada hari diumumkan.

Diumumkan
pada tanggal 22 Pebruari 1946
Sekretaris Negara
A. G. Pringgodigdo

Ditetapkan di Jogjakarta
pada tanggal 22 Pebruari 1946
Presiden Republik Indonesia

SOEKARNO.

UITTREKSEL uit het Register van Besluiten
van de Minister van Financiën.
DJAKARTA, 31 Mei 1950.

No. P.U. 69.

DE MINISTER VAN FINANCIËN
VAN DE REPUBLIEK DER VERENIGDE STATEN VAN INDONESIË.

Overwegende, dat maatregelen noodzakelijk zijn, om te voorkomen, dat door valutaverschillen, bedragen worden onttrokken, aan de halvering van banktegoeden ten gunste van de geblokkeerde renteloze verzamelrekeningen "Inschrijving 3% Staatslening 1950", als bedoeld in artikel 8 van zijn Besluit van 19 Maart 1950 no. P.U. 1;

Gelet op artikel 1 van de Noodwet van 18 Maart 1950 (Staatsblad no. 13 van 1950);

HEEFT BESLOTEN:

Artikel 1.

Voorzover *ten gunste* van overeenkomstig artikel 8 van het dzz. Besluit van 19 Maart 1950 no. P.U. 1 — zoals dit nader werd aangevuld en gewijzigd — te halveren banktegoeden, welke niet bij artikel 9 van genoemd Besluit zijn vrijgesteld, boekingen zijn verricht *na* 18 Maart 1950, afkomstig van *binnen* Indonesië kantoorhoudende bankinstellingen, waarvan de opdracht tot effectuëring door evengenoemde bankinstellingen gedateerd was vóór 19 Maart 1950, zullen de betreffende crediteringen alsnog worden betrokken in het te halveren banktegoed.

Artikel 2.

De crediteringen, welke in strijd met het bepaalde in artikel 1 van dit Besluit nog geen deel uitmaakten van het te halveren tegoed van de begunstigde zullen — voorzover zij posten van f 50.000,— of meer betreffen — alsnog daaronder moeten worden begrepen, door overboeking van de helft van de daarvoor in aanmerking komende bedragen naar de renteloze geblokkeerde verzamelrekeningen "Inschrijving 3% Staatslening 1950".

Artikel 3.

Van de, voor op grond van het bepaalde in artikel 2 van dit Besluit verrichte overboekingen, door de banken uitgeschreven nota's dienen deze banken doorzlagen te zenden aan de Regerings Accountantsdienst te Djakarta.

Artikel 4.

De op de geblokkeerde renteloze verzamelrekeningen door het bepaalde in dit Besluit nieuw ontstane tegoeden, dienen door de Banken overeenkomstig het bepaalde in artikel 4 lid 2 van het dzz. Besluit van 19 Maart 1950 no. P.U. 2, zo spoedig mogelijk doch uiterlijk één maand na datum van dit Besluit te worden overgeschreven ten bate van de rekening van de Generale Thesaurie bij De Javasche Bank.

Artikel 5.

Het in dit Besluit bepaalde heeft terugwerkende kracht tot 18 Maart 1950.

De Minister van Financiën,

Voor deze:

De Hoofdamtenaar ter beschikking,

(Mr W. H. J. ELIAS).

LITERATUURLIJST

- AIYAR, A. N. and T. A. RAMACHANDRAN: The banking Companies Act. Madras 1949.
- BERG, Mr N. P. VAN DEN: Munt- Crediet- en Bankwezen, Handel- en Scheepvaart in Nederlandsch-Indië. Den Haag 1907.
- BOEKE Prof. Dr J. H.: Oosterse Economie. Den Haag, 1946.
- BOEKE, Prof. Dr J. H.: Economie van Indonesië. Haarlem 1951.
- BREE L. DE: Het Bankwezen. (Nederlandsch-Indië in de twintigste Eeuw). Batavia 1918.
- CRAMER, Dr J. C. W.: Het Volkscredietwezen in Nederlandsch-Indië. Amsterdam 1929.
- DJIE TING HAM: De Algemeene Banken in Nederlandsch-Indië. Den Haag 1926.
- ELIAS, Mr W. H. J.: Intrekking van het Koninklijk Besluit E 10. Maandblad voor Financiën. Augustus 1949.
- ELIAS, Mr W. H. J.: Regeling bankbedrijf en de uitwerking daarvan in India. Maandblad voor Financiën. Maart 1949.
- EYSKENS, Prof. Dr G.: Het nieuwe statuut der banken in België. Maandschrift Economie. Augustus 1936.
- FRUIN, Mr TH. A.: Het Credietwezen. In „Daar werd wat groots verricht”, samengesteld en verzorgd onder leiding van Mr W. H. VAN HELSDINGEN. Amsterdam 1941.
- GROVE, DAVID L. and JOHN EXTER: The Philippine Central Bank Act. Federal Reserve Bulletin. Augustus 1948.
- HACCOÛ, Prof. Dr J. F.: De geldsanering in Indonesië. E.S.B. dd. 7 Februari 1951.
- HELLFERICH, E.: Die Niederländisch-Indischen Kulturbanken. Jena 1914.
- HIRSCHFELD, Dr H. M.: Mr L. J. A. TRIP als circulatiebankpresident. Maandschrift Economie, Maart 1947.
- HULSHOFF POL, Mr D. J.: De geld- en credietrestrictiepolitiek in Indonesië. E.S.B. dd. 31 Maart 1948.
- JONG, Prof. A. M. DE: Het geldwezen. In „Hecht verbonden in lief en leed”, samengesteld door Mr W. H. VAN HELSDINGEN en Mr Dr H. HOOGENBERK. Amsterdam/Brussel/Londen/New-York 1946.
- JONKERS, A.: Welvaartzorg in Indonesië. 's-Gravenhage 1948.
- KOCK, M. H. DE: Central Banking. Westminster 1938.

- KOCK, M. H. DE: Central Banking. 2de druk, Londen 1946.
- KORTEWEG, S. en Dr F. A. G. KEESING: Het moderne geldwezen. 3e druk, Amsterdam 1950.
- KRIZ, M. A.: Central Banks and the State today. The American Economic Review. September 1948. Vol. XXXVIII.
- MANSCHOT, Drs H. J.: Het geld- bank- en credietwezen in Nederlandsch-Indië in de bezettingsjaren 1942-'45. E.S.B. dd. 27 Maart 1946 en dd. 3 April 1946.
- MEY, Dr J. L. en Drs P. H. M. H. SNEL: Leerboek der Bedrijfseconomie. Deel II. 's-Gravenhage 1946.
- POGGENBEEK, Mr A. F.: De Herstelfinanciering van Nederlandsch-Indië. E.S.B. dd. 9 Juni 1948.
- ROOS Prof. Dr F. DE: De Algemene banken in Nederland. Utrecht 1949.
- RIJNBEEK, Mr N. K. VAN: De Herstelbank voor Indonesië. E.S.B. dd. 8 Juni 1949.
- SCHAEFFER, C. F.: De inwisseling van het Republikeinse geld. Maandblad voor Financiën, Juni 1950.
- SCHAEFFER, C. F.: Wettelijke voorschriften met betrekking tot de soliditeit der banken. Maandschrift Economie. September 1950.
- SIEBESMA, P.: Enige critische beschouwingen bij de bankwetten van 1948. Franeker 1949.
- SMITS, EUG.: Etude critique de l'intervention de l'Etat dans la politique de crédit des banques de dépôts. Bruxelles 1940.
- SOEMITRO, DJOJHADIKOESOEMO: Het volkscredietwezen in de Depressie. Haarlem 1943.
- SPIEGELENBURG, Dr J. H.: Huidige situatie en perspectief van het Indische Bankwezen. E.S.B. dd. 22 September 1948.
- VALK, Prof. Dr H. M. H. A. VAN DER: De geld- en kapitaalmarkt. Arnhem 1946.
- VERRIJN STUART, Mr Dr G. M.: Het bankwezen in de Nederlandsche Koloniën. Wassenaar 1923.
- VERRIJN STUART, Dr G. M.: Het bankwezen in de Nederlandsche Koloniën, 2e druk, Wassenaar 1934.
- VERRIJN STUART, Mr Dr G. M.: Enkele koloniale bankvraagstukken. Den Haag 1925.
- VERRIJN STUART, Prof. Dr G. M.: Bankpolitiek, 6e druk. 's-Gravenhage 1949.
- VISSERING, Mr G.: Muntwezen- Handel- Bankwezen. In Neerlands-Indië door H. COLIJN. (Hoofdstuk IV), Amsterdam 1913.
- VÖLMAR, Mr Dr H. F. A.: Inleiding Nederlands Burgerlijk Recht. Zwolle 1950.
- WIJNHOLDS, Prof. Dr H. W. J.: Bankwezen en bankwetgeving in Zuid-Afrika. De Economist, September 1947.
- WIJNHOLDS: H. W. J.: De wettelijke regeling van het particuliere bankbedrijf. Utrecht 1938.
- ZAHN, J. C. D.: Die Bankaufsichtsgesetze der Welt. Berlin/Leipzig 1937.

Bibliotheek K. U. Brabant

17 000 01558411 4